

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
САМАРҚАНД ИҚТИСОДИЁТ ВА СЕРВИС ИНСТИТУТИ
«Иқтисодиёт» кафедраси

СамИСИ ўқув услубий кенгашида
муҳокама этилган ЎУК раиси
Handwritten signature и.ф.д., профессор Мирзаев К.Ж.
Баённома № 1 30 август 2019 й.

МАХСУС ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИ

фанидан
ЎҚУВ УСЛУБИЙ МАЖМУА

Билим соҳаси: 200 000 - Ижтимоий соҳа, иқтисод ва ҳуқуқ
Таълим соҳаси: 230 000 – Иқтисод
Магистратура мутахассислиги: 5A230102–Иқтисодиёт (хизматлар соҳаси)

Самарқанд-2019

Г.М Хусанова. “Махсус фанларни ўқитиш методикаси” Ўқув-услубий мажмуа. – Самарқанд .: СамИСИ. – 2019.

Лойиҳа муҳаррирлари:

Иқтисод фанлари номзоди, доцент Г.М. Хусанова

Тақризчилар:

Иқтисод фанлари номзоди, доцент Б.А.Абдукаримов.,

Иқтисод фанлари номзоди, доцент в.б. Ш.А. Султонов

Мажмуа олий мактаб ва кўшимча таълим тизимидаги таълим муассасалари ўқитувчилари учун мўлжалланган. Ўқув-услубий мажмуа Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ш.Мирзиёев “O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirining 05.06.2018 yildagi buyrug'i”га асосан (№ПП-3775) қарори ва 2-илоvasи 7-бандида кўрсатиб ўтилган вазифалар ҳамда олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2017 йил 1 мартдаги № ПК 107 от 1 марта 2017 года модемограммасида белгилаб берилган ўқув-услубий мажмуалар намунавий таркиби ва Тошкент Давлат иқтисодиёт университети методикаси асосида ишлаб чиқилган.

Ушбу ўқув-услубий мажмуа олий ўқув юртлари педагог ўқитувчилари ва талабалар учун тавсия этилади. Шу билан бирга ўқув-услубий мажмуадан хизматлар соҳаси тармоқлари муаммолари билан шуғулланувчи илмий ходимлар, аспирант ва тадқиқотчилар ҳамда “Махсус фанларни ўқитиш методикаси” фанига қизиқувчилар фойдаланишлари мумкин.

Ўқув-услубий мажмуа Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти Илмий Кенгашида муҳокама этилган ва ўқув жараёнига тадбиқ этиш ҳамда нашр учун тавсия этилган. Баённома № 1.30 август 2019 йил.

Хусанова Г.М. – Самарқанд.: СамИСИ, 2019.

Ўқув услубий мажмуа мундарижаси

№	Хужжат номи	Стр
1.	Фан бўйича ўқув материаллари	4
2.	Мустақил ишга топшириқлар	115
3.	Глоссарий	117
4.	Иловалар :	123
4.1	“Махсус фанларни ўқитиш методикаси” фанининг ўқув дастури	111
4.2	“Махсус фанларни ўқитиш методикаси” фанининг ишчи дастури	125
4.3	“Махсус фанларни ўқитиш методикаси” фани бўйича тестлар	135
4.4	Қонун ҳужжатлари кўринишидаги иловалар	145
4.5	“Махсус фанларни ўқитиш методикаси” фанидан таркатма материал	150
4.6.	Электрон вариант	

**" Махсус фанларни ўқитиш МЕТОДИКАСИ " фанидан
машғулотларнинг мавзулар ва соатлар бўйича тақсимланиши:**

№	Маърузалар мавзулари	Дарс соатлари хажми	Бетлар
1	Махсус фанларни ўқитиш методикаси фанининг мақсад ва вазифалари	2	5
2	Таълим мазмۇни ва ўқитиш мазмۇнини тўзишда ўқув- меъёрий хўжжатларнинг ахамияти	2	13
3	Махсус фанларни ўқитишни лойihalаштириш ва режалаштиришда ўқитиш мақсадларини белгилаш йўллари	2	24
4	Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган Ўқитиш методлари	2	35
5	Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган таълимнинг ташкиллаштириш шакллари	2	52
6	Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган таълим воситалари	2	61
7	Махсус фанлар бўйича машғулотларни лойihalаштириш ва режалаштириш асослари	2	78
8	Маъруза ва семинар машғулотларини лойihalаштириш ва режалаштириш асослари	2	81
9	Махсус фанларни ўқитишда ўқитувчининг касбий-педагог фаолияти	2	99
	Жами	18	

Мавзу 1: Махсус фанларни ўқитиш методикаси фанининг предмети, вазифалари ва илмий асослари

Саволлар:

- 1. Замонавий босқичда мутахассис-иқтисодчилар тайёрлашнинг долзарб муаммолари**
- 2. Иқтисодчилар тайёрлашнинг ҳуқуқий-меъёрий ва ташкилий асослари**
- 3. «Мутахассислик фанларини ўқитиш методикаси» курсининг мақсади ва мазмуни.**

Асосий тушунча ва терминлар: «Таълим тўғрисида»ги Қонун, «Бола ҳуқуқлари кафолати тўғрисида»ги Қонун, Кадрлар тайёрлаш миллий дастури, бакалаврият, магистратура, давлат таълим стандарти, ўқув режа, ўқув дастури, махсус таълим, гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанлар, математик ва табиий-илмий фанлар, умумқасбий ва мутахассислик фанлари, ихтисослик фанлари, таълимнинг қўшимча турлари, рейтинг тизими, касбий фаолият турлари, мутахассислик фанларини ўқитиш, таълим мақсади ва вазифалари, ўқитиш тамойиллари.

1.1. Замонавий босқичда мутахассис-иқтисодчилар тайёрлашнинг долзарб муаммолари

Ўзбекистоннинг давлат мустақиллигини қўлга киритиши, ўзининг иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш йўлини белгилаши кадрлар тайёрлаш тизими ва мазмунини қайта кўриб чиқиш, бу борада қатор чоралар кўриш заруратини келтириб чиқарди. Шу муносабат билан, энг аввало, таъкидлаш лозимки, иккита жуда муҳим ҳужжат қабул қилинди: таълим соҳасида давлат сиёсатининг асосий тамойилларини, республикада таълим тизими ва турларини белгилаб берган «Таълим тўғрисида»ги Қонун ва таълим тизимини тубдан ислоҳ қилишга доир «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» қабул қилинди. Бугунги кунда Дастурнинг учинчи босқичи амалга оширилмоқдаки, у қуйидагиларни кўзда тутди:

- таълим муассасаларининг ресурс, кадрлар ва ахборот базасини янада мустаҳкамлаш, ўқув-тарбия жараёнини энг янги ўқув-методик комплекслар, илғор педагогик ва ахборот технологиялари билан тўлиқ таъминлаш;
- миллий (элита) таълим муассасаларининг тикланиши ва ривожланиши, уларнинг мустақиллиги ва ўз-ўзини бошқаришини таъминлаш;
- таълим жараёнини ахборотлаштиришни таъминлаш, узлук-сиз таълим тизимини дунё ахборот тармоқларига чиқиш имкони бўлган компьютер ахборот тизимлари билан тўлиқ қамраб олиш.

Аниқ назарий ва амалий муаммолар ечимига қаратилган гуруҳ ёки якка тартибдаги лойиҳаларнинг талабалар томонидан ишлаб чиқилиши ва имплементация методикаси амалиётга татбиқ қилинмаган. Ҳолбуки, таълимга бу каби ёндашувда талаба (ёки талабалар гуруҳи) муаммони аниқлаш ва ҳал қилиш

йўллари топиш, кейин етакчи мутахассислар олдида ўз «лойихасини ҳимоя қилиш» бўйича тақдимот ўтказиш топшириғини олади. Бу каби лойиҳалар кейинроқ битирув-малакавий иши ёки магистрлик диссертацияси сифатида расмийлаштирилиши мумкин. Таълим жараёнининг умумий тизимида талабаларнинг мустақил билиш фаолияти шу қадар аҳамиятлики, усиз мутахассиснинг касбий компетентлигини амалда шакллантириб бўлмайди.

Талабага ўқитувчини, ўзи танлаган ихтисослик йўналиши бўйича етакчи экспертни, жумладан, бошқа ОТМ ёки ИТИ ходимини мустақил танлаш имкониятини тақдим этиш амалиёти ҳам йўқ. Ҳолбуки, хорижда мазкур фаолият бўйича шуғул- ланадиган махсус маслаҳат марказлари мавжуд. Республикада олий таълим муассасалариаро ҳамкорликни кенгайтириш, мутахассислар маълумотлар базаларини шакллантириш ўринли бўларди. Бу эса талабаларнинг ўзларини қизиқтирган йўналиш ва мавзулар бўйича бошқа ОТМ ўқитувчилари маърузаларида бўлишларига имкон яратади. Ўқув фанларини ўзаро бойитиш йўлидан ривожлантириш

Юқорида санаб ўтилганлар ОТМ таълимини такомиллаш- тиришнинг айрим йўналишларигина, холос. Ўқитувчи-иқтисодчилар касбий тайёргарлик соҳаси янги ғоя, концепцияларга муҳтожки, улардан фойдаланиш билан таълим болалиқдан ногиронларни юқори малакали мутахассислар ёрдамида ўқитиш- нинг халқаро даражасига кўтарилиши мумкин бўлади.

1.2. Иқтисодчилар тайёрлашнинг ҳуқуқий-меъёрий ва ташкилий асослари

Мамлакатимизда «Иқтисодиёт» таълим йўналиши бўйича олий таълим модели, унинг мақоми ва тузилиши кўп жиҳатдан олий таълим анъаналари, ўрганиладиган фанлар мазмуни эса – иқтисодиётнинг фан ва амалий соҳа сифатида эришган ютуқлари билан белгиланади. Мазкур моделга мувофиқ таълимнинг биринчи босқичи бакалавр даражасини беришни кўзда тутди. Бакалавр даражаси умумий касбий маълумот олишни таъминлайди. Кўп босқичли тизимнинг иккинчи босқичида – магистр даражаси берилади. Бу даражани олиш учун бакалаврият босқичини тамомлагандан кейин икки йиллик таълим курсини ўташ лозим. Магистрлик дастурлари ўрганиладиган фан соҳаларининг бири бўйича ихтисослаштирилган таълим олишдан иборат.

Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонунига мувофиқ таълим сифати Давлат таълим стандартлари (ДТС) билан таъминланади. Уларда таълим жараёнининг тамойиллари, ўқув дастурининг тузилиши ва мазмуни, кадрлар тайёрлаш сифатини назорат қилиш, мажбурий компонентлар (ўқув фанлари рўйхати), таълим натижалари ва компетенциялар тавсифи ҳақида батафсил ахборот жамланади. ДТС шундай ҳуқуқий ҳужжат саналадики, унинг асосида ОТМ фаолияти белгиланади. Ундан ОТМ маъмурияти каби давлат назорат органлари томонидан ҳам бошқарув ҳужжати сифатида фойдаланилади.

ДТС асосида ўқув режалари ишлаб чиқилади ва тасдиқланади. Гарчи мутахассислик бўйича таълим стандарти бўлажак мутахассис ўзлаштириши лозим бўлган фанлар рўйхатини, ҳар бир фанга ажратиладиган ўқув соатлари ҳажмини ўз ичига олса-да, бу рўйхатни ўқув режа деб ҳисоблаб бўлмайди. Зеро, унда ўқув

топшириқларининг курс ва семестрлар бўйича тақсимланиши кўзда тутилмайди. Бу мақсадга фақат ўқув режада эришилади, ўқув режа ҳам давлат ҳужжати саналади.

Ўқув режа, аввало, мутахассислик номи белгиланади, эгалланадиган малака мазмуни ва ўқиш муддатида кўрсатилади. Кейин у ёки бу йўналиш бўйича мутахассис тайёрлаш учун зарурий фанлар рўйхати келтирилади.

Ўқув фанлари бешта асосий гуруҳга бўлинади. Булар:

- гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанлар;
- математик ва табиий-илмий фанлар;
- умумкасбий ва мутахассислик фанлари;
- ихтисослик фанлари;
- таълимнинг қўшимча турлари.

Режада, шунингдек, у ёки бу фаннинг қайси курс ва семестрда ўқитилиши, уни ўрганиш учун ажратиладиган соатлар миқдори, ҳисобот тури (синов, имтиҳон, рейтинг) кўрсатилади.

Мажбурий фанлар билан бир қаторда ОТМ кафедралари талабаларга танлов фанларини, ОТМ томонидан белгиланган ихтисослик фанларини ҳам таклиф қилади. Бундан ташқари, мутахассислик ўқув режасида амалиёт турларини ўташ муддатлари, курс ва БМИларни тайёрлаш ва ҳимоя қилиш, давлат аттестацияларини ўтказиш муддатлари кўрсатилади. Бу ишларнинг ҳажми маълум муддатларга жойлаштирилиши лозим.

Ўқув режа асосида ўқув дастурлари ишлаб чиқилади. Турли гуруҳларда ёки турли мутахассислик йўналишларида ўқитиладиган айна бир фанга ажратилган соатлар, ихтисослик йўналишининг ўзига хосликлари ва ш.к. нуқтаи назардан деталлаштирилиши керак.

Айнан бир фан бўйича айнан битта ўқитувчи бир неча ишчи дастурга эга бўлиши мумкин. Улар ўқитувчига материални таълимнинг муайян шароитларидан келиб чиққан ҳолда тақсимлашда қўл келади.

Маъруза, лаборатория ва амалий машғулотларни ўтказиш тақвим режалари ўқитувчи томонидан ишчи дастур асосида ишлаб чиқилади ва кафедра мудири томонидан тасдиқланади.

Стандартлар ва таълим жараёнини ташкил қилишга қўйиладиган талабларга мувофиқ ўқув йили ва семестр давомида ўқиладиган ҳар бир фан бўйича талабаларнинг билим, кўникма ва малакалари юзасидан оралиқ баҳолаш ўтказилади.

1.3. «Мутахассислик фанларини ўқитиш методикаси» курсининг мақсади ва мазмуни

Иқтисодий таълим жараёни педагогик жараённинг ажралмас, муҳим қисмларидан бири бўлиб у ўқитиш, билим, кўникма ва малака ҳосил қилиш масалалари билан шуғулланади. Таълим назариясини “Дидактика” тушунчаси билан ҳам ифодаланади. “Дидактика” сўзи грекча “Дидаско” сўзидан олинган бўлиб,

“Уқитиш, ўргатиш” деган маънони билдиради. Дидактиканинг ўрганиш объекти ўқув жараёни, ўқув жараёнининг ривожланиш қонуниятлари, ўқитиш тамойиллари, методлари ва шакллари дир. Таълим жараёнининг асосий моҳияти тарихан тўпланган ижтимоий билим ва тажрибани ёш авлодга етказиш, авлодлар ўртасидаги ўзаро боғлиқликни маълум тизим орқали амалга ошириш бўлиб ҳисобланади.

Албатта, авлоддан-авлодга ўтиб борган сари ижтимоий тажриба ҳажми, демак билимлар ҳажми ҳам ортиб боради. Фан ва техниканинг ривожини ҳам илмий билимларнинг ҳажмига ва характерига таъсир кўрсатади. Буларнинг ҳаммаси эса ўз навбатида таълим тизимида ўз аксини топади. Таълим тизими ҳар бир жамятнинг ривожланиш асоси бўлиб хизмат қилади. Чунки айнан таълим тизими жамятнинг ҳар бир аъзосини маънавий, илмий дунёқарашини шаклланишида энг асосий ўринни эгаллайди. Шунинг учун ҳам барча тарихий юксалиш, янгилиниш босқичларида айнан таълим тизимини ислоҳ қилиш муҳим ўрин тутган. Таълим тизими ҳар бир жамятнинг ривожланиш даражасидан ҳамда шу жамятнинг талабларидан келиб чиққан ҳолда шаклланади.

Ўсиб келаётган ёш авлод таълим жараёнида:

1. Зарур билимлар билан қуроллантирилади;
2. Керакли малакаларга эга бўлади;
3. Кўникмалар ҳосил қилади;

Ўқув жараёнида таълим оловчилар ва педагоглар ўртасида ўзига хос муносабатлар ўргатилиб бу жараён икки томоннинг биргаликдаги фаолияти натижасида боради. Шунинг учун ҳам таълим жараёни икки томонлама характерга эга дейилади. Педагоглар ва талабаларнинг фаоллик даражаси таълим жараёнининг самарасини белгилайди. Албатта бу жараёнда педагог йўналтирувчи сифатида майдонга чиқади.

Педагог аниқ мақсадни кўзлаб режа ва дастур асосида билим, кўникма ва малакаларни шакллантиради. Талабалар эса уларни фаол ўзлаштириб олишлари керак. Таълим жараёнида педагог ўргатиш, билим, малака, кўникма ҳосил қилиш вазифасини бажарса, талабалар ўзлаштириш жараёнини ўз бошидан кечирадилар. Бу мураккаб психик жараён бўлиб, сезги, идрок, тасаввур, тафаккур кабилар иштирокида боради.

Ўқиш талабаларнинг ўзлаштириш, билиш қобилиятлари, фикрлаш операциялари ва ҳаракатларини ҳосил қилиш жараёни дир. Бу пассив томошабинлик жараёни эмас, балки талабага номаълум бўлган ҳақиқатларни очиб берадиган фаол, ижодий фаолият жараёни дир. Таълимнинг асосий вазифаларидан бири инсоният ҳозиргача эришган илмий билимлар ва фан техниканинг ютуқлари билан ёш авлодни қуроллантириш дир.

Ёш авлодда шундай билимлар тизимини яратиш лозимки, бу билимлар уларнинг кейинги ривожини учун асос бўлиб хизмат қилсин. Ҳозирги кунда билимлар ҳажми, ахборотлар ҳажми тобора ошиб бораётган бир даврда таълим тизими талабаларга беришили керак бўлган билимлар, малака ва кўникмалар ҳажминини белгилаш ҳамда бу жараёнда қайси омилларни ҳисобга олиш керак деган масалаларни ечимини топиш устида бош қотирмоқда. Зарурий билимлар ҳажминини белгилаш ва шу билан бир қаторда ўқиш муддатини аниқлаш энг муҳим масалалардан бири.

Таълим жараёнида бирор фа н соҳасидаги инсоният томонидан эришилган ҳамма нарсаларни ўрганиш керак деб ўйлаш мутлақо нотўғри бўлар эди. Ўқув жараёнида энг асосий, энг муҳим билимлар- фанларнинг асослари ўрганилади. Аммо шунга қарамай ҳозирда ўрганиш зарур бўлган янги-янги фанларнинг тармоқлари (экология, ЭҲМ, оила психологияси, иқтисод асослари, маънавият асослари) вужудга келмоқдаки улар таълим ҳажмини бениҳоя кенгайишига сабаб бўлмоқда.

Бундай муаммолар ҳозирда деярли барча давлатларда мавжуд ва ҳар бир давлат бу муаммоларни ўз им кониятларидан келиб чиққан ҳолда ҳал этишга ҳаракат қилмоқда. Биз бу муаммоларни таълим тамойилларини (принципларини) бузмаган ҳолда, ёш авлоднинг соғлигига зиён етказмаган ҳолда ечимини топишга ҳаракат қилмоқдамиз.

Таълимнинг асосий мақсади - замонавий илмий билимларни эгаллаган, мустақил фикрлаш ва муаммоларни ечиш имкониятига эга бўлган маънавий жиҳатдан бой шахсларни шакллантиришдир. Жамият ривожланар экан, ҳаётий талабларнинг даражаси ҳам ортиб боради. Демак, илмий билимларнинг ҳажми кенгайиб, илмийлик даражаси чуқурлашиб борар экан, мантиқий фикрлаш ва муаммоларни тезда ҳал этишга бўлган талаб янада кучайиб боради. Бу фикрдан келиб чиққан ҳолда таълим тизими бугунги кун талабинигина ҳисобга олган ҳолда эмас, балки келажак талабларини аниқлаган ва ҳисобга олган ҳолда иш олиб бориши керак деган хулосага келамиз. Чунки, бугунги кун талаблари келажакда жамиятнинг асосий ўзагига айланади. Демак, таълим тизими талабаларни бугунги кундаги ҳаётга эмас, балки келажакдаги ҳаётга тайёрлаши лозим. Бу ҳам таълимнинг ўзига хос хусусиятларидан биридир¹.

Таълимнинг яна бир ўзига хос хусусияти унинг тарбиявий характерга эга эканлигидир. Ҳар қандай тарбия асосида билим мавжуд бўлганидек ҳар қандай таълим ўзида маълум тарбиявий таъсирни мужассамлаштиради. Билимларнинг талабанинг фақат фикрлаш қобилиятига эмас, балки ички кечинмаларига, ҳис-туйғуларига, фазилатларига ҳам ўз таъсирини ўтказди. Айниқса, гуманитар фанларни ўрганиш талабанинг маънавиятини шаклланишида аҳамиятлидир. Шунинг учун таълим муассасалари тарихан фақат илм масканларигина бўлиб қолмасдан, балки тарбия учоқлари сифатида ҳам қабул қилинган. Таълим ва тарбия бир жараённинг икки томони бўлиб, бири-бирини тўлдириб келади. Билим бу куч-қудрат, ана шу куч- қудрат маънавияти етук инсон қўлида ривожланишга хизмат қилади. Маънан қашшоқ инсон бу қудратдан ноўрин фойдаланиши ва жамиятга зиён етказиши эҳтимолдан ҳоли эмас. Бундай ҳолатлар тарихда жуда кўп маротаба такрорланган ва бу исбот талаб қилмайдиган аксиомага айланган. Демак, таълим албатта тарбиявий асосга эга бўлиши ва талабаларга фақат билим бериш билан чекланиб қолмаслиги, балки тарбиялашдек мураккаб жараёнини ҳам ўз зиммасига олиши лозим.

Таълим жараёни таъсирида талабанинг ақлий камолотини, билиш қобилиятини, ўқишга, меҳнатга бўлган муносабатини ривожлантириш ва янги

---

¹ “Ўзбекистон Республикасининг Таълим тугрисидаги Қонуни” Тошкент 1997 йил. 35-БЕТ

поғонага кўтариш асосий масалалардан биридир. Айнан таълимнинг ривожлантирувчи хусусиятини икки даражага ажратиб таҳлил қилади.

Зарурий ривожланиш. Бу талаба тайёргарлигидаги мавжуд даража, бошқача қилиб айтганда, талабадаги бор даража, яъни талабанинг бугунги ўқув жараёнигача бўлган тайёргарлик даражасидир. Бу даража талабанинг ишни мустақил бажара олиши билан характерланади.

Юқори даражадаги ривожланиш. Бошқача қилиб айтганда, шу дарс давомида кўтарилиш керак бўлган даражадир. Бу талаба ҳозирча қила олмайдиган, лекин кўмак воситасида эплай оладиган ишдир. Талаба ана шу ўзи учун янги бўлган ва бажаришга кучи етадиган вазифани бажариш давомида иккинчи даражага кўтарилади. Лекин бу вазифа талабанинг тараққиёт зонасида жойлашган бўлиши шарт, акс ҳолда ривожланишга эришиш қийин. Яқинлашиб қолган тараққиёт зонасига кирган ҳар нарса таълим жараёнида зарур ривожланиш даражасига ўтади.

Шундай қилиб, яқинлашиб қолган тараққиёт зонаси ривожланишдан илгарилаб кетадиган таълим воситасида яратилади. Таълимнинг ҳар бир босқичи тараққиётнинг эришилган босқичига таянади ва муайян босқични кўзлаган ҳолда навбатдаги босқични тайёрлаб беради.

Демак, таълимнинг яна бир зарурий хусусиятларидан бири унинг ривожлантирувчи хусусиятга эга эканлигидир.

Таълимнинг ана шу юқорида санаб ўтилган хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ва уларга амал қилган ҳолда ўқув жараёнини ташкил қилиш шубҳасиз таълим самарадорлигини оширади.

Таълим жараёнида белгиланган мақсадга эришиш учун бир қатор вазифаларни бажариш лозим. Уларнинг асосийлари қуйидагилардан иборат:

1. Талабаларда билим, кўникма ва малакаларни ҳосил қилиш.
2. Талабаларда дунёқарашни, ишонч ва эътиқодларини ўстириш.
3. Талабаларнинг маънавиятини бойитиш ва тарбиялаш.
4. Ёшларнинг ички имкониятларини, қобилиятларини ва истеъдодларини очиш ҳамда ўстириш.

Ушбу вазифаларни бажаришда дифференциялашган ёндашувнинг аҳамияти беқиёсдир. Чунки, дифференциация (яъни яқка ҳолдаги ёндошув) талаба шахсини чуқурроқ ўрганишга, кучли ва заиф томонларини аниқлашга ёрдам беради. Талаба шахси чуқурроқ ўрганилгандан кейингина унга мос бўлган методлар танлаб олиниши мақсадга мувофиқ. Барча талабалар учун умумий методлар қўллаш таълимни кўр-кўрона олиб бориш билан баробар ва бу ҳолда таълимнинг самарасини жуда паст даражага эга бўлади. Таълимни дифференциациялаш муаммоси ҳозирги даврда ривожланган мамлакатларда маълум даражада ўз ечимини топмоқда ва айтиш керакки, бу ечимлар ижобий ютуқларни қўлга киритишга ёрдам бермоқда.

Таълимда ёшларни билим, кўникма, малакалар билан қуроллантириш, уларнинг қобилияти ва истеъдодларини ривожлантириш жараёнида баҳолаш ва билимларни текшириб туриш муҳим аҳамият касб этади. Баҳолаш таълим тизимида

фойдаланилаётган методлар қанчалик самарали эканлигини, талабаларнинг ўзлаштириш даражасини аниқлашга ёрдам беради².

Албатта таълим тизимини самарали бўлиши педагог кадрларнинг тайёргарлик даражасига ҳам боғлиқ. Педагог биринчи галда ўз касбини севиши, ҳурмат қилиши, талабага катта қизиқиш ва меҳр билан қараши, жамият олдидаги ўзининг катта масъулиятини ҳис қила олиши шарт. Педагог ҳар бир талабанинг билими ва тарбияланганлик даражасини аниқлай олиши ва ҳисобга олиши, ўқув материалларини тўғри танлай билиши, таҳлил қила олиши ва умумлаштира билиши педагогик маҳорат учун зарур бўлган таълим усуллари, воситалари ва шакллари мукамал билиши, талабага нисбатан талабчан бўлиши педагогик вазиятга қараб улардан ўринли фойдалана олиши, ўз фаолиятини таҳлил қила олиши ва хулосалар чиқара олиши керак.

Таълимнинг мазмуни: ўқув режаларида, дастурларда ва дарсликларда акс эттирилгандир.

Ўқув режаси-муайян ўқув юртида ўрганилаётган ўқув предметлари айтиб ўтиладиган, уларни ўқув йиллари бўйича ўтиш изчиллиги ҳамда бир ўқув йилига ёки ҳар бир ҳафтага ажратилган соатлар сони кўрсатилган давлат ҳужжати ўқув режаси деб айтилади.

Ўқув предмети -ўзига тегишли фан асосларини мужассамлаштирган бўлади. Фаннинг асосий тушунчалар тизими, асосий қоидалар ва хулосалар унда ўз аксини топади.

Ўқув дастури -ўқув дастури давлат ҳужжати бўлиб, унда ҳар бир ўқув предметининг мазмуни очиб берилади ва ўқув йилида ўзлаштирилиб олиш учун зарур бўлган билим. Кўникма ва малакалар ҳажми кўрсатилади. Дастурлар бир типдаги ҳамма ўқув муассасалари учун ягона, унинг тўла ҳажмда бажарилиши мажбурий. Бу энг муҳим қоида бўлиб, узлуксизликни таъминлайди. Дастур тушунтириш хатидан, бўлим ва мавзулар бўйича тахминий соатлар ҳисобидан, дастур материаллари ва тавсия қилинадиган адабиётлар рўйхатидан иборат бўлади.

Дарсликлар ва ўқув қўлланмалари-махсус равишда талабалар учун ёзилган китоб дарслик деб аталади. Унда ўқув дастурининг барча материалларини батафсил ва изчиллик билан очиб берилади. Дарсликлар ўқув материални тезроқ, тўлароқ ва чуқурроқ эгаллаб олишга ёрдам берувчи ўқув қўлланмалари билан тўлдирилиши мумкин.

Ҳар бир фан ўзининг тушунчаларига эга. Мана шу асосий тушунчалар ҳар бир фаннинг ўзагини ташкил этади. Масалан: Математикада-қўшиш, айириш, кўпайтириш, бўлиш, илдиз каби тушунчалар мавжуд. Химия фанида реакция, ишқор, кислота, туз каби тушунчалар ишлатилади. Педагогика фани ҳам ўзининг асосий тушунчаларига эга. Уларни баъзан категориялар деб ҳам аталади.

а) Маълумот-таълим-тарбия натижасида олинган ва системалаштирилган билим, ҳосил қилинган кўникма ва малакалар ҳамда таркиб топган дунёқарашлар

---

² Раззокова Д. «Талабаларни мустуқил ишларини такомиллаштириш услубиети» Битирув малакавий иши. 2007 йил, 39-БЕТ.

мажмуи. Маълумот таълим асосида амалга оширилади ва шахснинг қобилияти ҳамда истеъдоди ривожлантирилади.

Б) Таълим - махсус тайёрланган кишилар раҳбарлигида ўтказиладиган, талабаларни билим, кўникма ва малакалар билан қуроллантирадиган ва шунинг билан бирга, уларнинг билиш қобилиятларини ўстирадиган, уларнинг дунёқарашини таркиб топтирадиган жараёндир. Таълим жараёни педагог ва талабаларнинг биргаликдаги фаолияти натижасида вужудга келади.

В) Педагогнинг маълум мақсад сари йўналтирилган фаолиятини ўқитиш деб аталади. Ўқув жараёни педагогнинг раҳбарлигида олиб борилади. Талабанинг ўқув жараёни давомидаги фаолиятини эса ўрганиш деб аталади. Ўрганиш, ўқиш талабанинг фаол иштирокини талаб этадиган мураккаб жараёндир. Ўқиш, ўрганиш фаолияти талабанинг мустақил таълим олишида ҳам намоён бўлади.

Г) Дидактиканинг тамойиллари - комил инсонни тарбиялашда ўқиш ва ўқитиш жараёнининг хусусиятлари, талабалар томонидан илмий билимларнинг ўзлаштирилиши, эгалланиши лозим деб топилган малака ва кўникмаларни ҳосил қилишнинг асосий қонун ва қоидаларини ўз ичига олади. Шу билан бирга дидактика тамойиллари ҳар иккала фаолиятни, яъни педагог ва талаба томонидан ўз олдига қўйилган вазифаларни муваффақиятли амалга ошириш имкониятини берадиган бир қанча талабларни ҳам умумлаштириб беради.³

Демак, ўқитиш тамойиллари таълимнинг энг муҳим масалаларини назарий ва амалий жиҳатдан тўғри ҳал қилишнинг асосий негизи ҳисобланади.

Д) “Метод”- сўзи грекча-methodos сўзидан келиб чиққан бўлиб, йўл-йўрик деган маънони англатади. Ўқитиш методи деганда таълим жараёнида педагог ва талабаларнинг кўзланган мақсадга эришиш учун қаратилган биргаликдаги фаолият усуллари тушунилади. Демак ўқитиш методлари педагогнинг дарс жараёнида талабаларда билим, малака ва кўникмаларни ҳосил қилиш фаолиятида қўлланиладиган йўл-усулларини ўз ичига олади.

Мавзу 2: Таълим мазмўни ва ўқитиш мазмўнини тўзишда ўқув-меъёрий хўжатларнинг ахамияти

Саволлар:

- 1. Иқтисодий таълим жараёнининг моҳияти, вазифалари.**
- 2. Таълимнинг яна бир ўзига хос хусусияти унинг тарбиявий характерга эга эканлигидир.**
- 3. Ўзбекистонда иқтисодий таълимни ислоҳ қилиш тамойиллари**
- 4. Иқтисодчилар тайёрлашнинг ҳуқуқий-меъёрий ва ташкилий асослари**

2.1. Иқтисодий таълим жараёнининг моҳияти, вазифалари.

Иқтисодий таълим жараёни педагогик жараённинг ажралмас, муҳим қисмларидан бири бўлиб у ўқитиш, билим, кўникма ва малака ҳосил қилиш

³ Саидазимова Д. “Булажак тарбиячиларнинг педагогик маҳоратларини ошириш услублари” Битирув малакавий иши. 2009 йил. 44-бет.

масалалари билан шуғулланади. Таълим назариясини “Дидактика” тушунчаси билан ҳам ифодаланади. “Дидактика” сўзи грекча “Дидаско” сўзидан олинган бўлиб, “Уқитиш, ўргатиш” деган маънони билдиради. Дидактиканинг ўрганиш объекти ўқув жараёни, ўқув жараёнининг ривожланиш қонуниятлари, ўқитиш тамойиллари, методлари ва шакллари дир. Таълим жараёнининг асосий моҳияти тарихан тўпланган ижтимоий билим ва тажрибани ёш авлодга етказиш, авлодлар ўртасидаги ўзаро боғлиқликни маълум тизим орқали амалга ошириш бўлиб ҳисобланади.

Албатта, авлоддан-авлодга ўтиб борган сари ижтимоий тажриба ҳажми, демак билимлар ҳажми ҳам ортиб боради. Фан ва техниканинг ривожи ҳам илмий билимларнинг ҳажмига ва характерига таъсир кўрсатади. Буларнинг ҳаммаси эса ўз навбатида таълим тизимида ўз аксини топади. Таълим тизими ҳар бир жамиятнинг ривожланиш асоси бўлиб хизмат қилади. Чунки айнан таълим тизими жамиятнинг ҳар бир аъзосини маънавий, илмий дунёқарашини шаклланишида энг асосий ўринни эгаллайди. Шунинг учун ҳам барча тарихий юксалиш, янгилиниш босқичларида айнан таълим тизимини ислоҳ қилиш муҳим ўрин тутган. Таълим тизими ҳар бир жамиятнинг ривожланиш даражасидан ҳамда шу жамиятнинг талабларидан келиб чиққан ҳолда шаклланади.

Ўсиб келаётган ёш авлод таълим жараёнида:

1. Зарур билимлар билан қуроллантирилади;
2. Керакли малакаларга эга бўлади;
3. Кўникмалар ҳосил қилади;

Ўқув жараёнида таълим олувчилар ва педагоглар ўртасида ўзига хос муносабатлар ўргатилиб бу жараён икки томоннинг биргаликдаги фаолияти натижасида боради. Шунинг учун ҳам таълим жараёни икки томонлама характерга эга дейилади. Педагоглар ва талабаларнинг фаоллик даражаси таълим жараёнининг самарасини белгилайди. Албатта бу жараёнда педагог йўналтирувчи сифатида майдонга чиқади. Педагог аниқ мақсадни кўзлаб режа ва дастур асосида билим, кўникма ва малакаларни шакллантиради. Талабалар эса уларни фаол ўзлаштириб олишлари керак. Таълим жараёнида педагог ўргатиш, билим, малака, кўникма ҳосил қилиш вазифасини бажарса, талабалар ўзлаштириш жараёнини ўз бошидан кечирадилар. Бу мураккаб психик жараён бўлиб, сезги, идрок, тасаввур, тафаккур кабилар иштирокида боради. Ўқиш талабаларнинг ўзлаштириш, билиш қобилиятлари, фикрлаш операциялари ва ҳаракатларини ҳосил қилиш жараёнидир. Бу пассив томошабинлик жараёни эмас, балки талабага номаълум бўлган ҳақиқатларни очиб берадиган фаол, ижодий фаолият жараёнидир.

Таълимнинг асосий вазифаларидан бири инсоният ҳозиргача эришган илмий билимлар ва фан техниканинг ютуқлари билан ёш авлодни қуроллантиришдир. Ёш авлодда шундай билимлар тизимини яратиш лозимки, бу билимлар уларнинг кейинги ривожи учун асос бўлиб хизмат қилсин. Ҳозирги кунда билимлар ҳажми,

ахборотлар ҳажми тобора ошиб бораётган бир даврда таълим тизими талабаларга беришили керак бўлган билимлар, малака ва кўникмалар ҳажми ини белгилаш ҳамда бу жараёнда қайси омилларни ҳисобга олиш керак деган масалаларни ечимини топиш устида бош қотирмоқда. Зарурий билимлар ҳажмини белгилаш ва шу билан бир қаторда ўқиш муддатини аниқлаш энг муҳим масалалардан бири. Таълим жараёнида бирор фан соҳасидаги инсоният томонидан эришилган ҳамма нарсаларни ўрганиш керак деб ўйлаш мутлақо нотўғри бўлар эди. Ўқув жараёнида энг асосий, энг муҳим билимлар- фанларнинг асослари ўрганилади. Аммо шунга қарамай ҳозирда ўрганиш зарур бўлган янги-янги фанларнинг тармоқлари (экология, ЭҲМ, оила психологияси, иқтисод асослари, маънавият асослари) вужудга келмоқдаки улар таълим ҳажмини бениҳоя кенгайтишига сабаб бўлмоқда. Бундай муаммолар ҳозирда деярли барча давлатларда мавжуд ва ҳар бир давлат бу муаммоларни ўз имкониятларидан келиб чиққан ҳолда ҳал этишга ҳаракат қилмоқда. Биз бу муаммоларни таълим тамойилларини (принципларини) бузмаган ҳолда, ёш авлоднинг соғлигига зиён етказмаган ҳолда ечимини топишга ҳаракат қилмоқдамиз.

Таълимнинг асосий мақсади - замонавий илмий билимларни эгаллаган, мустақил фикрлаш ва муаммоларни ечиш имкониятига эга бўлган маънавий жиҳатдан бой шахсларни шакллантиришдир. Жамият ривожланар экан, ҳаётий талабларнинг даражаси ҳам ортиб боради. Демак, илмий билимларнинг ҳажми кенгайиб, илмийлик даражаси чуқурлашиб борар экан, мантикий фикрлаш ва муаммоларни тезда ҳал этишга бўлган талаб янада кучайиб боради. Бу фикрдан келиб чиққан ҳолда таълим тизими бугунги кун талабинигина ҳисобга олган ҳолда эмас, балки келажак талабларини аниқлаган ва ҳисобга олган ҳолда иш олиб бориши керак деган хулосага келамиз. Чунки, бугунги кун талаблари келажакда жамиятнинг асосий ўзагига айланади. Демак, таълим тизими талабаларни бугунги кундаги ҳаётга эмас, балки келажакдаги ҳаётга тайёрлаши лозим. Бу ҳам таълимнинг ўзига хос хусусиятларидан биридир.⁴

2.2. Таълимнинг яна бир ўзига хос хусусияти унинг тарбиявий характерга эга эканлигидир.

Ҳар қандай тарбия асосида билим мавжуд бўлганидек ҳар қандай таълим ўзида маълум тарбиявий таъсирни мужассамлаштиради. Билимларнинг талабанинг фақат фикрлаш қобилиятига эмас, балки ички кечинмаларига, ҳис-туйғуларига, фазилатларига ҳам ўз таъсирини ўтказди. Айниқса, гуманитар фанларни ўрганиш талабанинг маънавиятини шаклланишида аҳамиятлидир. Шунинг учун таълим муассасалари тарихан фақат илм масканларигина бўлиб қолмасдан, балки тарбия учоқлари сифатида ҳам қабул қилинган. Таълим ва тарбия бир жараённинг икки

---

⁴ “Ўзбекистон Республикасининг Таълим тугрисидаги Қонуни” Тошкент 1997 йил. 35-БЕТ

томони бўлиб, бири-бирини тўлдириб келади. Билим бу куч-қудрат, ана шу куч-қудрат маънавияти етук инсон қўлида ривожланишга хизмат қилади. Маънан қашшоқ инсон бу қудратдан ноўрин фойдаланиши ва жамиятга зиён етказиши эҳтимолдан ҳоли эмас. Бундай ҳолатлар тарихда жуда кўп маротаба такрорланган ва бу исбот талаб қилмайдиган аксиомага айланган. Демак, таълим албатта тарбиявий асосга эга бўлиши ва талабаларга фақат билим бериш билан чекланиб қолмаслиги, балки тарбиялашдек мураккаб жараёнини ҳам ўз зиммасига олиши лозим.

Таълим жараёни таъсирида талабанинг ақлий камолотини, билиш қобилиятини, ўқишга, меҳнатга бўлган муносабатини ривожлантириш ва янги поғонага кўтариш асосий масалалардан биридир. Айнан таълимнинг ривожлантирувчи хусусиятини икки даражага ажратиб таҳлил қилади.

Зарурий ривожланиш. Бу талаба тайёргарлигидаги мавжуд даража, бошқача қилиб айтганда, талабадаги бор даража, яъни талабанинг бугунги ўқув жараёнигача бўлган тайёргарлик даражасидир. Бу даража талабанинг ишни мустақил бажара олиши билан характерланади.

Юқори даражадаги ривожланиш. Бошқача қилиб айтганда, шу дарс давомида кўтарилиш керак бўлган даражадир. Бу талаба ҳозирча қила олмайдиган, лекин кўмак воситасида эплай оладиган ишдир. Талаба ана шу ўзи учун янги бўлган ва бажаришга кучи етадиган вазифани бажариш давомида иккинчи даражага кўтарилади. Лекин бу вазифа талабанинг тараққиёт зонасида жойлашган бўлиши шарт, акс ҳолда ривожланишга эришиш қийин. Яқинлашиб қолган тараққиёт зонасига кирган ҳар нарса таълим жараёнида зарур ривожланиш даражасига ўтади.

Шундай қилиб, яқинлашиб қолган тараққиёт зонаси ривожланишдан илгарилаб кетадиган таълим воситасида яратилади. Таълимнинг ҳар бир босқичи тараққиётнинг эришилган босқичига таянади ва муайян босқични кўзлаган ҳолда навбатдаги босқични тайёрлаб беради.

Демак, таълимнинг яна бир зарурий хусусиятларидан бири унинг ривожлантирувчи хусусиятга эга эканлигидир.

Таълимнинг ана шу юқорида санаб ўтилган хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ва уларга

амал қилган ҳолда ўқув жараёнини ташкил қилиш шубҳасиз таълим самарадорлигини оширади.

Таълим жараёнида белгиланган мақсадга эришиш учун бир қатор вазифаларни бажариш лозим. Уларнинг асосийлари қуйидагилардан иборат:

1. Талабаларда билим, кўникма ва малакаларни ҳосил қилиш.
2. Талабаларда дунёқарашни, ишонч ва эътиқодларини ўстириш.
3. Талабаларнинг маънавиятини бойитиш ва тарбиялаш.
4. Ёшларнинг ички имкониятларини, қобилиятларини ва истеъдодларини очиш ҳамда ўстириш.

Ушбу вазифаларни бажаришда дифференциялашган ёндашувнинг аҳамияти беқиёсдир. Чунки, дифференциация (яъни якка ҳолдаги ёндошув) талаба шахсини чуқурроқ ўрганишга, кучли ва заиф томонларини аниқлашга ёрдам беради. Талаба шахси чуқурроқ ўрганилгандан кейингина унга мос бўлган методлар танлаб олиниши мақсадга мувофиқ. Барча талабалар учун умумий методлар қўллаш таълимни кўр-кўрона олиб бориш билан баробар ва бу ҳолда таълимнинг самарасини жуда паст даражага эга бўлади. Таълимни дифференциациялаш муаммоси ҳозирги даврда ривожланган мамлакатларда маълум даражада ўз ечимини топмоқда ва айтиш керакки, бу ечимлар ижобий ютуқларни қўлга киритишга ёрдам бермоқда.

Таълимда ёшларни билим, кўникма, малакалар билан қуроллантириш, уларнинг қобилияти ва истеъдодларини ривожлантириш жараёнида баҳолаш ва билимларни текшириб туриш муҳим аҳамият касб этади. Баҳолаш таълим тизимида фойдаланилаётган методлар қанчалик самарали эканлигини, талабаларнинг ўзлаштириш даражасини аниқлашга ёрдам беради.⁵

Албатта таълим тизимини самарали бўлиши педагог кадрларнинг тайёргарлик даражасига ҳам боғлиқ. Педагог биринчи галда ўз касбини севиши, ҳурмат қилиши, талабага катта қизиқиш ва меҳр билан қараши, жамият олдидаги ўзининг катта масъулиятини ҳис қила олиши шарт. Педагог ҳар бир талабанинг билими ва тарбияланганлик даражасини аниқлай олиши ва ҳисобга олиши, ўқув материалларини тўғри танлай билиши, таҳлил қила олиши ва умумлаштира билиши педагогик маҳорат учун зарур бўлган таълим усуллари, воситалари ва шакллари мукамал билиши, талабага нисбатан талабчан бўлиши педагогик вазиятга қараб улардан ўринли фойдалана олиши, ўз фаолиятини таҳлил қила олиши ва хулосалар чиқара олиши керак.

Таълимнинг мазмуни: ўқув режаларида, дастурларда ва дарсликларда акс эттирилгандир.

Ўқув режаси-муайян ўқув юртида ўрганилаётган ўқув предметлари айтиб ўтиладиган, уларни ўқув йиллари бўйича ўтиш изчиллиги ҳамда бир ўқув йилига ёки ҳар бир ҳафтага ажратилган соатлар сони кўрсатилган давлат ҳужжати ўқув режаси деб айтилади.

Ўқув предмети - ўзига тегишли фан асосларини мужассамлаштирган бўлади. Фаннинг асосий тушунчалар тизими, асосий қоидалар ва хулосалар унда ўз аксини топади.

Ўқув дастури - ўқув дастури давлат ҳужжати бўлиб, унда ҳар бир ўқув предметининг мазмуни очиб берилади ва ўқув йилида ўзлаштирилиб олиш учун

---

⁵ Раззокова Д. «Талабаларни мустуқил ишларини такомиллаштириш услубиёти» Битирув малакавий иши. 2007 йил, 39-БЕТ.

зарур бўлган билим. Кўникма ва малакалар ҳажми кўрсатилади. Дастурлар бир типдаги ҳамма укув муассасалари учун ягона, унинг тўла ҳажмда бажарилиши мажбурий. Бу энг муҳим қоида бўлиб, узлуксизликни таъминлайди. Дастур тушунтириш хатидан, бўлим ва мавзулар бўйича тахминий соатлар ҳисобидан, дастур материаллари ва тавсия қилинадиган адабиётлар рўйхатидан иборат бўлади.

Дарсликлар ва ўқув қўлланмалари-махсус равишда талабалар учун ёзилган китоб дарслик деб аталади. Унда ўқув дастурининг барча материалларини батафсил ва изчиллик билан очиб берилади. Дарсликлар ўқув материални тезроқ, тўлароқ ва чуқурроқ эгаллаб олишга ёрдам берувчи ўқув қўлланмалари билан тўлдирилиши мумкин.

Ҳар бир фан ўзининг тушунчаларига эга. Мана шу асосий тушунчалар ҳар бир фаннинг ўзагини ташкил этади. Масалан: Математикада-қўшиш, айириш, кўпайтириш, бўлиш, илдиз каби тушунчалар мавжуд. Химия фанида реакция, ишқор, кислота, туз каби тушунчалар ишлатилади. Педагогика фани ҳам ўзининг асосий тушунчаларига эга. Уларни баъзан категориялар деб ҳам аталади.

а) Маълумот-таълим-тарбия натижасида олинган ва системалаштирилган билим, ҳосил қилинган кўникма ва малакалар ҳамда таркиб топган дунёқарашлар мажмуи. Маълумот таълим асосида амалга оширилади ва шахснинг қобилияти ҳамда истеъдоди ривожлантирилади.

Б) Таълим - махсус тайёрланган кишилар раҳбарлигида ўтказиладиган, талабаларни билим, кўникма ва малакалар билан куролантирадиган ва шунинг билан бирга, уларнинг билиш қобилиятларини ўстирадиган, уларнинг дунёқарашини таркиб топтирадиган жараёндир. Таълим жараёни педагог ва талабаларнинг биргаликдаги фаолияти натижасида вужудга келади.

В) Педагогнинг маълум мақсад сари йўналтирилган фаолиятини ўқитиш деб аталади. Ўқув жараёни педагогнинг раҳбарлигида олиб борилади. Талабанинг ўқув жараёни давомидаги фаолиятини эса ўрганиш деб аталади. Ўрганиш, ўқиш талабанинг фаол иштирокини талаб этадиган мураккаб жараёндир. Ўқиш, ўрганиш фаолияти талабанинг мустақил таълим олишида ҳам намоён бўлади.

Г) Дидактиканинг тамойиллари - комил инсонни тарбиялашда ўқиш ва ўқитиш жараёнининг хусусиятлари, талабалар томонидан илмий билимларнинг ўзлаштирилиши, эгалланиши лозим деб топилган малака ва кўникмаларни ҳосил қилишнинг асосий қонун ва қоидаларини ўз ичига олади. Шу билан бирга дидактика тамойиллари ҳар иккала фаолиятни, яъни педагог ва талаба томонидан ўз олдига қўйилган вазифаларни муваффақиятли амалга ошириш имкониятини берадиган бир қанча талабларни ҳам умумлаштириб беради⁶

---

⁶ Юсупов Д. «Иктисодий таълим жараёнида янги педагогик технологияларнинг назарий ва амалий асослари» битирув малакавий иши. 2010 йил. 56-бет.

Демак, ўқитиш тамойиллари таълимнинг энг муҳим масалаларини назарий ва амалий жиҳатдан тўғри ҳал қилишнинг асосий негизи ҳисобланади.

Д) “Метод”-сўзи грекча-methodos сўздан келиб чиққан бўлиб, йўл-йўрик деган маънони англатади. Ўқитиш методи деганда таълим жараёнида педагог ва талабаларнинг кўзланган мақсадга эришиш учун қаратилган биргаликдаги фаолият усуллари тушунилади. Демак ўқитиш методлари педагогнинг дарс жараёнида талабаларда билим, малака ва кўникмаларни ҳосил қилиш фаолиятида қўлланиладиган йўл-усулларини ўз ичига олади.

2.3.Ўзбекистонда иқтисодий таълимни ислоҳ қилиш тамойиллари

Республикамизнинг истиқлолга эришуви жамият ҳаётининг барча жабҳаларида шу жумладан таълим-тарбия соҳасида ҳам ўз аксини топди. Ўзбек педагогикаси тарихида бурилиш даври, янгиланиш даври бошланди. Ўзбекистон Республикасидаги мустақил ҳуқуқий, демократик давлат, эркин фуқаролик жамияти куриш йўлидаги улкан ишлар инсон моҳиятини янгидан кашф қилишга, уни интеллектуал-амалий ривожланиши учун янги шарт-шароитлар яратиб берди. Бу ўз навбатида инсоният яратган маънавий–илмий бойликларга, инсоннинг ўзига янги муносабат, ёндашувни юзага келтирди.

Президентимиз айтганларидек: “Фуқаролар энди ижтимоий-иқтисодий жараёнларни иштирокчиси, бажарувчиси эмас, балки бунёдкори ва ташкилотчисидир. Бундай янги ёндашиш албатта педагогика фанини кейинги ривожланишига катта таъсир кўрсатди. Энди педагогика фани фақат таълим-тарбия жараёнини назарий, методик-амалий таъминловчи эмас, комил инсонни шаклланишини, ривожланишини таъминловчи кенг соҳаларни ўз ичига ола бошлади. Эндиликда педагогика фани ўз олдига янги фикрлаш, янги тафаккур, миллий мафқуранинг кенг қамровли сифатларини шакллантириш вазифаларини қўйди. Шунинг учун ҳам янги таълим концепцияси қабул қилинди ва унда кейинги ривожланишларнинг барча йўналишлари қайта кўриб чиқилди. Кўп йиллар давомида педагогика сиёсатга хизмат қилиб келган ва маълум чегараланишларга амал қилишга мажбур бўлган бўлса, эндиликда у сиёсатдан ҳоли бўлган ҳолда эркин фан сифатида ўз ривожланишини давом эттириш имкониятига эга бўлди. Ўзбек педагогикаси ўз миллий хусусиятларини ривожлантириш имкониятига эга бўлди.

Она тили, Ватан тарихи, географияси, миллий урф-одат ва анъаналар эътибордан четда қолиб, шахслар ота-боболар ўтмишидан беҳабар ўқитилар эди. Республикаимизнинг истиқлолга эришуви натижасида ўзбек педагогикаси ижодий ва миллий йўналишда эътиборли ўзгаришлар касб этди. Бой миллий маданий мерос ва анъаналар эътибордан четда қолган илғор педагогик фикрлар Ўзбек педагогикаси ўз ўрнини топди ҳамда ўз вазифасини бажара бошлади. Янги мазмунли дарсликлар,

услубий қўлланмалар яратишда миллий-маданий, тарихий адабиётлардан, материаллардан кенг фойдаланила бошланди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг 1991 йил 29 август қарорига асосан “Таълим тўғрисида” ги Ўзбекистон Республикасининг қонуни кучга кирди. “Таълим тўғрисида” ги қонуни таълим тизимини жиддий янгиланиши, ислох қилинишига асос бўлди. Олдинги қабул қилинган қонунлардан (1930, 1949, 1958, 1973, 1984 йиллар) фарқли улароқ, олий таълими тизимини тузилишининг қуйидаги янги тамойиллардан жорий этилди:

- таълим-тарбиянинг инсонпарварлиги ҳамда халқчиллиги;
- таълим тизимининг узлуксизлиги ва изчиллиги;
- давлат таълим стандартлари доирасида ҳар бир кишига миллати, динидан қатъий назар таълим олиши учун имконият яратилганлиги;
- давлат таълим тизимининг илмийлиги ва дунёвийлиги;
- таълимда умуминсоний ва миллий-маданий қадриятларнинг устиворлиги;
- таянч (тўққиз синф даражасида) таълимнинг мажбурийлиги;
- таълим стандартларини танлашда ягона ва табақалаштирилган ёндашув бўлишига асосланганлиги;
- таълим муассасаларида чет тилларини жиддий ўрганиш, дин тарихи, халқимиз тарихи, маданияти ва жаҳон маданиятини тарихи соҳасида билим олиш учун шароитлар яратилганлиги;
- таълим муассасаларининг турли сиёсий партиялар ва ижтимоий-сиёсий ҳаракатларнинг таъсиридан ҳолилиги;
- амалдаги қонунлар доирасида мулкчиликнинг барча шаклида таълим муассасаларининг тенг ҳуқуқчилиги;
- билимдонлик ва истеъдодни рағбатлантириш;
- тарбияланувчилар ва таълим олувчиларни ҳурматлаш;
- педагог шахсини, унинг ижтимоий мавқеини ҳурматлаш ва бошқалар.

Таълимни қуйидаги йўналишларда ислох қилиш вазифалари белгилаб олинди:

- умуминсоний қадриятлар ва миллий маданият асосларини эътиборда тутган ҳолда таълим - тарбия мазмунини миллий мафкура, мустақил Ватан туйғуси асосида ўзгартириш ва такомиллаштириш;
- таълим самарадорлигини тинмай ошириш, жаҳон андозалари даражасига олиб чиқиш;
- вариатив ўқув режалари, дастурлар, дарсликлар яратиш;
- билимдонлик ва истеъдодни қўллаб-қувватлаш;
- илғор тажрибаларга, ижодкор устозлар тажрибасига суяниш;
- таълим-тарбияда бош ислохотчи бўлган педагог, тарбиячиларнинг янги авлодни тайёрлашга киришиш;

-таълим муассасаларининг моддий-техника асосини мутахкамлаш, таълимни компьютерлаштириш, ўқув жараёнига янги педагогик технологияни олиб кириш;

-таълим тизимини, бошқарув фаолиятини такомиллаштириш;

-ислоҳ ғояларини иложи борича вилоят, туман, уқув муассасаси педагогик жамоаларига тезроқ етказиш, сингдириш, амалга ошириш:

Ривожланган мамлакатларнинг тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, қаерда таълим ва тарбияга эътибор катта бўлса, ўша ерда тараққиёт, юксалиш бор. Шунинг учун республикамизнинг истиқболи узлуксиз таълимни қай даражада амалга оширилишига боғлиқ.

Узлуксиз таълимнинг фаолият кўрсатиш тамойиллари қуйидагилардан иборат:

-**таълимнинг устуворлиги** - унинг ривожланишининг биринчи даражали аҳамиятга эга

эканлиги, билим, таълим ва юксак интеллектнинг нуфузи:

-**таълимнинг демократлашуви** - таълим ва тарбия услубларининг танланишида ўқув юрларининг мустақиллигини кенгайтириш, таълимни бошқаришнинг давлат-жамият тизимига ўтилиши;

-**таълимнинг инсонпарварлиги** - инсон қобилиятларининг очилиши ва унинг таълимга нисбатан бўлган турли-туман эҳтиёжларининг қондирилиши, миллий ва умумбашарий кадрлар устуворлигининг таъминланиши, инсон, жамият ва атроф-муҳит ўзаро муносабатларининг уйғунлашуви;

- **таълимнинг ижтимоийлашуви** - таълим олувчиларда эстетик бой дунёқарашни ҳосил қилиш, уларда юксак маънавият, маданият ва ижодий фикрларни шакллантириш ;

- **таълимнинг миллий йўналтирилганлиги** - таълимнинг миллий тарих, халқ анъаналари

ва урф-одатлари билан узвий уйғунлиги, Ўзбекистон халқларининг маданиятини сақлаб қолиш ва бойитиш, таълимни миллий тараққиётининг ўта муҳим омили сифатида эътироф этиш, бошқа халқларнинг тарихи ва маданиятини ҳурматлаш;

-**таълим ва тарбиянинг узвий боғлиқлиги**, бу жараённинг ҳар томонлама камол топган инсонни шакллантиришга йўналтирилганлиги;

-**иқтидорли ёшларни аниқлаш**, уларга таълимнинг энг юқори даражасида, изчил равишда фундаментал ва махсус билим олишлари учун шарт-шароитлар яратиш.

Узлуксиз таълимни ислоҳ қилиш йўналишлари қуйидагилардан иборат⁷:

---

⁷ Саидазимова Д. “Булажак тарбиячиларнинг педагогик махоратларини ошириш услублари” Битирув малакавий иши. 2009 йил. 44-бет.

-таълим тизимининг кадрлар салоҳиятини тубдан яхшилаш, тарбиячи, педагог, муаллим ва илмий ходимнинг касбий нуфузини ошириш;

-давлат ва нодавлат таълим муассасаларининг ҳар хил турларини ривожлантириш;

-таълим тизимини таркибий жиҳатдан қайта куриш, таълим, фан, техника ва технологияларнинг, иқтисодиёт ва маданиятнинг жаҳон миқёсидаги замонавий ютуқларини ҳисобга олган ҳолда таълим ва касб-ҳунар таълими дастурларини тубдан ўзгартириш;

-мажбурий умумий ўрта таълимдан ўрта махсус, касб-ҳунар таълимига ўтилишини таъминлаш;

-махсус, касб-ҳунар таълимининг марказлари сифатида фан ва ишлаб чиқариш интеграциялашган янги типдаги ўқув муассасаларини вужудга келтириш;

-илғор технологияларни кенг ўзлаштириш, иқтисодиётдаги таркибий ўзгаришлар, чет эл инвестициялари кўламларининг кенгайиши, тадбиркорлик, кичик бизнесни ривожлантириш билан боғлиқ янги касб-ҳунар ва мутахассисликлар бўйича кадрлар, шу жумладан бошқарув тизими кадрларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш;

-миллий мустақиллик тамойилларини ва халқнинг бой интеллектуал мероси ҳамда умумбашарий қадриятларнинг устиворлиги асосида таълимнинг барча даражалари ва бўғинларида таълим олувчиларнинг маънавий ва ахлоқий фазилатларини ривожлантириш;

-таълимни бошқариш тизимини такомиллаштириш, жамоат бошқаруви шакллари ривожлантириш, таълим муассасаларини минтақалаштириш;

-таълим олишда, шунингдек талабаларни маънавий ахлоқий, интеллектуал ва жисмоний жиҳатдан тарбиялашда оила, ота-оналар, жамоат ташкилотлари, маҳаллалар, хайрия ва халқаро фондларнинг ролини кучайтириш юзасидан чоратадбирларни ишлаб чиқиш ҳамда уларни амалга ошириш;

-таълим жараёни ва кадрлар тайёрлаш сифатига ҳолис баҳо бериш тизимини яратиш ва жорий этиш;

-таълим тизимини молиявий, моддий-техник ва бошқа тарздаги ресурслар билан таъминлаш механизмларини шакллантириш;

-узлуксиз таълимни фан ва ишлаб чиқариш билан интеграциясини пухта механизмларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

-таълим ва илм-фан билан боғлиқ чет эл ҳамда халқаро ташкилотлар билан ҳамкорликни кенгайтириш ва ривожлантириш;

-туб ерли миллатга мансуб бўлмаган шахслар зич яшайдиган жойларда улар ўз она тилларида таълим олишлари учун ташкилий ва педагогик шарт-шароитлар яратиш;

-таълимнинг барча даражаларида таълим олувчиларнинг ҳуқуқий, иқтисодий, экологик ва санитария-гигиена таълими ҳамда тарбиясини такомиллаштириш.

Узлуксиз таълим тизимининг фаолият олиб бориши давлат таълим стандартлари асосида, турли даражалардаги таълим дастурларнинг изчиллиги асосида таъминланади.

Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг ўзига хослиги мустақил равишда тўққиз йиллик умумий ўрта ҳамда уч йиллик ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини жорий этишдан иборатдир. Бу эса, умумий таълим дастурларидан ўрта махсус, касб-ҳунар таълими дастурларига изчил ўтилишни таъминлайди.

2.4. Иқтисодчилар тайёрлашнинг ҳуқуқий-меъёрий ва ташкилий асослари

Мамлакатимизда «Иқтисодиёт» таълим йўналиши бўйича олий таълим модели, унинг мақоми ва тузилиши кўп жиҳатдан олий таълим анъаналари, ўрганиладиган фанлар мазмуни эса – иқтисодиётнинг фан ва амалий соҳа сифатида эришган ютуқлари билан белгиланади. Мазкур моделга мувофиқ таълимнинг биринчи босқичи бакалавр даражасини беришни кўзда тутаяди. Бакалавр даражаси умумий касбий маълумот олишни таъминлайди. Кўп босқичли тизимнинг иккинчи босқичида – магистр даражаси берилаяди. Бу даражани олиш учун бакалаврият босқичини тамомлагандан кейин икки йиллик таълим курсини ўташ лозим. Магистрлик дастурлари ўрганиладиган фан соҳаларининг бири бўйича ихтисослаштирилган таълим олишдан иборат.

Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонунига мувофиқ таълим сифати Давлат таълим стандартлари (ДТС) билан таъминланади. Уларда таълим жараёнининг тамойиллари, ўқув дастурининг тузилиши ва мазмуни, кадрлар тайёрлаш сифатини назорат қилиш, мажбурий компонентлар (ўқув фанлари рўйхати), таълим натижалари ва компетенциялар тавсифи ҳақида батафсил ахборот жамланади. ДТС шундай ҳуқуқий ҳужжат саналадики, унинг асосида ОТМ фаолияти белгиланади. Ундан ОТМ маъмурияти каби давлат назорат органлари томонидан ҳам бошқарув ҳужжати сифатида фойдаланилади.

ДТС асосида ўқув режалари ишлаб чиқилади ва тасдиқланади. Гарчи мутахассислик бўйича таълим стандарти бўлажак мутахассис ўзлаштириши лозим бўлган фанлар рўйхатини, ҳар бир фанга ажратиладиган ўқув соатлари ҳажмини ўз ичига олса-да, бу рўйхатни ўқув режа деб ҳисоблаб бўлмайди. Зеро, унда ўқув топшириқларининг курс ва семестрлар бўйича тақсимланиши кўзда тутилмайди. Бу мақсадга фақат ўқув режада эришилади, ўқув режа ҳам давлат ҳужжати саналади.

Ўқув режа, аввало, мутахассислик номи белгиланади, эгалланадиган малака мазмуни ва ўқиш муддатида кўрсатилади. Кейин у ёки бу йўналиш бўйича мутахассис тайёрлаш учун зарурий фанлар рўйхати келтирилади.

Мавзу 3: Махсус фанларни ўқитишни лойиҳалаштириш ва режалаштиришда ўқитиш мақсадларини белгилаш йўллари

Саволлар:

- 1. Мутахассис модели таълим мақсадларини аниқлашнинг асоси сифатида.**
- 2. Ўқитиш мақсадларининг моҳияти ва мазмуни. Мақсадлар таксономияси.**
- 3. Педагогик технологияни лойиҳалаштириш ва режалаштириш йўллари**

Асосий тоифа ва тушунчалар

Бошқарув, мақсадни белгилаш, ташҳислаш, башоратлаш, лойиҳалаш, режалаштириш, ташкиллаштириш, ахборотли таъминот, назорат, баҳолаш ва ўзгартириш, технология харитаси, педагогик мониторинг.

3.1. Мутахассис модели таълим мақсадларини аниқлашнинг асоси сифатида

Педагогик амалиётда янги йўл ва воситаларини жадал татбиқ этилаётганлигини кузатиш мумкин. Бироқ баъзи таълим шакл ва фаол усуллар ўрнига бўлинмас таълимий технологиялар зарур. Лекин таълимий жараёни технологияли лойиҳалаштириш ва режалаштиришни, фақат педагогик билим, кўникма ва малакаларга эга бўлган ўқитувчи бажара олиши мумкин.

Технологик билимлар тизими қуйидаги ташкил этувчилардан иборат:

- ***тушунчага оид қисм*** - технологиялаштиришнинг мураккаброқ бўлган тоифа ва қондиларини ўрганишга йўл;
- ***таълим технологиясининг таркибий қисм ва ҳаракатланувчи тузилма*** - таълим жараёнини башоратлаш ва лойиҳалаштириш асоси тўғрисида тушунча;
- ***таълимий технологияларнинг концептуал асослари*** - ҳар қандай таълим технологияси негизига педагогик ва психологик фанлар ютуғида ифодаланган педагогик ғоя асос бўлади;
- ***мақсадни белгилаш*** - агар педагогик вазифалар аниқланган бўлса ва ўқув фаолиятининг якуний натижалари бир маънода ифодаланган бўлса, бошланиш шартлари маълум бўлса, таълим жараёнини лойиҳалаштириш мумкин;
- ***таълим бериш модели*** – мақбул йўллар (усул ва шакллар) ва воситалар йиғиндиси - мавжуд шароитлар ва белгиланган вақтда объектнинг бошланғич ҳолатини ўзгартириш бўйича кўзланаётган натижаларга эришиш кафолати;
- ***бошқарувнинг йўл ва воситалар йиғиндиси:*** башоратлаш, лойиҳалаштириш, режалаштириш, ташкиллаштириш, назорат ва баҳолаш,

шунингдек тезкор ўзгартириш тўғрисида бошқарув хулосасини қабул қилиш мақсадида таълим жараёнини узлуксиз ва мунтазам кузатиш - мониторинг.

Сиз таълим беришни технологиялаштириш асосини ўрганишни бошлашингиздан аввал, қуйидаги *маслаҳат ва тавсияларга* эътиборингизни қаратинг.

Ўқитиш режасини тузишнинг ҳар босқичида ўқитувчининг бошқарув ҳаракатларини кўриб чиқамиз.

Мақсадни белгилаш - дидактик вазифаларни аниқлаш, ўқув натижаларини шакллантириш. Бу педагогик фаолиятни асосий омили бўлиб, таълим берувчи ва таълим олувчининг биргаликдаги фаолияти ҳаракатини умумий натижага йўналтиради.

Таъхис - таълим олувчилар хусусиятларини ва мавжуд моддий - техник имкониятларни ўрганиш. Бу мақсадни тўғрилаш зарурлигига ва уларга эришиш воситаларини танлашга имкон беради.

Башорат қилиш - ўрнатилган вақт ичида мавжуд шароитларда педагогик ва ўқув фаолияти натижаларини олдиндан кўриш.

Лойиҳалаш - олдиндаги фаолият моделини тузиш, мавжуд шароитларда ўрнатилган вақт мобайнида йўл ва воситаларни танлаш учун, мақсадга эришиш босқичларини ажратиш, улар учун алоҳида вазифаларни шакллантириш, ўқув ахбороти ва қайтар алоқани етказиш воситаси ва йўллари аниқлаш.

Таъхис, башорат қилиш ва лойиҳалаш режани ишлаб чиқиш учун асос ҳисобланади.

Режалаштириш - олдиндаги ўзаро боғлиқ педагогик ва ўқув фаолиятининг режасини ишлаб чиқишдан иборат бўлади. У технологик харита кўринишида расмийлаштирилади.

Таъхиллаштириш - таълим берувчи томонидан талабаларни белгиланган ишга жалб қилиш, белгиланган мақсадга эришишда улар билан ҳамкорлик қилиш.

Ахборотли таъминлаш - ўқув ахбороти ва қайтар алоқани етказиб беришнинг йўл ва воситаларини амалга ошириш. Бунда йиғилган ахборот жараёнининг боришини тезкорликда ўзгартиришни, таъсир кўрсатадиган рағбатлантирувчи омилларни, самарали воситаларни киритишга имкон беради.

Назорат, баҳолаш ва ўзгартириш киритиш - ривожланиш жараёнига таъсир кўрсатадиган рағбатлантирувчи омилларни яратиш, педагогик таъсир этиш объекти ўзгаришини мувофиқлаш.

Тугалланган жараён таҳлил и- самарасизликни, уларни пайдо бўлиш сабабини аниқлаш, келгуси такрор ишлаб чиқиладиган даврда унга йўл қўймаслик чораларини аниқлаш.

3.2. Ўқитиш мақсадларининг моҳияти ва мазмуни. Мақсадлар таксономияси.

Мақсадни белгилаш – технологиялаштиришнинг асосий омили ҳисобланиб, педагогик технологияни лойиҳалаштириш, ўқув жараёнини тузиш ҳамда таъхиллаштириш шундан бошланади.

Мақсад - кўзланаётган натижа модели кўринишидаги муҳим йўналишнинг маҳсулидир.

Бу эса, таълим субъектларининг фаолият якунида эгаллашлари кўзланаётган нарсалар

**Билимларни ўзлаштириш ва ўқув фаолияти йўллариغا даражали
ёндашув асосида таълим мақсадларини бирдай қилиш**

Таълим олувчилар томонидан БМК ўзлаштириш даражаси	Уларга эришишнинг мақсад ва натижалари шакллантирилиши. Ўқув фаолиятини баҳолаш мезонлари	Ушбу натижаларга эришиш бўйича таълим берувчи ва таълим олувчилар ҳаракатларининг тавсифи
1	2	3
<p>I. Ўқувчиликка оид (таниш бўйича ҳаракатланиши)</p>	<p>Таълим мақсади: ...тўғрисида тушунчаларни шакллантириш</p> <p>Натижалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • (маълум, таниш нарсани ўзгартиришсиз, умумий тахминларни) тушунтиради, айтади, санаб ўтади; • (ўз сўзларида) қайтариб беради; • ташқи белгилари ва хусусиятлари бўйича билади, танийди; • (сўзма-сўз) ёзади; <p>Баҳолаш мезони: ахборотни хатосиз қайта тиклайди.</p>	<p>Таълим берувчи: таълим олувчиларнинг билимларни ўзлаштиришлари бўйича фаолиятларини ташкиллаштирувчи, ахборот манбаи бўлади. Таълим олувчилар: ахборот - рецептив (қабул қилиш) фаолиятини амалга оширади: эшитади, кузатади, ўқув ахборотини эслаб қолади ва хатосиз қайта тиклайди.</p>
<p>II. Тартиблиликка оид (алгоритм) (намуна, ўхшашлик бўйича ҳаракатланиши)</p>	<p>Таълим мақсади: ...тўғрисида билимларни шакллантириш, назарий билимни ўхшашлик бўйича қўллаш, ҳаракатларни тартиб бўйича бажариш малакаларини шакллантириш, (ривожлантириш, мустаҳкамлаш)</p> <p>Натижалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • асосий фикрни ажратади; • баҳо беради, яқун ясайди, исботлайди, таснифлайди; • тушунтиради, асослайди, умумлаштиради, ишончли далиллар келтиради, солиштиради ва таққослайди, хулосалар чиқаради; • мустақил вазифаларни ечади; • таниш шароитларда (намуна) 	<p>Таълим берувчи: таълим олувчилар фаолиятини ташкиллаштиради. Таълим олувчилар: (намуна) кетма-кетлик бўйича репродуктив (ўайта тиклаш) фаолиятини амалга оширади: билимларни онгли ўзлаштиради, уларни мустаҳкам эслаб қолади ва қўллайди: ўхшаш</p>

	<p>тайёр кетма-кетлик бўйича ҳаракатларни бажаради: ўлчашларни ўтказди, синайди; текширади, (тизимларни, жиҳоз ва бошқаларни) ташхис қилади; ечади, йиғади; техник топшириқ, чизмаларни ўқийди; ишлаб чиқариш ишларини бажаради, (жиҳозларни) ишлатади ва бошқалар;</p> <ul style="list-style-type: none"> • реферат тайёрлайди, тузади ва график, схема, жадвалларни ўқийди. <p><i>Баҳолаш мезонлари:</i> ўқув фаолият йўллари билади, бор билимларини ўзгартиради ва уларни таниш шароитларда қўллайдилар: намуна, ўхшашлик бўйича бажаради.</p>	<p>ҳолатда ҳаракатларни асос билан намунали ўрганганликлари бўйича таълим берувчи раҳбарлиги остида бажарадилар.</p>
<p>III. Ижодий фикрловчил икка оид (эвристик) (ҳаракатларни танлаш)</p>	<p>Таълим мақсади: шахсий фаолият тартибини ташкил этиш ва шу бўйича мустақил ижодий изланишни олиб бориш ва билимларни излаб топиш, уларни янги ҳолатларда қўллаш малака ва кўникмаларини шакллантириш</p> <p>Натижалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • шахсий фаолиятини режалаштиради ва ташкиллаштиради; • керакли ахборотни топади, танлайди, қўллайди ва янгидан ҳосил қилади; • ясайди, мураккаблаштиради, соддалаштиради; синайди; • билим ва малакаларни янги ҳолатларда таниш ва ностандарт топшириқларни, муаммоли ҳолатларни ечиш учун қўллайди; • (жиҳоз ва бошқаларни) ишлатиш бўйича тайёрлов қўлланмасини ўқийди ва шарҳлайди, тушунтириш олиб боради. Чизма ва жадвалларни; (компьютер ва бошқаларни) тизимдаги тўлиқсиз ташкил этувчиларни тўлдиради ва алмаштиради; • носозликларни мантиқан изланишини ўтказди, керак бўлса таъмирлайди, тиклайди, алмаштиради, созлайди, яъни модификациялайди (турланиши, кўриниши, шаклланиши, 	<p><i>Таълим берувчи:</i> таълим олувчилар фаолиятини йўналтиради.</p> <p><i>Таълим олувчилар:</i> ижодий фикрловчилик турдаги натижавий ижодий фаолиятни амалга оширади: мустақил тузилган тартиб бўйича мустақил изланиш ва билимларни излаб топишни олиб боради, ўзлаштирилган билимларни излаб топишни олиб боради, ўзлаштирилган билимларни янгидан ҳосил қилади ва уларни янги ҳолатда қўллайди</p>

	ўзгариши). <i>Баҳолаш мезони:</i> янги ҳолатда фаолият юритиш қобилиятини кўрсатади, янгидан ҳосил бўлган билимлари асосида ҳаракатларни бажаради, шахсий фаолиятини мустаўил тузади	
IV. Ижодкорликка оид (ҳаракатларни излаш)	Таълим мақсади: муаммони мустақил ажратиш ва ечиш қобилияти, тадқиқотчилик ва изланувчанлик фаолиятига тайёргарлик, нотаниш ҳолатларда ҳаракат қилиш қобилиятини шакллантириш (ривожлантириш) Натижалар: <ul style="list-style-type: none"> • муаммони мустақил ажратади ва уни ҳал этиш йўлини топади; • тадқиқот объекти ва предметини топади, тадқиқот фарази ва вазифаларини илгари суради, тажриба ўтказиш режасини тузади, тажриба ўтказади, тажриба натижалари асосида фаразни текширади, тажрибадан олинганларни қўллаш чегарасини аниқлайди <i>Баҳолаш мезони:</i> тадқиқотчилик турдаги мақсадлар фаолиятини амалга оширади, тизимли ёндошиш йўлларига эга, таҳлил қилиш малака ва кўникмаларни намоиш этади	<i>Таълим берувчи:</i> таълим олувчиларга маслаҳат беради <i>Таълим олувчи:</i> тадқиқотчилик турдаги маҳсулдор фаолиятни амалга оширади

3.3. Педагогик технологияни лойиҳалаштириш ва режалаштириш йўллари

3.3.1. Ўқув фани бўйича таълим технологиясини тузилиши ва мазмунли кўрсаткичлари

Ўқув фани бўйича таълим технологияси қуйидагилардан келиб чиқиб ишлаб чиқилади:

- иқтисодиёт ОЎЮ да таълимни технологиялаштириш қондаси;
- фан бўйича ўқув ахборот мақсади, тузилмаси, мазмуни ва ҳажми;
- ДТС томонидан белгиланган, ўқув режасида аниқлаб берилган вақтда ва берилган шароитда таълим бериш мақсадига эришишни кафолатловчи таълим бериш, мулоқот, ахборот ва бошқарувнинг йўл ва воситаларини танлашнинг концептуал ёндашувлари.

1. Кириш. Таълим технологиясининг бу қисмида иқтисодиётнинг бозор тамойиллари кескинлашуви шароитида ва жамиятнинг демократиялашувида

таълим беришни технологиялаштиришнинг *долзарблиги* асосланади, ўқув фани бўйича таълим технологиясининг тузилиши баён этилади ва маъруза, амалий ва семинар машғулотларига лойиҳаланган таълим бериш технологиясига қисқа тавсифлар берилади.

2. Таълим технологиясининг концептуал асослари. ТТнинг бу қисмида қуйидагилар ёритилади:

- *ўқув фанининг долзарблиги, мақсад ва вазифалари, аудитория соатларининг умумий ҳажми* ва ўқув фанининг намунавий дастурига мувофиқ уларни мавзулар бўйича тақсимоти, *иш турлари*;

- *ўқув фанининг мазмуни, ўқув фанининг намунавий дастурига мувофиқ ўқув фанининг мавзу мазмуни* баён этилади;

- *ўқув машғулотларида таълим технологиясини ишлаб чиқишнинг концептуал ҳолатлари* - таълим бериш, мулоқот, ахборот ва бошқарувнинг йўл ва воситаларини танлашнинг асоси бўладиган, таълим технологиясини лойиҳалаш ва режалаштиришнинг концептуал асослари.

3. Маъруза, амалий ва семинар машғулотларига лойиҳаланган таълим технологияси. Ҳар бир таълимий технология таълим технологияси, таълимнинг технология харитаси, технология харитасига иловалардан иборат бўлади.

3.3.2. Ўқув фани бўйича ўқитиш режасининг тузилиши ва мазмунли таркиби

Аниқ фан ва мавзу бўйича машғулотнинг *таълим модели* жадвал кўринишида бўлиб, унда қуйидагилар кўрсатилади:

- *дастлабки маълумотлар*: ўқув мавзуси, вақти, талабалар сони;
- *шакл* (маъруза, семинар ва бошқ.) ва *кўриниши* (масалан, муаммоли маъруза ва бош.), ўқув машғулотининг режаси/тузилиши, унинг мақсади, ўқув фаолиятининг кўзланаётган натижалари, педагогик вазифалари;

- танланган таълим модели: *усуллар, шакллар ва ўқитиш воситалари*;
- *таълим бериш шароити*: махсус жиҳозланган, гуруҳли шаклларда ишлашга мўлжалланган хоналар;

- *мониторинг ва баҳолашга* асосланган қайтар алоқанинг йўл ва воситалари: назорат тури (ёзма ва оғзаки), назорат шакли (тезкор-сўров, тест олиш, тақдимот, ўқув топшириқлари ва бошқ.).

Ўқув машғулотининг технология харитаси уч қаторни ўз ичига олиб, 1,5-2 варақда жадвал кўринишида бажарилади: (1) ўқув машғулотининг босқичлари ва вақти; (2) таълим берувчи фаолияти; (3) таълим олувчи фаолияти.

Илова. Ўқув жараёнининг ташкилий - дидактик вазифасини бажаради: ўқув/мустақил иш учун савол ва топшириқларни, уни баҳолаш мезонларини, ўқув иш жараёнида талабалар амал қилиши лозим бўлган қоидалар, таълим берувчи фойдаланадиган таянч ёзмалар, шунингдек чизма, жадвал, слайдлар ва бошқа кўргазмали материаллар, режалаштирилган мақсадларга эришишни назорат қилиш учун топшириқлар (тестлар, саволлар, топшириқлар ва машқлар).

Бу ерда тақдим этилаётган материаллар чегараланмайди. Фақат улар катта ҳажмли, яхши тузилмага келтирилган ва графикли чизмаларда расмийлаштирилган бўлиши керак.

3.3.3. Ўқув машғулотида таълим технологияси модели
Мавзу (рақами) .....(НОМИ).....

Таълим бериш технологияси (маъруза/ семинар/ амалий машғулот)

<i>Вақт: ...соат</i>	<i>Талабалар сони: ...</i>
<i>Ўқув машғулотининг шакли ва тури</i>	Маъруза (ахборотли/бирлашган дарс ва бошқ.), семинар (билим ва кўникмаларни чуқурлаштириш бўйича), амалий машғулот
<i>Маъруза режаси / ўқув машғулотининг тuzилиши</i>	1. ... 2. ... 3. ... 4. ...
<i>Ўқув машғулоти мақсади:</i>	Шакллантириш / билим ва кўникмаларни чуқурлаштириш
<i>Педагогик вазифалар: ...билан таништириш; ...таснифини бериш; ...тушунтириш; ...очиb бериш; ... шакллантириш; ... ўргатиш ва бошқ.</i>	<i>Ўқув фаолияти натижалари:</i> ...кўрсатадилар; ...таснифлайдилар; ...айтиb берадилар; ...шакллантирадилар; ...тартибли равишда очиb берадилар
<i>Таълим усуллари</i>	Маъруза, инсерт, ақлий хужум ва бошқ.
<i>Таълим шакли</i>	Фронтал, жамоавий, гуруҳларда ишлаш
<i>Таълим воситалари</i>	Маъруза матни, техника воситалари ва бошқ.
<i>Таълим бериш шароити</i>	Махсус техника воситалари билан жиҳозланган, гуруҳли шаклларда ишлашга мўлжалланган хоналар
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Оғзаки сўров: тезкор-сўров ва бошқ. Ёзма сўров: реферат, тест ва бошқ.

3.3.4. Ўқув машғулотининг технологик харитаси

Технологик харитада таълим берувчи ва таълим олувчи фаолият (ўқув жараёни)и босқичларининг кетма-кетлиги ва мазмуни ҳамда уларда қўлланиладиган воситалар тавсифланади.

Технологик харита талабаларнинг мустақил ишлашларини назорат қилишга ёрдам беради.

Мавзуй режадан фарқли ўлароқ технологик харитада (1) таълим берувчи фаолияти билан бирга, таълим олувчининг ҳам фаолияти, (2) ўқув машғулотининг босқичлари ва вақти, (3) таълим беришнинг усул, шакл ва воситалари, (4) таълим мақсадларининг ўқув ютуқлари мониторинги ва баҳолашлари кўрсатилади.

Технологик хаританинг тузилиши ва мазмунли кўрсаткичлари:

1 - босқич (5-10 дақиқагача). Ўқув машғулотига кириш.

Таълим берувчи ва таълим олувчилар ҳаракати. *Таълим берувчи* мавзунинг номи, (маъруза) режаси билан, ўқув машғулотининг хусусияти билан (муаммоли маъруза, ўргатувчили ўйин ва бошқ.), мавзу бўйича асосий тушунчаларни; мустақил ишлаш учун адабиётлар рўйхатини, ўқув машғулотида ўқув ишларини баҳолаш мезонлари билан таништиради.

Таълим олувчилар тинглайдилар, аниқлаштирадилар, саволлар берадилар, ёзиб оладилар.

2 - босқич (55-65 дақиқагача). Асосий / маълумот берувчилик.

Таълим берувчи ва таълим олувчилар ҳаракати. *Таълим берувчи* ўқув машғулотининг режаси тузилишига мувофиқ тузиб чиққан таълим моделини амалга оширади, кўзланаётган ўқув натижаларига эришиш бўйича таълим олувчилар ўқув фаолиятини бошқаради.

Таълим олувчилар кўзланаётган ўқув натижаларига эришиш бўйича режалаштирилган ўқув ҳаракатини бажарадилар.

3 - босқич (10-15 дақиқагача). Якуний - натижавий.

Таълим берувчи ва таълим олувчилар ҳаракати.

Таълим берувчи мавзу бўйича якун ясайди, таълим олувчилар эътиборини асосийларга қаратади, бажарилган ишларни келгуси касбий иш фаолиятидаги аҳамиятини маълум қилади, гуруҳлар, алоҳида талабалар ишини баҳолайди ёки ўзаро баҳолашнинг якунини чиқаради; ўқув машғулоти мақсадига эришиш даражасини баҳолайди; мустақил иш учун топшириқ беради.

Таълим олувчилар ўзаро баҳолашни ўтказадилар, савол берадилар, топшириқни ёзадилар.

3.3.5. Ўқув машғулотининг технологик харитаси (жадвал)

<i>Иш босқичлари ва вақти</i>	Фаолият	
	<i>таълим берувчи</i>	<i>таълим олувчилар</i>

1 - босқич. Ўқув машғулоти а кириш (дақ.)	1.1. Мавзунинг номи, мақсад ва кутилаётган натижаларни етказди. Машғулот режаси билан таништиради. 1.2. Мавзу бўйича асосий тушунчаларни; мустақил ишлаш учун адабиётлар рўйхатини айтади. 1.3. Ўқув машғулотида ўқув ишларини баҳолаш мезонлари билан таништиради	Тинглайдилар, ёзиб оладилар. Аниқлаштирадилар, саволлар берадилар.
2 босқич. Асосий (дақ.)	2.1. Тезкор-сўров/ савол-жавоб/ ақлий ҳужум орқали билимларни фаоллаштиради. 2.2. Маъруза/ семинар/ амалий машғулотнинг режаси ва тузилишига мувофиқ таълим жараёнини ташкил этиш бўйича ҳаракатлар тартибини баён қилади	Жавоб берадилар Ёзадилар. Гуруҳларда ишлайдилар, тақдимот қиладилар ва бош.
3 босқич. Яқуний (дақ.)	3.1. Мавзу бўйича яқун қилади, қилинган ишларни келгусида касбий фаолиятларида аҳамиятга эга эканлиги муҳимлигига талабалар эътиборини қаратади. 3.2. Гуруҳлар ишини баҳолайдилар, ўқув машғулотининг мақсадга эришиш даражасини таҳлил қилади. 3.3. Мустақил иш учун топшириқ беради ва унинг баҳолаш мезонларини етказди	Ўз-ўзини, ўзаро баҳолашни ўтказадилар. Савол берадилар Топшириқни ёзадилар

3.3.6. Ўқув машғулотининг технологик харитасига иловалар намунаси

Кўрсатилади: **3** - илованинг тартибли тартиб рақами, **5** - мавзу тартиб рақами, **1** - берилган ўқув мавзуси бўйича ўқув машғулотининг тартиб рақами.

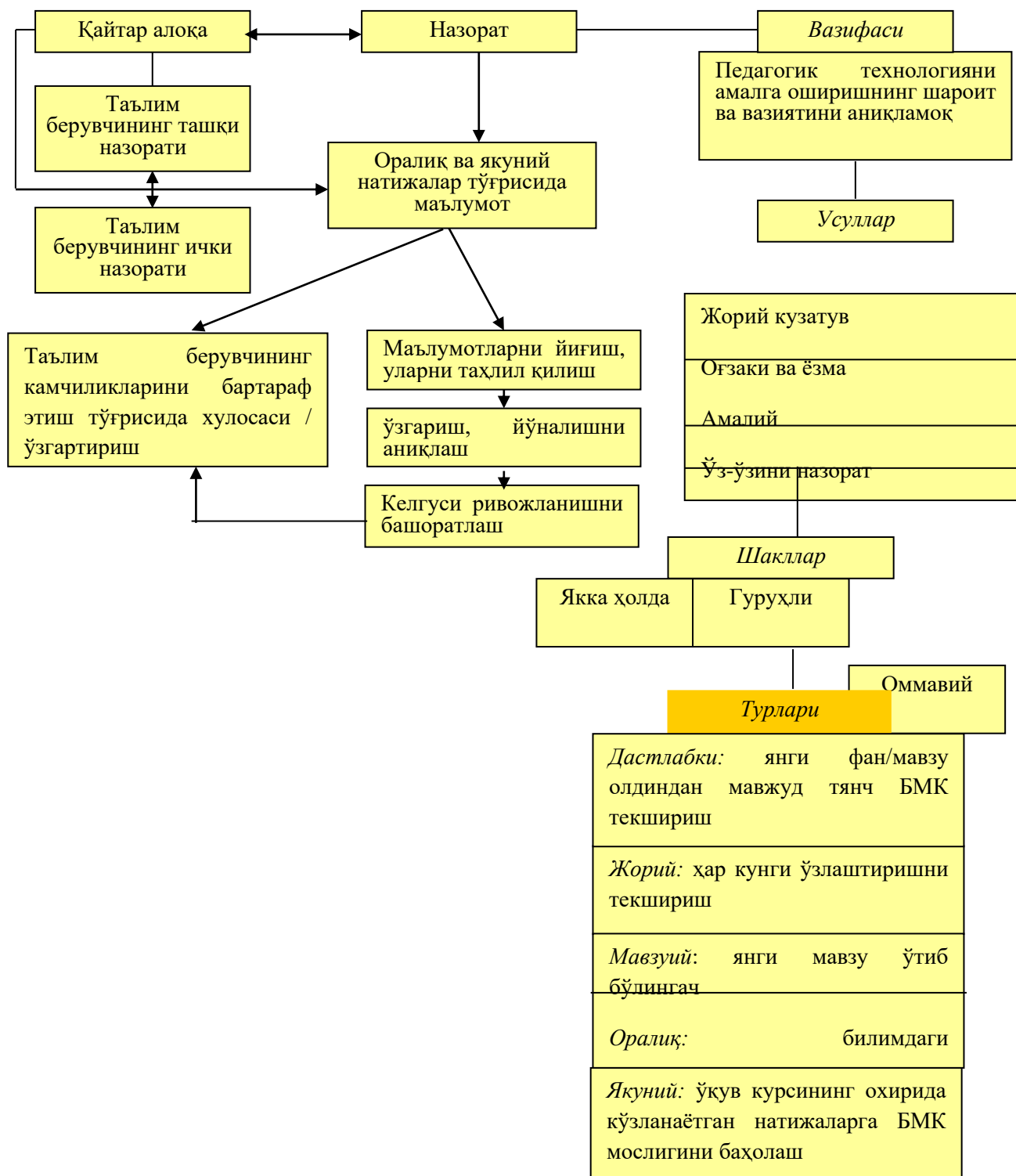
Ақлий ҳужум қондаси

Ҳеч қандай биргаликдаги баҳолаш ва танқид!
Берилаётган ғоялар, ҳаёлий ва жуда зўр бўлса ҳам уларни баҳолашга шошилма, **ҳамма нарсага рухсат этилади.**
Танқид қилма - барча берилаётган ғоялар қимматли.
Гапираётгани бўлма!
Танбех беришга шошилма!

Талабаларнинг ўқув ютуқлари назорати

Назорат – доимий текшириш ёки назорат мақсадидаги текширув. Таълим олувчиларни билим, кўникма, малакаларини (БМК) аниқлаш, ўлчаш ва баҳолашни англатади; таълим берувчини таълим олувчилар билан қайтар алоқасини, улар томонидан ўқув материални ўзлаштириш даражаси тўғрисидаги ҳаққоний маълумотни олиш, шунингдек камчилик ва оралиқларни аниқлашни таъминлайди.

4.1. Назоратни бошқарув тизимидаги ўрни ва вазифаси

Мавзу4: Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган ўқитиш методлари

Саволлар:

1. Махсус фанларни ўрганишда қўлланиладиган методлар
2. Таълим воситалари
3. Таълим воситаларини танлаш мезонлари

4. Таълим воситаларини танлашни аниқловчи омиллар

4.1. Махсус фанларни ўрганишда қўлланиладиган методлар

Махсус фанларни ўқитиш методлари асосий ўринни эгаллайди.

Метод - юнонча атама бўлиб, усул, йўл деган маънони англатади, яъни мақсадга эришиш йўлини билдиради. Методлар (усуллар) ҳар қандай ахборотни (мақсадни) узатиш ва қабул қилиш характерига қараб қуйидаги синфларга ажратилади:

- Сўз орқали ифодаланадиган метод.
- Кўргазмали метод.
- Амалий метод.

Ахборотни сўз орқали етказиш ва қабул қилишга қаратилган биринчи гуруҳ методларига: Ҳикоя, суҳбат, маъруза кабиларни киритиш мумкин.

Нутқ маданиятини ўстиришда ҳикоянинг ўқитиш ва фикрларни баён қилиш методи сифатидаги имкониятлари бошқа методларга нисбатан юқоридир. Ҳикоя қилиш - педагог томонидан янги ўтилаётган мавзуга оид факт, ҳодиса ва воқеаларнинг яхлит ёки қисм ларга бўлиб, образли тасвирлаш йўли билан ихчам, қисқа ва изчил баён этилади. Бу метод материалларни баён қилишди, образларга характеристика беришди, табиат ҳодисалари ва ижтимоий ҳаётдаги воқеаларни тасвирлашда қўл келади.

Ҳикоя қилиш давомида талабалар пассив тингловчи бўлиб қолишларига йўл қўймаслик керак. Талабаларнинг диққатини тасвирланаётган объектга қаратибгина қолмай балки худди шу объект ҳақида улар онгли ва актив фикр юритишларини ҳам таъминламоқ лозим.

Ўқув материални тушунтириш-педагог томонидан ўрганилаётган мавзунинг нарса, ҳодиса ва воқеаларнинг мазмунини характерлайдиган тушунча, қонун ва қоидаларни ўқитишдир. Бу метод кўпроқ аниқ, фундаментал фанларни ва шунга ўхшаш фанларни ўқитишда кўпроқ қўл келади. Педагогнинг маълум бир фаннинг у ёки бу мавзуга оид қонун, қоидаларни қанчалик асосли эканлигини фактлар, мисол ва далиллар келтириш, шунингдек масалалар, мисоллар ишлаш йўли билан исботлаб беради.

Маъруза методи. Бу метод ўқув материални ҳажмини катталигини, мантиқий тузилиши, образлари исбот ва умумлаштиришнинг анчагина мураккаблиги билан фарқланади. Агар ҳикоя дарснинг бир қисминигина эгалласа, маъруза одатда уларни тўла қамраб олади. Маъруза давомида муаммоли вазиятларни вужудга келтириш, мавзуга оид кўргазмали материалларни намоёйиш этиш, маъруза охирида умумий хулосалар чиқариш кабилар самарадорликни оширади.

Суҳбат. Бу метод асосан савол-жавоб йўсинида олиб борилади. Суҳбатларнинг маълум мақсадга қаратилганлиги уларнинг характерини белгалайди. Суҳбат эвристик характерда, этик характерда, инструкторив методик характерда бўлиши мумкин.

Ўқитишнинг кўргазмали методлари.

Иқтисодий таълимда кўргазмалилик методи намоёиш этиш, иллюстрация ва экскурсия тариқасида олиб борилиши мумкин. Таълимда намоёиш этиш методидан фойдаланиш а сосан материалларнинг характериға-мазмун, шакли ҳам ҳажмиға боғлиқдир. Намоёишнинг ўзи ҳам турлича бўлиши мумкин: а) аслича кўрсатилиши мумкин бўлган буюм ва нарсалар, ўсимликлар ва уларнинг таркиби, коллекциялар, асбоб ва машиналар, моделлар ва ҳоказо.

Экскурсия методи.

Экскурсия методи синф шароитида дарс жараёнида қўлланиладиган ўқитиш методидан тубдан фарқ қилади. Бу метод билан ўрганилаётган нарса ва ҳодисаларни табиий шароитда (завод, фабрика, табиатни кузатишға) ёки махсус муассасаларға (музей, кўргазма ва ҳоказоларға) ташкилий равишда борилади.

Ўқитишнинг амалий ишлар методи.

Амалий методларға масалалар ечиш, чизмалар тайёрлаш, ёзма машқларни бажариш кабиларни киритиш мумкин. Назарий жиҳатдан эгалланган билимлар амалда қўллаб кўрилади. График жадвал, карталар чизиш ҳам тегишли кўникма ва малакаларни ҳосил қилишға ва уларни мустаҳкамлашға ёрдам беради.

Лаборатория ишлари методи.

Лаборатория машқлари фронтал тажрибалар, лаборатория ишлари, практикумлар ўқитишнинг техник воситалари ва ўқув қуроллари типидаги бошқа асбоб-ускуналар билан машғулотлар тарзида ўтказилади.

Мустақил ишлар методи.

Кейинги даврда талабаларнинг мустақил ишларини ташкил этишға катта эътибор берилмоқда. Чунки бу метод талабада ижодкорликни, мустақилликни ривожлантиради. Ўқув дастурларида мустақил таълим учун соатлар ажратилмоқда. Талабаларни мустақил ишларини ташкил этишда маълум фаннинг хусусиятидан келиб чиқиб мустақил ишнинг мазмуни, шакли ва вазифалари танлаб олинади. Топширишган мустақил ишни бажариш учун педагог керакли адабиётлар ва йўл йўриқларни кўрсатиши, қисқача тушунтириш бериши лозим. Талаба бажариши керак бўлган мустақил иш кўп вақт эгалламаслиги ва шу билан бир қаторда талабаға ривожлантирувчи сифатида таъсир кўрсатиши керак.

Репродуктив, эвристик метод.

Репродуктив методлар биринчи навбатда талабаларнинг ўқув материални тезроқ ва мустаҳкамроқ эслаб қолишларини таъминлаш билимдаги типик камчиликларни тез аниқлаш учун қулай. Репродуктив методлар айниқса ўқув материалнинг мазмуни асосан ахборот характерида бўлса, мураккаб ва бутунлай янги билимлар ўрганилиши лозим бўлган ҳолатда самарали натижа беради.

Илмий тадқиқот методи.

Бу метод таълим тизимида унчалик кенг тарқалмаган метод бўлиб, маълум тайёргарликни талаб этади. Педагог раҳбарлигида талабалар ёки бир талаба маълум илмий тадқиқотларни ўтказиши ва маълум фан учун янги хулосаларни ясаши мана шу методни қўллаш жараёнида вужудға келади. Бу метод олийгоҳларда кўпроқ қўлланилади. Бу метод давомида илмий билиш жараёни содир бўлади, яъни хали номаълум бўлган билимлар кашф этилади ва эгалланади. Бунинг учун илмий тадқиқот режаси тузилади. Мақсад белгиланади ва тадқиқот усуллари танлаб олинади. Тадқиқот натижалари асосида хулосалар ясалади.

Ўқитишнинг муаммоли-изланиш методи.

Янги мавзуни ўрганиш жараёни ўрганилаётган материални тайёр ҳолда талабаларга баён этмасдан, балки муаммо сифатида тақдим этиш муаммо-изланиш методини келтириб чиқаради. Яъни дарс давомида яшаш керак бўлган хулосалар педагог томонидан эмас, балки талаба томонидан яшалишига ҳаракат қилинади. Ҳар бир талаба қўйилган муаммони ўзича ёндошиб ҳал этишга ҳаракат қилади ва ўз фикрларини баён этади.

4.2. Таълим воситалари:

Таълим воситалари: таълим мақсадини амалга ошириш йўлида хизмат қилаётган методларни муваффақиятли натижага эришиши учун ишлатиладиган ўқув асбобларидир. Улар иссиқлик сиғимини ўлчаш асбоби, компьютерлар, турли хил лабораторияда ишлатилувчи аппарат турлари, ўлчаш асбобларидан ташкил топиши мумкин. Таълим воситалари талабаларни амалий ишларни бажаришида ҳамда малака ҳосил қилишида шароитида бу янада катта аҳамият касб этади. Замонавий университет битирувчиси турдош мутахассисликлар бўйича ишларни бажариш, янги технологияларга эркин мослашиш, заруратга кўра, малакасини ошириш, ихтисослигини ўзгартиришга тайёр бўлиши лозим.

Мутахассисга қўйиладиган талаблар мажмуида ахборот оқимида эркин йўналиш танлай олиш ва мустақил таълим ҳамда билим олиш кўникмаларининг аҳамияти тобора ортиб бормоқда. Талабаларни ахборот билан ишлаш: ишончли манбаларни излаш, қайта ишлаш ва таҳлил қилиш, шунингдек, олинган натижаларни тақдим қилиш методларига ўргатишга оид ихтисослаштирилган курсларни жорий этиш зарур. Булар хорижий етакчи таълим муассасаларининг кўпчилигида фаол қўлланиб келади. Ахборотнинг турли манбалари ва воситалари, жумладан, компьютер технологиялари билан эркин ва тез ишлай олиш малакаси замонавий ёш мутахассислар учун жуда муҳим. Шу сабабли рақобатбардош мутахассисларни тайёрлаш уларни ўзгарувчан дунё шароитларига мослашишига қодир бўлган янги технологиялардан фойдаланиш воситалари, усуллари ва методлари билан қуроллантиришдан иборатдир.

«Тенг-тенгига» ўқитиш методлари ҳали кенг қўлланилаётгани йўқ. Бунда юқори курс талабалари ёки магистрлар етакчи (устоз) ролини бажаради.

Талабалар ўртасида волонтерлик фаолияти етарлича кенг тарқалмаган. Мазкур фаолият тўғри ташкил қилинганда талабалар ўзларининг алоҳида эҳтиёжманд болалар билан ишлашга оид амалий кўникмаларини жиддий тарзда ошириш, шунингдек, ўзининг янги назарий билимларни эгаллашга мотивациясини кучайтириш, бўлғуси касбида яхшироқ йўналганлик касб этиш ва ОТМ таълим жараёнида фаолроқ иштирок этиш имконига эга бўлади.

4.3. Таълим воситаларини танлаш мезонлари

Таълим воситалари - ўқув материални кўргазмали тақдим этиш ва шу билан бирга ўқитиш самарадорлигини оширувчи ёрдамчи материаллар ҳисобланади.

Таълимнинг техник воситалари (ТТВ) - ўқув материални кўргазмани намоиш этишга, уни тизимли етказиб беришга ёрдам беради; талабаларга ўқув материални тушунишларига ва яхши эслаб қолишларига имкон беради.

Ёрдамчи таълим воситалари (ЁТВ) – графиклар, чизмалар, намуналар ва ҳ.к. бошқ.

Ўқув - услубий материаллар (ЎУМ) - ўқув материаллар, ўзлаштирилган ўқув материалларини мустаҳкамлаш учун машқлар. Булар талабаларнинг мустақил ишларини фаоллаштиришга ёрдам берадилар.

Талабаларни ўқув - билиш фаолиятларини жадаллаштиришга ёрдам берувчи ҳар турдаги *таълим воситаларини танлаш ва улардан фойдаланиш қуйидагиларга боғлиқ:*

- 1) мақсадни белгилаш;
- 2) асосий билим манбаига;
- 3) таълим усулига;
- 4) ўқув материалнинг янгилиги ва мураккаблигига;
- 5) талабаларни ўқув имкониятларига.

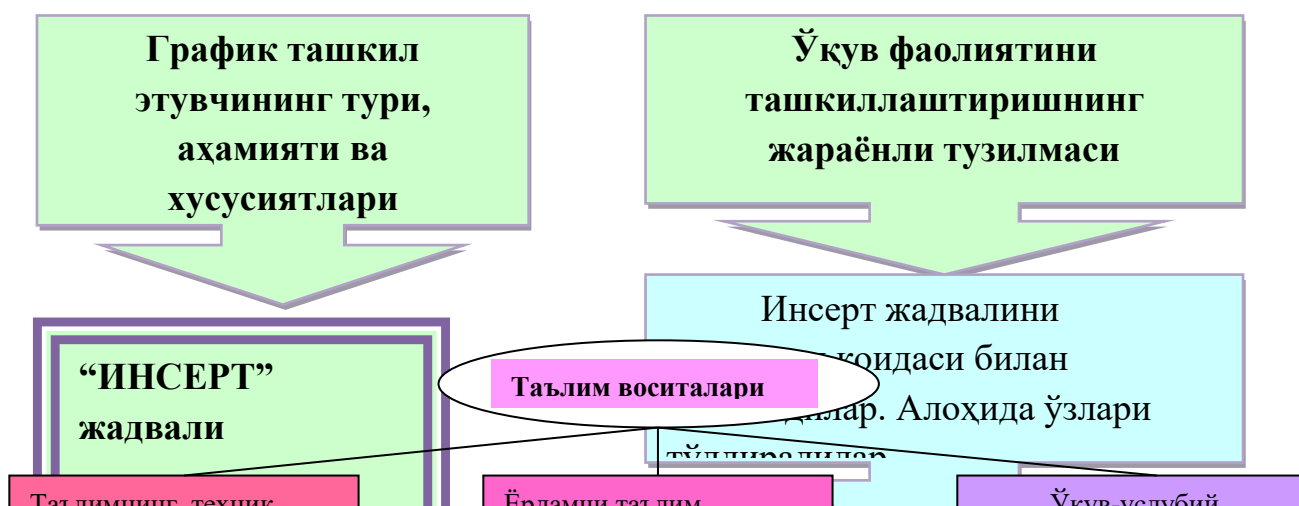
4.4. Таълим воситаларини танлашни аниқловчи омиллар:

- Мақсадни белгилаш;
- Ўқув ахборот мазмуни;
- Таълим воситалари;
- Етакчи билим манбаи;
- Ўқув материалнинг янгилиги ва мураккаблиги.

Графикли органайзерлар техникаси

Графикли органайзерлар (ташқил этувчи) – фикрий жараёнларни кўргазмани тақдим этиш воситаси.

Маълумотларни таркиблаштириш ва таркибий бўлиб чиқиш, ўрганилаётган тушунчалар (ҳодисалар, воқеалар, мавзулар ва шу қабилар) ўртасида алоқа ва алоқадорликни ўрнатишнинг йўли ва воситалари

Инсерт жадвали

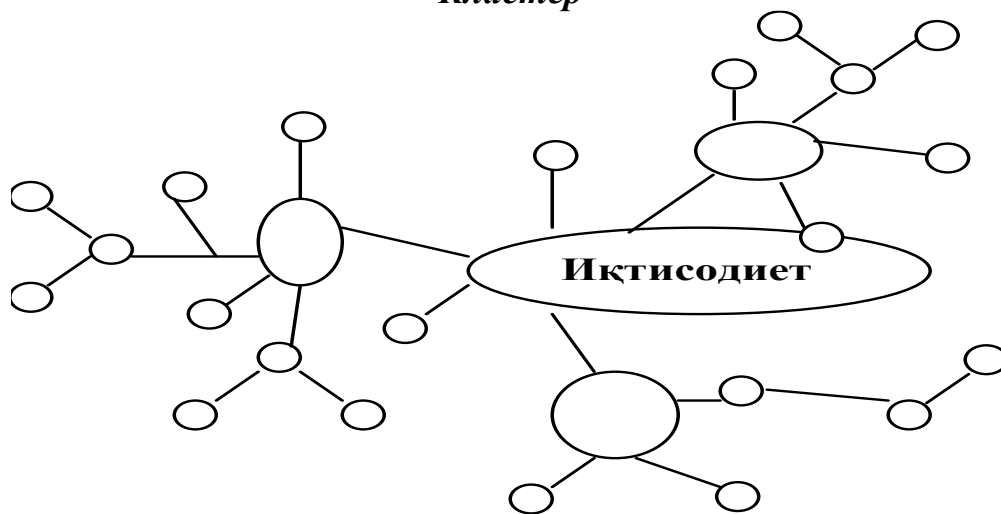
V	+	-	?

КЛАСТЕР
 (Кластер-тутам,
 боғлам)-ахборот
 харитасини тузиш
 йўли- барча тузил-
 манинг моҳиятини
 марказлаштириш ва
 аниқлаш учун
 қандайдир бирор
 асосий омил атро-
 фида ғояларни
 йиғиш. Билимларни
 фаоллаштиришни
 тезлаштиради,
 фикрлаш жараёнига
 мавзу бўйича янги
 ўзаро боғланишли
 тасаввурларни эркин

Кластерни тузиш қондаси билан танишадилар. Ёзув тахтаси ёки катта қоғоз варағининг ўртасига асосий сўз ёки 1-2 сўздан иборат бўлган мавзу номи ёзилади

Бирикма бўйича асосий сўз билан унинг ёнида мавзу билан боғлиқ сўз ва таклифлар кичик доирачалар “йўлдошлар” ёзиб қўшилади. Уларни “асосий” сўз билан чизиқлар ёрдамида бирлаштирилади. Бу “йўлдошларда” “кичик йўлдошлар” бўлиши мумкин. Ёзув ажратилган вақт давомида ёки

Кластер

Кластерни тузиш қоидаси

1. Ақлингизга нима келса, барчасини ёзинг. Ғоялари сифатини муҳокама қилманг фақат уларни ёзинг.
2. Хатни тўхтатадиган имло хатоларига ва бошқа омилларга

**ТОИФАЛАШ
ЖАДВАЛИ**

Тоифа-хусусият ва муносабатларни муҳимлигини намоён қилувчи (умумий) аломат.

Ажратилган аломатлар асосида олинган маълумотларни бирлаштиришни таъминлайди.

Тизимли фикрлаш, маълумотларни тузилмага келтириш, тизимлаштириш кўникмаларини

Тоифали шарҳлашни тузиш қондаси билан танишадилар. Ақлий ҳужум / кластер тузиш/ янги ўқув материали билан танишишдан сўнг, кичик гуруҳларда, олинган маълумот лавҳаларини бирлаштириш имконини берадиган тоифаларни излайдилар.

Тоифаларни жадвал кўринишида расмийлаштирадилар. Ғояларни / маълумотларни тоифага мос равишда бўладилар. Иш жараёнида тоифаларнинг айрим номлари ўзгариши мумкин. Янгилари пайдо бўлиши мумкин.

Иш натижаларининг тақдимоти

Тоифалаш шарҳини тузиш қондаси

1. Тоифалар бўйича маълумотларни тақсимлашнинг ягона усули мавжуд эмас.

2. Битта мини - гуруҳда тоифаларга ажратиш бошқа гуруҳда ажратилган тоифалардан фарк қилиши мумкин.

Тоифалар жадвали

Т о и ф а л а р

Т о и ф а л а р				

Концептуал жадвал

...тушунчаларга ёндашувлар	Тавсифлар, тоифалар, хусусиятлар ва бошқалар			

Б/БХ/Б ЖАДВАЛИ-
 Биладан/ Билишни
 хоҳлайман/ Билиб олдим.
 Мавзу, матн, бўлим
 бўйича изланувчиликни
 олиб бориш имконини
 беради.
 Тизимли фикрлаш,
 тузилмага келтириш,
 таҳлил қилиш
 кўникмаларини
 ривожлантиради.

Жадвални тузиш қоидаси билан
 танишадилар. Алоҳида /кичик
 гуруҳларда жадвални
 тўлдирдилар.

“Мавзу бўйича нималарни биласиз” ва
 “Нимани билишни хоҳлайсиз” деган
 саволларга жавоб берадилар (олдиндаги
 иш учун йўналтирувчи асос яратилади).
 Жадвалнинг 1 ва 2 бўлимларини
 тўлдирдилар.

Маърузани тинглайдилар, мустақил
 ўқийдилар.

Мустақил/кичик гуруҳларда
 жадвалнинг 3 бўлимни тўлдирдилар

Б/БХ/Б жадвали

Биладан	Билишни хоҳлайман	Билиб олдим

Маълумотларни таҳлил қилиш, солиштириш ва таққослашнинг йўл ва воситалари

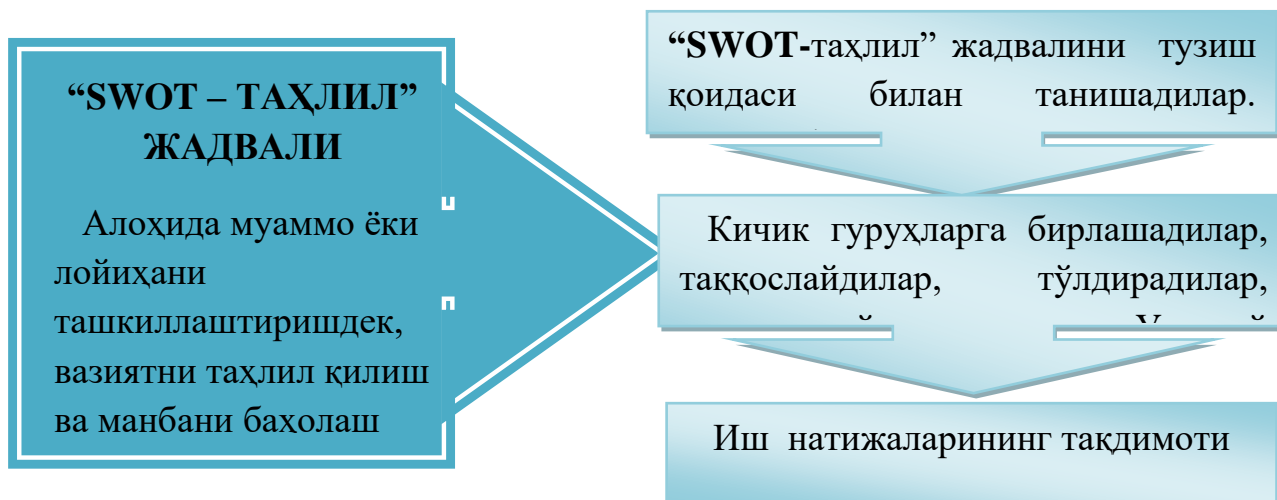
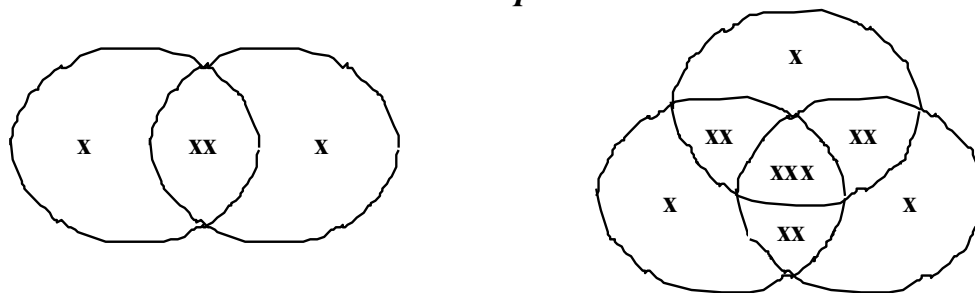
ВЕННА
ДИАГРАММАСИ - 2 ва
 3 жиҳатларни ҳамда
 умумий томонларини
 солиштириш ёки
 таққослаш ёки қарама-
 қарши қўйиш учун
 қўлланилади.

Диаграмма Венна тузиш қоидаси
 билан танишадилар. Алоҳида/кичик
 гуруҳларда диаграмма Веннани
 тўлдирдилар.

Жуфтликларга бирлашадилар,
 ўзларининг диаграммаларини
 тўлдирдилар.

Доираларни кесишувчи жойида,
 икки/уч доиралар учун умумий
 ...

Венна диаграммаси

“SWOT – таҳлил” жадвалининг номи инглизча сўзларнинг бош ҳарфларидан тузилган:

Strengths – кучли томони, ташкиллаштиришнинг ички манбалари мавжудлиги назарда тутилади;

Weakness – кучсиз томони ёки ички муаммоларнинг мавжудлиги;

Opportunities – ташкиллаштиришдан ташқарида ривожланиш учун мавжуд, имкониятлар;

Threats – ташқи муҳитда ташкиллаштиришни муваффақиятига таъсир этувчи хавф-хатарлар.

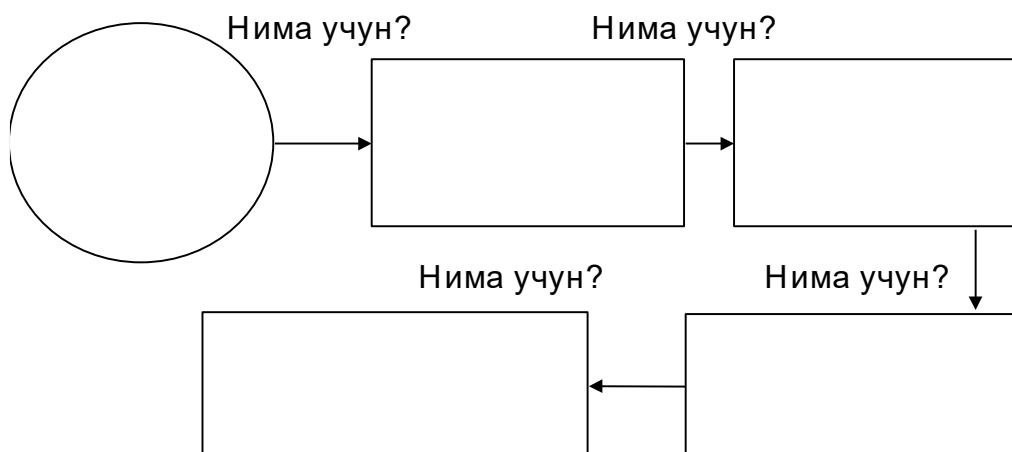
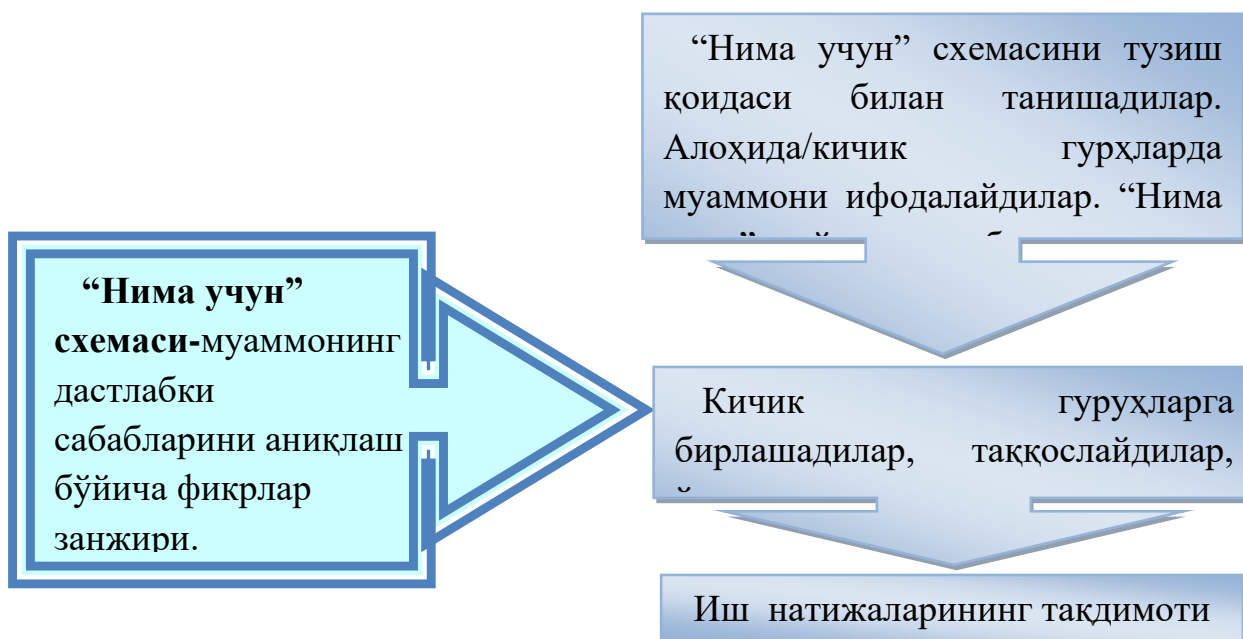
“SWOT - таҳлил” жадвали

S	W
O	T

Қоидага кўра, SWOT – таҳлил муваффақияти уни ташкиллаштиришига боғлиқ бўлмай, балки муҳокаманинг натижалари келгусидаги аниқ таклиф ва лойиҳаларни ишлаб чиқишида ҳисобга олиниши мумкин. Бундаги кетма-кетликлар қуйидагича бўлиши керак:

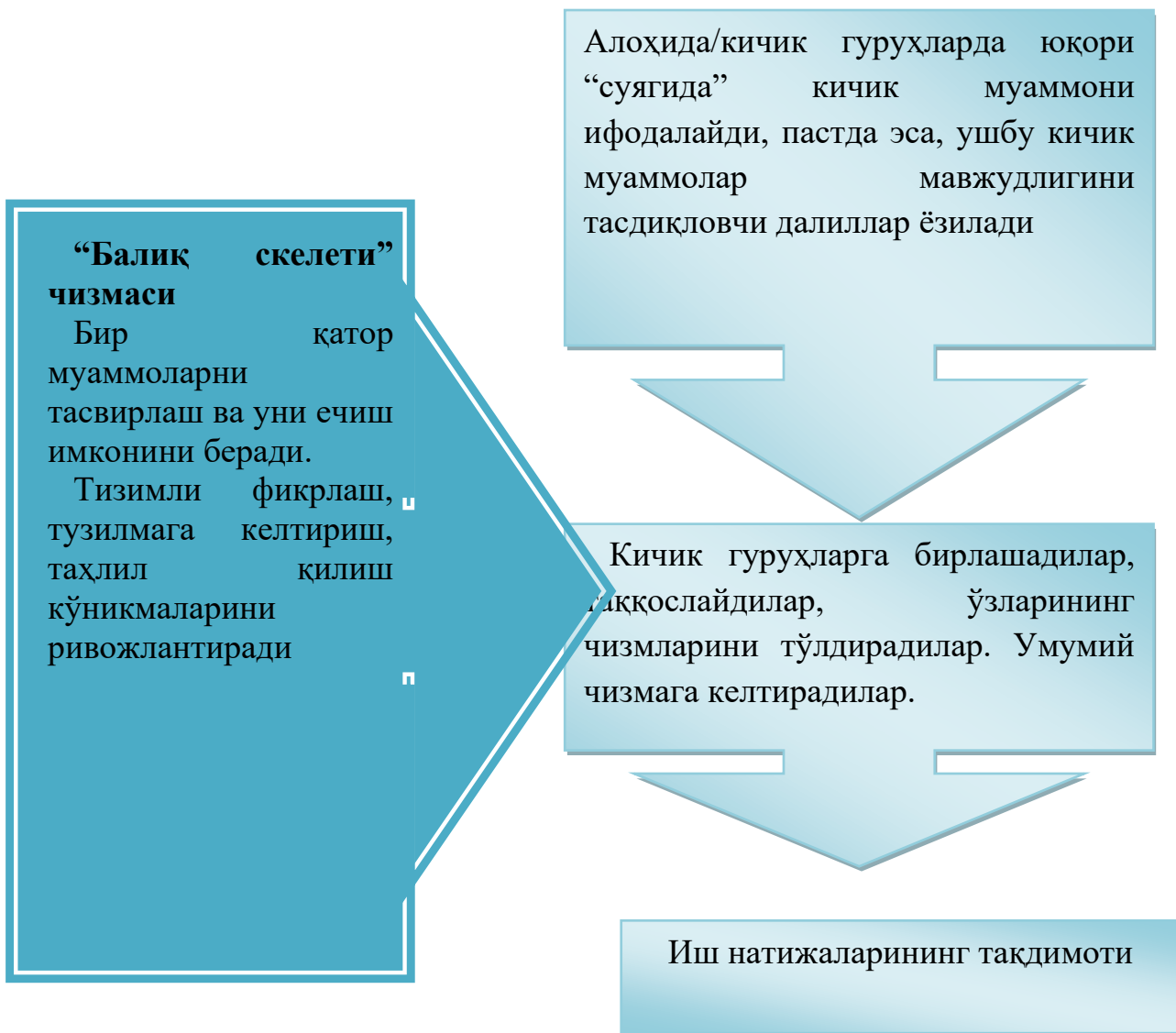
	<i>Таҳлил таркиблари</i>	<i>Натижаларни амалга оширишнинг хусусиятлари</i>
S	Кучли томонлари (ташкिलाштиришнинг ички манбалари)	<ul style="list-style-type: none"> - барқарор ривожланишнинг асосий механизми бўлиб хизмат қилади; - янги лойиҳалар асоси ҳисобланади; - тўсиқларни енгиб ўтишининг йўли бўлиши мумкин.
W	Кучсиз томонлари (ташкिलाштиришнинг ички муаммолари)	<ul style="list-style-type: none"> - ташкिलाштириш фаолияти айнан шуларни енгиб ўтишга йўналтирилган бўлиши лозим; - янги лойиҳалар учун энг муҳим мақсад ҳисобланади; - ривожланиш стратегиясини ишлаб чиқишда албатта ҳисобга олиниши зарур
O	Имкониятлар (ташқаридан)	<ul style="list-style-type: none"> - молиялаштириш ва қўллаб-қувватлашнинг кўшимча кўрсаткичи ёки ташқи манба бўлиб хизмат қилади, - улар ташкिलाштиришнинг мақсади билан ёки қанчалик муросага келиши билан қанчалик мос келишини ҳисобга олиш зарур бўлади; - янги лойиҳаларнинг асоси ёхуд ҳамкорликни излаш манбаси бўлиши мумкин.
T	Хавфлар (ташқаридан)	<ul style="list-style-type: none"> - Ҳар бир янги лойиҳада ҳисобга олиниши зарур; - уларни енгиб ўтиш ёки бетараф этиш йўллари ишлаб чиқилиши керак; - баъзида мантиққа мос келмайдиган “рақиблар” “иттифоқчиларга” айланиши бўлиши мумкин.

Муаммони аниқлаш, таҳлил қилиш ва уни ҳал этишни режалаштиришнинг йўллари ва воситалари

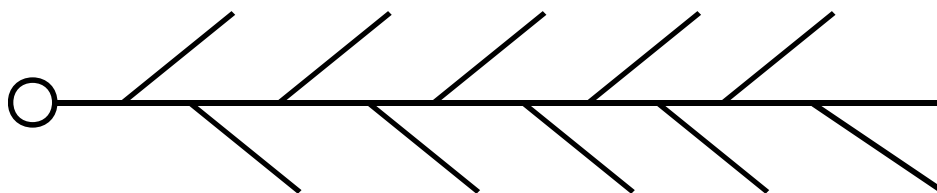

👉 «Нима учун?» чизмасини тузиш қоидалари

1. *Айлана ёки тўғри тўртбурчак шакллардан фойдаланишни ўзингиз танлайсиз.*
2. *Чизманинг кўринишини - мулоҳазалар занжирини тўғри чизиқлими, тўғри чизиқли эмаслигини ўзингиз танлайсиз.*
3. *Йўналиш кўрсаткичлари сизнинг қидирувларингизни: дастлабки ҳолатдан изланишгача бўлган йўналишингизни белгилайди.*

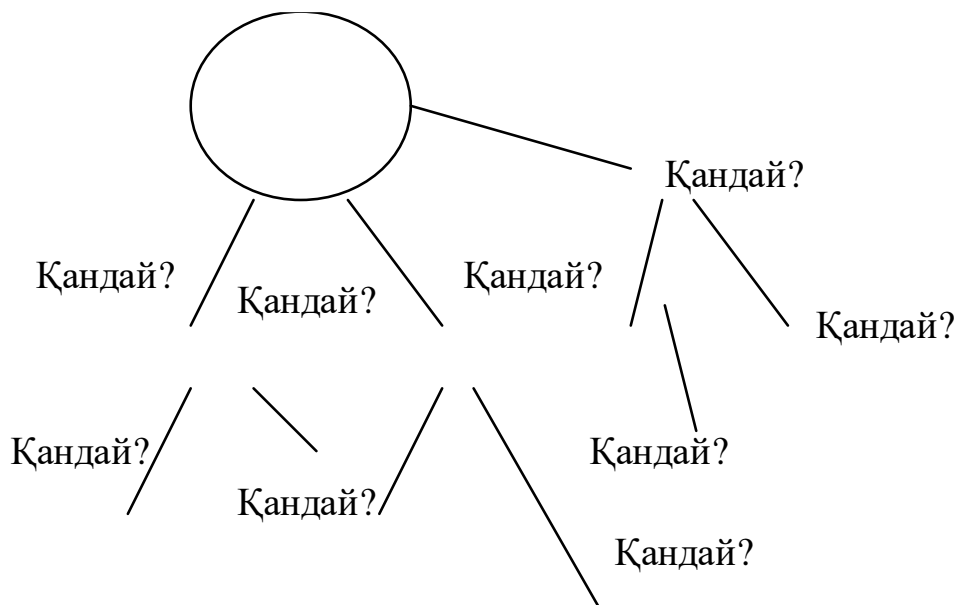

«Балиқ скелети» чизмасы

Қуйдан юқорига босқичма-босқич бўйсунувчи “Қандай?” диаграммаси

«Қандай?» диаграммасини қуриш қоидалари

1. Кўпгина ҳолларда муаммони ечишда “нима қилиш керак”лиги тўғрисида ўйлаиб қолмаслигингиз керак. Асосан муаммо, уни ечишда “буни қандай қилиш керак?”, “қандай” асосий саволлар юзага келишидан иборат бўлади.

“Қандай” саволларининг изчил берилиши қуйидагилар имконини беради:

1. муаммони ечиш нафақат бор имкониятларни, балки уларни амалга ошириш йўллари ҳам тадқиқ қилиш;

2. қуйидан юқорига босқичма-босқич бўйсунадиган зоялар тузилмасини аниқлайдилар.

Диаграмма стратегик даражадаги саволлар билан ишлашни бошлайди. Муаммони ечишнинг пастки даражаси биринчи галдаги ҳаракатларнинг рўйхатига мос келади.

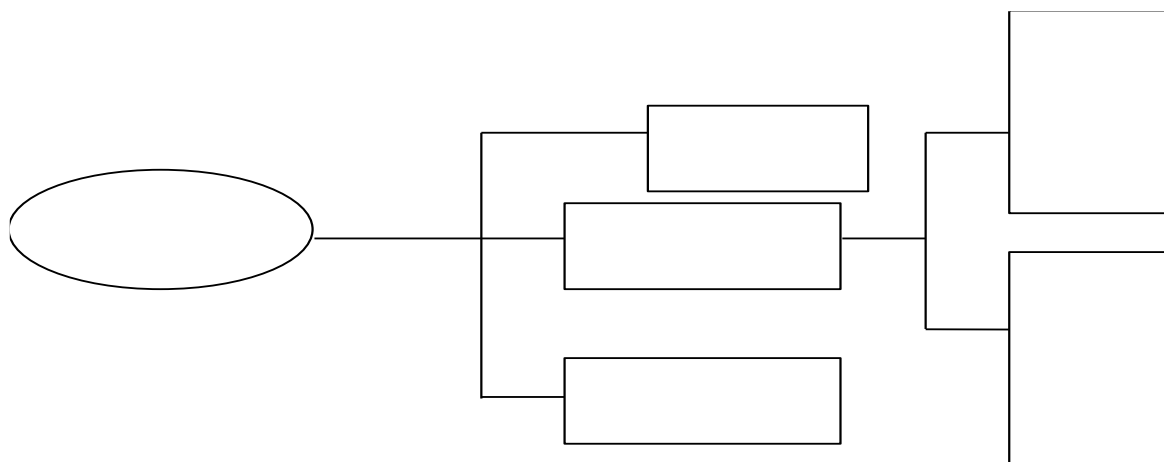
1. Барча зояларни ўйлаб ўтирмасдан, баҳоламасдан ва таққосламасдан тезликда ёзиш керак;

2. Диаграмма ҳеч қачон тугалланган бўлмайди: унга янги зояларни киритиш мумкин;

3. Агарда чизмада савол унинг “шоҳларида” бир неча бор қайтарилса, унда у бирор муҳимликни англатади. У муаммони ечишнинг асосийси бўлиши мумкин;

4. Янги зояларни график кўринишида: дарахт ёки каскад кўринишида, юқоридан пастгами ёки чапдан ўнгга қайд қилинишини ўзингиз ҳал этасиз;

5. Агарда сиз ўзингизга тўғри саволлар берсангиз ва унинг ривожланиш йўналишини намоён бўлишида ишончни сақласангиз, диаграмма, сиз ҳар қандай муаммони амалий жиҳатдан ечимини

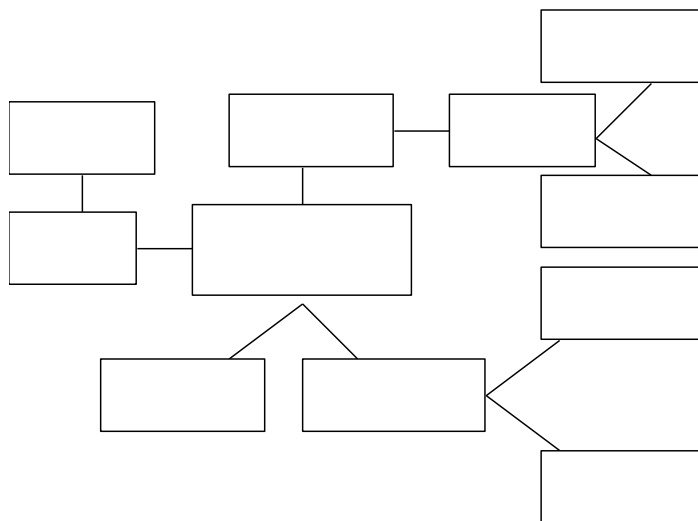
Тузилмавий-мантиқий чизма «Поғона»ни қуриш қоидалари

1. «Поғона»ни тузиш жараёнида тизимли схеманинг таркибий қисми ва элементларини силжйтиш мумкин – бу у ёки бу ҳолатни қайта фикрлаш имконини беради.

2. Агарда сиз гоёларни ишлаб чиқишда тор йўлакка кириб қолсангиз, у ҳолда бир-икки даража юқорига қайтинг ва муҳим нарсани унутмаганингизга ҳамда бошқача нимадир қилиш мумкин эканлигини кўриб чиқинг.

3. Сиз чапдан ўнга ёзишга ўргангансиз. «Каскад» қуришни ўндан чапга қараб тузишга ҳаракат қилинг. Бунинг учун асосий гоёни чап тарафда эмас, балки ўнг тарафда жойлаштиринг.

«Пирамида» чизмаси

“НИЛУФАР ГУЛИ”

чизмаси -

Муаммони ечиш воситаси.

Ўзида нилуфар гули кўринишини намоён қилади. Унинг асосини тўққизта катта тўрт бурчаклар ташкил этади.

Тизимли фикрлаш, таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантиради ва

1

Чизмани тузиш қоидаси билан танишадилар. Алоҳида/кичик гуруҳларда чизма тузадилар: тўрт бурчак марказида аввал асосий муаммони (ғоя, вазифа) ёзадилар. Унинг ечиш ғояларини эса марказий тўрт бурчакнинг атрофида жойлашган саккизта тўрт бурчакларга ёзадилар. Марказий тўрт бурчакнинг атрофида жойлашган саккизта тўрт бурчакларга ёзилган ғояларни, атрофда жойлашган саккизта тўрт бурчакларнинг марказига ёзадилар, яъни гулнинг баргларига олиб чиқадилар. Шундай қилиб, унинг ҳар бири ўз навбатида

Чизмани тузиш қоидаси билан танишадилар. Алоҳида/кичик гуруҳларда чизма тузадилар: аввал асосий муаммони (ғоя, вазифа) ёзадилар, сўнгра кичик муаммоларни, уларнинг ҳар биридан эса, кичик муаммони батафсил кўриб чиқиш учун “кичик шохчаларни” чиқарадилар. Шунга асосан ҳар бир ғоялар

Чизмани тузиш қоидаси билан танишадилар. Алоҳида/кичик гуруҳларда юқори “суягида” кичик муаммони ифодалайди, пастда эса, ушбу кичик муаммолар мавжудлигини тасдиқловчи далиллар ёзилади.

Иш натижаларининг тақдими

Мавзу5 : Махсус фанларни ўқитиш жараёнида кўлланиладиган таълимнинг ташкиллаштириш шакллари

Саволлар:

1. Таълимни ташкиллаштириш шакллари: моҳияти ва мазмуни.
2. Гуруҳларда ҳамкорликда ишлашни ташкил этиш технологияси.
3. Ҳамкорликда ўзаро ўқиш.

Асосий тушунча ва атамалар

Таълимни ташкиллаштириш шакллари, таълим шакллари, оммавий, жамоавий, гуруҳли ва якка тартибли.

5.1. Таълимни ташкиллаштириш шакллари: моҳияти ва мазмуни

Таълим шакли ўқув жараёнининг шундай ташқи томонларини намоён қилади, яъни:

1. Унинг мавжуд бўлиш йўли: тартиб тартибот:

1. таълим оловчилар сони: оммавий, кичик гуруҳларда, якка ҳолда ўқитиш;
2. ўқитиш вақти: 80-бирлашган дарс, «танаффуссиз дарс»;
3. ўқитиш жойи: аудитория, лаборатория машғулотлари, корхоналарда ишлаш.

Ўқув ишини ташкиллаштириш шакли:

1. маъруза, семинар, мустақил иш ва бошқалар.

Таълим берувчи ва таълим оловчиларнинг ҳамкорликдаги фаолиятини ташкиллаштириш йўллари:

2. умумий (фронтал), гуруҳли, якка тартибли.

Таълим берувчи ва таълим оловчиларнинг ҳамкорликдаги фаолиятини ташкиллаштириш шакллари:

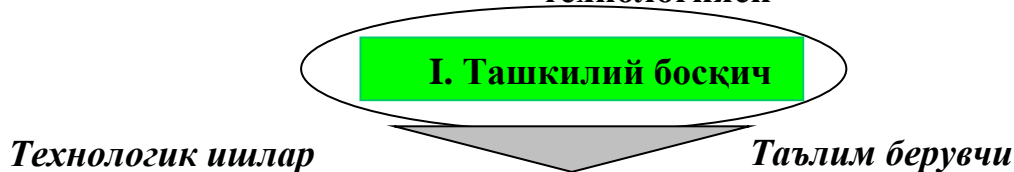
3. *Оммавий иш* (фронтал) - барча таълим оловчилар олдида бир хил топшириқ бажариш мақсади қўйилади.

4. *Жамоавий иш* (коллектив) - ҳам умумий ва гуруҳлига тааллуқли бўлиши мумкин: 1) олдинда турган иш режасини ҳамкорликда муҳокама қилиш; 2) мажбуриятларни бўлиш, ҳисобот шаклини танлаш; 3) хулосаларни муҳокама қилиш (тартиб билан алоҳида таълим оловчилар фикрлари тинглади ва муҳокама қилинади); 4) Маъқул хулосаларни шакллантириш (умумий келишув билан).

5. *Гуруҳли* - кичик гуруҳларда ҳамкорликда бир топшириқни бажариш.

6. *Якка тартибли (индивидуал)* - ўқув топшириғини якка ўзи бажариши.

5.2. Гуруҳларда ҳамкорликда ишлашни ташкиллаштириш технологияси

Бир турдаги гуруҳли иш ўқув гуруҳлари учун бир турдаги топшириқ бажаришни назарда тутади. ***Табақалашган гуруҳли иш*** гуруҳларда турли топшириқларни бажаришни назарда тутади.

Йўриқномага талаб:

Йўриқнома ўзида қуйидагилардан иборат бўлиши зарур:

- топшириқни аниқ ифодаланишини;
- кутилаётган натижаларга аниқ йўналтириш;
- тажрибада синалган бўлиши керак: бу йўриқномани аввал ўзи ёки ҳамкасбидан бажаришини илтимос қилиш керак;
- гуруҳ топшириқни мустақил бажариш бўйича тўла тавсияномалар бўлиши керак;
- хар бир таҳлим оловчи учун тушунарли қилиб ёзилиши керак.

8. Таълим оловчиларни ҳамкорликда ишлашга

(1) Ўқув гуруҳида хайрихона муносабат муҳитини яратади: фақат шунда улар ҳамкорий ишни ижодий бажарадилар.
(2) таълим оловчилар топшириқларни

Гуруҳда ишлаш =қоидалари:

- ҳар ким ўз уртоқлари нутқини хушмуомалалик билан тинглаши зарур;
- ҳар ким фаол, биргаликда ишлаши, берилган топширққа масъулиятли ёндашиши зарур;
- ҳар ким ёрдамга муқтож бўлганда уни сўраши зарур;
- ҳар кимдан ёрдам сўралса ёрдам қилиши зарур.

9. Гуруҳни бўлиш

Кичик гуруҳларни бирлаштириш йўлини танлайди. Таълим оловчиларни ким гуруҳларга бўлади?, аниқлайди.

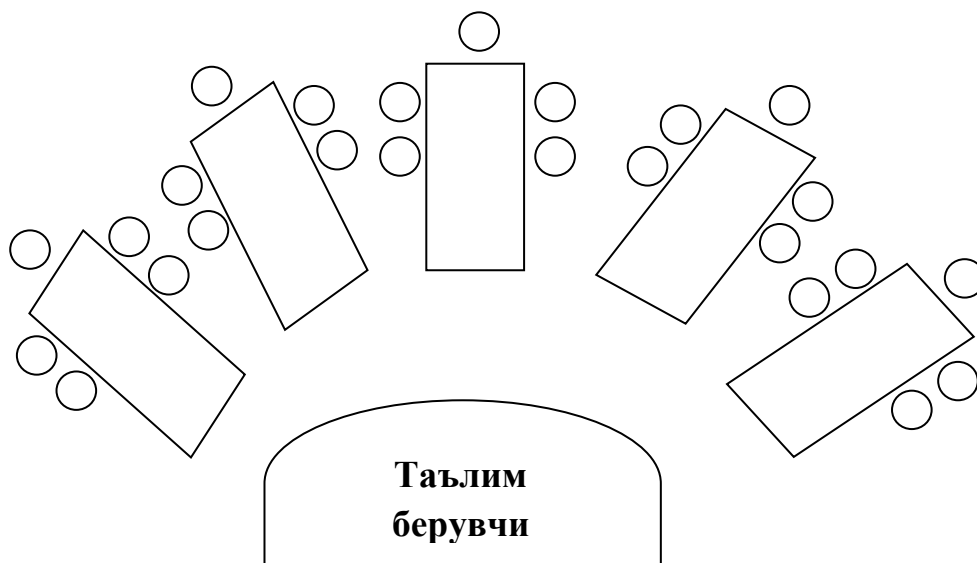
10. Гуруҳда таълим оловчилар

Таълим оловчиларни бажарадиган вазифаларини аниқлайди: маслаҳатчи, сардор, маърузачи, баённомачи, рамийлаштирувчи ва бош.

11. Иш жойини

Стул ва ўриндиқлар шундай жойлаштириладики, бунда:
- таълим оловчилар аудиторияда эркин ҳаракатлана олинлар;
- ҳар бир гуруҳ аъзоси бир жойда бўлишлари ва бир-бирларини кўришлари ва

Гуруҳларни жойлаштиришнинг энг мақбул чизмаси

II босқич. Гуруҳли ишни бажаришга киришиш

Ф а о л и я т

таълим берувчи	таълим олувчилар
<p>1. Билим орттиришлик вазифани (муаммоли вазиятни таклиф қилади) белгилайди, таълим олувчилар билан биргаликда уни ечиш йўли ва тартибини муҳокама қилади.</p> <p>2. Иш якуни бўйича қандай натижалар кутулишини тушунтиради.</p> <p>3. Гуруҳларда ҳамкорликдаги фаолиятни тақдим этиш шаклини маълум қилади. Ҳар бирининг ва бутун гуруҳнинг натижаларини баҳолаш мезонларини тушунтиради.</p> <p>4. Таълим олувчиларни гуруҳларга бўлади.</p> <p>5. Гуруҳлар бўйича ишни бажариш учун зарур материалларни тарақатади. Топшириқни бажаришда (керак бўлганда), қандай қўшимча материаллардан фойдаланиш мумкинлигини тушунтиради.</p> <p>6. Ёзув тахтасида гуруҳли ишни бажариш бўйича йўриқномани ёзади ёки тарқатади. Таълим олувчилар билан бу йўриқномани муҳокама қилади, ҳаммалари уни тушунганларига ишонч ҳосил қилади.</p>	<p>Вазифани муҳокама қиладилар</p> <p>Ўқув материаллари ва йўриқнома билан танишадилар</p>

III босқич. Гуруҳли иш

Ф а о л и я т	
таълим берувчи	таълим олувчилар
<p>Кузатувчи сифатида иштирок этади. Бироқ бунда у:</p> <p>1) ишлаётган гуруҳларни назорат қилади, лекин уларга раҳбарлик қилмайди: таълим олувчилар ўзлари учун жавобгарлар. Хато қилсалар ҳам, ўзлари ишлашларига рухсат беради;</p> <p>2) аниқ топшириқни бажариш учун зарур бўлган, алоҳида бўлиб ишлашга, кўникмаларни шаклланишига эътиборини қаратади;</p> <p>3) таълим олувчиларга ишни бажарганликларини маълум қилишларини таклиф қилади ва очиқ саволлар бериб уларга ёрдам беради:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ходисаларни таҳлил қилиш учун - «Қандай?»; • Фикрларни билдириш учун «<i>Нима учун бу усул яхши ёки ёмон?</i>»; • Эшиттириб ўйлашга, бошқаларни тинглашга, олинган ахборотдан маълумотларни танлаб олишлари учун «<i>Агарда,...? Қандай бошқа усуллар мавжуд?...бошқалар ўйлайдики, ...Кўллашимиз мумкин;</i> • 4) иш боришини шарҳлайди, ютуқларни баҳолайди, айрим, аниқ ва самимий танбех қилади 	<p>Гуруҳларда ишини режалаштиради Гуруҳлар ичида топшириқни таркатади Алоҳида топшириқни бажарадилар.</p> <p>Алоҳида бажарилган иш натижаларини муҳокама қиладилар.</p> <p>Гуруҳли ишнинг умумий натижасини ифодалайди ва уларни тақдимотга тайёрлайди</p>
IV босқич. Яқун яшаш, таҳлил ва баҳолаш	

Гуруҳлар ишида тарқоқсизликни олдини олиш йўли:

Гуруҳлар ишини ҳар доим бошқариб туриш керак: мавзудан четга чиқиш- бу таълим олувчилар учун йўлдан чиқишдир.

Гуруҳ сардорларига эътибор бериш керак.

Ишни бажариш учун зарур бўлган, барча материаллар тушунарли бўлганлигига ишонч ҳосил қилиш.

Ф а о л и я т

таълим берувчи	таълим олувчилар
<p>1. Бажарилган иш натижалари тўғрисида маълумот бериш учун гуруҳ вакиллари тайинлайди. Баҳолаш мезон ва кўрсаткичларини эслатади.</p> <p>2. Натижалар текширувини ўтказди:</p> <ul style="list-style-type: none"> • гуруҳнинг ҳар бир иштирокчиси билан гаплашади; □ ёки буни аввалдан тайинланган назоратчи қилиши мумкин; □ ёки материалга тааллуқли бўлган, топшириқни бажариш вақтида ўзлаштирилганлар бўйича, тест ўтказди; □ ёки берилган материал бўйича бошқалар маълумот олганликларини аниқлаш учун, ҳар бир гуруҳ ўзаро текшириш учун савол бериши ёки тайёрлаши мумкин. Бунда гуруҳ аъзолари тестга тайёрланишларида бир-бирларига ҳамкорликда ёрдам беришларига рухсат беради. □ 3. Гуруҳ ишини таҳлил қилади, топшириқ бажарилишининг якунини қилади, эришилган мақсад тўғрисида хулосалар чиқаради.	<p>Гуруҳ вакиллари иш натижалари тўғрисида маълумот берадилар</p>

5.3. Ҳамкорликда ўзаро ўқиш.

Ушбу бўлимда ҳамкорликдаги ўқишни ташкил этиш усул ва воситалари: тамойиллари ва қоидалари; «Биргаликда ўқиймиз», «Арра», «Ўйланг-Жуфтликда ишланг-Фикр алмашинг» техникалари ҳақида маълумотлар берилади.

5.3.1. Ҳамкорликдаги ўқиш: тамойил ва қоидалари

1) гуруҳга битта топшириқ;

2) битта рағбат: гуруҳ барча иштирокчилари ҳамкорликдаги иш баҳоси (умумий натижага эришиш учун барча гуруҳ аъзолари сарфлайдиган кучи баҳоланади) ва академик натижалари йиғиндисидан ташкил топган битта баҳо олади, яъни гуруҳ (команда) муваффақияти ҳар бир иштирокчининг ҳиссасига боғлиқ;

3) ҳар бирининг ўз муваффақияти ва гуруҳнинг бошқа аъзолари муваффақияти учун шахсий масъулиятлиги;

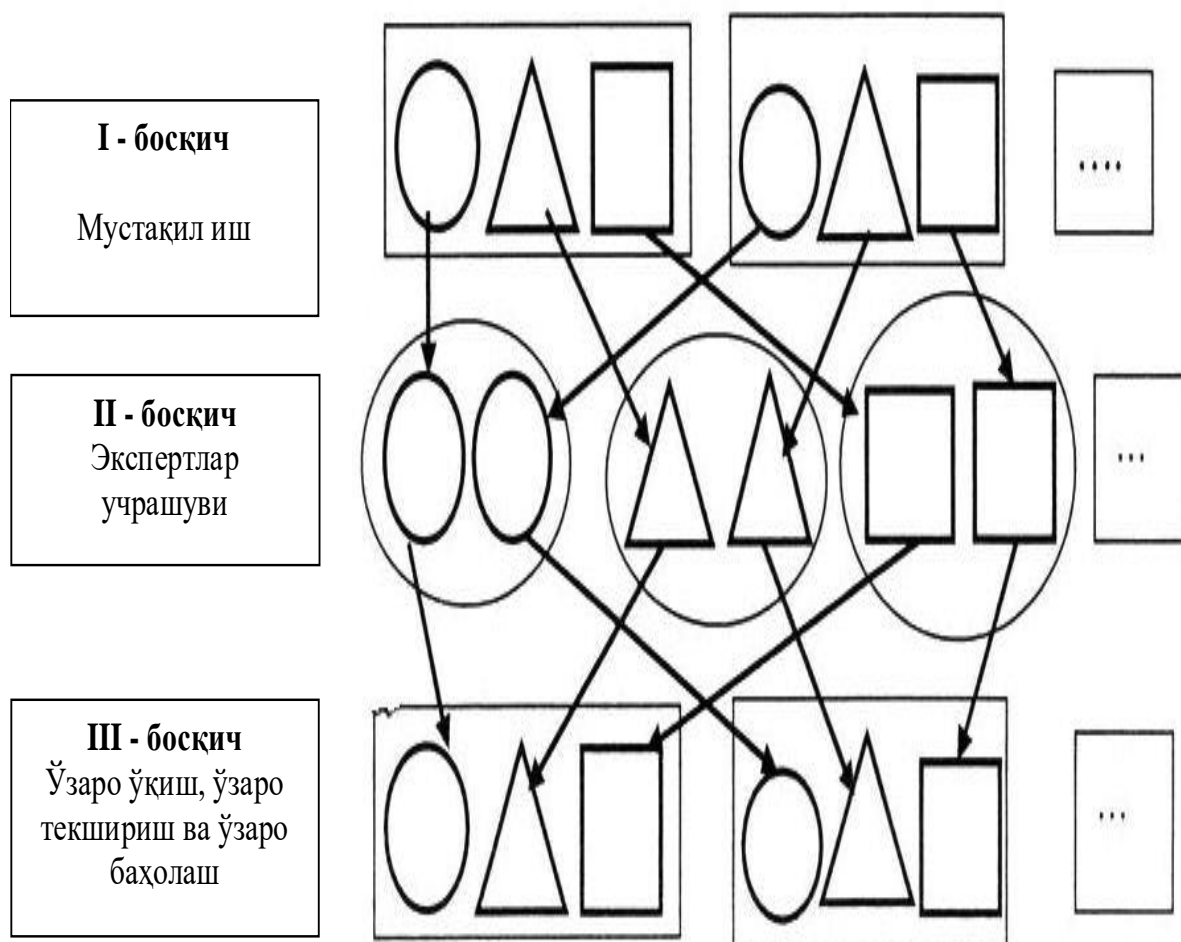
4) ҳамкорликдаги фаолият: гуруҳий музокара, ҳамкорлик, ўзаро ёрдам бериш каби ўзаро ҳаракат усуллари асосида ташкил топади;

5) муваффақиятга эришишда тенг имкониятлар: ҳар бир ўқиётган ўз шахсий ютуғини такомиллаштиришга, шахсий имкониятлари, қобилиятларидан келиб чиққан ҳолда ўқишга берилган бўлиши зарур, чунки у бошқалар билан тенг баҳоланади.

Ҳамкорликда ўқиётганлар учун асосий қоидалар:

- *топириқни биргаликда оддий бажариш эмас, балки биргаликда ўқиш;*
- *мусобақалашиш эмас, балки ҳамкорлашиш;*
- *биргаликда ишлашга ўрганиш, ўқиш ва ижод;*
- *ҳар доим бир-бирига ёрдам қилишга, муваффақият қувончи ёки муваффақиятсизлик аччигини бирга тортишга тайёр бўлиш*

5.3.2. “Илон изи” “Арра” техникаси

“Илон изи” (“Арра”) техникасининг технологик харитаси

Иш	Ф а о л и я т
-----------	----------------------

бос-қич - лар	таълим берувчи	таълим олувчи
1	Лавҳаларнинг мураккаблиги ва ҳажми бўйича тенг бўлинган ўқув материали стида ишлаш учун 4-6 кишидан иборат бўлган гуруҳларни шакллантиради.	
2	Олдинда турган иш хусусиятини тушунтуради, эксперт варақларини тарқатади - ҳар бир гуруҳ аъзоси умумий ишнинг алоҳида қисмини олади ва ўзининг ўқув материали соҳасининг эксперти бўлади.	<p>2.1. Ҳар бир гуруҳ аъзоси эксперт варағига мос равишда ўқув материалдан керакли маълумотни топади</p> <p>2.2. Мутахиссислар учрашуви-ҳар хил гуруҳларда фақат бир материални ўрганаётганлар билан учрашадилар ва экспертлар сифатида ахборотлар билан алмашиладилар, ўзларининг саволларини ишлайдилар, дастлабки ўзларининг гуруҳ аъзоларига ушбу ахборотни самаралироқ баён этишни биргаликда режалаштирадилар</p> <p>2.3. Мутахиссислар ўзларининг дастлабки гуруҳларига қайтадилар ва бошқаларга ўзлари билиб олган барча янгиликларни ўргатадилар: ҳар бири ўзининг топшириғининг қисми тўғрисида маъруза қилади(худди арранинг бир тишидай)</p> <p>2.4. Умумий мавзу бўйича бир-бирларига саволлар берадилар ва билимларни баҳолайдилар ёки таълим берувчи томонидан барча мавзулар бўйича тестларни бажарадилар</p>
3	Иш якунидан сўнг гуруҳлардаги ҳоҳлаган таълим олувчига мавзу бўйича ҳоҳлаган саволга жавоб беришиши таклиф этади.	Саволларга жавоб берадилар

5.3.3. “Биргаликда ўрганамиз” (“Кооп-кооп”) усулининг “Биргаликда ўрганамиз” (“Кооп-кооп”) усулининг технологик

харитаси

Иш босқи члари	Ф а о л и я т	
	таълим берувчи	таълим олувчи
1	Ўқиганлик даражаси бўйича 3-5 кишидан иборат бўлган ҳар хил гуруҳларни шакллантиради	
2	Ҳар бир гуруҳга умумий мавзунинг қисмини - бир топширик беради, бу бўйича барча ўқув гуруҳлари ишлайди. Таянч (эксперт варақлар)ни тақдим этади	Гуруҳ ичида умумий топширик бўлинади
3	Топширикни бажариш муваффақиятини, муомала маданиятини назорат қилади	3.1. Ҳамма алоҳида топширикни бажарадилар ва барча мавзулар бўйича мустақил ишлайдилар. 3.2. Гуруҳ аъзоларини кичик-маърузаларини тинглайдилар. Умумий маърузани ифодалайдилар
4	Гуруҳлардаги иш якунини ва натижалар тақдимотини эълон қилади	Гуруҳ сардорлари ёки ҳамма гуруҳ маъруза тақдимотини ўтказадилар.
5	Гуруҳ натижаларининг таҳлили ва баҳолашини ўтказди, фолиб-гуруҳни аниқлайди.	

5.3.4. “Ўйланг - жуфтликда ишланг - фикр алмашинг” техникаси

Ушбу техника биргаликдаги фаолият бўлиб, талабаларни матн устида фикрлаш, ўз ғояларини шакллантириш ва уларни ҳамкорлар ёрдамида муайян шаклда ифодалашга йўналтиради.

«Ўйланг - жуфтликда ишланг - фикр алмашинг» техникасидан фойдаланган ҳолда гуруҳларда ишни ташкил этиш жараёнининг тузилиши

1. Ўқитувчи савол ва топширик беради: олдин ўйлаб чиқиш, сўнг қисқа жавоблар ёзиш тартибида.

↓2. Талабалар жуфтликларга бўлиниб, бир - бири билан фикр алмашадилар ва иккала жавобни мужассам этган умумий жавобни ишлаб чиқишга ҳаракат қилади.

↓3. Ўқитувчи бир неча жуфтликларга ўттиз секунд давомида аудиторияга ўз ишининг қисқа якунини ифодалаб беришни таклиф қилади.

Мавзу 6: Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган таълим воситалари

Режа

- 1. Таълим воситалари: тушунча ва мазмуни.**
- 2. Графикли органайзерлар техникаси.**

Асосий тушунча ва атамалар

Таълим воситалари, таълимнинг техник воситалари (ТТВ), ёрдамчи таълимий воситалар (ЁТВ), ўқув-услубий материаллар (ЎУМ), Инсерт жадвали, кластер, тоифалаш ва концептуал жадваллар, Б/БХ/Б жадвали, Венна диаграммаси, SWOT - таҳлил жадвали, “Нима учун?” схемаси, “Балиқ скелети”, “Каскад”, “Пирамида”, “Нилуфар гули”, “Қандай?” диаграмма.

IV. Ўзини текшириш учун савол ва топшириқлар

1. “Таълим воситалари” тушунчасини асосланг. Уни таълим бериш технологиясидаги ўрнини тушунтиринг.
2. Таълим беришнинг техник воситалари, ёрдамчи таълим воситалар, ўқув-услубий материаллар нима учун зарурлигини тушунтиринг.
3. Таълим воситаларини танлаш нимага боғлиқ эканлигини тушунтиринг.
4. Графикли ташкиллаштирувчиларга: Инсерт жадвали, кластер, тоифалаш жадвали, Б/БХ/Б жадвали, SWOT - таҳлил жадвали, “Нима учун”, “Балиқ скелети”, “Поғона”, «Пирамида», , “Нилуфар гули” чизмалари, “Қандай” диаграммаси хусусиятларини аниқ мисолларда тушунтиринг.

6.1. Таълим воситалари: тушунча ва мазмуни

Таълим воситалари - ўқув материални кўргазмалар тақдим этиш ва шу билан бирга ўқитиш самарадорлигини оширувчи ёрдамчи материаллар ҳисобланади.

Таълим воситалари:

1. Таълим беришнинг техник воситалари (ТТВ);
2. Ёрдамчи таълим воситалари (ЁТВ);
3. Ўқув - услубий материаллар (ЎУМ).

Таълимнинг техник воситалари (ТТВ) - ўқув материални кўргазмалар намойиш этишга, уни тизимли етказиб беришга ёрдам беради; талабаларга ўқув материални тушунишларига ва яхши эслаб қолишларига имкон беради.

Ёрдамчи таълим воситалари (ЁТВ) – графиклар, чизмалар, намуналар ва ҳ.к. бошқ.

Ўқув - услубий материаллар (ЎУМ) - ўқув материаллар, ўзлаштирилган ўқув материалларини мустаҳкамлаш учун машқлар. Булар талабаларнинг мустақил ишларини фаоллаштиришга ёрдам берадилар.

Талабаларни ўқув - билиш фаолиятларини жадаллаштиришга ёрдам берувчи ҳар турдаги *таълим воситаларини танлаш ва улардан фойдаланиш қўйидагиларга*

боғлиқ: 1) мақсадни белгилаш; 2) асосий билим манбаига; 3) таълим усулига; 4) ўқув материалининг янгилиги ва мураккаблигига; 5) талабаларни ўқув имкониятларига.

6.1.1. Таълим воситаларининг таснифи

6.1.2. Таълим воситаларини танлашни аниқловчи омиллар:

- Мақсадни белгилаш;

- Ўқув ахборот мазмуни;
- Таълим воситалари;
- Етакчи билим манбаи;
- Ўқув материалнинг янгилиги ва мураккаблиги.

6.1.3. ЎУМ турлари ва улардан фойдаланишнинг хусусиятлари

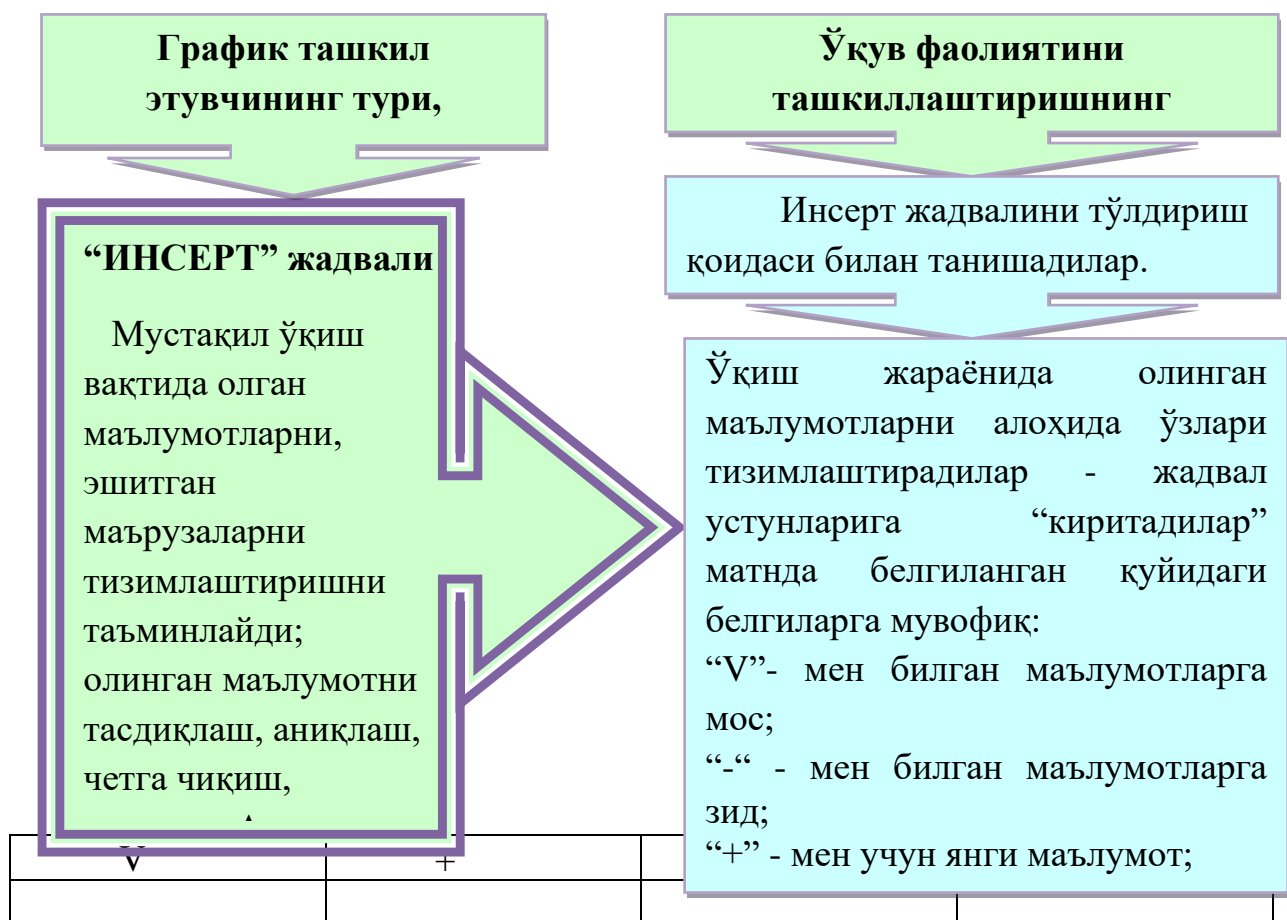
ЎУМ турлари	Хусусиятлари		
	қўлланилиши	мазмуни	расмийлаштириш
1	2	3	4
Йўриқнома бериш	Алоҳида, жуфтликда ва гуруҳли иш доирасида гуруҳли топшириқни бажаришда	Бажариш учун тақдим этилаётган топшириқнинг аниқ фойдаланиши. Вақтга ва иш шаклига, кутилаётган натижа, натижани тақдим этиш шаклига, унинг баҳолаш мезонига қаратилиши.	Тузилмавийлик, аниқлик
Эслатма	Материални мустаҳкамлашда, дарс якунида ва мустақил қўллаш учун	Машғулотда ўтилган асосийларининг энг қисқа умумлаштирилиши	Қисқа тузилмавийликда асосий мазмунни баён этилишидан иборат; қисқа таклифлар, аниқ фикрлар, мисоллар; матн ўрнида чизма, расм, жадвал ва бошқалардан фойдаланиш.
Назорат варағи	Эгаллаган билимларни текширишда	Фикрлаш учун саволлар ва янги билимларни қўллаш.	Ўқитувчи текширув натижаларини киритиш учун бўш жой бўлиши керак.
Тезислар	Машғулот <i>олдидан</i> -ёрдамчи қўлланма сифатида; Ўқув машғулот <i>вақтида</i> -яқун	Мавжуд машғулот мазмунига мос келиши ва уни тўлдириш зарур	Қисқалиги: имкони борича бир варақ А4. Талабалар шахсий фикрларини

	чиқаришда, машғулотга тайёрланган материални мустаҳкамлаш учун; - қисқа қайд этиш учун фаол воситадек; - ўқув машғулотида <i>сўнг</i> - билимларни мустаҳкамлаш учун маълумотномадек.	ёзишлари учун бўш жой бўлиши зарур.
--	---	--

6.2. Графикли органайзерлар техникаси

Графикли органайзерлар (ташқил этувчи) – фикрий жараёнларни кўргазмали тақдим этиш воситаси.

6.2.1. Маълумотларни таркиблаштириш ва таркибий бўлиб чиқиш, ўрганилаётган тушунчалар (ходисалар, воқеалар, мавзулар ва шу кабилар) ўртасида алоқа ва алоқадорликни ўрнатишнинг йўли ва воситалари

КЛАСТЕР
 (Кластер-тутам,
 боғлам)-ахборот
 харитасини тузиш
 йўли- барча
 тузилманинг
 моҳиятини
 марказлаштириш ва
 аниқлаш учун
 қандайдир бирор
 асосий омил
 атрофида ғояларни
 йиғиш.

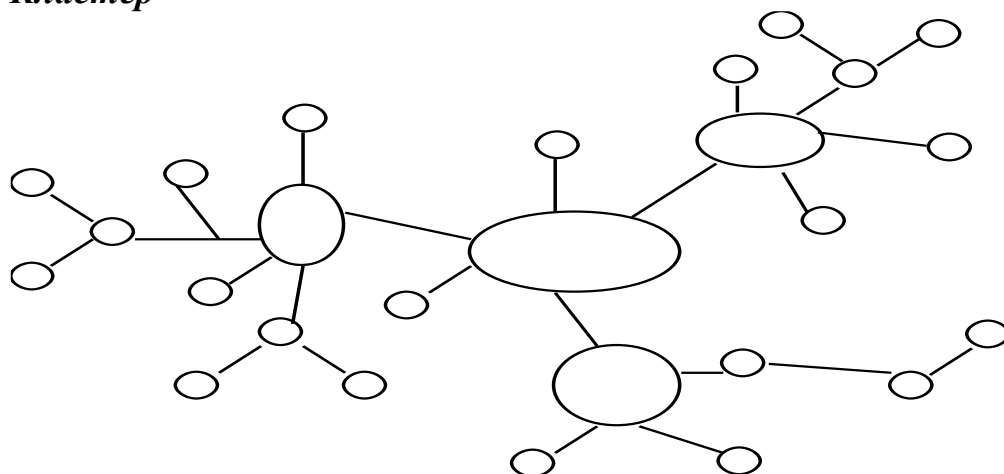
Билимларни
 фаоллаштиришни
 тезлаштиради,
 фикрлаш жараёнига
 мавзу бўйича янги
 ўзаро боғланишли
 тасаввурларни эркин
 ва очиқ жалб
 ..

Кластерни тузиш қоидаси
 билан танишадилар. Ёзув тахтаси
 ёки катта қоғоз варағининг
 ўртасига асосий сўз ёки 1-2
 сўздан иборат бўлган мавзу номи

Бирикма бўйича асосий сўз
 билан унинг ёнида мавзу билан
 боғлиқ сўз ва таклифлар кичик
 доирачалар “йўлдошлар” ёзиб
 қўшилади. Уларни “асосий” сўз
 билан чизиқлар ёрдамида
 бирлаштирилади. Бу
 “йўлдошларда” “кичик
 йўлдошлар” бўлиши мумкин.
 Ёзув ажратилган вақт давомида

Муҳокама учун кластерлар билан
 алмашинадилар.

Кластер

Кластерни тузиш қоидаси

1. Ақлингизга нима келса, барчасини ёзинг. Ғоялари сифатини муҳокама қилманг фақат уларни ёзинг.
2. Хатни тўхтатадиган имло хатоларига ва бошқа омилларга эътибор берманг.
3. Ажратилган вақт тугагунча ёзишни тўхтатманг. Агарда ақлингизда ғоялар келиши бирдан тўхтаса, у ҳолда қачонки янги ғоялар келмагунча

ТОИФАЛАШ ЖАДВАЛИ

Тоифа-хусусият ва муносабатларни муҳимлигини намоён қилувчи (умумий) аломат.

Ажратилган аломатлар асосида олинган маълумотларни бирлаштиришни таъминлайди.

Тизимли фикрлаш, маълумотларни тузилмага келтириш, тизимлаштириш кўникмаларини ривожлантиради.

Тоифали шарҳлашни тузиш қоидаси билан танишадилар. Ақлий ҳужум / кластер тузиш/ янги ўқув материали билан танишишдан сўнг, кичик гуруҳларда, олинган маълумот лавҳаларини бирлаштириш имконини берадиган тоифаларни излайдилар.

Тоифаларни жадвал кўринишида расмийлаштирадилар. Ҳоjarларни / маълумотларни тоифага мос равишда бўладилар. Иш жараёнида тоифаларнинг айрим номлари ўзгариши мумкин.

Иш натижаларининг тақдими

Тоифалаш шарҳини тузиш қоидаси

1. Тоифалар бўйича маълумотларни тақсимлашнинг ягона усули мавжуд эмас.
2. Битта мини - гуруҳда тоифаларга ажратиш бошқа гуруҳда ажратилган тоифалардан фарқ қилиши мумкин.
3. Таълим олувчиларга олдиндан тайёрлаб қўйилган тоифаларни бериш мумкин эмас бу уларнинг мустақил танлови бўла қолсин.

Тоифалаш жадвали

Тоифалар

Концептуал жадвални тузиш қоидаси билан танишадилар. Таққосланадиганларни аниқлайдилар, олиб бориладиган таққосланишлар бўйича,

**КОНЦЕПТУАЛ
ЖАДВАЛ**

Ўрганилаётган ҳодиса, тушунча, фикрларни икки ва ундан ортиқ жиҳатлари бўйича таққослашни таъминлайди.

Тизимли фикрлаш, маълумотларни тузилмага келтириш, тизимлаштириш

Алоҳида ёки кичик гуруҳларда концептуал жадвални тўлдирадилар.

- *Узунлик бўйича* таққосланадиган (фикр, назариялар) жойлаштирилади;
- *Ётиғи бўйича* таққосланиш бўйича олиб бориладиган турли тавсифлар ёзилади.

Иш натижаларининг тақдимоти

Концепт

<i>...тушунчаларга ёндашувлар</i>	<i>Тавсифлар, тоифалар,</i>			

Жадвални тузиш қоидаси билан танишадилар. Алоҳида /кичик гуруҳларда жадвални расмийлаштирадилар.

Биламан	Билишни хоҳлайман	Билиб олдим

Б/БХ/Б жадвали

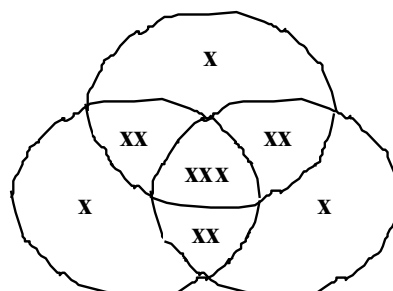
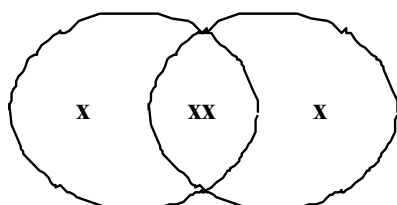
6.2.2. Маълумотларни таҳлил қилиш, солиштириш ва таққослашнинг йўл ва воситалари

**ВЕННА
ДИАГРАММАСИ -**

2 ва 3 нуқталарни

Диаграмма Венна тузиш қоидаси билан танишадилар. Алоҳида/кичик гурҳларда диаграмма Веннани тузадилар ва кесишмайдиган жойларни (x) тўлдирадилар

Венна диаграммаси

“SWOT – ТАҲЛИЛ” ЖАДВАЛИ

Алоҳида муаммо ёки
лойиҳани
ташқиллаштиришдек,
вазиятни таҳлил қилиш
ва манбани баҳолаш
воситаси.

“SWOT-таҳлил” жадвалини тузиш
қоидаси билан танишадилар.
Алоҳида/кичик гурҳларда жадвални

Кичик гуруҳларга бирлашадилар,
таққослайдилар, тўлдирадилар,
жадвални ўзгартирадилар. Умумий

Иш натижаларининг тақдимоти

“SWOT – таҳлил” жадвалининг номи инглизча сўзларнинг бош ҳарфларидан тузилган:

Strengths – кучли томони, ташкиллаштиришнинг ички манбалари мавжудлиги назарда тутилади;

Weakness – кучсиз томони ёки ички муаммоларнинг мавжудлиги;

Opportunities – ташкиллаштиришдан ташқарида ривожланиш учун мавжуд, имкониятлар;

Threats – ташқи муҳитда ташкиллаштиришни муваффақиятига таъсир этувчи хавф-хатарлар.

“SWOT - таҳлил” жадвали

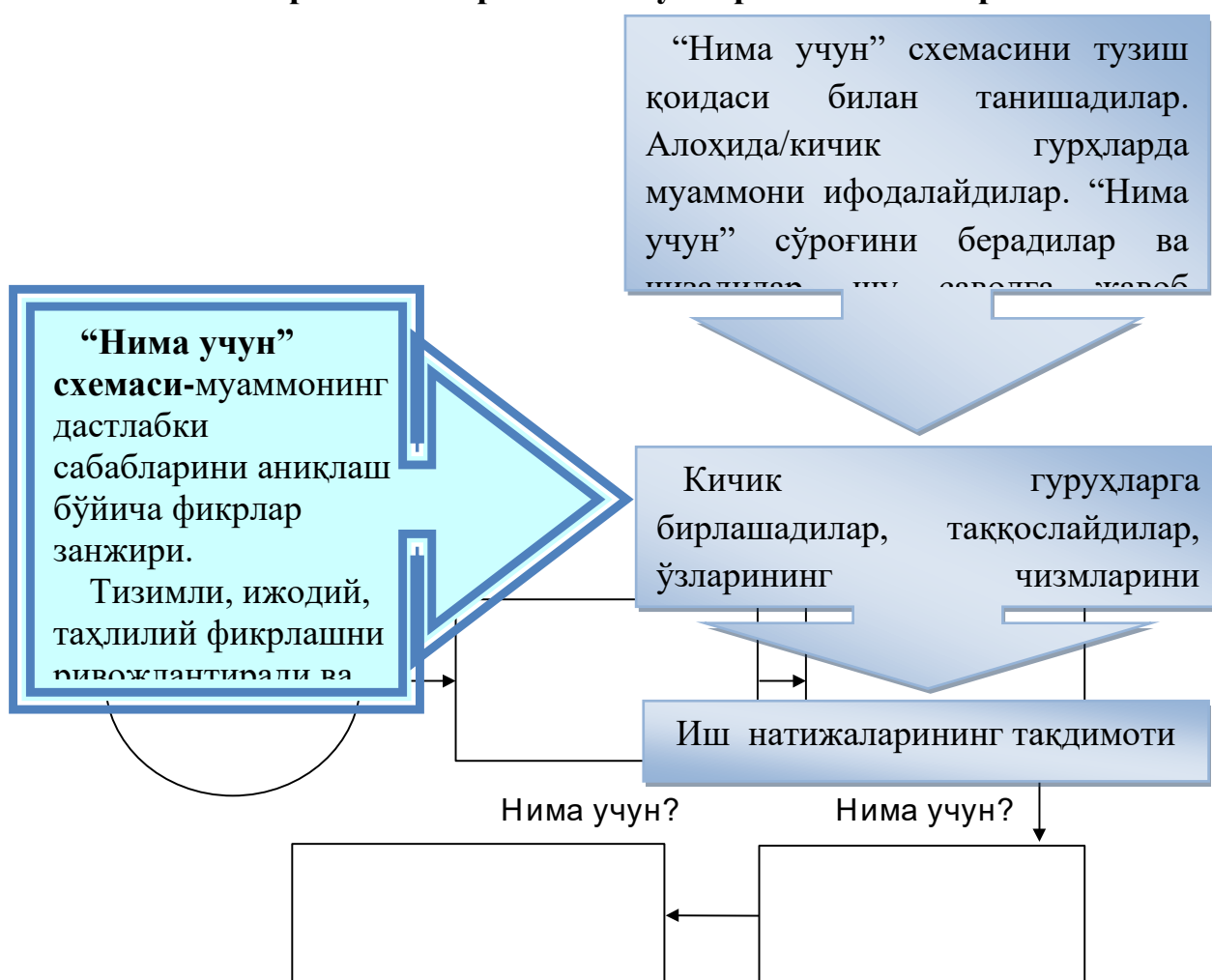
S	W
O	T

☞ Қоидага кўра, SWOT – таҳлил муваффақияти уни ташкиллаштиришига боғлиқ бўлмай, балки муҳокаманинг натижалари келгусидаги аниқ таклиф ва лойиҳаларни ишлаб чиқишида ҳисобга олиниши мумкин. Бундаги кетма-кетликлар қуйидагича бўлиши керак:

	Таҳлил таркиблари	☞ Натижаларни амалга оширишнинг хусусиятлари
S	Кучли томонлари (ташкиллаштиришнинг ички манбалари)	- барқарор ривожланишнинг асосий механизми бўлиб хизмат қилади; - янги лойиҳалар асоси ҳисобланади; - тўсиқларни енгиб ўтишининг йўли бўлиши мумкин.
W	Кучсиз томонлари (ташкиллаштиришнинг ички	- ташкиллаштириш фаолияти айнан шуларни енгиб ўтишга йўналтирилган бўлиши лозим; - янги лойиҳалар учун энг муҳим мақсад ҳисобланади; - ривожланиш стратегиясини ишлаб чиқишда албатта

	муаммолари)	ҳисобга олиниши зарур
О	Имкониятлар (ташқаридан)	- молиялаштириш ва қўллаб-қувватлашнинг қўшимча кўрсаткичи ёки ташқи манба бўлиб хизмат қилади, - улар ташкиллаштиришнинг мақсади билан ёки қанчалик мурсога келиши билан қанчалик мос келишини ҳисобга олиш зарур бўлади; - янги лойиҳаларнинг асоси ёхуд ҳамкорликни излаш манбаси бўлиши мумкин.
Т	Хавфлар (ташқаридан)	- Ҳар бир янги лойиҳада ҳисобга олиниши зарур; - уларни енгиб ўтиш ёки бетараф этиш йўллари ишлаб чиқилиши керак; - баъзида мантиққа мос келмайдиган “рақиблар” “иттифоқчиларга” айланиши бўлиши мумкин.

6.2.3. Муаммони аниқлаш, таҳлил қилиш ва уни ҳал этишни режалаштиришнинг йўллари ва воситалари

🕯 «Нима учун?» чизмасини тузиш қоидалари

1. Айлана ёки тўғри тўртбурчак шакллардан фойдаланишни ўзингиз танлайсиз.
2. Чизманинг кўринишини - мулоҳазалар занжирини тўғри чизиқлими, тўғри чизиқли эмаслигини ўзингиз танлайсиз.
3. Йўналиши кўрсаткичлари сизнинг қидирувларингизни: дастлабки ҳолатдан изланишгача бўлган йўналишингизни белгилайди.

**“Балиқ скелети”
чизмаси**

Бир қатор муаммоларни тасвирлаш ва уни ечиш имконини беради.

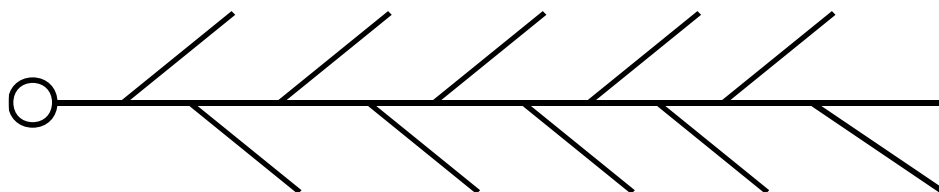
Тизимли фикрлаш, тузилмага келтириш, таҳлил қилиш п кўникмаларини ривожлантиради

Чизмани тузиш қоидаси билан танишадилар. Алоҳида/кичик гуруҳларда юқори “суягида” кичик муаммони ифодалайди, пастда эса, ушбу кичик муаммолар мавжудлигини тасдиқловчи далиллар ёзилади

Кичик гуруҳларга бирлашадилар, таққослайдилар, ўзларининг чизмларини тўлдирадидилар. Умумий чизмага келтирадидилар.

Иш натижаларининг тақдимоти

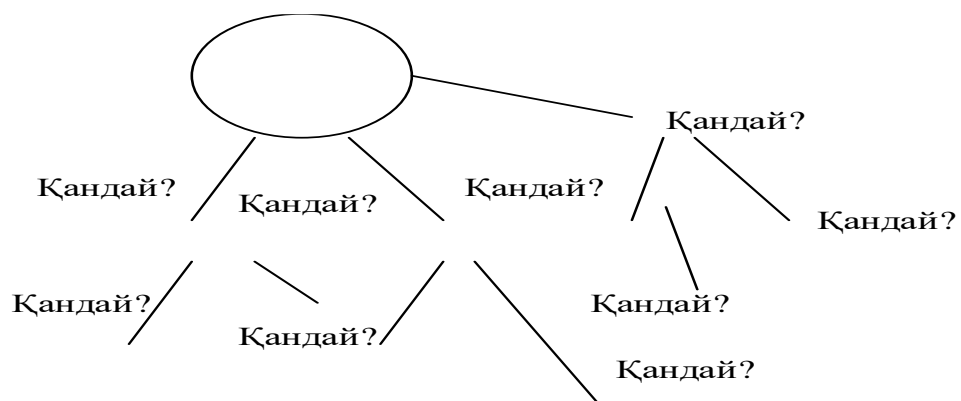
«Балиқ скелети» чизмаси

**Қуйидан юқорига
боскичма-**

Кичик гуруҳларга бирлашадилар, таққослайдилар, ўзларининг чизмларини тўлдирадидилар. Умумий чизмага келтирадидилар

**Қуйидан юқорига босқичма-босқич бўйсунувчи “Қандай?”
диаграммаси**

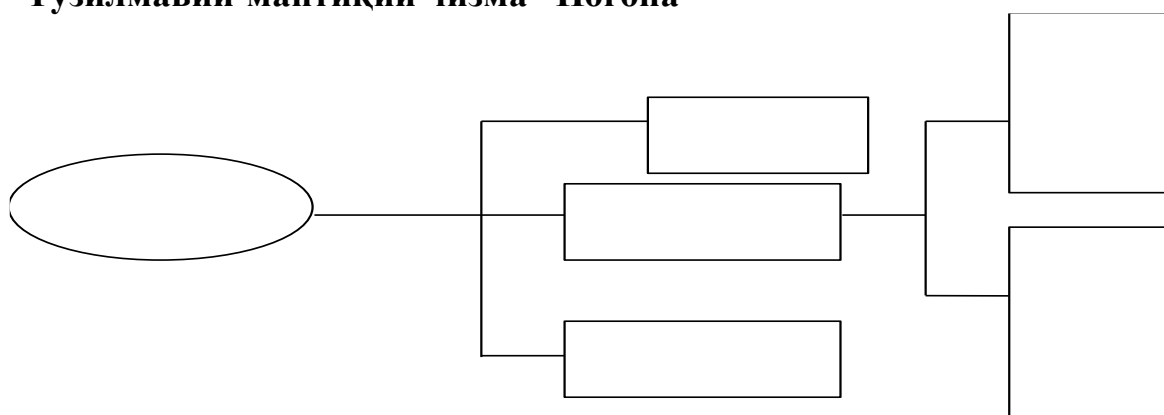

«Қандай?» диаграммасини куриш қоидалари

1. Кўпгина ҳолларда муаммони ечишда “нима қилиш керак”лиги тўғрисида ўйланиб қолмаслигингиз керак. Асосан муаммо, уни ечишда “буни қандай қилиш керак?”, “қандай”асосий саволлар юзага келишидан иборат бўлади.

2. “Қандай” саволларининг изчил берилиши қуйидагилар имконини

Тузилмавий-мантиқий чизма «Поғона»

Тузилмавий-мантиқий чизма «Поғона»ни қуриш қоидалари

1. «Поғона»ни тузиш жараёнида тизимли схеманинг таркибий қисми ва элементларини силжитиш мумкин – бу у ёки бу ҳолатни қайта фикрлаш имконини беради.
2. Агарда сиз гоёларни ишлаб чиқишда тор йўлакка кириб қолсангиз, у ҳолда бир-икки даража юқорига қайтинг ва муҳим нарсани унутмаганингизга ҳамда бошқача нимадир қилиш мумкин эканлигини кўриб чиқинг.
3. Сиз чапдан ўнга ёзишга ўргангансиз. «Каскад» қуришни ўндан чапга

“ПИРАМИДА”

чизмаси -

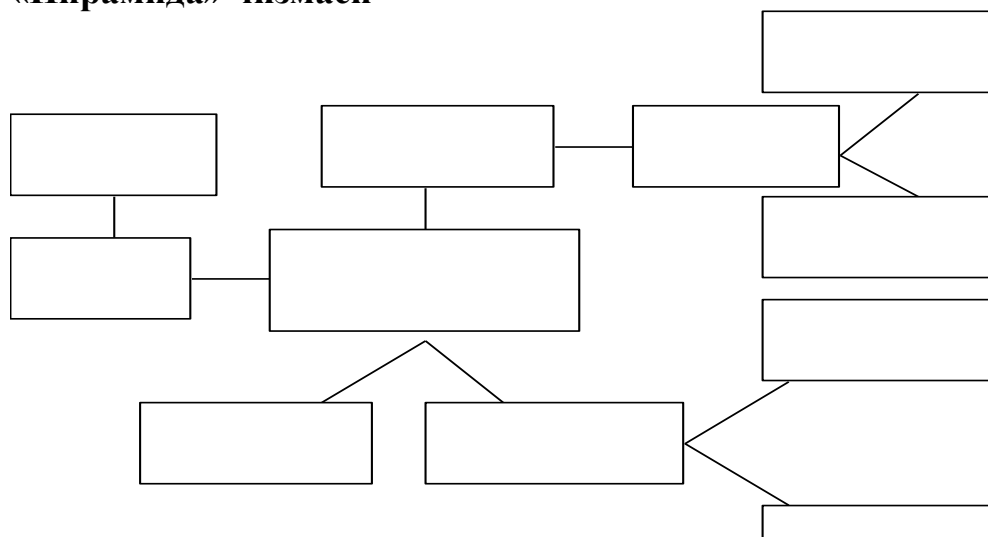
Ғояларни қуйидан юқорига босқичма-босқич тақдим этиш воситаси. Тизимли фикрлаш, таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантиради ва фаоллаштиради

Чизмани тузиш қоидаси билан танишадилар. Алоҳида/кичик гуруҳларда чизма тузадилар: аввал асосий муаммони (ғоя, вазифа) ёзадилар, сўнгра кичик муаммоларни, уларнинг ҳар биридан эса, кичик муаммони батафсил кўриб чиқиш учун “кичик шохчаларни”

Чизмани тузиш қоидаси билан танишадилар. Алоҳида/кичик гуруҳларда юқори “суягида” кичик муаммони ифодалайди,

Иш натижаларининг тақдимоти

«Пирамида» чизмаси

Чизмани тузиш қоидаси билан танишадилар. Алоҳида/кичик гуруҳларда чизма тузадилар: тўрт бурчак марказида аввал асосий муаммони (ғоя, вазифа) ёзадилар. Унинг ечиш ғояларини эса марказий тўрт бурчакнинг

Мавзу 7: Махсус фанлар бўйича машғулотларни лойхалаштириш ва режалаштириш асослари

Саволлар:

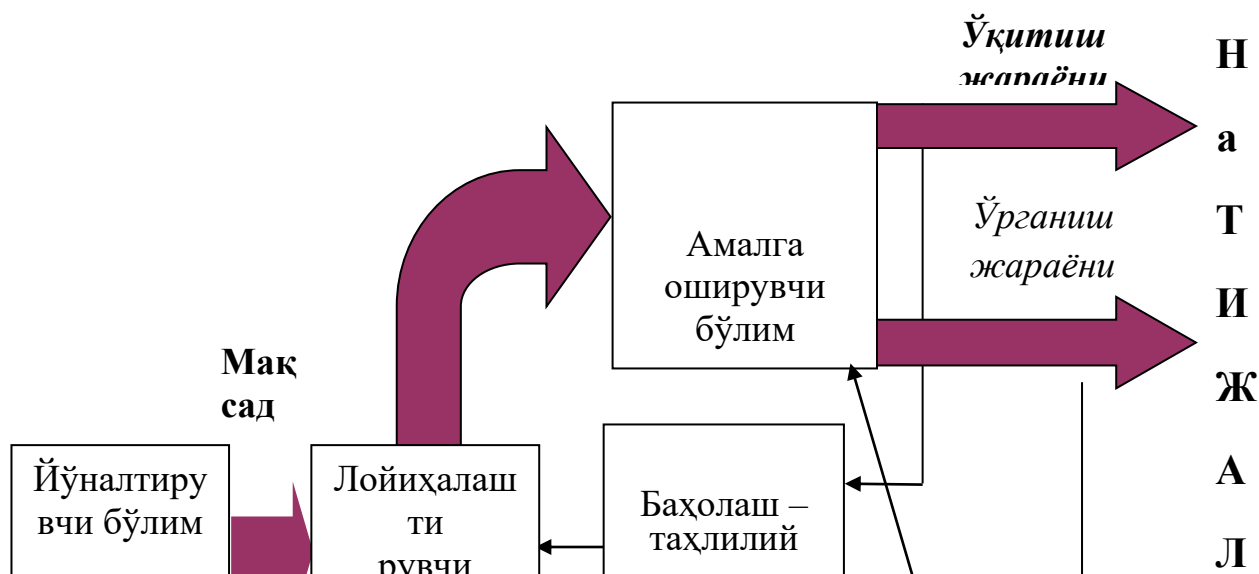
1. Махсус фанлар бўйича технологиясининг ҳаракатланувчи тузилмаси.
2. Махсус фанлар бўйича таълим технологиясини лойихалаш ва ишлаб чиқиш тартиби .

Асосий тоифа ва тушунчалар:

Тизим, модел, тузилма, таркиб, элемент, ҳаракатланувчи тузилма, лойихалаш, мақсадни белгилаш, мақсад, вазифа, натижа.

7.1.Махсус фанлар бўйича технологиясининг ҳаракатланувчи тузилмаси

Таълим технологиясининг ҳаракатланувчи тузилмаси

И з о ҳ:

1. “Ташқи шароитлар” - ўқув хоналарни жиҳозлашда, техникавий ва бошқа ўқитиш воситаларининг ҳолати ва мавжудлиги, ижтимоий муҳит ва бошқаларда намоён бўлади.

2. “Халақитлар” - уларнинг келиб чиқиши таълим бериш технологиясини лойиҳалаштириш ва амалга ошириш жараёнида таълим олувчиларнинг тайёргарлик, ривожланганлик даражаси, уларнинг имкониятлари таълим жараёни иштирокчиларини зарурий психологик, шахсий, индивидуал ва бошқа хусусиятлари каби омилларни ҳисобга олишни йўқлиги билан намоён бўлади.

3. “Тўғрилаш /ўзгартириш киритиш” - Таълим жараёни якунида нима сабабдан унинг йўли ва натижаларини таҳлил қилиш муҳим ҳисобланади? Жавоб равшан- дастлабки ғояга йўл ва натижаларни тўлиқ мос келмаслиги сабабини аниқлаш, нима сабабдан, қаерда хатоликларга йўл қўйилганлигини аниқлаш учун, тезкорликда тўғрилаш киритиш ва ўз вақтида ўзгартириш киритиш зарур.

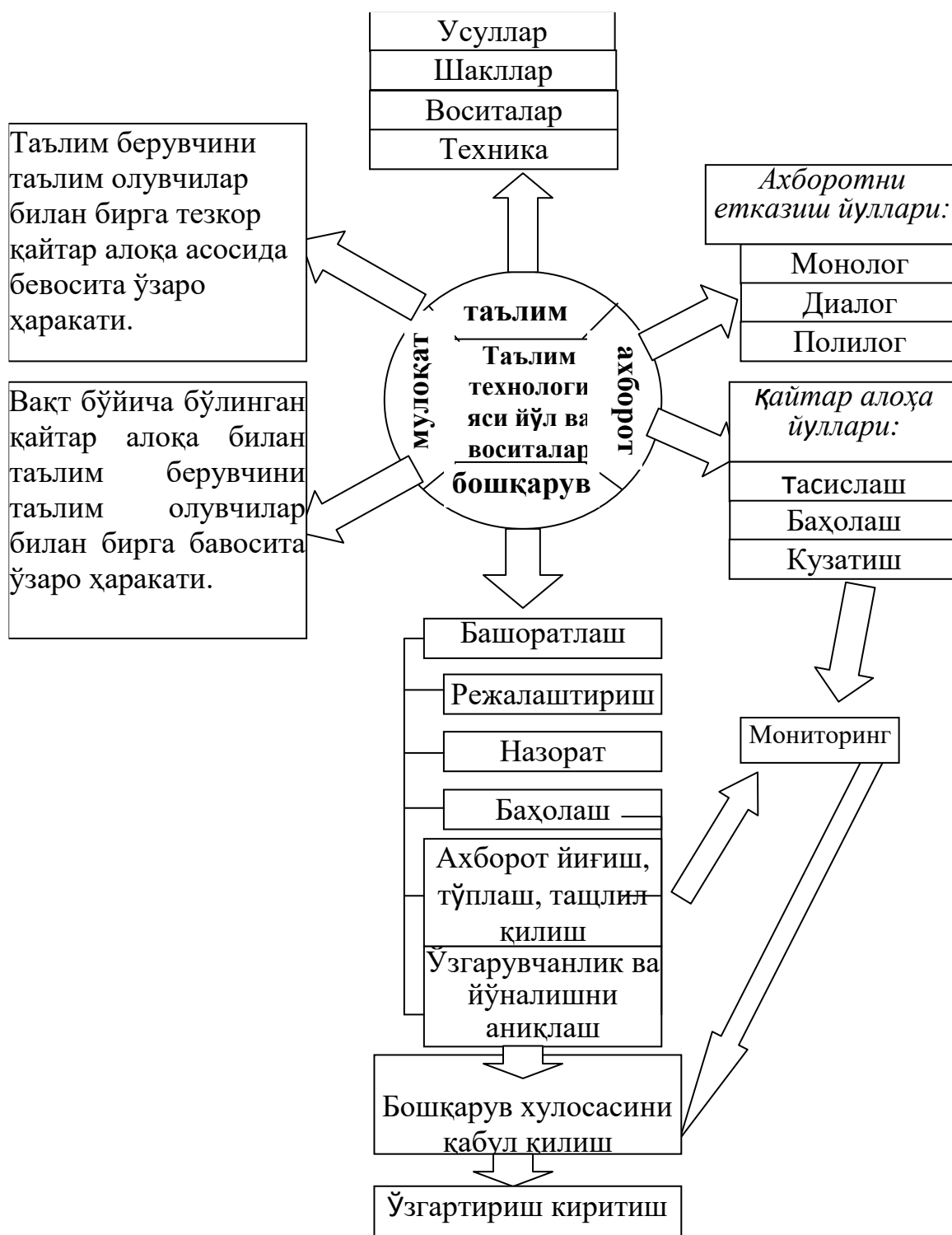
7.2. Таълим технологиясини лойиҳалаш ва ишлаб чиқиш тартиби

Таълим берувчини таълим олувчилар билан бирга тезкор қайтар алоқа асосида бевосита ўзаро ҳаракати.

Вақт бўйича былинган қайтар алоқа билан таълим берувчини таълим олувчилар билан бирга бавосита ўзаро ҳаракати.

**Таълим технологиясини лойиҳалаш ва ишлаб чиқиш тартибида
Бошқарув тизими қуйидагилардан иборат:**

- Башоратлаш
- Режалаштириш
- Назорат
- Баҳолаш
- Ахборот йиғиш, тўплаш, таҳлил қилиш
- Ўзгарувчанлик ва йўналишни аниқлаш
- Бошқарув хулосасини қабул қилиш
- Ўзгартириш киритиш

Мавзу 8: Маъруза ва семинар машғулотларини лойхалаштириш ва режалаштириш асослари

Саволлар:

1. Маъруза - ОУЮ таълим ташкиллаштиришнинг асосий шакли.
2. Маърузада ўқитиш технологиясининг жараёнли тузилмаси.
3. Маърузаларда таълим бериш технологияси.

8.1.Маъруза - ОУЮ таълим ташкиллаштиришнинг асосий шакли

МАЪРУЗА

Маъруза - давомли вақт ичида ўқитувчи томонидан катта ҳажмдаги ўқув материални монологик баён қилиши.

Усулнинг асосий *вазифаси*-таълим бериш. *Белгилари*: қатъий тузилма, оғзаки-мантиқий баён қилиш, берилаётган ахборотнинг кўплиги.

Маърузалар муҳим лаҳзаларини ажратиб кўрсатиш имконини беради.

Таълим олувчилар билан биргаликдаги фаолиятни ташкиллаштириш усулининг самарадорлик шартлари қуйидагилардан иборат:

- ✓ маърузанинг батафсил режасини тузиш;
- ✓ таълим олувчиларга маъруза мавзуси мақсади, вазифалари ва режани эшиттириш;
- ✓ ҳар бир режани ёритгандан сўнг қисқа умумлаштирувчи хулосаларни шакллантириш;
- ✓ маърузанинг бир қисмидан бошқа қисмига ўтганда мантиқий боғлиқликни таъминлаш;
- ✓ ёзиб олиш учун зарур жойларни ажратиб кўрсатиш (айтиб туриш);
- ✓ унинг алоҳида ҳолатлари батафсил кўриб чиқиладиган семинар, амалий машғулотлар билан маърузанинг тўғри келиши.

ҲИКОЯ, ТУШУНТИРИШ

Ҳикоя - ҳодиса, воқеа, ҳақиқат тўғрисида ўқитувчини монологик хабар бериши одатда у назарий ҳолатларни аниқлаштириш, ўрганаётган материалга қизиқишни уйғотиш учун қўлланилади.

Ҳикоя қилишга асосий талаб-материални ҳиссий етказиб бериш, санъаткорона, таъсирчан баён қилиш.

ЙЎРИҚНОМА БЕРИШ

Йўриқнома бериш – касбий тайёргарликда кенг фойдаланиладиган мустақил усул бўлиб, у талабаларга аниқ ҳаракатларнинг вазифаларини, уларни амалга ошириш йўлларини, амалий топшириқларни ечиш талабларини, кўникмалардан иборат ҳаракатлар тартибини, маълум типга хос бўлган вазиятлар тавсифи ва уларни амалиётда қўллашни тушунтириш.

Ўқув жараёнидаги ўрнига кўра йўриқнома бериш уч турда бўлади:

- 1) кириш ёки йўл-йўриқ бериш;
- 2) жорий;
- 3) якуний.

Кириш йўриқномасини бериш куйидаги ҳаракатларни ўз ичига олади:

- талабаларга бажарилдаган иш мазмуни, педагогик ўзаро ҳаракатнинг усул, восита ва шакллари, техник ҳужжатлар ва якуний натижага, меҳнат маҳсулига бўлган талабларни етказиш;
- иш бажариш қондаси ва изчиллиги ва алоҳида ҳаракатлар, усулларни тушунтириш;
- қийинчиликлар, хатоликлар, меҳнат хавфсизлиги тўғрисида огохлантириш.

Жорий йўриқнома бериш куйидаги ҳаракатларни ўз ичига олади:

- ишни бажаришга қийналаётган талабалар ишини тўғрилаш;
- ҳар бир талаба ишини кузатиш;
- иш турларини бажариш ва иш натижалари вақтидаги мустақилликни ўрнатиш.

Якуний йўриқнома бериш куйидаги ҳаракатларни ўз ичига олади:

- жамоавий ва гуруҳли меҳнат натижаларини баҳолаш;
- ўқув – билиш фаолиятнинг мустақиллик даражаси;
- меҳнат ҳаракатларини бажаришдаги алоҳида камчиликларни аниқлаш;
- касбий муҳим сифатлар, кўникма, ўзини тутишнинг одоб – ахлоқий меъёрларини шаклланганлиги;
- баҳолар билан таништириш.

Йўриқнома бериш шаклига кўра оғзаки, ёзма, кўргазмали ва аралаш бўлиши мумкин. Ёзма йўриқнома беришда энг катта самарага эришиш мумкин бўлиб,

бунда турли йўриқномали, ишлаб чиқаришли, ўқув –ишлаб чиқаришли ва ўқув – услубий хужжатлардан (йўриқномали, технологик, йўриқномавий – технологик ва ҳаракатлар харитаси, ишлар тартиби, қоидаси) фойдаланилади.

Маъруза - ўқитишни ташкил этишнинг етакчи шакли ҳисобланиб, қуйидаги вазифаларни амалга оширишга имкон беради:

7. йўналтирувчилик-талабаларни ўқув материалининг асосий ҳолатларига, уни келгуси иш фаолиятидаги ўрни ва аҳамиятига диққат қилишларига имкон беради;

8. ахборотлилик- ўқитувчи маъруза вақтида ҳолат, асосий илмий далиллар ва хулосалар моҳиятини очиқ беради;

9. методологиклик- маъруза вақтида ўқитиш усуллари таққосланади, илмий изланишнинг асослари намоён этилади;

10. тарбияловчилик-маъруза ўқув материалига ҳиссий-баҳолаш муносабатида бўлишни уйғотиш;

11. ривожлантирувчилик - билим олиш қизиқишларини, яъни мантиқий фикрлаш ва исботлаш қобилиятларини ривожлантиришга ёрдам беради.

Технологик ва йўриқномавий – технологик хариталар ўқув –ишлаб чиқаришли ишларни бажаришда қўлланилади. Улар технологик изчилликдан ташқари, технологик талаб, тартиб, умумий ишларни бажариш воситалари, ишларни бажариш қоидасининг йўриқномали баёнидан иборат бўлади.

Ҳаракатлар харитаси ва ишлар тартибидан ёзма йўриқнома бериш: хизмат кўрсатиш, носозликларни ташхислаш, мураккаб жиҳозларни созлашни ўргатишда фойдаланилади. Улар ишлаб чиқариш фаолиятида бажариладиган турли ишлаб чиқаришли кўрсатма ва қоидаларни ўз ичига олади. Иш ўрнида ҳар бир талабани ёзма йўриқномадан фойдаланиши энг самарали ҳисобланади.

НАМОЙИШ

Намойиш - таълим олувчиларни объект ва ҳодисалар, жараёнларни уларнинг табиий кўринишда кўргазмали-ҳиссий таништириш.

Бу усулнинг етакчи вазифаси - ўқитиш ҳисобланади. Биз намойишдан ўрганилаётган ҳодисалар, ўзгарувчанликни очиқ бериш учунгина фойдаланамиз, шу билан бирга бу усул таълим олувчиларни нарсаларни ташқи кўриниши билан унинг ички тузилиши ёки ўхшаш нарсалар қаторида тутган ўрни билан танишиш учун хизмат қилиши мумкин.

Намойишни кўриб чиқилаётган объектни ёзув тахтасида схемали расм чизиш ёки кўрсатиш, чизмаларни чизиб олиб бориш мумкин, бу намойиш этилаётган объект асосидаги тамойилларни тушунишни енгиллаштиради.

Намойиш усулининг таълимий вазифаси самарадорлиги қуйидагиларни бажара олишни таъминлайди:

- объектларни тўғри танлаш;
- таълим олувчилар эътиборини намойиш қилаётган ҳодисанинг муҳим томонларига йўналтириш;

- таълим олувчилар намойиш қилинаётган объектни яхши кўришлари ва имкон бўйича на фақат кўз, балки барча сезиш аъзолари билан қабул қилиш;
- таълим олувчилар эътиборини имкони борича ўрганилаётган объектнинг муҳим томонларига жалб этиш;
- таълим олувчиларга ўрганилаётган объект сифатларини мустақил баҳолаш.

КЎРСАТИШ

Кўрсатиш нарса, жараёнлар ва ҳодисаларни уларни тасвирий кўринишда кўрсатиш ва қабул қилишни кўзлайди.

Бу усулнинг асосий вазифаси - ўргатиш. Кўрсатишнинг воситаларига схемалар, жадваллар, расмлар, суръатлар, альбомлар, хариталар, ясси моделлар хизмат қилади.

КЎРИШ УСУЛИ

Кўриш усули ахборотни кўпроқ кўргазмали кодоскоп, проектор, киноаппарат, ўқув телевидениялар, шунингдек ахборотни дисплей билан акс эттирувчи компьютерлар бўйича қабул қилишга асосланади.

2.2. Иккинчи гуруҳ таълим усуллари

Иккинчи гуруҳ амалий таълим усуллари: эсда қолганларни тасвирловчи ўқув фаолияти ва таълим олувчиларга билим ва кўникмаларни 2 - даражада ўзлаштиришни таъминловчи, усуллар

КИТОБ БИЛАН ИШЛАШ

Китоб билан ишлаш усули: таълим бериш, тарбиялаш, ривожлантириш ва қизиқтириш вазифаларини бажаради.

Таълим олувчилар китоб билан ишлашлари мумкин:

- ўқув машғулотда сизнинг раҳбарлигингиз остида;
- уйда мустақил.

Уйда китоб билан ишлаш вазифасини ўқувчилар олдига қўйишдан аввал китоб билан мустақил ишлаш усуллариغا эга эканликларига ишонч ҳосил қилинг:

- унинг тузилиши билан танишиш;
- кўз югуртириб чиқиш;
- алоҳида бобларни ўқиш;
- саволларга жавоб қидириш;
- реферат ёзиш;

- таянч конспектлар тузиш;
- мантикий тузилмавий чизмаларни тузиш;
- мисол ва топшириқларни ечиш, машқларни бажариш;
- назорат тестларини бажариш;
- материални хотирада сақлаш.

Агарда иш ўқув машғулотида олиб борилса, унда китоб бўйича ўрганадиган материални биз алоҳида қисмларга бўламиз ва уларни назорат қиламиз.

ТАЖРИБА УСУЛИ

Тажриба усули -бу шундай усулки, бунда таълим олувчилар таълим берувчи раҳбарлиги остида ва олдиндан тайёрланган режа бўйича тажрибалар ўтказадилар ёки амалий топшириқларни бажарадилар, шу жараёнда янги билимларни қабул қиладилар ва англаб етадилар.

Усулнинг асосий вазифалари - ўргатиш ва ривожлантириш. Бу усул таълим олувчиларга қуйидаги имкониятларни таъминлайди:

- жиҳоз билан ишлаш малака ва кўникмаларини эгаллаш;
- маълум бўлганларни текшириш ва мустақил тадқиқотнинг йўлларини танлаш;
- амалий малакаларни эгаллаш: ўлчаш ва ҳисоблаш; натижаларни қайта ишлаш ва аввалгилари билан солиштириш.

Тажриба усули мураккабдир. У махсус, қимматли жиҳозларни бўлиши, нафақат сизни, балки таълим олувчиларнинг ҳам пухта тайёргарлигини талаб этади. Ундан фойдаланиш куч ва вақтни сарфлаш билан боғлиқ. Шунинг учун, тажриба усулини режалаштираётганда, мустақил тадқиқотнинг таълим самарадорлигини оширишига бўлишига ишонч ҳосил қилиш зарур, чунки бунга бошқа соддароқ, тежамлироқ усуллар билан эришиш мумкин.

МАШҚ

Ўрганилаётган материални амалиётда қўллаш мақсади билан мунтазам ташкиллаштирилган кўп такрорланувчан ҳаракат.

Усулнинг *асосий вазифаси* - таълимий ва ривожлантирувчи.

Машқнинг қуйидаги турлари мавжуд:

- махсус;
- шарҳлашга оид;
- ёзма;
- оғзаки;
- ишлаб чиқариш.

Маъруза шаклида таълим беришнинг ўзига хос хусусиятлари

Маъруза	Ўзига хос хусусиятлари
----------------	-------------------------------

шакллари	
Маълумотли	Маърузанинг энг анъанавий тури. <i>Педагогик вазифалар:</i> ўқув маълумотини баён қилиш ва тушунтириш
Умумлаштирувчи қисқа маълумотли	Курсни ёки унинг катта бўлимларини баён этилган назорат ҳолатлари негизини, аввалом бор илмий-тушунчавий ва концептуал асос ташкил этади. <i>Педагогик вазифалар:</i> Илмий билимларни тизимлаштиришни амалга ошириш. Ички ва фанлараро алоқаларни ёритиб бериш.
Муаммоли	Янги билимлар савол / вазифа / вазиятларни муаммолиги орқали амалга оширилади. Бунда талабалар билими ўқитувчи билан ҳамкорликда ва суҳбатда тадқиқотчилик фаолиятига олиб келинади. <i>Педагогик вазифалар:</i> янги ўқув маълумотини ёритиб бериш; муаммони аниқлаш уни ечиш / жамлаш ва анъанавий ва замонавий нуқтаи назарни таҳлил қилишни ташкиллаштириш
Кўрғазмали	Бундай маърузани олиб борилиши кўрилаётган материалларни очиқ ҳолда ва қисқа шарҳлашга олиб келинади. <i>Педагогик вазифалар:</i> маълумот мазмунини таълимнинг техникавий воситалари ёки аудио техникалар ёрдамида ёритиб бериш
Бинарли	Бундай маърузани олиб борилиши икки ўқитувчи / 2-мактаб вакиллари / олим ва амалиётчилар, ўқитувчи ва талабалар ўртасидаги суҳбатни намоён қилади <i>Педагогик вазифалар:</i> янги ўқув маълумотларни икки томон нуқтаи назарларини таққослаш орқали ёритиб бериш
Олдиндан кўзланган хатоликлар билан	Ўқитувчи онгли равишда йўл қўйган мазмунли, методологик хатоликларни: талабалар томонидан топишга қаратилган. Маъруза якунида талабаларнинг ташҳиси ва қўйилган хатоликлари таҳлили олиб борилади. <i>Педагогик вазифалар:</i> янги материал мазмунини ёритиб бериш; талабаларни таклиф этилаётган маълумотни доимо назорат қилишларига қизиқтириш
Анжуман	Ўқитувчи томонидан тайёрланган дастур миқёсида, олдиндан белгиланган муаммо ва маъруза тизими билан илмий-амалий машғулот олиб борилади. <i>Педагогик вазифалар:</i> янги ўқув маълумотини ёритиб бериш, талабаларни янги ўқув маълумотини излаш ва тизимлаштиришга ҳаракат қилдириш
Маслаҳатли	Турли йўл билан ўтказилиши мумкин. 1. “Савол-жавоб”. Ўқитувчи маъруза давомида бутун курс ёки бўлим бўйича

	<p>талабаларнинг саволларига жавоб беради. 2. “Савол-жавоб-мунозара”. Янги маълумотни нафақат баён этади, балки ва қўйилган саволларга жавоб излаб топишни ташкиллаштиради.</p> <p><i>Педагогик вазифалар:</i> талабалар билимини мустаҳкамлаш, ривожлантириш, уларни янги маълумотлар билан тўлдириш</p>
п...	

8.2. Маърузада ўқитиш технологиясининг жараёнли тузилмаси.

I босқич. Ўқув машғулотига кириш - ўқув машғулотининг мавзусини ифодалаш, мустақил ўқиш учун мавзу, мақсад, вазифа ва маъруза режаси, адабиётларни, ушбу мавзу бўйича калитли тоифалар ва тушунчаларни, ўз-ўзини текшириш учун савол ва топшириқларни маълум қилиш.

II босқич. Асосий, ахборотли - Маъруза машғулоти режасига қатъий риоя қилиш, ўқув машғулотининг технологик харитасига биноан таълим мақсадларини амалга ошириш бўйича таълим берувчи ва таълим олувчиларнинг тартибий ҳаракатлари.

III босқич. Якуний – натижавий - якуний хулосалар қилиш, ушбу мавзу бўйича асосий ўқув ахборотига таълим олувчилар эътиборини қаратиш. Ўзаро баҳолаш ва ўзининг фаолияти ҳақида фикр юритишни ташкиллаштириш; бажарилган ишни келгуси касбий фаолияти учун аҳамиятлилиги тўғрисида маълум қилиш.

8.3. Маърузаларда таълим технологияси

8.3.1. Кириш маърузасида таълим бериш технологияси

Анъанавий таълим бериш тизимида ўқув материални тузиб чиқишнинг бирлиги “мавзу” ҳисобланади. Талаба учун ўқув материалнинг ҳақиқий бирлиги бўлиб, ўқув машғулоти хизмат қилади, мавзу эса уни ўрганишнинг ўқитувчи томонидан эълон қилинадиган фақат номланишидир.

Шу боис, талабалар алоҳида ўқув бирликлари ўртасидаги алоқа ва ўзаро алоқани аниқ англамасдан мавзунини ўрганадилар: бу ерда ўқув материални “бўлак-лаб-мазувий” ўрганиш хусусияти кўриниб турибди.

Ҳозирги вақтда ўқув материални тузилмага солиш модул асосида амалга оширилмоқда. Бу ҳам талабада бирданига ҳаракатнинг тўлиқ йўналишини, яъни барча қисмлар (ўқув ёки модул бирликлар) ўртасидаги алоқаларни аниқлаш улар томонидан берилган ўқув материали чегарасида БМК изчилликда эгаллаш дегани эмас.

Ақлий ҳаракатларни босқичма-босқич шакллантиришнинг психологик назариясига мувофиқ, бу муаммо ўқитиш тузилмасига қизиқтирувчи босқични киритиш орқали ҳал этиш мумкин. Унинг вазифаси - таълим олувчиларда кутилаётган ўқув материални эгаллаш учун қизиқиш (бизнинг ҳолатда-ўқув

фани/курс) таъминлаш, модомики ҳаракатнинг тўлиқ йўналиши ўқув материални барча ташкил этувчилари ўртасидаги алоқани аниқлаши мумкин.

Олий мактабда таълим фан/курснинг қизиқтирувчи босқичи кириш маърузаси ҳисобланади. Унинг мақсади-ўқув фани/курси тўғрисида биринчи умумий тасаввурни бериш ва талабаларни иш жараёнида, олдиндаги ўқув фаолияти натижаларига ва уларни назорат тизими ва баҳолашига йўналтириш ҳисобланади.

Педагогик вазифалар қуйидагилардан иборат:

- талабаларни фан/курснинг аҳамияти, вазифаси ва унинг ўрни, ўқув фанлар тизимида ҳамда касбий тайёргарлигидаги ўрни билан таништириш;
  - тузилмага қисқача шарҳ бериш, фанни ва амалиёт ривожланишини, бунда машҳур олимларнинг номини айтиб, бу соҳадаги эришилган ютуқларни ёритиб бериш;
  - ушбу билимлар соҳасидаги тадқиқот истиқболлари йўналишларини баён этиш;
  - фан/курс доирасида услубий ва ташкилий ишлар хусусиятларини ёритиш;
- тавсия этилаётган ўқув - услубий адабиётлар таҳлилинини амалга ошириш;
- ҳисобот/баҳолаш шакллари ва вақтни аниқлаш.

8.3.2. Мавзувий маърузаларда таълим бериш технологиясининг вариантлари

(Талабаларга олдиндан маъруза матнлари берилган)

I босқич. Маъруза мавзусини эълон қилади, (талабаларга тарқатилган матнда мавжуд) асосий савол, аҳамиятли тушунча ва сўзларни эслатади. Маъруза машғулотининг кутилаётган ўқув натижалари ва уни олиб бориш режаси билан таништиради.

II босқич.

2.1. Вазифани эслатади: Инсерт техникасидан фойдаланиб, маъруза матнини ўқиб чиқиш. Танишиб чиқиш учун ўртоғи билан матн алмашишни таклиф этади.

2.2. Талабаларни эркин бўлиш белгиси бўйича гуруҳларга бўлади.

I - вариант

- 1) Мавзу бўйича “эксперт” бўлишларини маълум қилади.
- 2) Эксперт варақларини тарқатади - уларнинг матнини кодоскоп орқали намойиш этади ва шарҳлайди.
- 3) Гуруҳларда иш бошланганини маълум қилади: жамоавий ёки жуфтликларга бўлиниб саволларга жавоб тайёрлайдилар.
- (4) Такдимот бошланганлигини эълон қилади.

Гуруҳ сардори/гуруҳ аъзолари улар томонидан ўзлаштирган материални намойиш этувчи материаллардан фойдаланиб баён қиладилар; бошқа гуруҳ таклифига қўшилишлари ёки қўшилмасликларини асослайдилар; саволларга жавоб берадилар.

Ўқитувчи маслаҳатчи вазифасини бажаради.

2 - вариант

1) ҳар бир гуруҳ аъзоси мавзу бўйича “эксперт” бўлишларини ва бошқаларни ўқитишларини (“Илон изи” техникаси) маълум қилади.

2) саволлар миқдорига боғлиқ ҳолда, ўзлаштирилладиган материал бўйича, барча талабаларга ишлашлари кутилаётган, эксперт гуруҳи рақамини (1, 2, 3, 4, 5) тарқатади.

3) Ўзларини рақамларига мос равишда кичик гуруҳларга бирлашишларини айтади. Гуруҳларга эксперт рақамини тарқатади- уларнинг матнини кодоскоп орқали экранга чиқаради ва шарҳлайди. Худди шундай иш натижаларининг баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан таништиради.

4) Гуруҳларда иш бошланганини маълум қилади: жамоавий ёки жуфтликларга бўлиниб, ўрганаётган материални камроқ график/жадвал шаклида тақдим этишга ҳаракат қилиб, саволларга (бундай ҳолатда натижалар албатта жамоавий муҳокама қилинади), жавоб тайёрлайдилар.

5) Экспертлар ўзларининг дастлабки гуруҳларига қайтадилар ва бошқаларни ўқитадилар.

6) Ўқитувчи томонидан таклиф этилган “ўзини текшириш учун саволлар рўйхати”га асосланиб, ўқув материални ўзлаштириш даражаси текширувини олиб боради.

2.3. Ўқитувчи, агар иш 1 - вариант бўйича бажарилган бўлса, ҳар бир гуруҳ тақдимотининг якуни бўйича хулосалар қилади, талабалар диққатини асосийга қаратади. Ўқув материални ўзлаштириш даражасини текшириш мақсадида тезкор-савол беради.

Агар иш 2 - вариант билан бажарилган бўлса, умумлаштирувчи хулосалар қилади, талабалар диққатини асосийга қаратади. Ўқув материални ўзлаштириш даражасини текшириш мақсадида тезкор-савол беради.

III босқич.

3.1. Хулоса қилади, талабалар диққатини асосийга қаратади.

3.2. Гуруҳларга ўзаро баҳолашнинг якунини маълум қилишларини айтади натижаларни шарҳлайди. Келгусидаги касбий иш фаолиятлари учун бажарилган ишларнинг муҳимлигини кўрсатиб ўтади.

3.3. Мустақил иш учун топшириқ беради ва тушунтиради.

8.3.3. Мавзувий маърузада таълим бериш технологиясининг вариантлари

(Талабаларга олдиндан маъруза матнлари берилган)

I босқич. Маъруза мавзусини эълон қилади, (талабаларга тарқатилган матнда мавжуд) асосий савол, аҳамиятли тушунча ва сўзларни эслатади. Маъруза машғулотининг кутилаётган ўқув натижалари ва уни олиб бориш режаси билан таништиради.

II босқич.

2.1. Танлаган вариантга (олтитадан биттаси) мувофиқ ҳаракат қилади. (Вариантни танлаш мақсадни белгилаш, вақт, ўқув ахборот мазмуни ҳажмига боғлиқ):

Жалб савол ва топшириқлар беради:

- билимларни долзарблаштириш ва қайта такрорлашга (масалан, “Мавзу бўйича қандай билимларга эгасиз?” ... айтиб беринг, ... баён этинг);
- диққатни фаоллаштиришга (“Сиз нима деб ўйлайсиз, ... сизнинг келгуси касбий иш фаолиятингизда зарур бўладими?”);
- талабаларни билганлари билан ва ушбу босқичда улар ўзлаштиришлари керак бўлганлар ўртасидаги алоқани аниқлаш.

Муаммоли саволлар беради:

- ✓ уларни ечишни мустақил излашлари мақсади билан талабаларни қарама-қаршиликка олиб келувчи бир қатор саволлар;
- ✓ муаммони турли томондан кўриб чиқиладиган, саволлар;

“Очиқ” саволлар беради (ёзув тахтасида тестни ёзиш/экранга чиқариш) ва “Ўйлаб кўришни/жуфтликларга бўлинишни/фикрлар билан алмашишни” таклиф этади.

Қисқа, бир маънога эга жавоблар (*“Ҳа”* ва *“Йўқ”*, *“Тўғри”* ва *“Нотўғри”*) беришни талаб этувчи, мавзунинг муҳим жиҳатларини ёритувчи бир қатор саволларни беради.

“Кутиш йўлдоши” техникасини қўллайди.

“Ақлий ҳужум” усулини қўллайди.

Графикли ташкилотчилар: “Б/БХ/Б” жадвали, Инсерт жадвали, кластерлар, тоифали жадвални қўллайди.

2.2. Ўзининг хоҳишига кўра, уни олиб боришнинг хоҳлаган шаклини танлаб маъруза ўқийди.

1) Қуйидаги графикли ташкилотчиларни: муаммолар сабабини аниқловчи диаграмма; хронологик жадвал; кластер; тоифали жадвал; тузилмавий-манتيкий чизма; Т-чизма ва бошқ. қўллаши мумкин.

2) таълимни ташкиллаштиришнинг шундай шаклларини, яъни оммавий, жамоавий ёки гуруҳлардаг жуфтликлардаги ишлашни қўллаши мумкин.

III босқич.

3.1. Хулоса қилади, талабалар диққатини асосийга қаратади.

3.2. Агар II босқичда “Кутиш йўлдоши” техникаси қўлланилган бўлса, унда талабаларга асосий тушунча ва атамаларни таклиф этилган маълумот ва уни баён этиш тузилмасининг қўлланиш тартиби билан уларнинг башоратларини таққослашни таклиф этади. Натижаларни шарҳлайди.

3.3. Келгусидаги касбий иш фаолиятлари учун бажарилган ишларнинг муҳимлигини кўрсатиб ўтади.

8.3.4. Маърузаларда намунавий моделлар ва технологик хариталар Маълумотли кириш - маърузасида таълим технологияси модели технологик хариталар

Маълумотли кириш - маърузасида таълим технологияси модели

<i>Вақт: 2 соат</i>	<i>Талабалар сони: 25 та</i>
<i>Ўқув машғулоти шакли</i>	Маълумотли кириш - маъруза
<i>Ўқув машғулоти тузилиши</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ўқув курси ва машғулоти мавзусига кириш 2. Билимларни фаоллаштириш - ақлий ҳужум 3. Маъруза матнини тарқатиш 4. Маърузани power Point тартибида олиб бориш. 5. Асосий атамаларни аниқлаш-пинборд 6. Яқунлаш. Баҳолаш
<i>Ўқув машғулоти мақсади: Ўқув фани тўғрисида умумий тасаввурларни бериш</i>	
<p><i>педагогик вазифалар:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - ... фаннинг аҳамияти ва вазифалари, уни ўқув фанлар тизимида тутган ўрни билан таништириш; - ... ўқув фани тузилишини ва тавсия этилаётган ўқув-услубий адабиётларни шарҳлаш; - ... назария ва амалиёт соҳасидаги ютуқларни ёритиш; - ... фан миқёсидаги услубий ва ташкилий ишлар хусусиятларини, муддат ва баҳолаш шакллари очиб бериш; - ... ташкиллаштириш, ...жараённинг умумий чизмасини тавсифлаш; - ... жараённи ташкиллаштиришнинг асосий босқичларини ифодалаш; - ... жараённи тушунтириш. 	<p><i>Ўқув фаолият натижалари:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - ... фаннинг аҳамияти ва вазифаларини ифодалайдилар; - ... ўқув фани тузилишини ва тавсия этилаётган ўқув-услубий адабиётларни шарҳлайдилар; - ... назария ва амалиёт соҳасидаги ютуқларни ёритадилар; - ... фан миқёсидаги услубий ва ташкилий ишлар хусусиятларини, муддат ва баҳолаш шакллари очиб берадилар; - ... жараённинг умумий чизмасини тавсифлайдилар; - ... жараённи ташкиллаштиришнинг асосий босқичларини ифодалайдилар; - ... жараённи тушунтирадилар.
<i>Таълим усуллари</i>	Маъруза, пинборд, ақлий ҳужум
<i>Таълимни ташкиллаштириш шакли</i>	Оммавий, жамоавий
<i>Таълим воситалари</i>	Маъруза матни, компьютер, графикли ташкил этувчилар
<i>Таълим бериш шароити</i>	Махсус техник воситалар билан жиҳозланган хона

Маълумотли кириш - маърузасининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	таълим олувчилар
	таълим берувчи	
1 - босқич. Ўқув машғулотига кириш (20 дақ.)	<p>1.1. Мавзунинг номи, мақсад ва кутилаётган натижаларни етказди. Экранга фаннинг тузилмавий-мантиқий чизмасини (№ илова) чиқаради, мавзуларнинг ўзаро алоқасини ёритади, уларга қисқа тавсиф беради, фан миқёсида бажариладиган услубий ва ташкилий ишлар хусусиятларини тушунтиради.</p> <p>Рейтинг-назорат тизими, жорий, оралик, ва якуний назоратни баҳолаш мезонлари (№ илова) билан таништиради.</p> <p>Мавзу бўйича асосий тушунчаларни; мустақил ишлаш учун адабиётлар рўйхатини айтади.</p> <p>1.2. Биринчи ўқув машғулоти мавзуси, мақсад ва ўқув фаолият натижаларини айтади.</p> <p>1.3. Ақлий ҳужум усули ёрдамида ушбу мавзу бўйича маълум бўлган тушунчаларни айтишни таклиф этади. Ақлий ҳужум усули қондасини (№ илова) эслатади. Барча айтилаётган таклифларни ёзув тахтасига ёзиб боради. Ушбу иш машғулоти якунида тугатилишини маълум қилади.</p>	<p>Тинглайдилар, ёзиб оладилар.</p> <p>Тушунчаларни айтадилар</p>
2 - босқич. Асосий (50 дақ.)	<p>2.1. Мавзу бўйича маъруза матнини тарқатади ва унинг режаси, асосий тушунчалар билан танишишни таклиф қилади.</p>	<p>Ўқийдилар.</p> <p>Тинглайдилар, жадвал ва чизмаларни</p>

	<p>2.2. Слайдларни Power point тартибида (№ илова) намоиш ва шарҳлаш билан мавзу бўйича асосий назарий ҳолатларни баён қилади. Жалб қилувчи саволлар беради; мавзунинг ҳар бир қисми бўйича хулосалар қилади; энг асосийларига эътибор қаратади; берилаётган маълумотларни дафтарга қайд этишларини эслатади.</p> <p>2.3. Ёзув тахтасида ёзилган тушунчаларга қайтишни таклиф этади. Талабалар билан бирга фанга тааллуқли бўлмаган ва қайтариловчи маълумотларни олиб ташлайди, муҳим асосий тушунчаларни (Пинборд) киритади (№ илова).</p>	<p>дафтарга кўчириб оладилар. Саволлар берадилар.</p> <p>Асосий тушунчаларни муҳокама қиладилар. Маълумотларни дафтарга қайд қиладилар.</p>
<p>3 - босқич. Якуний (10 дақ.)</p>	<p>3.1. Мавзу бўйича якун қилади, қилинган ишларни келгусида касбий фаолиятларида аҳамиятга эга эканлиги муҳимлигига талабалар эътиборини қаратади.</p> <p>3.2. Гуруҳлар ишини баҳолайдилар,</p> <p>3.3. Мустақил иш учун топширик беради ва унинг баҳолаш мезонлари билан таништиради</p>	<p>Ўз-ўзини, ўзаро баҳолашни ўтказадилар. Савол берадилар.</p> <p>Топширикни ёзадилар</p>

Муаммоли - маърузада таълим технологияси модели ва технологик хариталар

Муаммоли - маърузада таълим технологияси модели

<i>Вақт: 2 соат</i>	<i>Талабалар сони: 25-50 та</i>
<i>Ўқув машғулотининг шакли ва тури</i>	Муаммоли маъруза
<i>Маъруза режаси</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3.
<i>Ўқув машғулот мақсади: ... тўғрисида умумий тасаввурларни шакллантириш</i>	

<p><i>Педагогик вазифалар:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - ... моҳиятини тушунтириш; -... ҳаракатланиш шартлари турларини, асосларини, иқтисодий ўрни ва вазифаларини тавсифлаб бериш; - ... баҳолашни асосий усул ва кўрсаткичларини очиб бериш; - ... иборат бўлган, муаммони ифодалаш; -... муаммоларни кўрсатиш; -... муаммони ечиш жараёнининг изчиллигини тушунтириш; - ... муаммони ечиш йўллари излаш имконини тақдим этиш. 	<p><i>Ўқув фаолият натижалари:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - ...моҳиятини тушунтирадилар; -... ҳаракатланиш шартлари турларини, асосларини, иқтисодий ўрни ва вазифаларини тавсифлаб берадилар; - ... баҳолашни асосий усул ва кўрсаткичларини очиб берадилар; - ... иборат бўлган, муаммони ифодалядилар; - ... муаммоларни кўрсатадилар; - ... муаммони ечиш жараёнининг изчиллигини тушунтирадилар; - ... муаммони ечиш тўғрисида якуний хулосалар қиладилар.
<i>Таълим усуллари</i>	Маъруза, муаммоли усул, ақлий хужум, мунозара, биргаликда ўқиш, тезкор-сўров, тақдимот
<i>Таълимни ташиқллаштириши шакли</i>	Оммавий, жамоавий, гуруҳли
<i>Таълим воситалари</i>	Маъруза матни, компьютер, кўргазмали материаллар, чизмалар, А32 ўлчамли қоғоз, маркер, скоч
<i>Таълим бериши шароити</i>	Гуруҳларда ишлашга мўлжалланган, махсус техник воситалар билан жиҳозланган хона
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Оғзаки назорат: савол-жавоб, муаммони ечиш бўйича ўқув топшириғини бажариш

Муаммоли маърузанинг технологик харитаси

Иш босқичлар и ва вақти	Фаолият мазмуни	
	таълим берувчи	таълим олувчилар
1 - босқич. Ўқув машғулоти а кириш (10 дақ.)	1.1. Мавзунинг номи, мақсад ва кутилаётган натижаларни етказди. Машғулот муаммоли маъруза шаклида боришини маълум қилади.	Тинглайдилар, ёзиб оладилар
	2.1. Талабалар билимини суҳбат шаклида фаоллаштиради (№ илова).	Саволларга жавоб берадилар.

<p>2 - босқич. Асосий (70 дақ.)</p>	<p>Билимларни фаоллаштириш жараёнида ўқув муаммосини ечиш бўйича изланувчилик фаолиятида фаол иштирок этишлари учун талабаларнинг эгаллаган билимлари етарлилигини аниқлайди.</p> <p>2.2. Фаоллаштирилган билимлар асосида талабаларни машғулотда ечиладиган муаммога “олиб киради”, ва уни ифодалайди.</p> <p>Уни ечишни ташкиллаштиради. Талабалар билан бирга таҳлил қилади, уларда пайдо бўлган қийинчиликларни аниқлайди.</p> <p>2.3. Муаммони ечиш йўлларини излашни ташкиллаштиришга ўтади: биринчи кичик муаммони ифодалайди, сўнгра муаммоли саволларни бериб ва улар жавобларини муҳокама қилиб, талабаларни уни ечиш йўлини излашга, яъни биринчи оралик хулосага олиб келади. Шу тарзда кейинги муаммоларни ечиш йўлларини излашни ташкиллаштиради.</p> <p>Машғулотни ташкиллаштириш учун ёрдамчи савол ва хулосалар (№ илова), кўргазмали материаллардан (№ лова) фойдаланади.</p> <p>2.4. Талабаларни кичик гурҳларга бўлади, тақдимот учун қоғозларни, маркерларни тарқатади,; муаммони ечиш “Ечимлар дарахти” тасвирлашни, беради. Гуруҳларда иш бошланганлигини маълум қилади.</p> <p>2.5. Тақдимот бошланганлигини маълум қилади, гуруҳлар чиқишларини бошқаради. Тақдимот якунини қилади, энг яхши муаммони ечишнинг тузилмавий-мантиқий чизмасини дафтарга кўчириб олишни айтади ва якуний хулосани қилади</p>	<p>Муаммони ечиш бўйича ўз фикрларини берадилар.</p> <p>Кичик муаммони ечиш бўйича фикрлар билдирадилар, мунозара қиладилар, таҳлил қиладилар, хулоса чиқарадилар.</p> <p>Гуруҳларда тузилмавий-мантиқий чизма “Ечимлар дарахти” тасвирлайдилар.</p> <p>Гуруҳ вакиллари тақдимот қиладилар, якуний хулосани берадилар, дафтарга ёзадилар</p>
---	--	--

3 - босқич. Яқуний (10 дақ.)	3.1.Мавзу бўйича яқун қилади, қилинган ишларни келгусида касбий фаолиятларида аҳамиятга эга эканлиги муҳимлигига талабалар эътиборини қаратади. 3.2. Мустақил иш учун топшириқ (№ илова) беради.	Тинглайдилар. Топшириқни ёзадилар.
------------------------------------	--	--

Анжуман- маърузада таълим бериш технологияси модели ва технологик хариталар

Анжуман- маърузада таълим бериш технологияси модели

<i>Вақт: 2 соат</i>	<i>Талабалар сони: 25-60 та</i>
<i>Ўқув машғулот шакли</i>	Анжуман - маъруза
<i>Ўқув машғулот режаси</i>	1. 2. 3.
<i>Ўқув машғулот мақсади: ... тўғрисида билимларни шакллантириш.</i>	
<i>Педагогик вазифалар:</i> - ...тушунчалар билан таништириш; - ... тавсифини бериш; - ... тушунтириб бериш; - ... мазмунини очиб бериш.	<i>Ўқув фаолият натижалари:</i> - ... тушунчаларни таърифлайдилар; - ... таснифлаб берадилар; - ... тушунтириб берадилар; - ... мазмунини очиб берадилар.
<i>Таълим усуллари</i>	Анжуман-маъруза, мунозара, тезкор-сўров.
<i>Таълимни ташкиллаштириш шакли</i>	Оммавий, жамоавий, индивидуал.
<i>Таълим воситалари</i>	Маърузалар тизими, кўргазмали материаллар (слайдлар), лазерли проектор, ахборотли таъминот.
<i>Таълим бериш шароити</i>	Техник воситалардан фойдаланишга мўлжалланган хона.
<i>Мониторинг ва баҳолаш</i>	Оғзаки назорат: тезкор-сўров, назорат сўровлари

Анжуман- маърузанинг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	таълим берувчи	таълим олувчилар
Тайёргарлик	<p>(1) Маъруза мавзулари (№ илова), маърузага тайёрланиш учун тавсия этилаётган адабиётлар рўйхатини беради.</p> <p>(2) Маърузачиларга мавзуларни беришни, тақризчи ва оппонентларни аниқлашни ташкиллаштиради.</p> <p>(3) Маърузачиларга танлаган мавзу бўйича реферат режасини батафсил тузиш топшириғини беради, маслаҳат беради, олиб борувчи, тақризчи, экспертлар вазифасини ва маъруза қилишга ажратилган вақт, баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан таништиради.</p> <p>(4) Барча талабаларга маъруза ва қўшимча материаллар мазмунини ўрганиб чиқиш ва саволлар тузиш топшириғини беради.</p> <p>(5) Маърузачилар билан маъруза қилиш услуби ва тузилишини муҳокама қилади, маъруза мазмунига ўзгартиришлар киритади</p>	<p>Маърузачилар мавзуни танлайдилар ва унинг режасини тузадилар.</p> <p>Қолганлар маъруза ва қўшимча материаллар мазмунини ўрганадилар, маърузачиларга саволлар тузадилар.</p> <p>Маърузачилар ўзгартиришлар, тўлдиришлар киритадилар, реферат ёзадилар, кўрғазмали материал тайёрлайдилар</p>
1 - босқич. Ўқув машғулотиг а кириш (5 дақ.)	<p>1.1. Ўқув машғулотининг мавзуси, мақсади, кўзланаётган натижалар ва уни ўтказиш режасини маълум қилади. Олиб борувчини таништиради.</p> <p>1.2. Билимларни фаоллаштириш учун диққатни жалб қилувчи саволлар "...?" беради, тезкор-сўров ўтказади.</p> <p>1.3. Ишга ажратилган вақт, мунозара ўтказиш қоидалари (№ илова), баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан таништиради (№ илова).</p>	<p>Диққат билан тинглайдилар, ёзиб оладилар ва жавоб берадилар.</p> <p>Ишга ажратилган вақт, мунозара ўтказиш қоидалари, баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан танишадилар</p>
	<p>2.1. Талабаларни тайёрлаган маъруза ва маълумотлар билан таништиришларини ташкил этади. Материал мазмунини мантиқан ёритиб берилишини диққат билан кузатади.</p>	<p>Маърузачи маълумот билан таништиради. Тақризчи маърузанинг ижобий жиҳатларини,</p>

<p>2 - босқич. Асосий (60 дақ.)</p>	<p>2.2. Тақризчиларга сўзга чиқишни ва саволлар беришни таклиф этади. 2.3. Маъруза мазмунини жамоа бўлиб муҳокама қилиш жараёнини ташкил этади: - оппонентларга ўз фикрларини билдиришларини, кўшимча саволлар беришни таклиф қилади; - саволлар беради (№ илова); - маърузанинг асосий моҳиятини аниқлаштиради; - билан ишонувчанлик руҳида суҳбатлашади. 2.4. Ҳар бир маърузани қисқача умумлаштириш билан якунлайди.</p>	<p>кучсиз томонларини айтиб ўтади. Оппонентлар ўз фикрларини айтадилар. Саволлар берадилар. Мунозаларда иштирок этадилар. Мунозара иштирокчилари жамоавий равишда маъруза мазмунини муҳокама қиладилар, мунозара иладилар.</p>
<p>3 босқич. Яқуний (10 дақ.)</p>	<p>3.1. Ўқув фаолияти натижаларига якун ясайди. Фаол иштирокчиларни рағбатлантиради. Маъруза-анжуман маърузачилари ва иштирокчилари тайёргарлигини, мунозаралардаги фаоллигини баҳолайди. Олинган билимларни келажакдаги касбий ва ўқув фаолиятидаги аҳамиятини кўрсатади. 3.2. Мустақил иш учун вазифа беради (№ илова)</p>	<p>3.1. Тинглайдилар, аниқлаштирадилар, вазифани ёзиб оладилар</p>

Мавзу 9: Махсус фанларни ўқитишда ўқитувчининг касбий-педагог фаолияти

Саволлар:

- 1. Махсус фанларни ўқитишда педагогик технологиянинг асосий элементлари**
- 2. Янги педагогик технология**
- 3. Иқтисодий таълим метод ва воситалари**

9.1. Педагогик технологиянинг асосий элементлари

Педагогик технологиянинг асосий элементлари қуйидагилардан иборат:

1. Педагогик мулоқот технологиясида ўқитувчи (педагог)нинг ўқувчи- талабалар билан мулоқоти.

Мулоқотнинг вазифалари:

- шахсни таниш, ахборот алмашиш;

- келгуси педагогик мулоқотни моделлаштириш ва тақлил этиш;
  - мулоқотдан олинадиган тасаввурлар;
- мулоқот юзасидан фикрлаш ва фикр алмашиш;
- педагогик мулоқотни ташкил этишнинг техникаси ва технологияси
  - ишга ижодий ёндашиш ва бошқалар.

Педагогик талаб технологияси.

- «педагогик талаб» тушунчаси, унинг ўзига хос хусусиятлари;
- хулқ-атвор ва ижтимоий-маданий қоидаларнинг намоён бўлиши;
- ўқувчи-талабага бўлган қурмат ва талаб;
- педагогик талабнинг психологик тамойиллари ва мезонлари.

2. Баҳолаш технологияси, педагогик баҳо ва уни мезонлаш.

- хатти-қаракатлардан олинган таассурот, воқеликни, объект ва субъектни қабул қилиш;
- баҳо бериш усуллари танлаш, ўқитувчи(педагог)нинг ўз имкониятини тақлил этиши ва таъсир самарадорлигини ошириши);
- педагогик баҳолаш технологияси.

3. Ахборотнинг таъсир кўрсатиш технологияси.

- нутқий-ахборот бериш, «рационал ахборот бериш» тушунчалари, демонстрацион ва кўргазмали воситалар-ахборот олиш воситаларидан бири сифатида;
- нутқий таъсир этиш, суқбат, қамкорлик, тезис, аргумент, кўргазмалар ва образлар;
- нутқий таъсир этиш технологияси;
- демонстрацион ва кўргазмали воситалар, этик, иқтисодий, эстетик, гигиеник материаллар;
- қабул қилишнинг физиологик ва психологик хусусиятларини демонстрация қилиш технологияси.

4. Педагогик вазиятларни яратиш ва уни ечиш технологияси.

- педагогик конфликт тушунчаси – конфликт педагогик технология элементи сифатида, конфликт субъектлари орасидаги қарама-қаршиликлар, бўш ва мазмунли конфликт;
- қолат тақлили (воқеани аниқлаш);
- конфликт;

Педагогик технология – таълим шакллари оптималлаштириш мақсадида ўқитиш ва билимларни ўзлаштириш жараёнининг инсон салоқияти ва техник ресурсларни қўллаш, уларнинг ўзаро таъсирини аниқлашга имкон берадиган тизимли методлар мажмуасидир.

Шунингдек, технология деганда, субъект томонидан объектга кўрсатилган таъсир натижасида субъектда сифат ўзгаришига олиб келувчи жараён тушунилади. Технология қар доим зарурий воситалар ва шароитлардан фойдаланиб, объектга йўналтирилган аниқ мақсадли амалларни муайян кетма - кетликда бажаришни кўзда тутуди.

Юқорида келтирилган тушунчаларни ўқув жараёнига кўчирадиган бўлсак, ўқитувчи(педагог)нинг ўқитиш воситалари

ёрдамида ўқувчи- талабаларга муайян шароитларда кўрсатган тизимли таъсири натижасида уларда жамият учун зарур бўлган ва олдиндан белгиланган ижтимоий сифатларни интенсив тарзда шакллантирувчи ижтимоий қодиса ёки бошқача айтганда, ўқитувчи томонидан ўқитиш воситалари ёрдамида ўқувчиларга таъсир кўрсатиш ва бу фаолият мақсули сифатида уларда олдиндан белгилаб олинган шахс сифатларини шакллантириш жараёни деб таърифлаш мумкин.

Профессор Н. Сайидахмедовнинг фикрича, «Технология – бу шахсни ўқитиш, тарбиялаш ва ривожлантириш қонунларини ўзида жо қиладиган ва якуний натижани таъминлайдиган педагогик фаолиятдир». Технология тушунчаси регулятив (тартибга солиб турувчи) таъсир этиш кучига эга бўлиб, эркин ижод қилишга ундайди:

- самарадор ўқув-билиш фаолиятининг асосларини топиш;
- уни экстенсив (куч, вақт, ресурс йўқотишга олиб келадиган самарасиз) асосдан кўра интенсив (жадал), мумкин қадар, илмий асосда қуриш;
- талаб этилган натижаларни кафолатлайдиган фан ва тажриба ютуқларидан фойдаланиш;
- ўқитиш давомида тузатишлар эктимолини лойиқалаш методига таянган қолда йўқотиш;
- таълим жараёнини юқори даражада ахборотлаштириш олади. Демак, педагогик технология дидактик вазифаларни самарали амалга ошириш, шу соқадаги мақсадга эришиш йўли бўлиб қисобланади.

Бугунги кунда мамлакатимизда мутахассисларнинг илмий салоқиятини бирлаштиришга имкониятлар етарли даражада. Замонавий педагогик технологияни педагогика фанининг алоқида тармоқи сифатида ёки фақат таълим амалиётини мақбуллаштиришга йўналтирилган тизим деб қараш мумкин эмас. Замонавий педагогик технология бу соқадаги назарий ва амалий изланишларни бирлаштириш доирасидаги фаолиятни акс эттиради. Аввало, замонавий педагогик технология нимани англатадиқ:

1. Замонавий педагогик технология ўқув-тарбия жараёни учун лойиқаланади ва белгиланган мақсадни ечишга қаратилади. қар бир жамият шахсни шакллантириш мақсадини аниқ белгилаб беради ва шунга мос қолда маълум бир педагогик тизим мавжуд бўлади. Бу тизимга узлуксиз равишда ижтимоий буюртма ўз таъсирини ўтказди ва таълим-тарбия мақсадини умумий қолда белгилаб беради. Мақсади эса педагогик тизимнинг қолган элементларини ўз навбатида янгилаш заруратини келтириб чиқаради.

2. Бугунги кунда фан-техниканинг ривожланиши билан инсон фаолияти чегараси ниқоятда кенгайиб боряпти, янги технологиялар кириб келмоқда. Сифат ўзгаришлари шундан далолат берадики, эндиликда янги методикаларни талаб этадиган ва таълим жараёнининг ажралмас қисмига айланиб бораётган, унга ўзининг маълум хусусиятларини жорий этадиган янги техникавий, ахборотли, аудиовизуал, аудиал воситалар қам мавжуд бўлиб, улар замонавий педагогик технологияларни реал воқеликка айлантирди. Замонавий педагогик технология моқият-эътибори жиқатидан

бошқа технологиялар билан бир сафда туради, чунки улар қам бошқалари қатори ўз хусусий соқасига, методлари ва воситаларига эгадир. Бирок замонавий педагогик технология инсон онги билан боқлиқ билимлар соқаси сифатида мураккаб ва қаммага қам тушунарли бўлмаган педагогик жараёни ифода этиши билан ишлаб чиқариш ва ахборотли технологиялардан ажралиб туради.

Унинг ўзига хос хусусияти – тарбия компонентларини мужассамлаштирганидир. Замонавий педагогик технология бошқа соқалардаги технологик жараёнлар билан узлуксиз бойиб боради ва анъанавий ўқув жараёнига, унинг самарасини оширишга таъсир кўрсатишнинг янги имкониятларини эгаллаб олади. Ўқув-тарбиявий жараёни технологиялаштириш тарихий воқелик ва жараёндир. Ахборотлаштириш бу жараёндаги инқилобий бурилиш ва унинг муқим босқичидир. Оддий тил билан айтганда, таълим тизимида ахборот технологияси – бу «ўқувчи ёки талаба–компьютер» ўртасидаги мулоқотдир.

Ахборотли технология педагогик технологиянинг таркибий қисми бўлиб, у таълим жараёнида техник воситаларнинг мукамаллашган замонавий тури сифатида қўллана бошланди. Ахборот технологиялари инсоният тараққиётининг турли босқичларида қам мавжуд бўлган. қозирги замон ахборотлашган жамиятининг ўзига хос хусусияти шундаки, «цивилизация тарихида биринчи марта билимларга эришиш ва ишлаб чиқаришга сарфланадиган куч энергия, хом-ашё, материаллар ва моддий истеъмол буюмларига сарфланадиган харажатлардан ортиқ бўлди, яъни ахборот технологиялари барча мавжуд технологиялар ва хусусан, янги технологиялар орасида етакчи ўрин эгалламоқда.

Ахборот технологияларининг ривожланишида ақлий меҳнат воситаларининг ўзгариши билан боқлиқ иккита ахборот инқилоби қал қилувчи таъсир кўрсатди. Биринчи инқилоб китоб босишнинг пайдо бўлиши билан рўй берди ва телефон, телеграф, радионинг ихтиро қилиниши билан чуқурлашди.

Иккинчи инқилоб электрон-қисоблаш машиналари(ЭҚМ)нинг пайдо бўлиши ва тез тарқалиши, ЭҚМ локал тармоқларининг яратилиши, ахборот ресурсларини бошқариш тизимларининг ташкил этилиши билан боқлиқдир. Шу боис яқин келажакда республикамиздаги мавжуд барча ўқув юртлари дастурли машиналар билан етарли даражада таъминлаш муаммоси пайдо бўлди.

Шундагина ахборотли технология асосида талабаларнинг билиш фаолиятини ташкил этиш ва бошқариш имконияти туқилади ва у ўқитувчининг яқин кўмақдошига айланади.

Таълим-тарбия жараёнига замонавий педагогик технологияларни қўллаш аввало педагогик муносабатларни инсонпарварлаштириш ва демократизациялашни талаб этади. Чунки педагогик муносабатларни инсонпарварлаштириш ва демократизациялашни амалга оширмай туриб қўлланган қар қандай педагогик технология кутилган самарани бермайди.

Педагогик муносабатларни инсонпарварлаштириш ва демократлаштириш асосидаги педагогик технология авторитар технологияга қарама-қарши бўлиб, педагогик жараёнда қамкорлик, қамхўрлик, таълим олувчилар шахсини ҳурмат қилиш ва эъзозлаш орқали шахсининг тақсил олиши, ижод билан шуқулланиши ва ўзини ўзи ривожлантиришига қулай ижтимоий ва психологик муқит яратади.

Мазкур жараёнда талаба ўз ўқув фаолиятининг субъекти саналади ва педагог билан қамкорликда ягона таълим жараёнининг субъекти - таълим-тарбия вазифаларини ҳал этади.

Умуман, педагогик технология ўқув жараёни ва унинг иштирокчилари билан боқлиқ барча мақсадли саъй-ҳаракатлар йиқиндисини англантиши лозим.

Ҳозирги кунда унинг мавжуд таърифлари жуда кўп ва хилма- хилдир:

- Технология-бирор ишда, мақоратда, санъатда қўлланиладиган
- усуллар ва йўллар йиқиндисидир (Изоҳли луғат).
- Технология-ишлов бериш, аҳволни ўзгартириш санъати, маҳорати,
- қобилияти, методлар йиқиндиси (В.М.Шепель).

Педагогик технология-ўқитишнинг, таълимнинг шакллари, методлари, усуллари, йўллари тарбиявий воситаларнинг махсус йиқиндиси ва компоновкаси (жойлашуви)ни белгиловчи психологик тартиблар (установка)лар мажмуаси; у педагогик жараённинг ташкилий-услубий воситаларидан иборатдир (Б.Т.Лихачев).

Педагогик технология-ўқитувчи маҳоратига боқлиқ бўлмаган қолда педагогик муваффақиятни кафолатлай оладиган, ўқувчи шахсини шакллантириш жараёнининг лойиқасидир (В.П.Беспалько).

Педагогик технология-таълимнинг режалаштириладиган натижаларига эришиш жараёни тафсилоти (И.П. Волков).

Таълим технологияси-дидактик тизимнинг таркибий жараёнли қисмидир (М. Чошанов). Педагогик технология-ўқув жараёнининг ўқувчилар ва ўқитувчи учун сўзсиз қулай шароитлар таъминлашни лойиқалаш, ташкил қилиш ва ўтказиш бўйича қамма деталлари ўйлаб чиқилган биргаликдаги педагогик фаолият моделидир (В.М. Монахов).

Педагогик технология-техника ресурслари, одамлар ва уларнинг ўзаро таъсирини қисобга олган қолда таълим шаклларини оптималлаштириш вазифасини қўювчи ўқитиш ва билимларни ўзлаштиришнинг ҳамма жараёнларини яратиш, қўллаш ва аниқлашнинг тизимли методи бўлиб, таълимни модернизациялашда қаракатлантирувчи кучдир (ЮНЕСКО).

Педагогик технология-педагогик мақсадларга эришиш учун фойдаланиладиган барча шахсий, усқунули ва методологик воситаларнинг тизимли йиқиндисини ва уларни амал қилиш тартибини билдиради (М.В.Кларин). Педагогик технология, бу-сўзсиз риоя

қилиш эвазига энг юқори натижани кафолатлайдиган кўрсатмалар эмас, балки қонуниятлар бўлиб, уларнинг амалий ақамиятидан иборат (В.Ю. Питюков).

Педагогик технология-бу тизимли фикр юритиш усулини педагогикага сингдириш, бошқача қилиб айтганда, педагогик жараёни муайян бир тизимга келтиришдир (Т.Сакомото).

Педагогик технологиянинг моқияти дидактик мақсад, талаб этилган ўзлаштириш даражасига эришишдан иборат бўлиб, уни татбиқ этишни қисобга олган қолда таълим жараёни илгаридан лайиқалаштиришда намоён бўлади (У. Нишноалиев).

Педагогик технология-бу ўқитувчи (тарбиячи)нинг ўқитиш (тарбия) воситалари ёрдамида ўқувчи(талаба)ларга муайян шароит ва кетма-кетликда таъсир кўрсатиш ва бу фаолият мақсули сифатида уларда олдиндан белгиланган сифатларни шакллантириш жараёнидир (Н. Сайидақмедов).

Педагогик технология-бу жамият эҳтиёжидан келиб чиқиб, шахснинг олдиндан белгиланган сифатларини самарали шакллантирувчи ва аниқ мақсадга йўналтирилган ўқув жараёни тизим сифатида қараб, уни ташкил этувчилар, яъни ўқитувчи(педагог)нинг ўқитиш воситалари ёрдамида тахсил олувчиларга маълум бир шароитда муайян кетма-кетликда кўрсатилган таъсирини ва таълим натижасини назорат жараёнида бақолаб берувчи технологиялашган таълимий тадбирдир (Б.қ.Зиёмуқамедов).

Педагогик технология бу – объектив, моддий жараён. Агар биз ўқув- тарбия жараёнидан унинг объектив, моддий (субстанциялик) жиқатини ажрата олсак, шунда биз технологияга, энг камида, унинг тафсилотига эга бўламиз (В.К. Дьяченко).

Педагогик технология- бу ўқитишга ўзига хос янгича (инновацион) ёндашувдир. У педагогикадаги ижтимоий-мухандислик тафаккурининг ифодаланиши, технократик илмий онгнинг педагогика соқасига кўчирилган тасвири, таълим жараёнининг муайян стандартлашуви қисобланади (Б.Л.Фарберман).

Педагогик технология-турли муаллифлар(манбалар)нинг барчатаърифлари мазмунини ўзида мужассам этувчи умумлаштиришдан иборат(Г.К. Селевко).

9.2. Янги педагогик технология

“Технология” тушунчаси кенг маънода инсоннинг барча антропоген фаолияти натижасида мақсулот яратилиши жараёнларини қамраб олади. Техника ва технология, саноат ва транспорт, машинасозлик ва авиация, кимё ва металлургия, тиббиёт ва фармацевтика, қишлоқ хўжалиги ва чорвачилик, умуман, яратувчанлик ва ижодкорлик мекнати ва метод, усул, восита қамда жараёнлар мажмуасини ифодалаш учун шу кунгача чекланмаган миқёсда фойдаланиб келинаётган ушбу атаманинг мазмун ва моқияти кенг кўламга эга бўлиб қолди. Педагогик жараёнлар учун татбиқ қилинувчи технологиянинг анъанавий ва ноанъанавий, тарихий, классик, янги

ва замонавий турлари фарқ қилинмоқда. Асосий мақсад - шахснинг таълим ва тарбияси қамда унинг ақлан ва жисмонан ривожланиши билан боқлиқ касбий фаолият эканлигини назарда тутсақ, қандай номланишидан қатъий назар, педагогик технология комил инсон тушунчасига мазмунан сингиб кетиши лозим.

Янги педагогик технология-бу таълим ва шахснинг ривожланишига йўналтирилган педагогик жараённинг лойиҳаси. Янги педагогик технологияни асосий вазифаси-шахснинг ривожлантириш ва ўқитиш жараёнининг усулларини ҳаётга тадбиқ этишдир. Янги педагогик технологияларни мезонлари: самарадорлик, бошқариш, қайталаш. Бошқариш ўз ичига режалаштиришни, лойиҳалаштиришни, ўқиш жараёнини диагностикасини қамраб олади. Самарадорлик ўқув жараёнида аниқ шароитларда аниқ натижаларга эришишдир.

Янги педагогик технологияларни ўқитиш жараёнида юқори малакали, рақобатбардош талаба кадрлар тайёрлаш, уларнинг касбий омилкорликларини шакллантириш, методик маҳоратини кўтариш, талабаларни янги педагогик технологиялар билан қуроллантириш бўлиб қолмоқда.

Айни пайтда иқтисодий таълим жараёнида кенг қўлланилаётган ва ва ижобий натижа бераётган технологиялар хусусида тўхталиб ўтамыз.

Фикрлар хужуми (ақлий хужум) Бу усулни мақсади: катта миқдордаги ғояларни йиғиш, талабаларни айни бир хил фикрлаш инерциясидан ҳоли қилиш, ижодий вазифаларни ечиш жараёнида дастлаб пайдо бўлган фикрларни енгишдир. Бу усул А.Ф. Осборн томонидан тавсия этилган, Низомий номидаги ТДПУда инновацион технологиялар маркази ҳам тавсия қилган усуллардан. Бу усулнинг асосий тамойили ва қондаси баҳс иштирокчилари ишлаб чиққан ғоялар танқидини мутлоқ тақиқлаш, ҳар қандай лўқма ва ҳазил мутоибани рағбатлантиришдир. Биз

«Фикрлар хужуми усули»ни 10-15 талабалардан иборат гуруҳларда ўтказдик. «Педагогика ва иқтисодиёт», «Педагогикани бошқа фанлар билан боғлиқлиги», «Дидактика», «Дидактикани усуллари» ва ҳоказо мавзуларни ўтганда ишлатиш мумкин. Бу усулдан фойдаланишнинг муваффақияти кўп жиҳатдан педагог машғулот раҳбарига боғлиқ.

Кластер технологияси Бу усулнинг маъноси -фикрларнинг тармоқланиши. «Кластер» технологияси- педагогик стратегия бўлиб, у талабаларни бирон бир мавзунини чуқур ўрганишларига ёрдам беради. Талабаларни мавзуга тааллуқли тушунча ёки аниқ фикрни эркин ва очиқ равишда кетма-кетлик билан узвий боғланган ҳолда тармоқлашларига ўргатади. Бу усул бирон мавзунини чуқур ўрганишдан аввал талабаларнинг фикрлаш фаолиятини жадаллаштириш ҳамда кенгайтириш учун хизмат қилиши мумкин. Шунингдек, ўтилган мавзунини мустаҳкамлаш, яхши ўзлаштириш, умумлаштириш ҳамда талабаларни шу мавзу бўйича масаввурларини чизма шаклида ифодалашга ундайди.

Бумеранг технологияси. Ушбу технология бир машғулот давомида ўқув материалини чуқур ва яхлит ҳолатда ўрганиш, ижодий тушуниб етиш, эркин эгаллашга йўналтирилган. Биз бу усулни турли мазмун ва характерга эга бўлган мавзуларни ўрганишга фарқли бўлиб, ўз ичига оғзаки ва ёзма иш шакллари қамраб олади ҳамда бир машғулот давомида ҳар бир иштирокчининг турли топшириқларни бажариши, навбат билан талаба ёки педагог ролида чиқиши

мумкин. Биз мавзу муаммоли, мунозарали, турли мазмунли бўлган мавзуларни ўтганда ушбу технологияни ишлатамиз. Масалан, «Педагогика-фан ёки санъатмиқ», «Педагогика маҳорат таъсир кўрсатиш усуллари ва бошқалар». «Бумеранг» технологияси танқидий фикрлаш, мантиқини шакллантиришга имконият беради. Хотирани, ғояларни, фикрларни, далилларни ёзма ва оғзаки шаклларда баён қилиш кўникмаларини ривожлантиради. Бу усул қўлланганда, кўндаланг сўроқ пайтида мунозарага киритиш мумкин эмас. Бу вақтда фақат саволлар берилади, мунозарага киришилмайди.

«Иқтисодчи» технологияси (авторлик). Бу усул интерактив технология бўлиб, талабаларда фикрий боғлиқлик, мантиқ, хотиранинг ривожланишига имконият яратади, қандайдир муаммони ҳал қилишда ўз фикрини очик ва эркин ифодалаш маҳоратини шакллантиради. Масалан, иқтисодий ибораларни педагогик терминлар билан тўлдириш. Талабалар ибораларни тавсия қилишади: бизнес, тадбиркор, иқтисод, ҳисобот, статистика ва ҳоказо. Бир иборада тўхтаймиз. Масалан,

Х	И	С	О	Б	О	Т
И	Б	А	Ғ	О	Б	А
М	Р	Б	З	Ғ	Р	Д
				/		
О	А	О	А	Л	Ў	Б
Я	Т	Қ	К	И	Л	И
	Л		И	Қ	И	Р
	И			Л		
				И		
				К		

Веер (елпизич) технологияси.

Бу технология мураккаб кўп тармоқли, мумкин қадар муаммо характеридаги мавзуларни ўрганишга қаратилган.

Технологиянинг моҳияти шундан иборатки, унда мавзунинг турли тармоқлар бўйича бир

йўла шарҳ берилади. Айни пайтда, уларнинг ҳар бири алоҳида нуқталарда муҳокама этилади. Масалан, ижобий ва салбий томонлари, афзаллик, фазилат ва камчиликлари, фойда ва зарарлари

белгиланади. Бу интерактив технология танқидий, таҳлилий, аниқ мантиқий фикрлашни муваффақиятли ривожланишига, ҳамда ўз ғоялари, фикрларини ёзма ва оғзаки шаклда ихчам баён этиш, ҳимоя қилишга имконият яратади.

Веер технологияси умумий мавзунинг айрим тармоқларини муҳокама қилувчи кичик гуруҳларнинг, ҳар бир қатнашувчининг, аудиториянинг фаол ишлашига қаратилган.

Веер технологияси мавзунинг ўрганишининг турли босқичларида қўлланиши мумкин:

- бошида: ўз билимларини эркин фаоллаштириш;
- мавзунинг ўрганиш жараёнида: унинг асосларини чуқур фаҳмлаш ва англаб етиш;
- яқунлаш босқичида: олинган билимларни тартибга солиш. Ассосий тушунчалар қуйидагилар:

Аспект (нуқтаи назар) билан предмет, ходиса, тушунча текширилади. Афзаллик-бирор нарса билан қиёслангандаги устунлик, имтиёз.

Фазилат- ижобий сифат.

Нуқсон-нормукамаллик, қоидаларга, мезонларга номувофиқлик.

Хулоса-муайян бир фикрга, мантиқий қоидалар бўйича далилдан натижага келиш.

Таълимдан ташқари Веер технологияси тарбиявий характердаги қатор вазифаларни амалга ошириш имконини беради:

- жамоа, гуруҳларда ишлаш маҳорати;
- муаммолар, вазиятларни турли нуқтаи назардан муҳокама қилиш маҳорати;
- мурасали қарорларни топа олиш маҳорати;
- ўзгалар фикрига ҳурмат;
- хушмуомилалик;
- ишга ижобий ёндашиш;
- фаоллик;
- муаммога диққатини жамлай олиш маҳорати.

Машғулотнинг ишида «Блиц-ўйин», «Перекресток», «Муомила технологияси», турли иш ўйинлари технологияси кабилардан ҳам фойдаланилади. Масалан, «Агар мен... бўлсам» каби.

«Муомалали таълим», «Педагогик вазиятлар» технологияларига алоҳида эътибор бериш зарур.

«Иқтисодчи-раҳбар» технологияси.

Масалан «Ўз-ўзини бошқариш», ёки «Раҳбарнинг ташкилий қобилиятлари», «Замонавий тадбирлар шахси» деган мавзулар якунида биз «Иқтисодчи-раҳбар» деган янги усулдан фойдаланамиз. Ҳар бир талабага варақлар тарқатилади, уларда -«Мен фирма директори», ёки

«Мен ректор», «Мен тадбиркор», «Сиз банкир» ва ишларга яқин мазмундаги савол-харажатлар ёзилган. Ҳар бир талаба ўзига тушган фаолиятни таърифлаб беради, мазмунини очиқ беради, қандай кийинишигача гапириб беради. Жавоб берувчи талабага саволлар 5-7 ошмаслиги шарт. Охирида таҳлил қилинган образининг иш мазмуни шароитлари, харажатлари мавжуд бўлади.

Бу ўйин-усул талабаларни ижодий, мустақил, образли фикрлашга ўргатади. Иш режасини тузиш, танқидий фикрлаш қобилиятларини ривожлантиради.

Психотехник ўйинлар дидактик ўйинларнинг ўзига хос хусусиятига эга бўлган тури ҳисобланади. Бу ўйинлар ўқув жараёнида керак бўлувчи малака, хотира, фикрлаш, диққат ва тасаввур кабиларни шакллантирувчи ўқитиш усули ҳисобланади. Психотехник ўйинлар кўпроқ умумий малакаларни ривожлантиришга қаратилгандир.

1.3. Иқтисодий таълим метод ва воситалари

Педагогика илмий тадқиқот институти, методист педагогларнинг, хусусан педагогика фанининг долзарб вазифаларидан бири - таълим-тарбиядаги муаммоларни, маҳаллий ва миллий хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда қайта кўриб чиқиш, барча ўқув фанлари бўйича янги миллий дастурлар яратиш, таълимни поғоналаш, дарс жараёнини тоифалашдан иборатдир.

Шу муносабат билан яқин ўтмишдаги ўзбек уқув муассасасилари ўқитиш тарихига бир назар ташлаш айти пайтда таълим методларини ўрганишни осонлаштиради. Шубҳасиз, мазкур таълим методикаси тарихига оид манба муайян даражада таълимнинг методик бўшлиқларини маънавий жиҳатдан тўлдиради, педагог тарбиячиларнинг педагогик мерос ва халқ педагогикасига бўлган катта эҳтиёж ва қизиқишларини қондиради.

Кейинги вақтларда тараққий этган мамлакатларнинг уқув муассасаси соҳасидаги ютуқ ва тажрибаларини ўрганишга уни бизнинг шароитимизга жорий этишга эътибор кучайди.

Шунингдек, халқ таълими кўламига инқилобгача бўлган ўқитиш тартибининг турлари (лицей гимназия) ҳам дадил кириб келмоқда. Бунга мамлакатимизда гимназияларнинг очилиши, лицейларни очилишини мисол қилиб келтириш мумкин.

КЕЙС-СТАДИ УСУЛИ

Амалий ҳолатларни ўқитиш усули (Case-stadi)

Таълим бериш вазияти- кейс-стади (case инглиз.- тўпلام, аниқ вазият, stadi- ўрганиш) – бу усул, одатий ҳаётни ташкиллаштирувчи вазиятларни яратувчи ва таълим олувчилардан мақсадга мувофиқроқ ечим излашни талаб қилувчи, ҳаётдан олинган одатий вазиятларни ташкиллаштириш ёки сунъий яратилган вазиятларга асосланади.

Кейс - таълим олувчиларни муаммони ифодалашни ва мақсадга мувофиқроқ ечим излашга йўналтирувчи, бир гуруҳ инсонлар ёки алоҳида шахсларни ҳаётини ташкиллашишидан олинган маълум шароитларини баёнли тақдим этилишидан иборат.

(2) қўшимча ахборотлардан, жумладан аудио, видео-ва электрон етказувчилар ва ўқув-услубий материаллардан иборат.

Узоқ ғарбда кейслар ўқув режасини 25 % ташкил қиладилар.

Ўқитиш вазиятининг долзарблиги:

1. Аниқ вазият таълим беришни ҳақиқийликка боғлайди: кейс таълим олувчиларга вазиятни ташҳис қилиш, фаразларни ифодалаш, муаммоларни аниқлаш, қўшимча ахборотларни йиғиш, фаразларга аниқлик киритиш ва муаммоларни ечиш бўйича аниқ босқичларни лойиҳалашда амалий фаолиятларини моделлаштириш имконини беради.

2. Кейс таълим олувчиларга таҳлил илиш, тенглаштириш йўллари кидириш ва муаммони ечиш эркинлигини беради.

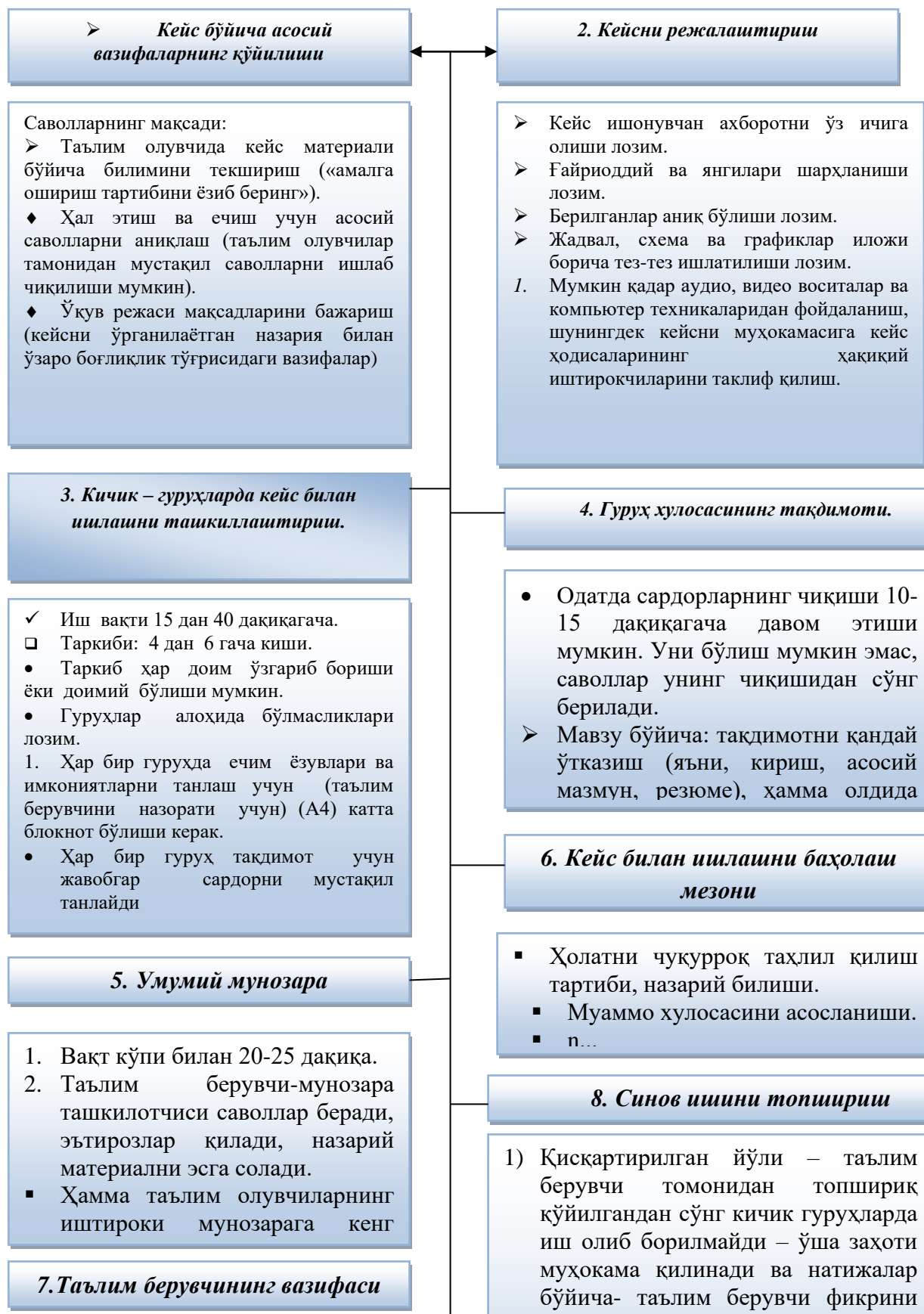
3. Кейсни кўриб чиқишда таълим олувчилар таълим олиш жараёнини яратадилар ва жараёнда ўзаро ҳаракатда ҳақиқий фикр алмашиш ҳолатларини яратадилар.

4. Кейс-стади усули қўлланилган ўқув машғулотининг технологик харитаси

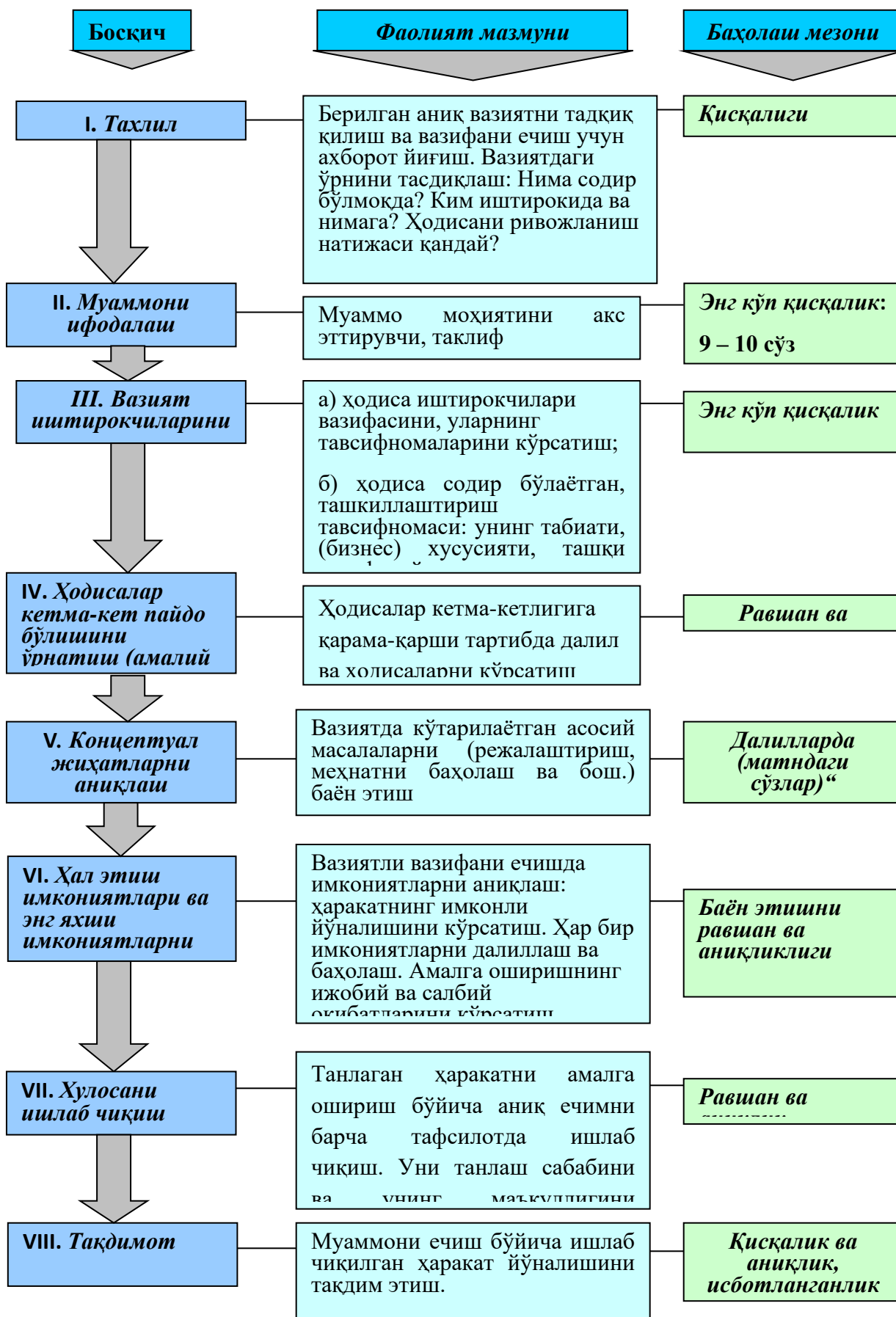
Ишлар босқичи ва мазмуни	Ф а о л и я т	
	таълим берувчи	таълим олувчи
Тайёргарлик	Танишиш учун талабаларга кейс материалларини тайёрлайди ва аввалги машғулотларда тарқатади.	Кейс мазмуни билан танишадилар
1 - босқич Ўқув машғулоти а кириш (5 дақ.)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзуси, мақсади, кутилаётган натижалар ва уни олиб бориш режаси билан таништиради. Кейс аҳамиятини ва уни касбий билимларни ривожланишига таъсирини тушунтиради.	Диққат қиладилар.
2 - босқич Билимларни фаоллаштириш (10 дақ.)	2.1. Талабалар билимини фаоллаштириш мақсадида мавзунинг асосий тушунчалари бўйича тезкор-сўров ўтказиши (№ Илова). 2.2. Семинарда ишлаш тартиби, баҳолаш кўрсаткичи ва мезонлари билан таништиради (№, № илова).	Саволларга жавоб берадилар. Муҳокама қиладилар, аниқлаштирувчи саволлар берадилар.
3 - босқич Алоҳида ишлаш (20 дақ.)	3.1. Кейс материалларини муҳокама қилишни ташкиллаштиради, ишлаш қоидаси, вазиятларни таҳлил қилиш чизмаси, муаммоларни ифодаланишига эътибор беришларига қаратади. 3.2. Вазиятни мустақил таҳлил қилишни, муаммони ифодаланиши, ечиш йўллари аниқлашни, сўнгра уни ечиш топшириғини беради	Кейс материалларини муҳокама қиладилар, аниқлайдилар, саволлар берадилар. Мустақил равишда таҳлил қилиш варағини тўлдирдилар, муаммони ечадилар.
IV - босқич Кичик гуруҳларда ишлаш (20 дақ.)	4.1. Талабаларни кичик гуруҳларга бўлади ва топшириқ беради: вазиятни муҳокама қилиш ва таҳлил қилиб кўриш, гуруҳ учун вазиятни таҳлил қилиш варағини тўлдириш, ечиш тартибини ишлаб чиқиш, топшириқни ечиш, тақдимотга тайёрланиш	Кейсни ечиш ва тақдимот варағини тайёрлаш бўйича ҳаракатлар қиладилар

<p>V-босқич Тақдимот (20 дақ.)</p>	<p>5.1. Тақдимот, муҳокама ва гуруҳлар тақдимотини ўзаро баҳолашни ташкиллаштиради. Жавобларни шарҳлайди, таҳлил қилиш ва муаммоли вазиятни ечиш жараёнида қилинган хулосаларга эътибор қаратади. Кейс бўйича ўзининг жавобини ҳавола қилади (№ Илова)</p>	<p>Гуруҳлар тақдимот қиладилар Бошқа талабалар мунозарада иштирок этадилар, саволлар берадилар</p>
--	--	--

Кейс ишлаб чиқиш ва уни амалга ошириш қондаси

Амалий вазиятни таҳлил қилишнинг йўналтирувчи чизмаси

1. Таълим бериш усуллари танлаш

Таълим бериш усуллари танлаш ва қўллашда кўпгина қуйидаги дидактик омилларни эътиборга олиш муҳим:

➤ *Мақсадни белгилаш:* 1) таълим бериш мақсади, 2) педагогик вазифалар, 3) ўқув фаолият натижалари.

➤ *Ўқув ахборот мазмуни ҳажми ва мураккаблиги:* мақсад ва ушбу ўқув фанини хусусияти, шу тариқа бу фанни шунчалик мураккаб деб қабул қилинган.

➤ *Таълим бериш усуллари ўқув ахборотини эгаллашларига таъсири.* Г. Майерга мувофиқ, 72 соатдан (уч суткадан) ўтганда, маълумотни эшитиш орқали қабул қилгандан сўнг тингловчи хотирасида 10 %; кўриш орқали (кўрганда) - 20%; кўриб ва эшитиш орқали (кўрганда ва эшитганда) - 50%; кўриб ва эшитиш орқали қабул қилиш ва мунозарада - 70%; кўриб ва эшитиш орқали қабул қилиш ва мунозарада, амалий имкониятларни қўлланилганда -90% ахборот қолади.

➤ *Таълим оловчиларни ўқув имкониятлари:* тайёргарлик даражаси, умумўқув малакаларни шаклланилиги, фаоллиги, қизиқиши ва йўналтирилганлиги, ёши, ишлаш қобилияти, ўзига хос имкониятлари ва қобилиятлари.

➤ *Вақт сарфи:* 1) ўқув дастурида йил давомида ўқув фанига, унинг алоҳида мавзуларига ажратилган вақт, шунчалик чекланган бўлиши мумкинки, бу эса кўп вақт оладиган усуллари мақсадга мувофиқроқ жойларда қўллаш имконини беради; 2) вақт у ёки бошқа усулни тайёрлаш ва амалга оширишда меҳнат сарфини кетиш нуқтаи назаридан муҳим омил ҳисобланади. Шу боис, бундай усуллари қўллашни режалаштиришда, ўзидан ушбу ташкиллаштириш йўлини амалга оширишга зарур тайёргарликка вақт ва куч етарли бўладими? деб сўраш керак.

➤ *Таълим бериш шароити:* баъзи усуллари амалга ошириш учун алоҳида шароитлар талаб этилади: таълим беришнинг техник воситалари, компьютер, махсус компьютер дастурлари, магнитли ёзув тахтаси, махсус жиҳозланган хона ва бошқ.

➤ *Таълим берувчи ва таълим оловчи ўртасидаги, жамоадаги ўзаро муносабатларнинг хусусиятлари* (ҳамкорлик ёки сўзсиз бўйсунли).

➤ *Таълим оловчилар сони:* агарда у катта бўлмаса, таълим беришни фаол таълим усуллари қўллаб, жадаллаштириш мумкин.

➤ *Таълим берувчининг чуқур билимдонлиги ва шахсий сифатлари:* маъқул деб топилган усуллари қўллашни билиши ва удаллаши, талабларга мос шахсий сифатларга эга бўлиши лозим.

Кўшимча омиллар:

➤ Мавзунинг ўрганишни (мустақил/ таълим берувчи раҳбарлиги остида) ташкиллаштириш йўли: *Қай тарзда?*

➤ Дидактик воситалар: *Қайсилари?*

➤ Фаолликни рағбатлантирувчи усуллари: *Қайсилари?*

➤ Назорат ва ўз-ўзини назорат: *Қайсилари?*

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. — Т.: Ўзбекистон, Т. “Ўзбекистон”, 2008й.
2. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. — Т.: Ўзбекистон, 2003. — XIV боб, 64, 66-модда. — 12 б.
3. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида» ги Қонуни. (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1997 й., 9-сон, 225-модда; 2013 й., 41-сон, 543-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 05.01.2018 й., 03/18/456/0512-сон; 19.04.2018 й., 03/18/476/1087-сон).
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори «Ўзбекистон Республикаси ҳукуматининг айрим қарорларига олий таълим муассасаларининг таълим бериш жараёнига ноёб истеъдодли ва маҳоратли мутахассисларни жалб этишга доир ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида» 08.06.2019 й. N 473.
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори «Хорижий давлатларда таълим олганлик тўғрисидаги ҳужжатларни тан олиш ва нострификациялаш (эквивалентлигини қайд этиш) тартиби тўғрисидаги низомига ўзгартириш киритиш ҳақида» 29.03.2019 й. N 261.
6. Ўзбекистон Республикаси вазирлар маҳкамасининг қарори «Олий маълумот тўғрисидаги бакалавр ва магистр дипломларининг давлат намуналарини тасдиқлаш ҳақида» 19.07.2019 й. N 607.
7. Ўзбекистон Республикасининг «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури». //Олий таълим меъёрий ҳужжатлари. — Т. «Шарқ», 2001. 18-52 бетлар.
8. Ўрта-маҳсус, касб-ҳунар таълими муассасалари учун педагог кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 4 октябр 2001 йилдаги 400 сонли қарори. // Касб маҳорат. 2001. № 26 — 9-13 бетлар.
9. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. Таълимтўғрисида// Олий таълим: Меъёрий ҳужжатлар тўплами. - Т.: Шарқ, 2001. 1-том.- 3-5 б.
10. Ўзбекистон Республикаси Кадрлар тайёрлаш миллий дастури // Олий таълим: Меъёрий ҳужжатлар тўплами. - Т.: Шарқ, 2001. 1-том.-18-52б.
11. Ўзбекистон Республикаси давлат стандарти. Олий таълим. 5111000-Касб таълими (информатика ва ахборот технологиялари) - Т.: ТАТУ, 2011. — 45 б.
12. Абдуқодиров А., Пардаев А. Масофали ўқитиш назарияси ва амалиёти. — Т.: ФАН, 2009, 145 б.
13. Азизхўжаева Н. Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат. - Т.: ТДПУ, 2003, - 174 б.
14. Арипов М. Интернет ва электрон алоқа асослари. — Т.: ЎзМУ. 2000. — 132 б.
15. Бегимқулов Ш. Педагогик таълимда замонавий ахборот технологияларини жорий этишнинг илмий-назарий асослари. - Т.: Фан, 2007.— 164 б.
16. Голиш Л.В., Файзуллаева Д.М. Педагогик технологияларни лойиҳалаштириш ва режалаштириш: Ўқув услубий қўлланма/ Инновацион таълим технологияси серияси. — Т.: “Иқтисодиёт” 2012. — 154 бет.

17. Жўраев Р. Ҳ., Рахимов Б. Ҳ., Холматов Ш. Ф. Янги педагогик технологиялар. Т.: «Фан», 2005. - 66 б.
18. Зиёмуҳаммадов Б., Абдуллаева Ш. Илғор педагогик технология: Назария ва амалиёт. «Маънавият асослари» дарси асосида ишланган услубий қўлланма. - Т.: Абу Али Ибн Сино, 2001. - 80 б.
19. Йўлдошев Ж. Ғ., Усмонов С. А. Педагогик технология асослари. Т.: «Ўқитувчи», 2004. - 104 б.
20. Мавлянова Р., Тўраева О., Ҳоликбердиев К. Педагогика. - Т.: Ўқитувчи, 2001. - 510 б.
21. Муслимов Н. А. Бўлажак касб таълими қитувчиларини касбий шакллантириш. Монография. – Тошкент: Фан, 2004. - 127 б.
22. Муслимов Н. А., Қўйсинов О. Касб таълими ўқитувчиларини тайёрлашда мустақил таълимни ташкил этиш. – Т.: ТДПУ, 2006. 47 б.
23. Раҳманкулова С. Видеоконференция. – Методик қўлланма. – Т.: 2002. – 32 б.
24. Саидазимова Д. “Булажак тарбиячиларнинг педагогик маҳоратларини ошириш услублари” Битирув малакавий иши. 2009 йил. 44-бет.
25. Тожиев М., Салахутдинов Р., Баракаев М., Абдалова С. Таълим жараёнида замонавий ахборот технологиялари. Т.: «OFSET-PRINT» -2001.- 148 б.
26. Узлуксиз таълим тизими учун ўқув адабиётларининг янги авлодини яратиш концепцияси / Каримов А.А., Имамов Э.З., Рўзиев К.И., Бутаёров О.С.- Т.: Шарқ, 2002. – 16 б.
27. Хакимов М. Инглизча-русча-Ўзбекча компьютер илми бўйича изоҳли луғат. – Т.: Университет. 2005. – 623 б.
28. Ходжабоев А. Р. Касбий таълимнинг методологик асослари. Ўқув қўлланма. – Тошкент, 2007. 177 б.
29. Чичерина Я.Е., Нуркелдиева Д.А., Якубжанова Д.Б. Мутахассислик фанларини ўқитиш методикаси. – Т.: «Fan va texnologiya», 2014, 128 бет
30. Шарипов Ш. С. Касб-хунар таълими тизимида ўқувчилар ижодкорлик қобилиятларини ривожлантиришнинг узлуксизлиги. Монография. – Тошкент: «ФАН», 2005. 130 б.
31. Юсупов Д. «Иктисодий таълим жараёнида янги педагогик технологияларнинг назарий ва амалий асослари» битирув малакавий иши. 2010 йил. 56-бет.
32. www.aci.uz – Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi sayti
33. www.istedod.uz – O`zbekiston Respublikasi Prezidentining “Iste`dod” jamg`armasi sayti

Мустақил ишга топшириқлар

Мавзулар ва топшириқлар
1.Замонавий босқичда мутахассис-иктисодчилар тайёрлашнинг долзарб муаммоларини ўрганиш ва реферат тайерланг
2.Ўзбекистоннинг давлат мустақиллигини қўлга киритиши, ўзининг

<p>иктисодий ва ижтимоий ривожланиш йўлини белгилаши кадрлар тайёрлаш тизими ва мазмунини қайта кўриб чиқиш, бу борада қатор чоралар кўриш заруратини исботлаб беринг</p>
<p>3.Таълим соҳасида давлат сиёсатининг асосий тамойилларини, республикада таълим тизими ва турларини белгилаб берган «Таълим тўғрисида»ги Қонун ва таълим тизимини тубдан ислоҳ қилишга доир «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» қабул қилинди. Бугунги кунда Дастурнинг учинчи босқичи (2005 ва кейинги йиллар) амалга оширилмоқдагини урганинг ва реферат тайерланг</p>
<p>4.Таълим муассасаларининг ресурс, кадрлар ва ахборот базасини янада мустаҳкамлаш, ўқув-тарбия жараёнини энг янги ўқув-методик комплекслар, илғор педагогик ва ахборот технологиялари билан тўлиқ таъминлашни таҳлил қилинг ва езма равишда тайёрланг</p>
<p>5.Мамлакатимизда кечаётган демократлаштириш жараёнлари ошкораликнинг ортиб бориши ва халқаро тажрибани кенг ўрганиш учун имкониятлар яратилгани хорижий олий таълим тизимининг кўплаб ютуқлари Ўзбекистон шароитида ҳали синовдан ўтказилмаганини, бу борада қилиниши лозим бўлган ишлар кўплигини кўрсатинг ва ўрганинг ва реферат тайерланг</p>
<p>6.Аниқ назарий ва амалий муаммолар ечимига қаратилган гуруҳ ёки якка тартибдаги лойиҳаларнинг талабалар томонидан ишлаб чиқилиши ва имплементация методикаси амалиётга татбиқ қилинмаганлигини таҳлил қилинг ва презентация тайёрланг.</p>
<p>7.Таълим жараёнининг умумий тизимида талабаларнинг мустақил билиш фаолияти шу қадар аҳамиятлики, усиз мутахассиснинг касбий компетентлигини амалда шакллантириб бўлмайди. Шунинг муҳокамасини кўрсатинг.</p>
<p>8.Мутахассисга қўйиладиган талаблар мажмуида ахборот оқимида эркин йўналиш танлай олиш ва мустақил таълим ҳамда билим олиш кўникмаларининг аҳамияти тобора ортиб бормоқда. Талабаларни ахборот билан ишлаш: ишончли манбаларни излаш, қайта ишлаш ва таҳлил қилиш, шунингдек, олинган натижаларни тақдим қилиш методларига ўргатишга оид ихтисослаштирилган курсларни жорий этиш заруриятлигини ва ўрганинг ва реферат тайерланг</p>
<p>9. Рақобатбардош мутахассисларни тайёрлаш уларни ўзгарувчан дунё шароитларига мослашишига қодир бўлган янги технологиялардан фойдаланиш воситалари, усуллари ва методлари билан қуроллантиришдан мавзуси бўйича презентация тайёрланг.</p>

<p>10.Ўқитувчи-иқтисодчилар касбий тайёргарлик соҳаси янги ғоя, концепцияларга муҳтожжи, улардан фойдаланиш билан таълим болаликдан ногиронларни юқори малакали мутахассислар ёрдамида ўқитишнинг халқаро даражасига кўтарилиши мумкинлиги хақида презентация тайёрланг.</p>
<p>11.Иқтисодий таълимни ташкил этиш шакллари, метод ва воситаларини илмий мақолалар, монографиялар, адабиётлар орқали ўрганиш ва таҳлил қилиш хақида презентация тайёрланг.</p>
<p>12.Инновацион технологиялар асосида иқтисодий таълим жараёнини ташкил этиш ва натижаларни таҳлил қилиш хақида презентация тайёрланг</p>
<p>13.Иқтисодий фанларни ўқитишда ноанъанавий таълим усулларида фойдаланиш йўллари ишлаб чиқиш бўйича реферат тайёрланг.</p>
<p>14.Маълумот-таълим-тарбия натижасида олинган ва системалаштирилган билим, ҳосил қилинган кўникма ва малакалар ҳамда таркиб топган дунёқарашлар мажмуи. Маълумот таълим асосида амалга оширилади ва шахснинг қобилияти ҳамда истеъдоди ривожлантирилганлиги хақида презентация тайёрланг.</p>
<p>15.Таълим - махсус тайёрланган кишилар раҳбарлигида ўтказиладиган, талабаларни билим, кўникма ва малакалар билан қуроллантирадиган ва шунинг билан бирга, уларнинг билиш қобилиятларини ўстирадиган, уларнинг дунёқарашини таркиб топтирадиган жараёндир. Таълим жараёни педагог ва талабаларнинг биргаликдаги фаолияти натижасида вужудга келганлиги бўйича реферат тайёрланг.</p>
<p>16.Дидактиканинг тамойиллари - комил инсонни тарбиялашда ўқиш ва ўқитиш жараёнининг хусусиятлари, талабалар томонидан илмий билимларнинг ўзлаштирилиши, эгалланиши лозим деб топилган малака ва кўникмаларни ҳосил қилишнинг асосий қонун ва қоидаларини ўз ичига олади. Шу билан бирга дидактика тамойиллари ҳар иккала фаолиятни, яъни педагог ва талаба томонидан ўз олдига қўйилган вазифаларни муваффақиятли амалга ошириш имкониятини берадиган бир қанча талабаларни ҳам умумлаштириб беринг ва реферат тайёрланг.</p>
<p>17. Ўзбекистонда иқтисодий таълимни ислоҳ қилиш тамойиллари хақида презентация тайёрланг.</p>
<p>18.. Иқтисодий таълим самарадорлигини оширишда педагогик технологиялардан фойдаланиш бўйича реферат тайёрланг</p>
<p>19. «Иқтисодчи-раҳбар» технологияси хақида презентация тайёрланг.</p>

Глоссарий

Ахборотли таъминлаш - ўқув ахбороти ва қайтар алоқани етказиб беришнинг йўли ва воситаларини амалга ошириш. Бунда йиғилган ахборот жараёнининг боришини тезкорликда ўзгартиришни, таъсир кўрсатадиган рағбатлантирувчи омилларни, самарали воситаларни киритишга имкон беради.

Бахс (мунозара) - аниқ муаммо бўйича фикр алмашиш, муҳокама шаклидаги таълим беришнинг фаол усули. Мунозара усули ҳамма вазифаларни бажаради.

Башорат қилиш - ўрнатилган вақт ичида мавжуд шароитларда педагогик ва ўқув фаолияти натижаларини олдиндан кўриш.

Бошқарув - бу тартибга солиш даражасини ошириш орқали ижтимоий тизим фаолиятини такомиллаштиришга йўналтирилган, фаолиятнинг махсус шакли.

Дарсликлар ва ўқув қўлланмалари-махсус равишда талабалар учун ёзилган китоб дарслик деб аталади. Дидактиканинг тамойиллари - комил инсонни тарбиялашда ўқиш ва ўқитиш жараёнининг хусусиятлари, талабалар томонидан илмий билимларнинг ўзлаштирилиши, эгалланиши лозим деб топилган малака ва кўникмаларни ҳосил қилишнинг асосий қонун ва қоидаларини ўз ичига олади.

Инсерт – бу ўқув жараёнида ўз англашини фаол кузатиш учун талабаларга имконият берадиган кучли воситадир, чунки шундай ҳоллар борки, одам матнни охиригача ўқиб, у ерда нима ёзилганлигини эслаб қолмаслиги мумкин. Бу эса нима ўқиётганини тушунмай, ўқиш жараёнида фаол бўлишга қатнашмайдиган ҳолларнинг мисолидир.

Инсерт – самарали ўқиш ва фикрлаш учун матнда белгиланишнинг интерфаол тизими.

Инсерт – аввалги билимларни фаоллаштириш ва матнда белгилаш учун саволларнинг қўйилиш муолажаси. Шундан сўнг матнда учрайдиган, ҳар турдаги ахборотларнинг белгиланиши.

Инсерт – матн билан ишлаш жараёнида таълим олувчига ўзининг мустақил билим олишини фаол кузатиш имконини таъминловчи кучли асбоб.

Инсерт – бу, ўзлаштиришнинг мажмуали вазифаларини ечиш ва ўқув материални мустаҳкамлаш, китоб билан ишлашнинг ўқув малакаларини ривожлантириш учун фойдаланиладиган ўқитиш усулидир.

Интерфаол (Interactive) - суҳбатли.

Интерфаол таълим бериш - суҳбатли таълим бериш, бунда таълим берувчи ва таълим олувчи, таълим олувчи ва компьютернинг ўзаро ҳаракати амалга оширилади.

Йўриқнома бериш – касбий тайёргарликда кенг фойдаланиладиган мустақил усул бўлиб, у талабаларга аниқ ҳаракатларнинг вазифаларини, уларни амалга ошириш йўллари, амалий топшириқларни ечиш талабларини, кўникмалардан иборат ҳаракатлар тартибини, маълум типга ҳос бўлган вазиятлар тавсифи ва уларни амалиётда қўллашни тушунтириш.

-Иқтидорли ёшларни аниқлаш, уларга таълимнинг энг юқори даражасида, изчил равишда фундаментал ва махсус билим олишлари учун шарт-шароитлар яратиш.

Кейс - таълим олувчиларни муаммони ифодалашни ва мақсадга мувофиқроқ ечим излашга йўналтирувчи, бир гуруҳ инсонлар ёки алоҳида шахсларни ҳаётий ташкиллашишидан олинган маълум шароитларини баёнли тақдим этилишидан иборат.

Концепция - умумий ғоя ёки бирор-нарсани тўғрисида тасаввур, тушунча, фикрлар тизими.

Лойиҳалаш - олдиндаги фаолият моделини тузиш, мавжуд шароитларда ўрнатилган вақт мобайнида йўл ва воситаларни танлаш учун, мақсадга эришиш босқичларини ажратиш, улар учун алоҳида вазифаларни шакллантириш, ўқув ахбороти ва қайтар алоқани етказиш воситаси ва йўллари аниқлаш.

Лойиҳалар усули билим ва малакаларни амалий қўллаш, таҳлил ва баҳолашни назарда тутувчи мажмуали ўқитиш усулини амалга оширади. Таълим олувчилар юқори даражада, бошқа ўқитиш усуллари билан фойдаланишга қараганда, режалаштиришда, ташкиллаштиришда, назоратда, таҳлил қилиш ва вазифани бажариш натижаларини баҳолашда иштирок этадилар.

Мақсадни белгилаш - дидактик вазифаларни аниқлаш, ўқув натижаларини шакллантириш. Бу педагогик фаолиятни асосий омили бўлиб, таълим берувчи ва таълим олувчининг биргаликдаги фаолияти ҳаракатини умумий натижага йўналтиради.

Мантиқчи - маърузачи ёки эътирозчи фикрлашидаги қарама-қаршилик ва мантиқий хатоларни ажратади, тушунчалардаги маъноларни аниқлайди, исбот ёки қайтариш йўлини, фаразни ҳаракатланиш равиолигини таҳлил қилади.

Маъруза - давомли вақт ичида ўқитувчи томонидан катта ҳажмдаги ўқув материални монологик баён қилиши.

“Метод”-сўзи грекча-methodos сўзидан келиб чиққан бўлиб, йўл-йўрик деган маънони англатади

Метод -юнонча атама бўлиб, усул, йўл деган маънони англатади, яъни мақсадга эришиш йўлини билдиради.

Метод (усул) - юнонча сўздан олинган бўлиб, “Methodos”- бирор нарсага йўл маъносини англатади.

Муаммоли вазифалар усули – таълим берувчининг муаммоли вазиятларни яратишга ва таълим олувчиларнинг фаол билиш фаолиятларига асосланган. У аниқ вазиятни таҳлил қилиш, баҳолаш ва кейинги қарорни қабул қилишдан тузилган.

Мақсад - кўзланаётган натижа модели кўринишидаги муҳим йўналишнинг маҳсулидир. *Бу эса, таълим субъектларининг фаолият якунида эгаллашлари кўзланаётган нарсадир.*

Мунозара-фаол таълим усули бўлиб, муҳокама, маълум муаммо бўйича фикр алмашув кўринишида ўтади.

Назорат, баҳолаш ва ўзгартириш киритиш - ривожланиш жараёнига таъсир кўрсатадиган рағбатлантирувчи омилларни яратиш, педагогик таъсир этиш объекти ўзгаришини мувофиқлаш.

Намойиш - таълим олувчиларни объект ва ҳодисалар, жараёнларни уларнинг табиий кўринишида кўргазмали-ҳиссий таништириш.

Натижа - (1) ўқув фаолиятида олинган натижа- таълим олувчининг ривожланишида олдинга силжиш бўлиб, бу унинг у ёки бу фаолиятида ўз аксини топади; (2) таълим жараёнининг самарали боришини намоён қилиб, мақсадга эришилганлик даражасини хусусиятлайди: таълим бериш ва таълим олиш жараёни натижа мақсадга мос келгандагина тугайди.

Олиб борувчи - таълим берувчининг барча мажбуриятларини олади- муҳокамани боришига раҳбарлик қилади, исботларни шарҳлаши ёки тушунча ва атамларни аниқ ишлатишни, муомалани тўғрилашни қайтаради.

Педагогика тизим – шахсининг бор сифатларини шакллантириш учун ташкилий, мақсадга йўналтирилган ва педагогик таъсир кўрсатишни кўзлаган, ўзаро боғлиқ восита, усул, жараёнларнинг йиғиндисини ифода қилувчи аниқ яхлитликдир

Пинборд (инглизчадан: *pin*- маҳкамлаш, *board* – ёзув тахтаси) мунозара усуллари ёки ўқув суҳбатини амалий усул билан мослашдан иборат.

Пинбоард усули (инглизчадан: *pin*- мустаҳкамлаш, *board*- доска)

Режалаштириш - олдиндаги ўзаро боғлиқ педагогик ва ўқув фаолиятининг режасини ишлаб чиқишдан иборат бўлади. У технологик харита кўринишида расмийлаштирилади.

Рухшунос - натижавий муомалани ташкиллаштиришга ва ўзаро ҳаракатга жавоб беради, ҳамкорликдаги ҳаракатларнинг келишганлигига ҳаракат қилади, мунозарани зиддиятларга айланишига йўл қўймайди.

Синквейн- француз тилида “5 қатор” маъносини билдиради. Синквейн-маълумотларни синтезлаш (бир бутунга келтириш)га ёрдам берадиган қофияланмаган шеър бўлиб, унда ўрганилаётган тушунча (ҳодиса, воқеа, мавзу) тўғрисидаги ахборот йиғилган ҳолда талаба сўзи билан турли вариантларда ва турли нуқтаи орқали ифодаланади.

Суҳбат. Бу метод асосан савол-жавоб йўсинида олиб борилади. Суҳбатларнинг маълум мақсадга қаратилганлиги уларнинг характерини белгалайди.

Суҳбат – диалогли (юнонча: *dialogos*-икки ёки бир неча инсонлар орасидаги сўзлашув), таълим бериш ва ўрганишнинг савол–жавобли йўли.

Таълим бериш вазияти- кейс-стади (*case* инглиз.- тўплам, аниқ вазият, *stadi*- ўрганиш) – бу усул, одатий ҳаётни ташкиллаштирувчи вазиятларни яратувчи ва таълим олувчилардан мақсадга мувофиқроқ ечим излашни талаб қилувчи, ҳаётдан олинган одатий вазиятларни ташкиллаштириш ёки сунъий яратилган вазиятларга асосланади.

Таъхис - таълим олувчилар хусусиятларини ва мавжуд моддий - техник имкониятларни ўрганиш. Бу мақсадни тўғрилаш зарурлигига ва уларга эришиш воситаларини танлашга имкон беради.

Таъхис, башорат қилиш ва лойиҳалаш режани ишлаб чиқиш учун асос ҳисобланади.

Таъжиба усули -бу шундай усулки, бунда таълим олувчилар таълим берувчи раҳбарлиги остида ва олдиндан тайёрланган режа бўйича таъжибалар ўтказадилар ёки амалий топшириқларни бажарадилар, шу жараёнда янги билимларни қабул қиладилар ва англаб етадилар.

Таъкиллаштириш - таълим берувчи томонидан талабаларни белгиланган ишга жалб қилиш, белгиланган мақсадга эришишда улар билан ҳамкорлик қилиш.

Тугалланган жараён таълили- самарасизликни, уларни пайдо бўлиш сабабини аниқлаш, келгуси такрор ишлаб чиқиладиган даврда унга йўл кўймаслик чораларини аниқлаш.

Таълим бериш усули - белгиланган таълим бериш мақсадига эришиш бўйича таълим берувчи ва таълим олувчилар ўзаро фаолиятини тартибли ташкил этиш йўли.

-**Таълимнинг устуворлиги** - унинг ривожланишининг биринчи даражали аҳамиятга эга эканлиги, билим, таълим ва юксак интеллектнинг нуфузи:

-**Таълимнинг демократлашуви** - таълим ва тарбия услубларининг танланишида ўқув юртларининг мустақиллигини кенгайтиши, таълимни бошқаришнинг давлат-жамият тизимига ўтилиши;

-**Таълимнинг инсонпарварлиги** - инсон қобилиятларининг очилиши ва унинг таълимга нисбатан бўлган турли-туман эҳтиёжларининг қондирилиши, миллий ва умумбашарий қадриятлар устуворлигининг таъмин⁴ланиши, инсон, жамият ва атроф-муҳит ўзаро муносабатларининг уйғунлашуви;

- **Таълимнинг ижтимоийлашуви** - таълим олувчиларда эстетик бой дунёқарашни ҳосил қилиш, уларда юксак маънавият, маданият ва ижодий фикрларни шакллантириш ;

- **Таълимнинг миллий йўналтирилганлиги** - таълимнинг миллий тарих, халқ анъаналари ва урф-одатлари билан узвий уйғунлиги, Ўзбекистон халқларининг маданиятини сақлаб қолиш ва бойитиш, таълимни миллий тараққиётининг ўта муҳим омили сифатида эътироф этиш, бошқа халқларнинг тарихи ва маданиятини ҳурматлаш;

-**Таълим ва тарбиянинг узвий боғлиқлиги**, бу жараённинг ҳар томонлама камол топган инсонни шакллантиришга йўналтирилганлиги;

Таълим - махсус тайёрланган кишилар раҳбарлигида ўтказиладиган, талабаларни билим, кўникма ва малакалар билан қуроллантирадиган ва шунинг билан бирга, уларнинг билиш қобилиятларини ўстирадиган, уларнинг дунёқарашини таркиб топтирадиган жараёндир.

Таълимни технологиялаштириш – бу ўқитиш жараёнига технологик ёндашиш асосида таълим мақсадларига эришишнинг энг мақбул йўллари ва

самарали воситаларни тадқиқ қилувчи ва қонуниятларни очиб берувчи педагогик йўналишдир.

Таълим технологияси- бу мавжуд шароит ва ўрнатилган вақтда белгиланган таълимий мақсад ва кўзланаётган натижаларга қафолатли эришишни воситали таъминловчи, *мулоқот, ахборот ва бошқарувнинг энг қулай йўл ва ўқитиш воситаларининг тартибли йиғиндис* (таълим бериш технологиясининг жараён-баёнли жиҳати); бу мавжуд юзага келган таълимий жараён субъектларининг ҳамкорий ҳаракатлари, ҳақиқий жараён (таълим бериш технологиясининг амалий-жараён).

«Таълимий технология» - “таълим олиш шакллари мақбуллаштиришни ўз вазифалари деб қўювчи, яъни бутун таълим бериш жараёнини ҳамда техникавий ва инсоний манбаларни ҳисобга олган ҳолда билимларни ўзлаштириш ва уларнинг ўзаро ҳаракатини яратиш, қўллаш ва аниқлашнинг тизимли усули” (ЮНЕСКО).

«Технология» юнонча сўздан келиб чиққан бўлиб *«techne»* - маҳорат, санъат, малака ва *«logos»* - сўз, таълимот маъноларини англатади.

Тизим – ўзида яхлит борлиқликни намоён этиб, бунда ўзаро боғлиқ ва ўзаро ҳаракат қилувчи қисмларнинг ўзгармас тартиби унинг ички тузилмасини яратади. Бу ҳаракат қилувчи тузилма бўлиб, бунда фаолият аниқ мақсадларга боғлиқ бўлади.

Тузилиш (лот. *structura* – тузилиш, жойлашиш), таркибий қисмларнинг муайян ўзаро алоқаси, ўзаро жойлашуви; бирор нарсани тузилиши.

Тузилманинг қисмлари – унинг шартли бўлинмайдиган ва қиёслана оладиган қисмлари.

Тузилманинг ташкил этувчилари - қисмлар учун уларни бирлаштирувчи ном.

Ўқув режаси-муайян ўқув юртида ўрганилаётган ўқув предметлари айтиб ўтиладиган,

уларни ўқув йиллари бўйича ўтиш изчиллиги ҳамда бир ўқув йилига ёки ҳар бир ҳафтага ажратилган соатлар сони кўрсатилган давлат ҳужжати ўқув режаси деб айтилади.

Ўқув предмети - ўзига тегишли фан асосларини мужассамлаштирган бўлади. Фаннинг асосий тушунчалар тизими, асосий қоидалар ва хулосалар унда ўз аксини топади.

Ўқув дастури - ўқув дастури давлат ҳужжати бўлиб, унда ҳар бир ўқув предметининг мазмуни очиб берилади ва ўқув йилида ўзлаштирилиб олиш учун зарур бўлган билим.

Фанни ўқитиш услубиёти – таълим тизимида ушбу ўқув фанининг аҳамияти ва ўрнини белгилайди, унинг вазифаларини ва ўқитиш мазмунини аниқлайди, ушбу фан бўйича қўлланилаётган усул, шакл ва ўқитиш воситалари баёнини ўз ичига олади.

Фаол таълим бериш усули - таълим оловчиларнинг билим фаолиятларини рағбатлантирувчи усулдир. У ёки бошқа муаммони ечиш

тўғрисидаги фикрларни эркин алмашинувини назарда тутувчи суҳбат асосида курилади.

Ҳикоя - ходиса, воқеа, ҳақиқат тўғрисида ўқитувчини монологик хабар бериши одатда у назарий ҳолатларни аниқлаштириш, ўрганаётган материалга қизиқишни уйғотиш учун қўлланилади. Ҳикоя қилишга асосий талаб-материални ҳиссий етказиб бериш, санъаткорона, таъсирчан баён қилиш.

Тушунтириш – баён қилинаётган материални турли ҳолатларини синф тахтасига ёзиб тушунтириш, таҳлил қилиш, изоҳ бериш ва исботлаш орқали ўқув материални баён қилиш.

Эътирозчи/ Такризчи тадқиқотчилар муҳитида қабул қилинган олқишлаш муолажасини келтириб чиқаради

Эксперт - барча мунозарани натижавийлигини, илгари сурган фараз ва таклифларни тўғрилигини, қилинган хулосаларни баҳолайди, мунозарага ҳисса қўшган аниқ иштирокчилар тўғрисида фикрларни гапиради

Янги педагогик технология-бу таълим ва шахсинг ривожланишига йўналтирилган педагогик жараённинг лойиҳаси.

ИЛОВАЛАР:

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ
ҚАРОРИ
08.06.2019 й. N 473

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУКУМАТИНИНГ АЙРИМ ҚАРОРЛАРИГА ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИНГ ТАЪЛИМ БЕРИШ ЖАРАЁНИГА НОЁБ ИСТЕЪДОДЛИ ВА МАҲОРАТЛИ МУТАХАССИСЛАРНИ ЖАЛБ ЭТИШГА ДОИР ЎЗГАРТИРИШ ВА ҚЎШИМЧАЛАР КИРИТИШ ТЎҒРИСИДА»

Олий таълим муассасаларининг таълим бериш жараёнига ноёб истеъдодли ва маҳоратли мутахассисларни кенг жалб қилиш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси

ҚАРОР ҚИЛАДИ:

1. Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг айрим қарорларига [иловага](#) мувофиқ ўзгартириш ва қўшимчалар киритилсин.
2. Ўзбекистон Бадиий академияси манфаатдор вазирликлар ва идоралар билан биргаликда улар қабул қилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни бир ой муддатда ушбу қарорга мувофиқлаштирайсин.
3. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ижтимоий ривожлантириш масалалари бўйича ўринбосари А.А. Абдуҳақимов зиммасига юклансин

Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири

А. Арипов

ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ 2019 ЙИЛ 8 ИЮНДАГИ 473- СОН ҚАРОРИГА

ИЛОВА

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУКУМАТИНИНГ АЙРИМ ҚАРОРЛАРИГА КИРИТИЛАЁТГАН ЎЗГАРТИРИШ ВА ҚЎШИМЧАЛАР

1. Вазирлар Маҳкамасининг 2006 йил 10 февралдаги 20-сон [қарори](#) билан тасдиқланган Олий таълим муассасаларига педагог ходимларни танлов асосида ишга қабул қилиш тартиби тўғрисидаги [низомда](#): куйидаги мазмундаги [8-1-банд](#) қўшилсин:

"8-1. Профессор, доцент, катта ўқитувчи, ўқитувчи (ассистент), ўқитувчи-стажёр лавозимини эгаллаш учун танловда тасвирий ва амалий санъат соҳасида олий маълумотга эга бўлмаган, бироқ ўзининг ноёб истеъдоди ва маҳорати билан танилиб, халқ эътирофига сазовор бўлган

"Ўзбекистон Республикаси санъат арбоби", "Ўзбекистон Республикаси халқ рассоми", "Ўзбекистон Республикаси халқ устаси" фахрий унвонларига эга бўлган шахслар ҳамда Ўзбекистон Бадиий академияси академиклари истисно тариқасида қатнашишлари мумкин".

2. Вазирлар Маҳкамасининг 2006 йил 16 февралдаги 25-сон [қарори](#) (Ўзбекистон Республикаси ҚТ, 2006 й., 2-сон, 10-модда) билан тасдиқланган Педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишга қўйиладиган давлат талабларининг [8.5-бандига](#) қуйидаги мазмундаги [йигирма бешинчи хатбоши](#) қўшилсин:

"Тасвирий ва амалий санъат соҳасида олий маълумотга эга бўлмаган, бироқ ўзининг ноёб истеъдоди ва маҳорати билан танилиб, халқ эътирофига сазовор бўлган "Ўзбекистон Республикаси санъат арбоби", "Ўзбекистон Республикаси халқ рассоми", "Ўзбекистон Республикаси халқ устаси" фахрий унвонларига эга бўлган шахслар ҳамда Ўзбекистон Бадиий академияси академикларига ушбу банднинг учинчи-йигирма тўртинчи хатбошларида белгиланган талаблар татбиқ этилмайди"; йигирма бешинчи хатбоши [йигирма олтинчи хатбоши](#) деб ҳисоблансин.

Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz),
2019 йил 10 июнь

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ
ҚАРОРИ
29.03.2019 й.
N 261

«Хорижий давлатларда таълим олганлик тўғрисидаги ҳужжатларни тан олиш ва нострификациялаш (эквивалентлигини қайд этиш) тартиби тўғрисидаги [низомга](#) ўзгартириш киритиш ҳақида»

Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz),
2019 йил 30 март

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

САМАРҚАНД ИҚТИСОДИЁТ ВА СЕРВИС ИНСТИТУТИ

Рўйхатга олинди
№ _____
« ____ » _____ 2019 йил

"Тасдиқлайман"
Ўқув ва тарбиявий ишлар бўйича
проректори,
_____ К.Ж.Мирзаев
« ____ » _____ 2019 йил

**МАХСУС ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИ
фанининг**

ИШЧИ ЎҚУВ ДАСТУРИ

Билим соҳаси: 200 000 - Ижтимоий соҳа, иқтисод ва ҳуқуқ

Таълим соҳаси: 230 000 – Иқтисод

Магистратура мутахассислиги: 5A230102–Иқтисодиёт (хизматлар соҳаси)

Умумий соат – 66
(3 семестр)
Шу жумладан:
Маъруза – 18
Амалий – 18
Мустақил таълим
ва мустақил иш - 30

Самарқанд-2019

Ишчи ўқув дастур Узбекистон Республикаси олий ва урта махсус таълим вазирлиги (карор ___ август 2019 й.) да тасдиқлаган “Махсус фанларни ўқитиш методикаси” фаннинг намунавий дастурига мувофиқ ишлаб чиқилди.

Фаннинг ишчи ўқув дастури институт Ўқув - услубий кенгашида муҳокама этилган ва фойдаланишга тавсия қилинган (2019 йил ___ августдаги 1-сонли баённома).

Тузувчилар: Сам ИСИ проф. Зайналов Ж.Р.

Сам ИСИ доц. Хусанова Г.М.

Тақризчилар:

“DOKATEX ” ҚК директори

Сулейманов Э.

Самарқанд вилояти Статистика
бошқармасининг биринчи ўринбосари

Абдиев Ш.

Фаннинг ишчи дастури “Иқтисодиёт” кафедрасининг 2019 йил ___ августдаги 1-сон йиғилишида муҳокамадан ўтган ва институт Ўқув - услубий кенгашида муҳокама қилиш учун тавсия этилган.

Магистратура булим бошлиги

2019 й. “ ___ ” август _____ и.ф.н. Худойбердиев Н. У.

“Иқтисодиёт ” кафедраси мудири

2019 й. “ ___ ” август _____ доц. в.б. Султонов Ш.А

Кириш

Ўзбекистон Республикасида иқтисодийни модернизациялаш ва ислох этишининг ҳозирги босқичида махсус фанларни ўқитиш методикаси тизими алоҳида ўрин эгаллайди. Давлат иқтисодий барқарорлигининг муҳим омили – давлат қарзларини самарали бошқариш йўллари ҳисобланади.

Махсус фанларни ўқитиш методикаси мамлакат иқтисодий тизимининг таркибий қисмидир. Махсус фанларни ўқитиш методикаси бу - мамлакатда яратилаётган ялпи ички маҳсулот бирламчи тақсимлангандан кейинги тақсимланиш жараёнини мувофиқлаштирувчи асосий соҳа бўлиб, тақрор ишлаб чиқлаб чиқаришни узвий давомчиси ҳисобланади. Айнан махсус фанларни ўқитиш методикаси орқали ишлаб чиқариш, хизмат кўрсатиш ва иш бажариш жараёнини доиравий айланиши таъминланади.

Шунингдек, жамият субъектларини иқтисодий маблағлар билан узвий таъминланишига қулай шароит туғдиради. Иқтисодий муносабатларни оқилона ва одилона ташкил этиш, ривожлантириш ва такомиллаштириб боришда “Махсус фанларни ўқитиш методикаси” фани катта аҳамият касб этувчи фанлардан бўлиб ҳисобланади. Фанни бошқа фанлардан ажратиб турувчи мақсади ва мақсадга самарали эришиш учун бажарилиши лозим бўлган вазифалари мавжуд.

Ўқув фанининг мақсади ва вазифалари

«Махсус фанларни ўқитиш методикаси» фанини ўқитишдан мақсад – магистрантларга давлат Иқтисодий барқарорлигини таъминлашда давлат иқтисодийни самарали бошқариш ҳақида назарий билимлар бериш, уларда мамлакатда амалга оширилаётган иқтисодий ислохотларнинг бугунги босқичида Ўзбекистон Республикасида махсус фанларни ўқитиш методикаси нинг назарий асослари ва ички иқтисодийни самарали бошқаришда давлат иқтисодий сиёсатининг асосий йўналишлари ва уларни ҳаётга тадбиқ этиш йўллари бўйича асосий кўникмалар ҳосил қилишдан иборат.

Ушбу фанни ўрганиш жараёнида магистрантлар иқтисодийни бошқариш назарияси ва амалиётига тегишли билимга, ўқувга ва кўникмаларга эга бўлишлари лозим. Магистрантлар умумназарий фанлардан олган билимлари билан бир қаторда, бюджет-иқтисодий қонунчилик борасидаги янгиликлардан, давлат иқтисодий барқарорлигини таъминлаш амалиётидаги ўзгаришлардан хабардор бўлишлари лозим.

Шу билан бирга ушбу фан келгусида юқори малакали иқтисодчи мутахассислар бўлиб етишадиган талабаларга Ўзбекистон Республикасида давлат иқтисодийни самарали бошқариш истиқболларида ички ва ташқи қарзларни иқтисодийлаштириш манбалари юзасидан, бу соҳадаги халқаро тажриба ва ривожланган давлатлар амалиёти намуналаридан сабоқ беради.

Ушбу мақсаддан келиб чиқиб, фан ўз предметини ўрганиш учун қуйидаги вазифаларни кўяди:

- махсус фанларни ўқитиш методикаси фанининг предмети, вазифалари ва илмий асослари ўрганиш;

- дарс ўтиш методлари ва унга турли жиҳатдан ёндашишни ўрганиш;
- дидактика, унинг тамойиллари ва ўқув жараёнини ташкил этишни ўрганиш;
- ўқитувчи ўқув жараёнини ташкил этувчи субъект эканлигини ўрганиш;
- таълим тизимида ўқитишнинг асосий шакллари ўрганиш;
- узлуксиз таълим тизимида дарс ўтишнинг хусусиятларини ўрганиш;
- кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг аҳамиятини ўрганиш;
- академик лиций ва касб хунар коллежлари узлуксиз таълим тизимининг таркибий қисмини ўрганиш;
- олий таълим муассасаларида, академик лиций ва касб хунар коллежларида дарс ўтишнинг хусусиятларини ўрганиш;
- педагогик технология ва унга турли жиҳатдан ёндашишларни ўрганиш;
- таълим тизимига ёндашувлар ва дарс ўтиш методларини ўрганишдан иборат.

Фан бўйича билим, кўникма ва малакага қўйиладиган талаблар

Мазкур фанни бўйича магистрант:

- махсус фанларни ўқитиш методикаси тизимининг услуби ва услубиёти;
- махсус фанларни ўқитиш методикаси тизимининг тартиби ва маъсул органлари;
- халқаро глобаллашув шароитида махсус фанларни ўқитиш методикаси сиёсатининг роли, уни ташкил этиш ва бошқариш услубиёти;
- махсус фанларни ўрганишда қўлланиладиган методлар ва уларни танлаш мезонлари;
- махсус фанлардан дарс ўтишда турли методларни қўллаш зарурияти;
- интерактив методларни қўллаш ва ўқув жараёнини ташкил этишдаги қийинчиликлар;
- дарс ўтиш методларини танлаш мезонлари;
- махсус фанларни масофадан ўқитиш методини қўллашнинг объектив асослари, афзалликлари ва муаммолари;
- махсус фанларни ўрганишда маъруза;
- маъруза, унинг ўқув жараёнида тутган ўрни ва унга қўйиладиган асосий талаблар;
- ресурслар чекланганлиги ва эҳтиёжларни қондириш иқтисодиётнинг бош муаммоси;
- дарсларни саволлар ва суҳбат асосида олиб боориш.
- иқтисодий фанларни ўрганишда моделлаштирувчи амалий ўйинлар методи *малакасига эга бўлиши талаб этилади.*

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатидан узвий кетма-кетлиги

«Махсус фанларни ўқитиш методикаси» фани бакалаврият босқичида ўрганилган «Иқтисодиёт», «Халқаро иқтисодий муносабатлар», «Иқтисодий назария», «Миллий иқтисодиёт», «Халқаро иқтисодиёт муносабатлари» магистратуранинг «Халқаро иқтисодиёт», «Давлат иқтисодиётни бошқариш» каби фанлардан олинган назарий асосларга таянади.

Шу билан бирга «Махсус фанларни ўқитиш методикаси» фани магистратурадаги қатор махсус фанлар, жумладан, «Давлат иқтисодиётини бошқариш», «Давлат қарзларини бошқариш», "Корпоратив иқтисодиёт ва инвестиция сиёсати" каби фанларни ўзлаштириш учун назарий-услубий асос бўлиб хизмат қилади.

Ўқув режасига мувофиқ мазкур фанни ўзлаштириш учун маъруза машғулоти, семинар машғулоти ўқитишнинг интерактив услублари ва воситалари ёрдамида олиб борилади.

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни

«Махсус фанларни ўқитиш методикаси» мутахассисликнинг махсус фанлари сифатида ўқув-услубий мажмуасининг таркибий қисмлари, уларни тузиш ва ўқув жараёнига қўллаш методикаси. Намунавий дастурлар. Ишчи дастурлар. Ўқитишда кафедранинг ишлаб чиқаришдаги филиаллари базаларида ўқув жараёнларини ташкиллаштириш ва амалга ошириш методикасини ишлаб чиқариш амалиётига тадбиқ этиш билан муҳим аҳамият касб этади.

“Махсус фанларни ўқитиш методикаси” фанини ўқиб чиқишдан асосий вазифа шундан иборатки, мамлакатимизда кейинги йилларда маориф соҳаси, соғлиқни сақлаш соҳаларида олиб борилаётган ислохотлар етук иқтисодиётчиларни тайёрлашни тақоза этмоқда. Чунки, айни қайд этилган соҳалардан ҳар бир бўлимида камида биттадан иқтисодиётчи бўлишни талаб этмоқда. Бу ўз навбатида, фанда қўйилган масалаларни ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш билан узвий боғлиқликда олиб боришни тақоза этмоқда.

Фаннинг ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

«Махсус фанларни ўқитиш методикаси» фанидан маъруза ва амалий (семинар) машғулотларни олиб боришда илғор ва замонавий усулларидан фойдаланиш, янги информацион-педагогик технологияларни татбиқ қилиш муҳим аҳамиятга эга. Фанни ўзлаштиришда дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, маъруза матнлари, тарқатма материаллар, электрон материаллар, “Бу меранг” ва “Веер” технологиялари, кластер усуллари каби илғор педагогик технологиялардан фойдаланилади. Шунингдек, ҳар бир мавзуда компьютердан, слайдлардан фойдаланиш, эшитиш (аудио) воситалари, кўриш (видео) воситалари, кўриш-эшитиш (аудио-видео) воситалари, мультимедия воситалари ҳамда Интернет саҳифалари ва хизматларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Шунингдек, ривожланган хорижий мамлакатларда мавжуд бўлган педагогик технологияларни изчил жорий этиш. Хусусан талабаларга масофавий таълим бериш жараёнини амалга ошириш. Бу борада, фанни масофавий ўқитишда лозим бўлган техника ва технологияларни ҳам изчил ўрганилади.

**" Махсус фанларни ўқитиш МЕТОДИКАСИ " фанидан
машғулотларнинг мавзулар ва соатлар бўйича тақсимланиши:**

№	Маърузалар мавзулари	Дарс соатла ри хажми
1	Махсус фанларни ўқитиш методикаси фанининг мақсад ва вазифалари	2
2	Таълим мазмۇни ва ўқитиш мазмۇнини тўзишда ўқув-меъёрий хўжжатларнинг аҳамияти	2
3	Махсус фанларни ўқитишни лойihalаштириш ва режалаштиришда ўқитиш мақсадларини белгилаш йўллари	2
4	Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган ўқитиш методлари	2
5	Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган таълимнинг ташкиллаштириш шакллари	2
6	Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган таълим воситалари	2
7	Махсус фанлар бўйича машғулотларни лойihalаштириш ва режалаштириш асослари	2
8	Маъруза ва семинар машғулотларини лойihalаштириш ва режалаштириш асослари	2
9	Махсус фанларни ўқитишда ўқитувчининг касбий-педагог фаолияти	2
	Жами	18

Асосий қисм

«Махсус фанларни ўқитиш МЕТОДИКАСИ» фани бўйича ўқиладиган маърузалар мавзулари:

1-мавзу: Махсус фанларни ўқитиш методикаси фанининг предмети, вазифалари ва илмий асослари.

Иқтисодий фанларни ўқитиш методикаси фанининг предмети, мақсади, вазифалари. Дарс ўтиш методлари ва унга турли жиҳатдан ёндашиш. Дидактика, унинг тамойиллари ва ўқув жараёнини ташкил этиш. Ўқитувчи ўқув жараёнини ташкил этувчи субъект. Таълим тизимида ўқитишнинг асосий шакллари.

2-мавзу: Узлуксиз таълим тизимида дарс ўтишнинг хусусиятлари.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг аҳамияти. Академик лиций ва касб хунар коллежлари узлуксиз таълим тизимининг таркибий қисми. Кадрлар тайёрлаш ва дарс бериш мазмунини ўзгартириш – давр талаби. Олий таълим муассасаларида, академик лиций ва касб хунар коллежларида дарс ўтишнинг хусусиятлари.

3-мавзу: Педагогик технология ва дарс ўтиш методикаси.

Педагогик технология ва унга турли жиҳатдан ёндашиш. Таълим технологиясида дарс ўтиш методларининг тутган ўрни. Таълим тизимида ёндашувлар ва дарс ўтиш методлари.

4-мавзу: Махсус фанларни ўрганишда қўлланиладиган методлар ва уларни танлаш мезонлари.

Махсус фанлардан дарс ўтишда турли методларни қўллаш зарурияти. Интерактив методларни қўллаш ва ўқув жараёнини ташкил этишдаги қийинчиликлар. Дарс ўтиш методларини танлаш мезонлари. Махсус фанларни масофадан ўқитиш методини қўллашнинг объектив асослари, афзалликлари ва муаммолари.

5-мавзу: Махсус фанларни ўрганишда маъруза.

Маъруза, унинг ўқув жараёнида тутган ўрни ва унга қўйиладиган асосий талаблар. Маъруза матнини тайёрлаш. Ресурслар чекланганлиги ва эҳтиёжларни қондириш иқтисодиётнинг бош муаммоси. Ўқитишнинг муаммоли–изланиш методлари ва уларни қўлаб маъруза ўқиш. Таълимнинг технологик ёндашувига асосланган, жадаллаштирилган (жалб қилувчи, чуқурлаштирилган) маъруза.

6-мавзу: Семинар машғулотларига тайёргарлик кўриш ва уларни ўтказиш.

Семинар дарси ва унинг ўқув жараёнида тутган ўрни.Семинар дарсига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш (семинар дарси ўтишга доир услубий кўрсатмалар)Семинар дарсини технологик ёндашув асосида ташкил этиш.

7-мавзу. Дарсларни саволлар ва суҳбат асосида олиб боориш.

Талабаларга мақсадга йўналтирилган саволлар асоида дарс ўтишнинг тутган ўрни. Саволлар ва уларни дарс жараёнида тўғри қўйишнинг зарурати.Саволларга асослангандарсўтишметоди ва унинг усуллари.Суҳбат методини қўллаб дарс ўтиш.

8-мавзу. Иқтисодий фанларни ўрганишда моделлаштирувчи амалий ўйинлар методи.

Иқтисодий фанларни ўрганишда моделлаштирувчи амалий ўйинлар методининг тутган ўрни.Моделлаштирувчи ўйин методини қўллаб дарс ўтишнинг асосий босқичлари.Ўйинни танлаш ва таёрлаш, ўтказиш. Ўйин натижасини муҳокама қилиш («Карошка бозори» амалий ўйини мисолида). Асарларни ўрганишда ўйин методини қўллаш (Ўзбекистон Президентининг асарлари мисолида)Методнинг афзалликлари ва камчиликлари.

9-мавзу: Иқтисодий фанлар буйича ўқув-услубий комплекси. Уларни тузиш ва ўқув жараёнида қўллаш

Кадрлар таёрлаш мақсади ва уни «Давлат таълим стандартлари» дан фойдаланиши.Таянч ўқув режалари ва улар асосида фанлар таркиби ва соатини аниқлаш.Ўқув мажмуаси ва унинг таркиби, ўқув дастурининг тутган ўрни.

"Махсус фанларни ўқитиш МЕТОДИКАСИ" фани бўйича маъруза машғулотининг календар тематик режаси:

№	Маърузалар мавзулари	Дарс соатлари ҳажми
1	Махсус фанларни ўқитиш методикаси фанининг мақсад ва вазифалари	2
2	Таълим мазмўни ва ўқитиш мазмўнини тўзишда ўқув-меъёрий хўжжатларнинг ахамияти	2
3	Махсус фанларни ўқитишни лойихалаштириш ва режлаштиришда ўқитиш мақсадларини белгилаш йўллари	2
4	Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган ўқитиш методлари	2
5	Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган таълимнинг ташкиллаштириш шакллари	2

6	Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган таълим воситалари	2
7	Махсус фанлар бўйича машғулотларни лойхалаштириш ва режалаштириш асослари	2
8	Маъруза ва семинар машғулотларини лойхалаштириш ва режалаштириш асослари	2
9	Махсус фанларни ўқитишда ўқитувчининг касбий-педагог фаолияти	2
	Жами	18

«Махсус фанларни ўқитиш МЕТОДИКАСИ» фани бўйича амалий машғулотлар мавзулари:

№	Амалий машғулотлар мавзулари:	Дарс соатлари ҳажми
1	Махсус фанларни ўқитиш методикаси фанининг мақсад ва вазифалари	2
2	Таълим мазмۇни ва ўқитиш мазмۇнини тўзишда ўқув-меъёрий хўжатларнинг аҳамияти	2
3	Махсус фанларни ўқитишни лойхалаштириш ва режалаштиришда ўқитиш мақсадларини белгилаш йўллари	2
4	Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган ўқитиш методлари	2
5	Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган таълимнинг ташкиллаштириш шакллари	2
6	Махсус фанларни ўқитиш жараёнида қўлланиладиган таълим воситалари	2
7	Махсус фанлар бўйича машғулотларни лойхалаштириш ва режалаштириш асослари	2
8	Маъруза ва семинар машғулотларини лойхалаштириш ва режалаштириш асослари	2
9	Махсус фанларни ўқитишда ўқитувчининг касбий-педагог фаолияти	2
	Жами	18

1-мавзу: Махсус фанларни ўқитиш методикаси фанининг предмети, вазифалари ва илмий асослари.

Иқтисодий фанларни ўқитиш методикаси фанининг предмети, мақсади, вазифалари. Дарс ўтиш методлари ва унга турли жиҳатдан ёндашиш. Дидактика, унинг тамойиллари ва ўқув жараёнини ташкил этиш. Ўқитувчи

ўқув жараёнини ташкил этувчи субъект. Таълим тизимида ўқитишнинг асосий шакллари.

2-мавзу: Узлуксиз таълим тизимида дарс ўтишнинг хусусиятлари.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг аҳамияти. Академик лиций ва касб хунар коллежлари узлуксиз таълим тизимининг таркибий қисми. Кадрлар тайёрлаш ва дарс бериш мазмунини ўзгартириш – давр талаби. Олий таълим муассасаларида, академик лиций ва касб хунар коллежларида дарс ўтишнинг хусусиятлари.

3-мавзу: Педагогик технология ва дарс ўтиш методикаси.

Педагогик технология ва унга турли жиҳатдан ёндашиш. Таълим технологиясида дарс ўтиш методларининг тутган ўрни. Таълим тизимида ёндашувлар ва дарс ўтиш методлари.

4-мавзу: Махсус фанларни ўрганишда қўлланиладиган методлар ва уларни танлаш мезонлари.

Махсус фанлардан дарс ўтишда турли методларни қўллаш зарурияти. Интерактив методларни қўллаш ва ўқув жараёнини ташкил этишдаги қийинчиликлар. Дарс ўтиш методларини танлаш мезонлари. Махсус фанларни масофадан ўқитиш методини қўллашнинг объектив асослари, афзалликлари ва муаммолари.

5-мавзу: Махсус фанларни ўрганишда маъруза.

Маъруза, унинг ўқув жараёнида тутган ўрни ва унга қўйиладиган асосий талаблар. Маъруза матнини тайёрлаш. Ресурслар чекланганлиги ва эҳтиёжларни қондириш иқтисодиётнинг бош муаммоси. Ўқитишнинг муаммоли–изланиш методлари ва уларни қўлаб маъруза ўқиш. Таълимнинг технологик ёндашувига асосланган, жадаллаштирилган (жалб қилувчи, чуқурлаштирилган) маъруза.

6-мавзу: Семинар машғулотларига тайёргарлик кўриш ва уларни ўтказиш.

Семинар дарси ва унинг ўқув жараёнида тутган ўрни. Семинар дарсига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш (семинар дарси ўтишга доир услубий кўрсатмалар) Семинар дарсини технологик ёндашув асосида ташкил этиш.

7-мавзу. Дарсларни саволлар ва суҳбат асосида олиб боориш.

Талабаларга мақсадга йўналтирилган саволлар асоида дарс ўтишнинг тутган ўрни. Саволлар ва уларни дарс жараёнида тўғри қўйишнинг зарурати. Саволларга асосланган дарс ўтиш методи ва унинг усуллари. Суҳбат методини қўллаб дарс ўтиш.

8-мавзу. Иқтисодий фанларни ўрганишда моделлаштирувчи амалий ўйинлар методи.

Иқтисодий фанларни ўрганишда моделлаштирувчи амалий ўйинлар методининг тутган ўрни. Моделлаштирувчи ўйин методини қўллаб дарс ўтишнинг асосий босқичлари. Ўйинни танлаш ва таёрлаш, ўтказиш. Ўйин натижасини муҳокама қилиш («Карошка бозори» амалий ўйини мисолида). Асарларни ўрганишда ўйин методини қўллаш (Ўзбекистон Президентининг асарлари мисолида) Методнинг афзалликлари ва камчиликлари.

9-мавзу: Иқтисодий фанлар буйича ўқув-услубий комплекси. Уларни тузиш ва ўқув жараёнида қўллаш

Кадрлар таёрлаш мақсади ва уни «Давлат таълим стандартлари» дан фойдаланиши. Таянч ўқув режалари ва улар асосида фанлар таркиби ва соатини аниқлаш. Ўқув мажмуаси ва унинг таркиби, ўқув дастурининг тутган ўрни.

"Махсус фанларни ўқитиш МЕТОДИКАСИ" фани бўйича амалий машғулотининг календар тематик режаси:

№	Мавзулар номи	Соат
1	Махсус фанларни ўқитиш методикаси фанининг предмети, вазифалари ва илмий асослари.	2
2	Узлуксиз таълим тизимида дарс ўтишнинг хусусиятлари.	2
3	Педагогик технология ва дарс ўтиш методикаси.	2
4	Махсус фанларни ўрганишда қўлланиладиган методлар ва уларни танлаш мезонлари.	2
5	Махсус фанларни ўрганишда маъруза.	2
6	Семинар машғулотларига тайёргарлик кўриш ва уларни ўтказиш.	2
7	Дарсларни саволлар ва суҳбат асосида олиб боориш.	2
8	Иқтисодий фанларни ўрганишда моделлаштирувчи амалий ўйинлар методи.	2
9	Иқтисодий фанлар буйича ўқув-услубий комплекси. Уларни тузиш ва ўқув жараёнида қўллаш	2
	Жами	18

Магистрлар мустақил таълимнинг мазмуни ва ҳажми

Ишчи ўқув дастурининг мустақил таълимга оид бўлим ва мавзулари	Мустақил таълимга оид топшириқ ва тавсиялар	Бажарилиш муддатлари	Ҳажми (соатда)
1	2	3	4
Махсус фанларни ўқитиш методикаси фанининг предмети, вазифалари ва илмий асослари	Илмий лойиҳа, тақдимот ва кейс стади тайёрлаш	Мавзу якунида	2
Узлуксиз таълим тизимида дарс ўтишнинг хусусиятлари.	Илмий лойиҳа ва кейс стади тайёрлаш	Мавзу якунида	2
Педагогик технология ва дарс ўтиш методикаси.	Тақдимот ва кейс стади тайёрлаш	Мавзу якунида	2
Махсус фанларни ўрганишда қўлланиладиган методлар ва уларни танлаш мезонлари.	Кейс стади ва илмий лойиҳа тайёрлаш	Мавзу якунида	2
Махсус фанларни ўрганишда маъруза.	Илмий лойиҳа, тақдимот ва кейс стади тайёрлаш	Мавзу якунида	2
Семинар машғулотларига тайёргарлик қўриш ва уларни ўтказиш.	Тақдимот ва кейс стади тайёрлаш	Мавзу якунида	4
Дарсларни саволлар ва суҳбат асосида олиб боориш.	Кейс стади ва тайёрлаш	Мавзу якунида	4
Иқтисодий фанларни ўрганишда моделлаштирувчи амалий ўйинлар методи.	Илмий лойиҳа, тақдимот ва кейс стади тайёрлаш	Мавзу якунида	4
Иқтисодий фанлар буйича ўқув-услугий комплекси. Уларни тузиш ва ўқув жараёнида қўллаш	Илмий лойиҳа ва кейс стади тайёрлаш	Мавзу якунида	4
«Давлат Иқтисодиётни бошқариш» мутахассислик бўйича таҳсил олаётган магистрантларга талаблари.	Тақдимот ва кейс стади тайёрлаш	Мавзу якунида	4
Жами			30

Дастурнинг информацион-услугий таъминоти

Ўқув жараёнини ташкил этишда мавзуларни кўргазмали воситалардан, слайдлар, диапроектор ва мультимедия фойдаланиш асосида ўрганиш кўзда тутилган. Айрим амалий машғулотларни бажаришда шахсий компьютерлар ёрдамида намоёниш материалларидан фойдаланиш тавсия этилади.

Таҳлиллар, прогнозли кўрсаткичларни ҳисоблаш, диаграммаларни, персонал компьютерда электрон жадвалларда Excel дастури билан ишлаш орқали ёрқин намоён этилиши мумкин.

«Махсус фанларни ўқитиш методикаси» фанини ўрганишда талаба амалий ёрдам тариқасида давлат бюджети ижроси ва махсус фанларни ўқитиш МЕТОДИКАСИ тўғрисидаги ҳисобот материаллари, бюджет тизимини бошқариш органларининг Низомлари, давлат даромадлари ва харажатлари юзасидан режавий ва ҳисобот маълумотлари, мамлакат тўлов ва ташқи савдо баланси ва бошқа амалий материаллар, тегишли чизмалар, жадваллар, слайдлар, тарқатма материаллар билан таъминланади.

Фан бўйича баҳолаш мезонлари

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим Вазирининг 2010 йил 25 августдаги “Олий таълим муассасаларида Магистрлар билимини назорат қилиш ва баҳолашнинг рейтинг тизими тўғрисидаги низомга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида”ги 333-сонли буйруғи билан тасдиқланган ва Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида 2010 йил 26 август 1981-1-сон билан рўйхатдан ўтказилган “Олий таълим муассасаларида Магистрлар билимини назорат қилиш ва баҳолашнинг рейтинг тизими тўғрисида”ги Низомда кўрсатилганидек, Магистрнинг фан бўйича ўзлаштиришини баҳолаш мунтазам равишда олиб борилади ва қуйидаги турлар орқали амалга оширилади:

- жорий назорат (ЖН);
- оралиқ назорат (ОН);
- якуний назорат (ЯН).

Низомга мувофиқ, «Махсус фанларни ўқитиш МЕТОДИКАСИ»фани бўйича Магистрларнинг ўқув семестри давомидаги ўзлаштириш кўрсаткичи 100 баллик тизимда баҳоланади ва назорат турлари бўйича қуйидагича тақсимланади:

- жорий назорат (ЖН) – 35 балл;
- оралиқ назорат (ОН) – 35 балл;
- якуний назорат (ЯН) – 30 балл.

жорий назорат - Магистрнинг фан мавзулари бўйича билим ва амалий кўникма даражасини аниқлаш ва баҳолаш усули. Жорий назорат фаннинг хусусиятидан келиб чиққан ҳолда, семинар, лаборатория ва амалий машғулотларида оғзаки сўров, тест ўтказиш, суҳбат, назорат иши,

коллоквиум, уй вазифаларини текшириш ва шу каби бошқа шаклларда ўтказилиши мумкин;

оралиқ назорат - семестр давомида ўқув дастурининг тегишли (фаннинг бир неча мавзуларини ўз ичига олган) бўлими тугаллангандан кейин Магистрнинг билим ва амалий кўникма даражасини аниқлаш ва баҳолаш усули. Оралиқ назоратининг сони (бир семестрда икки мартадан кўп ўтказилмаслиги лозим) ва шакли (ёзма, оғзаки, тест ва ҳоказо) ўқув фанига ажратилган умумий соатлар ҳажмидан келиб чиққан ҳолда белгиланади;

яқуний назорат - семестр якунида муайян фан бўйича назарий билим ва амалий кўникмаларни Магистрлар томонидан ўзлаштириш даражасини баҳолаш усули. Яқуний назорат асосан таянч тушунча ва ибораларга асосланган “Ёзма иш” шаклида ўтказилади.

Таълим йўналиши ва мутахассисликлари айрим фанларининг хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда тегишли факультет Илмий Кенгаши қарори асосида кўпи билан 40 фоиз фанлардан яқуний назоратлар бошқа шаклларда (оғзаки, тест ва ҳоказо) ўтказилади.

**«Махсус фанларни ўқитиш МЕТОДИКАСИ» фани бўйича
Магистрларнинг билимларини баҳолаш қуйидаги мезонлар асосида
амалга оширилади:**

Балл	баҳо	Магистрнинг билим даражаси
86-100	Аъло	<ul style="list-style-type: none"> - Махсус фанларни ўқитиш методикасининг назарий асослари ва амалиёти бўйича мустақил хулоса чиқариш ва қарор қабул қилиш; - Махсус фанларни ўқитиш методикасининг назарий асослари ва амалиёти бўйича ижодий фикрлай олиш; - мустақил мушоҳада юритиш; - назарий билим ва кўникмаларни амалда қўллай олиш; - фанга тааллуқли таянч ибораларнинг моҳиятини тушуниш; - таянч ибораларни билиш, фарқлай олиш ва мазмунини айтиб бериш; - фаннинг умумий мазмуни, мавзулари тўғрисида тасаввурга эга бўлиш
71-85	Яхши	<ul style="list-style-type: none"> - мустақил мушоҳада юритиш; - назарий билим ва кўникмаларни амалда қўллай олиш; - фанга тааллуқли таянч ибораларнинг моҳиятини тушуниш; - таянч ибораларни билиш, фарқлай олиш ва мазмунини айтиб бериш; - фаннинг умумий мазмуни, мавзулари тўғрисида тасаввурга эга бўлиш
55-70	Қониқарли	<ul style="list-style-type: none"> - фанга тааллуқли таянч ибораларнинг моҳиятини тушуниш; - таянч ибораларни билиш, фарқлай олиш ва мазмунини айтиб бериш; - фаннинг умумий мазмуни, мавзулари тўғрисида тасаввурга эга бўлиш

0-54	Қониқарсиз	- таянч ибораларни билмаслик, фарқлай олмаслик ва мазмунини айта олмаслик; фаннинг умумий мазмуни, мавзулари тўғрисида тасаввурга эга бўлмаслик.
------	------------	--

Магистрларнинг фан бўйича баҳолаш турларида тўплаган баллари семестр якунида рейтинг қайдномасига бутун сонлар билан қайд этилади ва балларда ифодаланган ўзлаштириши қуйидагича баҳоланади:

86-100 балл – “аъло”

71-85 балл – “яхши”

55-70 балл – “қониқарли”

0-54 балл – “қониқарсиз”.

Саралаш бали 55 баллни ташкил этади.

Магистрнинг семестрда жорий (ЖН) ва оралик(ОН) назорат турлари бўйича тўплаган баллари ушбу назорат турлари умумий балининг 55 фоизидан кам бўлса ёки семестр якунида жорий, оралик ва якуний назорат турлари бўйича тўплаган баллари йиғиндиси 55 балдан кам бўлса, у академик қарздор деб ҳисобланади.

Академик қарздор Магистрларга семестр тугаганидан кейин қайта ўзлаштириш учун бир ой муддат берилади. Шу муддат давомида фанни ўзлаштирма олмаган Магистр, факультет декани тавсиясига кўра белгиланган тартибда ректорнинг буйруғи билан Магистрлар сафидан четлаштирилади

«Махсус фанларни ўқитиш методикаси» фанидан Магистр билимини рейтинг тизими асосида баҳолаш

№	Кўрсаткичлар	Жорий назоратдаги максимал балл	Оралик назоратдаги максимал балл			ЯН да ги максимал балл
		Жами	1-О. Б.	2-О. Б.	Жами	
1	Дарсга қатнашганлик даражаси	0-7	0-3	0-3	0-6	
2	Маъруза конспекти ва маърузада ўтилган мавзуларни ўзлаштирганлик даражаси		0-6	0-6	0-12	
3	Семинар дарсларига тайёргарлиги, адабиётлардан конспекти, сўзга чиқиши, масалани билиши ва баён этиш савияси	0-16				
4	Мустақил таълим топшириқларини бажариш, уларнинг мазмунини ўзлаштириш даражаси	0-5	0-3	0-3	0-6	
5	Илмий тўғарақда маъруза (реферат) билан чиқиши	0-4	0-2	0-2	0-4	

6	Газета ва журналларда мутахассисликка кириш фанига оид мақолалар билан чиқиши		0-1	0-2	0-3	
7	Мавзулар бўйича слайд, харита ва кўргазмалар куроллар тайёрлашдаги фаолияти	0-3	0-2	0-2	0-4	
8	Якуний баҳолаш оғзаки ёки тест усулида амалга оширилади.					30
	Жами	35,0	17,0	18,0	35,0	30,0

Магистрнинг фан бўйича назорат турларида тўпланган *баллари* семестр якунида *рейтинг қайдномасига бутун сонлар билан қайд қилинади*. Рейтинг дафтарчасининг “Ўқув режасида ажратилган соат” устунига семестр учун фанга ажратилган умумий ўқув юклама соатлари, “Фандан олинган баҳо” устунига эса, **100** баллик тизимдаги ўзлаштириши қўйилади.

Магистрнинг саралаш балидан паст бўлган ўзлаштириши рейтинг дафтарчасига қайд этилмайди.

Якуний назоратни “Ёзма иш” асосида ўтказиш

М Е З О Н И

Магистрлар “Махсус фанларни ўқитиш методикаси” фанидан якуний назоратни тест топшириқлари ёки “Ёзма иш” усулида топширадилар ва уларни ўзлаштириш кўрсаткичи 0 дан 30 баллгача баҳоланади. Якуний назоратни “Ёзма иш” усулида топширилганда Магистрлар билими 0-6 балл (ЯН балининг 20 фоизи) оралиғида баҳоланади. Якуний назоратни 0-24 балл (ЯН балининг 80 фоизи) оралиғида баҳоланадиган қисми компютер синфларида тест топшириқлари асосида ўтказилади. Магистрлар берилган 30 та тест топшириқлари бўйича ҳар бир тўғри жавоб учун 0,8 баллга эга бўладилар.

Агар якуний назорат “Ёзма иш” усулида амалга оширилса, синов кўп вариантли усулда ўтказилади. Ҳар бир вариантда иккитадан савол ҳамда биттадан амалий топшириқ бўлиб, ҳар бир саволга тегишли жавоблар ёзилади. Ҳар бир саволга ёзилган жавоблар бўйича ўзлаштириш кўрсаткичи 0-2 балл оралиғида баҳоланади. Амалий топшириқ ҳам 0-2 балл оралиғида баҳоланади.

Берилган ҳар бир саволга тўғри ва тўлиқ жавоб ёзилса, иқтисодий таҳлилнинг назарий ва услубий асослари тўғри қўлланилса, иқтисодиётвий ва бошқарув таҳлиliga оид ўз мустақил фикрига эга бўлса ва уни ёзма шаклда баён эта олса, жавобда мантикий яхлитликка еришилса, ўзлаштириш кўрсаткичи 1,7-2 балл билан баҳоланади.

Амалий топшириқ шартида белгиланган амаллар тўлиқ бажарилса, иқтисодий ҳодиса ва жараёнларга таъсир етувчи омиллар тўлиқ ва тўғри аниқланса, омиллар таъсирига ижодий ёндошган ҳолда хулоса ва фикрлар билдирилса, 1,7-2 балл билан баҳоланади.

Берилган ҳар бир саволга тўғри жавоб ёзилса, иқтисодий таҳлилнинг назарий ва услубий асослари тўғри қўлланилса, жавобда мантиқий яхлитликка еришилса, ўзлаштириш кўрсаткичи 1,4-1,6 балл билан баҳоланади.

Амалий топшириқ шарида белгиланган амаллар тўлиқ бажарилса, иқтисодий ҳодиса ва жараёнларга таъсир етувчи омилларнинг бир қисми тўғри аниқланса, хулоса ва фикр билдирилса, 1,4-1,6 балл билан баҳоланади.

Берилган ҳар бир саволга тўғри жавоб ёзилса, иқтисодий таҳлилнинг назарий ва услубий асослари тўғри қўлланилса, ўзлаштириш кўрсаткичи 1,1-1,3 балл билан баҳоланади.

Амалий топшириқ шарида белгиланган амаллар тўлиқ бажарилса, иқтисодий ҳодиса ва жараёнларга таъсир етувчи омилларнинг бир қисми тўғри аниқланса, хулоса ва фикр билдирилса, 1,1-1,3 балл билан баҳоланади.

Берилган ҳар бир саволга жавоб ёзилмаса, нотўғри жавоб ёзилса ёки ўқув адабиётидан сўзма-сўз кўчириб ёзилса, ўзлаштириш кўрсаткичи 0-1 балл билан баҳоланади.

Амалий топшириқ шарида белгиланган амаллар бажарилмаса, иқтисодий ҳодиса ва жараёнларга таъсир етувчи омиллар аниқланмаса, хулоса ёзилмаса 0-1 балл билан баҳоланади.

Ёзма синов бўйича умумий ўзлаштириш кўрсаткичини аниқлаш учун вариантда берилган саволларнинг ҳар бири учун ёзилган жавобларга қўйилган ўзлаштириш баллари қўшилади ва йиғинди Магистрнинг якуний назорат бўйича ўзлаштириш бали ҳисобланади.

Якуний назоратни “Тест топшириқлари” асосида ўтказиш М Е З О Н И

Магистрлар “Махсус фанларни ўқитиш методикаси” фанидан якуний назоратни тест топшириқлари ёки “Ёзма иш” усулида топширадилар ва уларни ўзлаштириш кўрсаткичи 0 дан 30 баллгача баҳоланади.

Агар якуний назорат “Тест топшириқлари” асосида амалга оширилса, синов кўп вариантли усулда компьютер синфларида ўтказилади. Ҳар бир вариантда 30 тадан тест топшириғи бўлиб, Магистрга саволларнинг жавобини белгилаш учун 30 дақиқа вақт берилади. Ҳар бир тест топшириғига Магистр томонидан берилган жавоблар 1 балл билан баҳоланади.

Берилган тест топшириқларининг 26-30 тасига тўғри жавоб белгилаган Магистр 26-30 балл оралиғида баҳоланади.

Берилган тест топшириқларининг 22-25 тасига тўғри жавоб белгилаган Магистр 22-25 балл оралиғида баҳоланади.

Берилган тест топшириқларининг 17-21 тасига тўғри жавоб белгилаган Магистр 17-21 балл оралиғида баҳоланади.

Берилган тест топшириқларининг 16 ва ундан камига тўғри жавоб белгилаган Магистр 0-16 балл оралиғида баҳоланади.

Дарсликлар ва ўқув қўлланмалар рўйхати

Асосий

1. Mihael Talbot-Smith, Sandra K. Abell. Ken Appleton, Deborah L. Hanuscin «Handbook of Research on Science Education» Routledge, 2013.
2. Henri Poincare «Science and Method» Courier Cjrproethion, 2017.
3. Татур Ю. «Высшее образование: методология и опыт проектирования». Издательство Litres, 2016, 788 с.
4. Челышкова Марина, Звонников В. «Контроль качества обучения при аттестации: компетентный подход». Издательство Litres, 2016, 1543 с.
5. Бордовская Н.В. Реан А.А. «Педагогика». Учебное пособие. «Издательский дом Питер». 2014 г. 304с.
6. Методика преподавания экономических дисциплин: Учеб.пособие/ Н.Хужаев, П.З. Хашимов, Т.Т.Джураев, О.Б. Гимранова: Ташкент, 2005 –140 стр.

Қўшимча

7. Ходиев Б.Ю., Бекмурадов А.Ш., Болтабаев М.Р., Голиш Л.В. Илмий тадқиқотчилик фаолиятига тайергарлик асослари: Уқув услубий қўлланма- Т.: Иқтисодиёт, 2010.
8. Голиш Л.В., Хошимова Д.П. «Таълим жараенида интерфаол таълим услублари ва замонавий ахборот- коммуникациялардан фойдаланиш» тренингнинг уқув-методик материаллари. – Т.: ТДИУ, 2013 й..- 76 б.
9. Хасанбоев Ж., Сарибоев Х. ва б. Педагогика. Уқув қўлланма - Т.: Фан, 2006.
- 10.Хужаев Н. , Тожибоева Д. Махсус фанларни ўқитиш услубияти. Уқув қўлланма - Т.: Фан, 2009.
- 11.Хужаев Н. , Шомуротова Н. Махсус фанларни ўқитиш услубияти. Уқув қўлланма - Т.: Фан, 2012.
- 12.Тожибоева Д. Махсус фанларни ўқитиш методикаси . Уқув қўлланма - Т.: FAN VA TECHNOLOGIYA, 2007. 541б.

Интернет сайтлари:

1. [Http// www. Mail. Tdiu/uz](http://www.Mail.Tdiu/uz)- ТДИУ электрон кутубхонаси.
2. www.ziynet.uz-таълим портали
3. www.mf.uz
4. www.budget.ru
5. www.lex.uz
6. www.gov.uz

Самарканд иқтисодий ва сервис институти “Иқтисодиёт” кафедраси
доценти Хусанова Гульчехра Муҳаммадиевнанинг “Махсус фанларни ўқитиш
методикаси” фани бўйича тайёрлаган ишчи дастурига

ТАҚРИЗ

Ўзбекистоннинг давлат мустақиллигини қўлга киритиши, ўзининг
иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш йўлини белгилаши кадрлар тайёрлаш
tizими ва мазмунини қайта кўриб чиқиш, бу борада қатор чоралар кўриш
заруратини келтириб чиқарди. Шу муносабат билан, энг аввало, таъкидлаш
лозимки, иккита жуда муҳим ҳужжат қабул қилинди: таълим соҳасида давлат
сиёсатининг асосий тамойилларини, республикада таълим тизими ва
турларини белгилаб берган «Таълим тўғрисида»ги Қонун ва таълим
tizимини тубдан ислоҳ қилишга доир «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»
қабул қилинди. Бугунги кунда Дастурнинг учинчи босқичи амалга
оширилмоқдаки, Шу сабабли “Махсус фанларни ўқитиш методикаси”
фанининг магистрларга ўргатилиши долзарб аҳамиятига эга.

Ишчи дастурда “Махсус фанларни ўқитиш методикаси” фанининг
мақсади белгиланган бўлиб унда магистрларга таълим муассасаларининг
ресурс, кадрлар ва ахборот базасини янада мустаҳкамлаш, ўқув-тарбия
жараёнини энг янги ўқув-методик комплекслар, илғор педагогик ва ахборот
технологиялари билан тўлиқ таъминлаш; миллий (элита) таълим
муассасаларининг тикланиши ва ривожланиши, уларнинг мустақиллиги ва
ўз-ўзини бошқаришини таъминлаш; таълим жараёнини ахборотлаштиришни
таъминлаш, узлуксиз таълим тизимини дунё ахборот тармоқларига чиқиш
имкони бўлган компьютер ахборот тизимлари билан тўлиқ камраб олинган.

Ишчи дастурда “Махсус фанларни ўқитиш методикаси” фанининг
мақсади. Фанинг вазифаларидан ташқари. Фан бўйича магистрларнинг
билим, кўникма ва малакаларига кўйиладиган талаблар. Маъруза ва амалий
хамда мустақил таълим мавзулари берилган. Шундан чиқадики ушбу ишчи
дастурни фойдаланишга тавсия этаман.

«Daka-tech» Россиялик четэл
корхонаси бош директори Сулейманов Э.Н

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти “Иқтисодиёт” кафедраси
доценти Хусанова Гульчехра Мухаммадиевнанинг “Махсус фанларни ўқитиш
методикаси” фани бўйича тайёрлаган ишчи дастурига

ТАҚРИЗ

«Мутахассислик фанларини ўқитиш методикаси» ўқув қўлланмасида мўлжалланган мазкур ишда мутахассислик фанларини ўқитишнинг назарий ва методик масалалари қамраб олинган бўлиб, республикада иқтисодиёт соҳаларига кадрларни тайёрлашнинг долзарб муаммолари, шу жумладан, иқтисодий таълимни ташкил этишнинг меъёрий ва ҳуқуқий ҳужжатлари таҳлил қилинган. Олий таълимда, хусусан иқтисодий таълим йўналишида мутахассислик фанлари бўйича маъруза, семинар, лаборатория ва амалий машғулотларни ўтказиш ҳамда талабаларнинг мустақил ишларига раҳбарлик қилиш юзасидан тавсиялар берилган. Иқтисодчи тайёрладиган олий таълим муассасаларида “Мутахассислик фанларини ўқитиш методикаси” курсининг утилиши ҳам мақсадга мувофиқ.

Ушбу курснинг ишчи дастури магистрларни мутахассисликларида мутахассислик фанларини ўқитиш, педагогик назоратни амалга ошириш методлари ёритилган. Мазкур ишда янги педагогик технологияларни таълим жараёнига татбиқ этиш, ўқитувчи ва талабаларнинг самарали мулоқотини ташкил этиш масалалари ҳам ўз аксини топган.

«Мутахассислик фанларини ўқитиш методикаси» фани мутахассисликлари бўйича таҳсил олаётган магистратура талабаларига мўлжалланган. Ундан ижтимоий-гуманитар йўналишидаги бошқа фанларни ўқитишда ҳам фойдаланиш мумкин.

Ишчи дастарнинг мавзулари кетма-кетлиги курсни ўзлаштиришда талабаларга қулайликлар яратиб беради. Ҳар бир мавзу пухта уйланган ҳамда педагогик нуқтаи назардан туғри хулосаларни чиқаришни ўргатади. Умуман олганда ушбу ишчи дастур тайёрланиши, мазмун моҳияти, қуйилган мақсади, расмийлаштирилиши белгиланган талабларга тулиқ жавоб беради. Шуларни ҳисобга олиб ушбу ишчи дастурни учун тавсия этаман.

Самарқанд вилояти Статистика
бошқармасининг биринчи ўринбосари Абдиев Ш.

Қонун ҳужжатлари кўринишидаги иловалар

КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ МИЛЛИЙ ДАСТУРИ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси қарор қилади:

1. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури тасдиқлансин.
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини босқичма-босқич рўёбга чиқариш юзасидан комплекс тадбирлар режасини ишлаб чиқиб амалга оширсин. Давлат бюджетини тасдиқлашда Миллий дастурнинг молиявий ва моддий таъминотига алоҳида эътибор берилсин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти И.Каримов
Тошкент ш29 август 1997 йил.№ 463-І

МУНДАРИЖА УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1. МУАММОЛАР ВА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИНИ ТУБДАН ИСЛОҲ ҚИЛИШ ОМИЛЛАРИ

- 1.1. Ривожланишнинг эришилган даражаси
- 1.2. Камчиликлар ва муаммолар
- 1.3. Ислоҳ қилишнинг омиллари

2. МИЛЛИЙ ДАСТУРНИНГ МАҚСАДИ, ВАЗИФАЛАРИ ВА УНИ РЎЁБГА ЧИҚАРИШ БОСҚИЧЛАРИ

- 2.1. Мақсад ва вазифалар
- 2.2. Дастурни рўёбга чиқариш босқичлари

3. КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШНИНГ МИЛЛИЙ МОДЕЛИ

- 3.1. Шахс
- 3.2. Давлат ва жамият
- 3.3. Узлуксиз таълим
  - 3.3.1. Узлуксиз таълимни ташкил этиш ва ривожлантириш принциплари
  - 3.3.2. Узлуксиз таълимни ислоҳ қилиш йўналишлари
  - 3.3.3. Узлуксиз таълим тизими ва турлари.
Мактабгача таълим.
Умумий ўрта таълим.
Ўрта махсус, касб-хунар таълими
Олий таълим
Олий ўқув юртидан кейинги таълим
- 3.4. Кадрлар тайёрлаш тизимида фан
- 3.5. Кадрлар тайёрлаш тизимида ишлаб чиқариш

4. КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

- 4.1. Таълимнинг узлуксизлигини таъминлаш
- 4.2. Педагог ва илмий-педагог кадрлар тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш
- 4.3. Таълим жараёнини мазмунан ўзгартириш
- 4.4. Маънавий-ахлоқий тарбия ва маърифий ишлар
- 4.5. Иқтидорли болалар ва истеъдодли ёшлар
- 4.6. Таълим тизимини бошқариш
- 4.7. Касб-хунар таълими сифатини назорат қилиш тизимини шакллантириш
- 4.8. Таълим тизимини молиялаш
- 4.9. Моддий-техника таъминоти
- 4.10. Таълим тизимининг яхлит ахборот маконини вужудга келтириш
- 4.11. Таълим хизмати кўрсатиш бозорини ривожлантириш
- 4.12. Таълим соҳасида ижтимоий кафолатларни таъминлаш ҳамда бу соҳани давлат томонидан қўллаб-қувватлаш
- 4.13. Фан ва таълим жараёнлари алоқаларини ривожлантириш
- 4.14. Ишлаб чиқариш ва таълим тизими интеграциялашувини ривожлантириш
- 4.15. Таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасидаги халқаро ҳамкорлик

5. ДАСТУРНИ РЎЁБГА ЧИҚАРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ ТАДБИРЛАРИ УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

Ўзбекистон Республикаси инсон ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этилишини, жамиятнинг маънавий янгиланишини, ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётини шакллантиришни, жаҳон ҳамжамиятига қўшилишни таъминлайдиган демократик ҳуқуқий давлат ва очик фуқаролик жамияти курмокда.

Инсон, унинг ҳар томонлама уйғун камол топиши ва фаровонлиги, шахс манфаатларини рўёбга чиқаришнинг шароитларини ва таъсирчан механизмларини яратиш, эскирган тафаккур ва ижтимоий хулқ-атворнинг андозаларини ўзгартириш республикада амалга оширилаётган ислохотларнинг асосий мақсади ва ҳаракатлантирувчи кучидир. Халқнинг бой интеллектуал мероси ва умумбашарий кадриятлар асосида, замонавий маданият, иқтисодиёт, фан, техника ва технологияларнинг ютуқлари асосида кадрлар тайёрлашнинг мукамал тизимини шакллантириш Ўзбекистон тараққиётининг муҳим шартидир.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастури «Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг қоидаларига мувофиқ ҳолда тайёрланган бўлиб, миллий тажрибанинг таҳлили ва таълим тизимидаги жаҳон миқёсидаги ютуқлар асосида тайёрланган ҳамда юксак умумий ва касб-хунар маданиятига, ижодий ва ижтимоий фаолликка, ижтимоий-сиёсий ҳаётда мустақил равишда мўлжални тўғри ола билиш маҳоратига эга бўлган, истиқбол вазифаларини илгари суриш ва ҳал этишга қодир кадрларнинг янги авлодини шакллантиришга йўналтирилгандир.

Дастур кадрлар тайёрлаш миллий моделини рўёбга чиқаришни, ҳар томонлама камол топган, жамиятда турмушга мослашган, таълим ва касб-хунар дастурларини онгли равишда танлаш ва кейинчалик пухта ўзлаштириш учун ижтимоий-сиёсий, ҳуқуқий, психологик-педагогик ва бошқа тарздаги шароитларни яратишни, жамият, давлат ва оила олдида ўз жавобгарлигини ҳис этадиган фуқароларни тарбиялашни назарда тутди.

1. МУАММОЛАР ВА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИНИ ТУБДАН ИСЛОҲ ҚИЛИШ ОМИЛЛАРИ

1.1. Ривожланишнинг эришилган даражаси

Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигига эришиб, иқтисодий ва ижтимоий ривожланишнинг ўзига хос йўлини танлаши кадрлар тайёрлаш тузилмаси ва мазмунини қайта ташкил этишни зарур қилиб қўйди ва қатор чора-тадбирлар кўришни: «Таълим тўғрисида»ги Қонунни жорий этишни (1992 йил); янги ўқув режалари, дастурлари,

дарсликларини жорий этишни, замонавий дидактик таъминотни ишлаб чиқишни, ўқув юртларини аттестациядан ўтказишни ва аккредитациялашни, янги типдаги таълим муассасаларини ташкил этишни тақозо этди. Мактабгача таълим соҳасида уйларда ташкил этиладиган болалар боғчалари ҳамда «болалар боғчаси-мактаб» мажмуи тармоғи ривожланиб бормоқда. Болаларга чет тилларни, хореографик, тасвирий ва мусиқа санъати, компьютер саводхонлиги асосларини ўргатувчи 800 да ортиқ гуруҳ ташкил этилган. Янги типдаги мактаблар ва умумтаълим ўқув юртлари тармоғи ривожланиб бормоқда. Ҳозирги кунда 238 лицей ва 136 гимназия ишлаб турибди. «Соғлом авлод учун», «Маънавият ва маърифат», «Иқтисодий таълим», «Қишлоқ мактаби», «Ривожланишда нуқсонли бўлган болаларни тиклаш» ва бошқа тармоқ дастурлари рўёбга чиқарилмоқда. Республика умумтаълим мактабларида 435 мингдан ортиқ ўқитувчи ишламоқда, уларнинг 73 фоизи олий маълумотлидир.

Меҳнат бозорини, энг аввало қишлоқ жойларда меҳнат бозорини шакллантиришнинг ҳудудий хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ҳунар-техника таълимини қайта ташкил этишга киришилди. Ҳозирги кунда бу тизимда жами 221 минг кишини таълим билан қамраб олган 442 ўқув юрти, шу жумладан 209 касб-ҳунар мактаби, 180 касб-ҳунар лицейи ва 53 бизнес-мактаб ишлаб турибди. Бугунги кунда бошланғич касб-ҳунар таълими ўқув юртларида қарийб 20 минг ўқитувчи ва малакали мутахассислар ишламоқда.

Республикада жами 197 минг киши таълим олаётган 258 ўрта касб-ҳунар таълими ўқув юрти ишлаб турибди. Уларда қарийб 16 минг ўқитувчи ва муҳандис-педагог ходимлар меҳнат қилмоқда.

Ўзбекистон олий мактаби тизими 58 олий ўқув юртини, шу жумладан 16 университет ва 42 институтни ўз ичига олади, уларда 164 минг талаба таълим олмоқда; 16 университетнинг ўн иккитаси Ўзбекистон мустақилликка эришган дастлабки икки йилда ташкил топди. Олий ўқув юртларида ишлаётган 18,5 минг ўқитувчининг 52 фоизи фан доктори ва фан номзодларидир. Олий таълимда кадрлар тайёрлашни марказлаштиришдан ҳудудий йўналишга ўтказиш иши олиб борилмоқда, ўқув юртларининг тармоғи кенгаймоқда, университет таълими ривожланмоқда. Билимларнинг янги тармоқлари бўйича кадрлар тайёрлаш бошлаб юборилди, олий мактабни кўп босқичли тизимга ўтказиш амалга оширилмоқда. Абутурентлар ва талабаларнинг билим даражасини тест ва рейтинг асосида баҳолашнинг илғор усуллари жорий этилмоқда. Олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар сифатига ошган талабаларга мувофиқ аспирантура ва докторантурада кадрлар тайёрлаш иши кенгаймоқда. Олий аттестация комиссияси ташкил этилди. Республикада қарийб 4 минг аспирант бўлиб, улардан 69 фоизи олий таълим тизимида ва 31 фоизи илмий-тадқиқот институтларида таълим олмоқда. Жами илмий ва илмий-педагог кадрларнинг 8 фоизини фан докторлари ва 37 фоизини фан номзодлари ташкил этади.

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизимида 23 институт, 16 факультет, 4 марказ ва 14 малака ошириш курслари ишлаб турибди. Иқтидорли болалар ва ўқувчи ёшларни қўллаб-қувватлаш бўйича давлат сиёсати собитқадамлик билан олиб борилмоқда. Истеъдодли ўсмир ва қизларни излаб топиш, уларга кўмаклашиш, уларнинг қобилияти ва истеъдодини ўстириш бўйича махсус фондлар ташкил этилди, қобилиятли ёшларни чет эллардаги етакчи ўқув юртлари ва илмий марказларда ўқитиш ва сатжировкадан ўтказиш йўлга қўйилди. Фан ва таълим соҳасида халқаро алоқалар кенгайиб бормоқда. Шунга қарамай, содир этилган ўзгартиришлар кадрлар тайёрлаш сифатини ошириш, мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш талабларига мувофиқ бўлишини таъминлай олмади.

1.2. Камчиликлар ва муаммолар

Кадрлар тайёрлаш тизимининг демократик ўзгартириш ва бозор ислохотлари талабларига мувофиқ эмаслиги, ўқув жараёнининг моддий-техника ва ахборот базаси етарли эмаслиги, юқори малакали педагог кадрларнинг етишмаслиги, сифатли ўқув-услубий ва илмий адабиёт ҳамда дидактик материалларнинг камлиги, таълим тизими, фан ва ишлаб чиқариш ўртасида пухта ўзаро ҳамкорлик ва ўзаро фойдали интеграциянинг йўқлиги кадрлар тайёрлашнинг мавжуд тизимидаги жиддий камчиликлар сирасига киради.

Таълим-тарбия ва ўқув жараёнларининг таркибини, босқичларини бир-бири билан узвий боғлаш, яъни узлуксиз таълим — тарбия тизимини ташкил қилиш муаммолари ҳал қилинган эмас. Амалдаги таълим тизими замонавий, тараққий топган демократик давлатлар талабларига жавоб бера олмайди. Мутахассислар тайёрлаш, таълим-тарбия тизими жамиятда бўлаётган ислохот, янгиланиш жараёнлари талаблари билан боғланмаган.

Мактабгача таълим ва тарбия, аҳволи қониқарсизлигича қолмоқда. Боғча ёшидаги болаларнинг 25 фоизигина мактабгача тарбия муассасаларига қамраб олинган, холос. Мактабгача болалар муассасаларидан ва оиладан мактабга келган болаларнинг тайёргарлик даражаси ўртасида сезиларли тафовут мавжуд. Мактабларда ва бошқа ўқув юртларида таълим жараёнининг ўзидаги ва ўқитиш услубиятидаги ҳар хил камчиликлар оқибатида билим беришда юзага келган нодемократик ҳамда жамият учун зарарли муҳит шунга олиб келдики ўқувчиларда мустақил фикрлаш ривожланмай қоляпти, оқилона ҳаётий ечимлар қабул қилиш учун етарли тайёргарлик йўқ. 9–11 синфларни тамомлаган ёшлар мустақил ҳаётда ўз ўрнини аниқлай олмайди. Уларда ўзларига ишонч шаклланган эмас. Ўрта мактаб битирувчиларнинг 10 фоизигина олий ўқув юртларига ўқишга кирмоқда, холос. Мажбурий тўққиз йиллик таълимга асосланган ўн бир йиллик умумий ўрта таълим илмий асосланмагандир, у ўқувчиларда касбга йўналтириш ва таълимнинг амалий йўналтирилганлиги етарли даражада бўлиши ҳамда мустақил фикр юритиш, меҳнат фаолияти кўникмалари шаклланиши таъминланмаяпти. Ҳар йили таянч мактабларнинг 100 минг нафарга яқин битирувчиси ишлаб чиқариш соҳасида ҳамда касб-ҳунар таълимини давом эттириш учун талаб этилмай қолидирилмоқда. Таълим тизимидаги мавжуд умумтаълим ва касб-ҳунар дастурлари ўртасида узвийлик ва ворисликнинг йўқлиги сабабли таянч ва ўрта мактаб битирувчиларида касбга йўналтирилганлик ва меҳнат фаолияти кўникмалари шаклланмай қоляпти. Натижада йигит ва қизлар ўз қобилиятлари, истаклари, ижодий ва меҳнат мойилликларига монанд ҳаёт йўлини белгилаб олишда жиддий қийинчиликлар сезмоқдалар.

Ўқув жараёни билим даражаси ўртача бўлган ўқувчиларга мўлжалланган бўлиб, таълимнинг иқтидорли ёшлар билан яқка тартибдаги ўқув дастурлари бўйича ишлаш каби механизмларидан яхши фойдаланилмаяпти. Ўқув дастурлари мафкуравий сарқитлардан тўлиқ ҳоли бўлганича йўқ, уларда маънавият ва, ахлоқ асосларини ўргатувчи, иқтисодий, ҳуқуқий, эстетик билимларни берувчи фанларга етарлича ўрин берилмаяпти. Ҳунар-техника билим юртларидан янги типдаги таълим муассасаларига ўтиш кўпроқ оғизда бўлиб, амалда эса уларда таълим эскириб қолган моддий-техника ва ўқув-услубий базасида, тегишли қайта тайёргарликдан ўтмаган ўқитувчи кадрлар билан амалга оширилмоқда.

Бир босқичли олий таълим меҳнат бозори эҳтиёжларини, ишлаб чиқаришдаги таркибий ўзгаришларни ва илғор халқаро тажрибани тўлиқ ҳажмда ҳисобга олмайди. Ўқув-тарбия жараёнини ташкил этишда ўқув юртлари етарлича мустақилликка эга эмас, улар касбий меҳнат бозорининг ўзгарувчан шароитларига яхши мослашиб бормаяпти. Илмий муассасалар, ишлаб чиқариш ва ижтимоий институтлар кадрларни тайёрлаш жараёнига етарли даражада қўшилганлари йўқ. Давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш, таълим муассасаларини давлат аттестацияси ва аккредитациясидан ўтказиш вазифалари белгилаб олинмаган. Ўқувчиларнинг билим даражасини баҳолаш

тизими объективлик ва тезкорликни таъминламайди. Касб-хунара таълимнинг обрўси ҳамда ўқитувчилар, тарбиячилар ва мураббийларнинг, илмий ва илмий-педагог кадрларнинг ижтимоий мақоми пасайиб бормоқда. Таълим хизмати кўрсатиш ва кадрлар тайёрлаш соҳасида маркетинг мавжуд эмас, таълим тизимини кўп вариантли молиялаш схемаси ишлаб чиқилмаган. Олий малакали кадрлардан самарали фойдаланилмаяпти. Кадрлар билими ва улар тайёргарлигининг сифатини назорат қилиш ҳамда баҳолаш тизими қониқарсиз ишламоқда.

Ўқитувчилар, педагоглар ва тарбиячиларнинг каттагина қисми яхши тайёргарлик кўрмаганлиги, уларнинг билим ва касб савияси пастлиги жиддий муаммо бўлиб қолмоқда, малакали педагог кадрлар етишмаслиги сезилмоқда. Мактабгача таълим соҳасидаги жами тарбиячи ва педагогларнинг атиги 20 фоизи олий маълумотлидир. Мактабларнинг ўқитувчилар билан таъминланганлиги ўртача 93 фоизни ташкил этган ҳолда, бу кўрсаткич айрим вилоятларда 77–80 фоиздан, муайян фанлар бўйича эса 50 фоиздан ошмайди. Илмий ва илмий-педагог кадрларнинг ўртача ёши «улғайиб» бормоқда. Республика олий ўқув юртларида 40 ёшга тўлмаган фан докторлари жами фан докторларининг 0,9 фоизини, 50 ва ундан катта ёшдагилар эса 79 фоизни ташкил этади. Фан докторлари илмий даражасига тасдиқланганлар ўртача 50, фан номзодлари эса 36 ёшдадир.

1.3. Ислох қилиш омиллари

Кадрлар тайёрлаш тизимини ислох қилишнинг муҳим омиллари қуйидагилардан иборат:

- республиканинг демократик ҳуқуқий давлат ва адолатли фуқаролик жамияти қуриш йўлидан изчил илгарилиб бораётганлиги;
- мамлакат иқтисодиётида туб ўзгартиришларнинг амалга оширилиши, республика иқтисодиёти асосан хом ашё йўналишидан рақобатбардош пировард маҳсулот ишлаб чиқариш йўлига изчил ўтаётганлиги, мамлакат экспорт салоҳиятининг кенгаётганлиги;
- давлат ижтимоий сиёсатида шахс манфаати ватаълим устуворлиги қарор топганлиги;
- миллий ўзликни англашининг ўсиб бориши, ватанпарварлик, ўз ватани учун ифтихор туйғусининг шаклланаётганлиги, бой миллий маданий-тарихий анъаналарга ваҳалқимизнинг интеллектуал меросига ҳурмат;
- Ўзбекистоннинг жаҳон жамиятига интеграцияси, республиканинг жаҳондаги мавқеива обрў-эътиборининг мустаҳкамланиб бораётганлиги.

2. МИЛЛИЙ ДАСТУРНИНГ МАҚСАД, ВАЗИФАЛАРИ ВА УНИ РЎЎБГА ЧИҚАРИШ БОҚИЧЛАРИ

2.1. Дастурнинг мақсад ва вазифалари

Мазкур дастурнинг мақсади — таълим соҳасини тубдан ислох қилиш, уни ўтмишдан қолган мафкуравий қарашлар ва сарқитлардан тўла халос этиш, ривожланган демократик давлатлар даражасида, юксак маънавий ва, ахлоқий талабларга жавоб берувчи юқори малакали кадрлар тайёрлаш Миллий тизимини яратишдир. Ушбу мақсадни рўёбга чиқариш қуйидаги вазифалар ҳал этилишини назарда тутаяди:

- «Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ таълим тизимини ислох қилиш, давлат вано давлат таълим муассасалари ҳамда таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида рақобат муҳитини шакллантириш негизида таълим тизимини ягона ўқув-илмий-ишлаб чиқариш мажмуи сифатида изчил ривожланишни таъминлаш;
- таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимини жамиятда амалга ошириляётган янгиланиш, ривожланган демократик ҳуқуқий давлат қурилиши жараёнларига мослаш;
- кадрлар тайёрлаш тизими муассасаларини юқори малакали мутахассислар билан таъминлаш, педагогик фаолиятнинг нуфузи ва ижтимоий мақомини кўтариш;

- кадрлар тайёрлаш тизими вамазмунини мамлактнинг ижтимоий ваиктисодий тарақиёти истиқболларидан, жамият эҳтиёжларидан, фан, маданият, техника ватехнологиянинг замонавий ютуқларидан келиб чиққанҳолда қайта қуриш;
- таълим олувчиларни маънавий-ахлоқийтарбиялашнинг вамаърифий ишларнинг самарали шакллари ҳамда услубларини ишлаб чиқишважорий этиш;
- таълим вакадрлар тайёрлаш, таълим муассасаларини аттестациядан ўтказиш ваакредитация қилиш сифатига баҳоберишнинг холис тизимини жорий қилиш;
- янги ижтимоий-иқтисодий шароитларда таълимнинг талаб қилинадиган даражаси васифатини, кадрлар тайёрлаш тизимининг амалда фаолият кўрсатиши вабарқарор ривожланишининг кафолатларини, устуворлигини таъминловчи норматив, моддий-техника ахборот базасини яратиш;
- таълим, фан ваишлаб чиқариш самарали интеграциялашувини таъминлаш, тайёрланаётган кадрларнинг миқдори васифатига нисбатан давлатнинг талабларини, шунингдек нодавлат тузилмалари, корхоналар ваташкilotларнинг бюртмаларини шакллантиришнинг механизмларини ишлаб чиқиш;
- узлуксиз таълим вакадрлар тайёрлаш тизимига бюджетдан ташқари маблағлар, шужумладан чет эливестициялари жалб этишнинг реал механизмларини ишлаб чиқишваамалиётга жорий этиш;
- кадрлар тайёрлаш соҳасида ўзаро манфаатли халқаро ҳамкорликни ривожлантириш.

2.2. Дастурни рўёбга чиқариш босқичлари

Миллий дастурнинг мақсад ва вазифалари босқичма-босқич рўёбга чиқарилади. Биринчи босқич (1997–2001 йиллар) — мавжуд кадрлар тайёрлаш тизимининг ижобий салоҳиятини сақлаб қолиш асосида ушбу тизимни ислоҳ қилиш ва ривожлантириш учун ҳуқуқий, кадрлар жиҳатидан, илмий-услубий, молиявий-моддий шарт-шароитлар яратиш. Ушбу босқичда қуйидагиларни амалга ошириш зарур:

- «Таълим тўғрисида»гиҚонунга мувофиқ таълим тизими мазмунини таркибий қайта қуриш ватубдан янгилаш;
- педагог ваилмий-педагог кадрлар тайёрлаш ҳамда уларнинг малакасини оширишни замон талабларига жавоб берадиган даражада ташкил этиш;
- таълим олувчиларнинг юксак тайёргарлилик даражаси, малакаси, маданий вамаънавий-ахлоқийсавиясининг сифатига нисбатан қўйиладиган зарур талабларни белгилаб берувчи давлат таълим стандатларини яратиш важорий этиш;
- ўқув-услубий мажмуаларнинг ҳамда таълим жараёни дидактик ваахборот таъминотининг янги авлодини ишлаб чиқишважорий этиш;
- ўрта махсус, касб-ҳунар таълими учун зарур моддий-техника, ўқув-услубий вакадрлар базасини тайёрлаш;
- таълим вакадрлар тайёрлашга бюджетдан ташқари маблағлар жалб этишнинг механизмларини такомиллаштириш, давлат таълим муассасалари билан бир қаторда нодавлат таълим муассасаларини ривожлантиришни ҳамназарда тутган ҳолда таълим хизмати кўрсатиш соҳасида рақобатга асосланган муҳитни вужудга келтириш;
- таълим муассасалари фаолиятига баҳоберишнинг рейтинг тизимини, кадрлар тайёрлаш сифати вауларга бўлган эҳтиёжнинг мониторингини олиб бориш тизимини ишлаб чиқишважорий этиш;
- халқаро алоқаларни кенгайтириш вақучайтириш, кадрлар тайёрлашда халқаро донорлик ташкилотлари вафондлари фаолиятига тегишли шароитлар яратиш, шунингдек республика таълим соҳасига чет эливестицияларини жалб этиш бўйича реалчора-тадбирлар ишлаб чиқишвауларни амалга ошириш;
- Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини рўёбга чиқаришнинг мониторингини олиб бориш.

Ушбу босқичда болаларни олти-етти ёшдан мактабга қабул қилиш уларнинг жисмоний ва, ақлий жиҳатдан ривожланганлигини эътиборга олган ҳолда амалга

оширилади. Тақозо этилаётган ўқувчи ўринлари зарур моддий-техника шарт-шароитлари ва педагог кадрлар билан таъминланган ҳолда изчил тайёрланади. Биринчи босқич бажарилишининг мониторинги асосида Миллий дастурни рўёбга чиқариш йўналишларига аниқликлар киритилади.

Иккинчи босқич (2001–2005 йиллар) — Миллий дастурни тўлиқ рўёбга чиқариш, меҳнат бозорининг ривожланиши ва реалижтимой-иқтисодий шароитларни ҳисобга олган ҳолда унга аниқликлар киритиш. Мажбурий умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълимига, шунингдек ўқувчиларнинг қобилиятлари ва имкониятларига қараб, табақалаштирилган таълимга ўтиш тўлиқ амалга оширилади.

Таълим муассасаларини махсус тайёрланган малакали педагог кадрлар билан тўлдириш таъминланади, уларнинг фаолиятида рақобатга асосланган муҳит вужудга келтирилади. Таълим муассасаларининг моддий-техника ва ахборот базасини мустақкамлаш давом эттирилади, ўқув-тарбия жараёни юқори сифатли ўқув адабиётлари ва илғор педагогик технологиялар билан таъминланади. Узлуксиз таълим тизимини ахборотлаштириш амалга оширилади. Таълим хизмати кўрсатиш бозорини шакллантириш механизмлари тўлиқ ишга солинади.

Учинчи босқич (2005 ва ундан кейинги йиллар) — тўпланган тажрибаларни таҳлил этиш ва умумлаштириш асосида, мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш истикболларига мувофиқ кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш ва янада ривожлантириш. Таълим муассасаларининг ресурс, кадрлар ва ахборот базалари янада мустақкамланади, ўқув-тарбия жараёни янги ўқув-услубиймажмуалар, илғор педагогик технологиялар билан тўлиқ таъминланади. Миллий (элита) олий таълим муассасаларини қарор топтириш ва ривожлантириш амалга оширилади. Касб-ҳунар таълими муассасаларининг мустақил фаолият юритиши ва ўзини ўзи бошқариш шакллари мустақкамланади.

Таълим жараёнини ахборотлаштириш, узлуксиз таълим тизими жаҳон ахборот тармоғига уланадиган компьютер ахборот тармоғи билан тўлиқ қамраб олинади.

3.3.3. Узлуксиз таълим тизими ва турлари

Узлуксиз таълим тизимининг фаолият олиб бориши давлат таълим стандартлари асосида, турли даражалардаги таълим дастурларинингизчил-лиги асосида таъминланади ва қуйдаги таълим турларини ўз ичига олади:

- мактабгача таълим;
- умумий ўрта таълим;
- ўрта махсус, касб-ҳунар таълими;
- олий таълим;
- олий ўқувюртидан кейинги таълим;
- кадрлар малакасини ошириш вауларни қайта тайёрлаш;
- мактабдан ташқари таълим.

Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг ўзига хос хусусияти мустақил равишдаги тўққиз йиллик умумий ўрта ҳамда уч йиллик ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини жорий этишдан иборатдир. Бу эса, умумий таълим дастурларидан ўрта махсус, касб-ҳунар таълими дастурларига изчил ўтилишини таъминлайди. Умумий таълим дастурлари: мактабгача таълим, бошланғич таълим (I–IV синфлар), умумий ўрта таълим (I–IX синфлар), ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини қамраб олади.

Касб-ҳунар таълими дастурлари ўрта махсус, касб-ҳунар таълими, олий (бакалаврият, магистратура) таълим ва олий ўқув юртидан кейинги таълимни, кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлашни қамраб олади.

Мактабгача таълим

Мактабгача таълим бола соғлом, ҳар томонлама камол топиб шаклланишини таъминлайди, унда ўқишга интилиш ҳиссини уйғотади, уни мунтазам таълим олишга

тайёрлайди. Мактабгача таълим бола олти-етти ёшга етгунча давлат ва нодавлат мактабгача тарбия болалар муассасаларида ҳамда оилаларда амалга оширилади. Мактабгача таълим мақсади ва вазифаларини рўёбга чиқаришда маҳаллалар, жамоат ва хайрия ташкилотлари, халқаро фондлар фаол иштирок этади. Мактабгача тарбияни ривожлантириш учун қуйидагиларни амалга ошириш лозим бўлади:

- малакли тарбиячи вапедагог кадрларни устувор равишда тайёрлаш;
- мактабгача таълимнинг самарали психологик-педагогик услубларини излаш ва жорий этиш;
- болаларни оилада тарбиялашни ташкилий, психологик, педагогик ва услубий жиҳатдан таъминлаш;
- замонавий ўқув-услубий қўлланмалар, техник воситалар, ўйинчоқлар ва ўйинлар яратиш ҳамда уларни ишлаб чиқариш;
- мактабгача ёшдаги болаларни халқнинг бой маданий-тарихий мероси ва умумбашарий қадриятлар асосида маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш учун шарт-шароитлар яратиш;
- мактабгача муассасаларнинг ҳархил турлари учун турли вариантлардаги дастурларни танлаб олиш, мактабгача тарбиянинг барча масалалари бўйича малакали консултация хизмати кўрсатиш имкониятини яратиш;
- мактабгача тарбия васоғломлаштириш муассасалари тармоғини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш механизмини ишлаб чиқиш.

Умумий ўрта таълим

Тўққиз йиллик (I–IX синфлар) ўқишдан иборат умумий ўрта таълим мажбурийдир. Таълимнинг бу тури бошланғич таълимни (I–IV синфлар) қамраб олади ҳамда ўқувчиларнинг фанлар асослари бўйича мунтазам билим олишларини, уларда билим ўзлаштириш эҳтиёжини, асосий ўқув-илмий ва умуммаданий билимларни, миллий ва умумбашарий қадриятларга асосланган маънавий-ахлоқий фазилатларни, меҳнат кўникмаларини, ижодий фикрлаш ва атроф муҳитга онгли муносабатда бўлишни ва касб танлашни шакллантиради. Умумий ўрта таълим тугалланганидан кейин таълим фанлари ва улар бўйича олинган баҳолар кўрсатилган ҳолда давлат томонидан тасдиқланган намунадаги аттестат берилади.

Умумий ўрта таълимнинг янгича тизими ва мазмунини шакллантириш учун қуйидагилар зарур:

- мактабнинг I–IX синфлари доирасида сифатли умумий ўрта таълим олишни таъминловчи давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш, бунда академик лицейлар ва касб-хунар коллежларидан кейин олинадиган таълим дастурлари билан мантиқий боғлиқлик ҳисобга олиниши лозим;
- юқори малакали педагог кадрлар тайёрлаш;
- ҳудудларнинг жуғрофий ва демографик хусусиятларига, шахс, жамият ва давлатнинг эҳтиёжларига мувофиқ равишда таълим муассасалари тармоқларини ривожлантириш;
- ўқувчиларнинг қобилияти ва имкониятларига мувофиқ равишда таълимга табақалаштирилган ёндашувни жорий этиш;
- таълим беришнинг илғор педагогик технологияларини, замонавий ўқув-услубий мажмуаларини яратиш ва ўқув-тарбия жараёнини дидактик жиҳатдан таъминлаш;
- ўқувчилар касб-хунар танлайдиган ва психологик-педагогик жиҳатдан маслаҳатлар оладиган марказлар тармоқларини ташкил этиш.

Ўрта махсус, касб-хунар таълим

Умумий ўрта таълим негизида ўқиш муддати уч йил бўлган мажбурий ўрта махсус, касб-хунар таълими узлуксиз таълим тизимидаги мустақил турдир. Ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналиши-академик лицей ёки касб-хунар коллежи ўқувчилари томонидан ихтиёрий танланади.

Академик лицей давлат таълим стандартларига мувофиқ ўрта махсус таълим беради. Ўқувчиларнинг имкониятлари ва қизиқишларини ҳисобга олган ҳолда уларнинг жадал интеллектуал ривожланиши чуқур, соҳалаштирилган, табақалаштирилган, касбга йўналтирилган таълим олишини таъминлайди.

Академик лицейларда ўқувчилар ўзлари танлаб олган таълим йўналиши бўйича (гуманитар, техника, аграр ва бошқа соҳалар) билим савияларини ошириш ҳамда фанни чуқур ўрганишга қаратилган махсус касб-хунар кўникмаларини ўзларида шакллантириш имкониятига эга бўладилар. Бу кўникмаларни ўқишни муайян олий таълим муассасаларида давом эттириш ёки меҳнат фаолиятида рўёбга чиқаришлари мумкин. Касб-хунар коллежи тегишли давлат таълим стандартлари доирасида ўрта махсус, касб-хунар таълими беради; ўқувчиларнинг касб-хунарга мойиллиги, билим ва кўникмаларини чуқур ривожлантириш, танлаб олинган касб-хунар бўйича бир ёки бир неча ихтисосни эгаллаш имконини беради.

Касб-хунар коллежлари жиҳозланганлик даражаси, педагогик таркибнинг танлаганлиги, ўқув жараёнининг ташкил этилиши жиҳатидан янги типдаги таълим муассасалари ҳисобланади. Улар бир ёки бир неча замонавий касб-хунарни эгаллаш ҳамда тегишли ўқув фанларидан чуқур назарий билим олиш имконини беради. Академик лицейлар ва касб-хунар коллежларида таълим олиш ўқувчиларга ўз билимларини чуқурлаштириш ва танлаган ихтисосликларига эга бўлишни таъминлайди. Академик лицейлар ва касб-хунар коллежларининг битирувчиларига давлат томонидан тасдиқланган намунадаги дипломлар берилади. Бу дипломлар таълимнинг кейинги босқичларида ўқишни давом эттириш ёки эгалланган ихтисос ва касб-хунар бўйича меҳнат фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини беради. Ўрта махсус, касб-хунар таълимини ташкил этиш ва ривожлантириш учун қуйдагилар зарур:

- академик лицейлар ва касб-хунар коллежлари фаолият кўрсатишининг норматив базаларини ишлаб чиқишважорий этиш;
- соҳаучун олий таълим муассасаларининг, ишлаб чиқариш, фан ва маданият соҳасининг мутахассисларини жалб этган ҳолда юқори малакали мутахассисларни тайёрлаш вақайта таёрлашни, шужумладан чет элларда тайёрлаш вақайта тайёрлашни ташкил этиш;
- ўрта махсус, касб-хунар таълими давлат стандартларини ишлаб чиқишважорий этиш;
- ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқувмуассасалари учун таълим ва касб-хунар дастурлари, ўқувслужбий мажмуалар ишлаб чиқиш;
- академик лицейларнинг ўқувчилари меҳнат фаолияти кўникмаларини эгаллашлари учун ихтисослаштирилган дастурлар ишлаб чиқишважорий этиш;
- касб-хунар коллежларида тайёрланадиган мутахассисларга нисбатан ихтисос ва касб-хунар, малака талабларининг рўйхатини ишлаб чиқиш;
- худудларнинг жўғрофий ва демографик шарт-шароитларини ватегишли соҳадаги мутахассисларга бўлган маҳаллий эҳтиёжларни ҳисобга олган ҳолда ўрта махсус, касб-хунар таълими тизими таълим муассасаларининг ташкил этилишини ваулар оқилонажойлаштириш-илишини
- академик лицейлар ва касб-хунар коллежларининг моддий техника ва ахборот базаларини мустаҳкамлаш. таъминлаш, уларга ўқувчиларни имкон қадар оиласидан ажратмаган ҳолда қамраб олиш;

Олий таълим

Олий таълим ўрта махсус, касб-хунар таълими негизига асосланади ҳамда икки (бакалаврият ва магистратура) босқичга эга. Олий таълим муассасаларига талабалар қабул қилиш давлат грантлари негизидан ва пуллик-шартномавий асосда амалга оширилади. Бакалаврият- мутахассисликлар йўналиши бўйича фундаментал ва амалий билим

берадиган, таълим муддати камида тўрт йил давом этадиган таянч олий таълимдир. Бакалаврлик дастури тугалланганидан сўнг битирувчиларга давлат аттестацияси якунларига биноан касб бўйича «бакалавр» даражаси берилади ва давлат томонидан тасдиқланган намунадаги, касб-хунар фаолияти билан шуғилланиш ҳуқуқини берадиган диплом топширилади.

Магистратура — аниқ мутахассислик бўйича фундаментал ва амалий билим берадиган, бакалаврият негизида таълим муддати камида икки йил давом этадиган олий таълимдир. «Магистр» даражасини берадиган давлат малака аттестацияси магистрлик дастурининг интиҳосидир. Магистрларга давлат томонидан тасдиқланган намунадаги, касб-хунар фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берадиган диплом топширилади. Икки босқичли олий таълим тизимини ташкил этиш ва ривожлантириш учун куйдагиларни амалга ошириш зарур:

- бакалаврият ва магистратура учун давлат таълим стандартларини ишлаб чиқишважорий этиш;
- олий таълим муассасалари учун профессор-ўқитувчи кадрлар таёрлаш, шужумладан чет эллардаги етакчи ўқувваилмий марказларда тайёрлаш;
- олий таълим муассасаларида таркибий ўзгартиришлар ўтказиш;
- олий таълим муассасалари бошқарувини такомиллаштириш, бумуассасаларнинг мустақиллигини кучайтириш, муассасалар, васийлар кенгашлари, жамоат назорат кенгашлари шаклдаги жамоат бошқарувини жорий этиш;
- ўқишни, мустақилбилм олишни индивидуаллаштириш ҳамда дистанцион таълим тизими технологияси вавоситаларни ишлаб чиқишваўзлаштириш;
- янги педагогик ваахборот технологиялари, тайёргарликнинг модул тизимидан фойдаланган ҳолда талабаларни ўқитишни жадаллаштириш;
- халқнинг бой маънавий ваинтеллектуал мероси ваумумбашарий қадриятлар асосида таълимнинг инсонпарварлик йўналишини таъминлаш.

Олий ўқув юртидан кейинги таълим

Олий ўқув юртидан кейинги таълим жамиятининг олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрларга бўлган эҳтиёжларини қондиришга, шахснинг ижодий таълим-касб-хунар манфаатларини қаноатлантиришга қаратилган. Олий ўқув юртидан кейинги таълимни олий ўқув юртларида ва илмий-тадқиқот муассасаларида (аспирантура, адъюнктура, докторантура, мустақил тадқиқотчилик) олиш мумкин. Олий ўқув юртидан кейинги таълим босқичлари (аспирантура, докторантура) диссертация ҳимояси билан якунланади. Якуний давлат аттестацияси натижаларига кўра тегишли равишда фан номзоди ва фан доктори илмий даражаси берилиб, давлат томонидан тасдиқланган намунадаги дипломлар топширилади. «Таълим тўғрисида»ги Қонунга ҳамда мамлакатни ижтимоий ва иқтисодий ривожлантириш истиқболларига мувофиқ олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрларни тайёрлаш ва аттестациядан ўтказиш тизимини такомиллаштириш; касб таълими тизими учун олий малакали илмий-педагог кадрларни ҳамда илғор педагогик технологиялар соҳасида илмий кадрларни устувор равишда тайёрлаш; ривожланган мамлакатларнинг илғор таълим муассасалари ва илмий марказларида устувор йўналишлар бўйича олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар тайёрланиши учун шароитлар яратиб бериш; фан, технология ва таълим соҳасида ривожланган мамлакатлар билан халқаро ҳамкорликни чуқурлаштириш.

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта таёрлаш мутахассисларнинг касб билимлари ва кўникмаларини янгилаш ҳамда чуқурлаштиришга қаратилган. Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта таёрлаш таълим муассасаларидаги ўқиш натижаларига кўра давлат томонидан тасдиқланган намунадаги гувоҳнома ёки сертификат топширилади.

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизимини ташкил этиш ва ривожлантириш учун қуйдагилар зарур:

- Кадрлар малакасини ошириш вауларни қайта тайёрлаш тизими фаолиятида янгича таркиб, мазмун ҳамда бутизимни бошқаришни шакиллантириш;
- юқори малакали ўқитувчи-мутахассис кадрлар тайёрлаш васоҳани улар билан тўлдириб боришни таъминлаш;
- кадрлар малакасини ошириш вауларни қайта тайёрлаш тизимининг бусоҳада рақобатга асосланган муҳитни шакиллантиришни васамарали фаолият олиб боришни таъминловчи норматив базасини яратиш;
- кадрлар малакасини ошириш вауларни қайта тайёрлаш таълим муассасаларини давлат аттестацияси вааккредитациясидан ўтказиш тизимини ишлаб чиқишваамалиётга жорий этиш;
- иқтисодиётнинг давлат ванодавлат секторлари, мулкчиликнинг турли шаклидаги ташкилот вamuассасаларнинг талаб-эҳтиёжларига мувофиқ кадрлар вamuтахассисларни илдам қайта тайёрлаш вауларнинг малакасини оширишни таъминловчи давлат ванодавлат таълим муассасаларини ташкил этиш варивожлантиришга кўмаклашиш;
- профессионал тренингнинг илғортехнологик ваускуналарини, шунингдек мураккаб, фан ютуқларини талаб қилувчи технология жараёнлари имитаторларини ишлаб чиқиш, яратиш ваамалий ўзлаштириб олиш.

Мақтабдан ташқари таълим

Болалар ва ўсмирларнинг таълимга бўлган, якка тартибдаги, ортиб борувчи талаб-эҳтиёжларини қондириш, уларнинг бўш вақтини ва дам олишини ташкил этиши учун давлат органлари, жамоат ташкилотлари, шунингдек бошқа юридик ва жисмоний шахслар маданий-эстетик, илмий, техникавий, спорт ва бошқа йўналишларда мақтабдан ташқари давлат ва нодавлат таълим муассасаларини ташкил этадилар. Мақтабдан ташқари таълимни ривожлантириш, унинг тузилмаси ва мазмун-мундарижасини такомиллаштириш вазифаларини ҳал этиш учун қуйдагиларни амалга ошириш керак:

- таълим бериш вакамол топтиришга йўналтирилган хизматлар кўрсатувчи муассасалар тармоғини кенгайтириш вабундай хизматлар турларини кўпайтириш;
- миллий педагогик қадриятларга асосланган важаҳондаги илғортажрибани инобатга олувчи дастурлар вауслужий материаллар ишлаб чиқиш;
- ўқувчиларнинг бўш вақтини ташкил этишнинг, шужумладан оммавий спорт важисмоний тарбия-соғломлаштириш тадбирларининг, болалар туризмнинг, халқ хунармандчилигининг мавжуд турлари вашакллариини такомиллаштириш, миллий турлари вашакллариини тиклаш ҳамда амалиётга жорий этиш.

3.4. Кадрлар тайёрлаш тизимида фан

Кадрлар тайёрлаш миллий модели салмоқли элемент сифатида фанни ўз ичига олади, бу соҳада:

- табиат важамият тараққиёти қонуниятлари тўғрисидаги янги фундаментал ваамалий билимлар шаклланади, кадрлар тайёрлаш тизимида оммалаштириш, ўрганиш вафойдаланиш учун керакли илмий натижалар жамланади;
- олий малакали илмий вапедагог кадрлар тайёрлаш амалга оширилади;
- кадрлар тайёрлаш жараёнини илмий-тадқиқотжихатидан таъминлаш инфраструктураси вужудга келтирилади, таълимнинг ахборот тармоқларида фойдаланиш мақсадида билимнинг турли саҳалари бўйича ахборот базаси шакиллантирилади;
- мамлакатимиз илм-фанининг жаҳонилм-фанига интеграцияси содир бўлади, замонавий илм-фан ватеchnологияларнинг энг муҳиммуаммоларини ҳалэтиш учун илмий ютуқлар вакадрларни халқаро миқиёсда алмашинув амалга оширилади.

Кадрлар тайёрлаш тизимида илм-фаннинг узвий равишда кириб бориши учун қуйдагилар зарур.

илғор педагогик технологияларни яратиш ва ўзлаштириш юзасидан мақсадли инновация лойиҳаларини шакиллантириш ва амалга ошириш йўли билан илм-фаннинг таълим амалиёти билан алоқасини таъминлаш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш; илғор ахборот ва педагогик технологияларни жорий этиш учун экспериментал майдончалар барпо этиш орқали илмий тадқиқотлар натижаларини ўқув-тарбия жараёнига ўз вақтида жорий этиш механизмини рўёбга чиқиш; кадрлар таёрлаш миллий дастурини самарали тарзда бажаришни таъминлаш юзасидан илмий-тадқиқот ишларини олиб бориш; юқори малакали кадрлар тайёрлаш сифатини ошириш, ёшларнинг илмий ижодиётини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш; таълим муассасаларида илмий-тадқиқот ва илмий-педагогик ишлар даражасини баҳолашга замонавий ёндашувни рўёбга чиқариш, илмий тадқиқотлар ва технологик ишланмалар натижалари тижоратлашуви асосида олимларнинг обрў-эътибори ва ижтимоий мақомини ошириш; мамлакат илм-фанининг халқаро илмий ҳамжамиятга интеграциясини фаоллаштириш, таълим соҳаси ва кадрлар тайёрлашни такомиллаштириш мақсадида илмий ютуқлар ва олимлар билан ўзаро алмашинув жараёнини кучайтириш; фан ва технологиялар соҳасидаги фаолиятни маънавий ва моддий рағбатлантириш тизимини ишлаб чиқиш, талабалар ва ёш олимларнинг илмий ютуқлари учун махсус мукофотлар ва совринлар таъсис этиш, махсус стипендиялар сонини кўпайтириш, ёшлар илмий-техникаижодиётининг доимий ишлайдиган кўرғазма ва экспозицияларини ташкил этиш.

3.5. Кадрлар тайёрлаш тизимида ишлаб чиқариш

Ишлаб чиқаришнинг талаб-эҳтиёжлари кадрлар тайёрлаш тизимининг йўналиши, даражаси ва миқёсларини шакиллантиради, касб таёргарлигининг мақсади, вазифалари ва мазмунини белгилайди, малака талабларини илгари суради, таълимнинг мувозий технологиялари ва шаклларини танлашни тақозо этади. Ишлаб чиқариш пировард натижада кадрларнинг сифати ва рақобатбардошлигига баҳо беради. Ишлаб чиқаришнинг кадрлар тайёрлаш тизимидаги вазифалари қуйдагилар билан белгиланади, чунончи у:

- турли савия вამалақадаги мутахассисларга бўлган талаб-эҳтиёжни шакиллантиради;
- ўз ихтиёридаги моддий-техника, молия, кадр ресурслари ҳамда кадрларни ўқитиш, малакасини ошириш вақайта тайёрлаш учун зарур бошқарусларни бериш билан узлуксиз таълим тизимига кўмаклашади;
- муассис, васий, донор, хомий тариқасида айрим мутахассисларни вагуруҳларни мақсадли тайёрлашни, шунингдек турли тип вадаражадаги ўқувюртларини молиялашда қатнашади.
- таълим ва илм-фаннинг турли шакллардаги интеграциясини (муваққат ижодий жамоалар, ўқув-илмий-ишлаб чиқариш мажмуилари, марказлари, технопарклар, технополислар) ривожлантиради. Ишлаб чиқаришнинг кадрлар тайёрлаш тизимидаги мавқеини кучайтириш қуйдаги йўллар билан таъминланади:
  - таълимни корхонадаги унумли меҳнат билан, шужумладан ишлаб чиқариш амалиёти жараёнидаги меҳнат билан қўшиб олиб бориш асосида юқори малакали кадрлар тайёрлаш;
  - кадрлар тайёрлаш ҳамда биргаликда илмий-технология ишланмаларини олиб боришда корхоналарнинг ишлаб чиқариш салоҳиятидан фойдаланиш;
  - таълим олувчиларни меҳнат жамоаларида тарбиялаш (меҳнат, маънавий важисмоний тарбиялаш);

- ишлаб чиқаришнинг талаб-эҳтиёжларини инобатга олиб, техника ватехнологиялар ривожлантиришнинг янги йўналишлари бўйича кадрларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш вауларни малакасини ошириш;
- ишлаб чиқаришнинг иқтисодий ватехнология муаммоларини ҳалэтиш учун олий таълим муассасалари ваилмий ташкилотларнинг илмий салоҳиятини жалб этиш;
- педагог кадрларнинг илғортехнологиялар соҳасидаги малакасини бевосита ишлаб чиқаришда мунтазам ошириб бориш;
- ишлаб чиқаришнинг юқори малакали кадрларини таълим жараёнига вапедагогик фаолиятга жалб этиш;
- ишлаб чиқариш амалиётини ўтиш учун таълим олувчиларни ишжойлари билан таъминлаш;
- ўзаро интеграцияланган таълим муассасаларини замонавий ускуналар, аппаратлар ваасбоблар билан жиҳозлаш.

4. КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Кадрлар тайёрлаш тизимни шакллантириш ва ривожлантириш қуйдаги устувор йўналишларни қамраб олади:

4.1. Таълимнинг узлуксизлигини таъминлаш

Таълимнинг ўз ичига мактабгача таълим, умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини қамраб олувчи янги узлуксиз ва изчил тизими барпо этилади. Олий касб-ҳунар таълимининг бакалаврлар ва магистрлар тайёрлашни назарда тутувчи икки босқичли тизими жорий этилади. Аспирантура ва докторантура фаолияти ривожланиб боради. Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш бўйича рақобатбардош таълим муассасалари вужудга келтирилади.

Таълим муассасаларини ҳудудий йўналишга ўтказиш ва таркибий тузилмасини ўзгартириш иши амалга оширилади. Узлуксиз таълим тизимини ривожлантириш ва унинг самарадорлигини баҳолаш мониторинги амалга оширилади. Узлуксиз таълим тизими учун педогог кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш устуворлиги таъминланади.

4.2 Педагог ва илмий-педагог кадрлар тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш

Педагог кадрларнинг малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлашнинг замон талабларига мослашувчан, таълимнинг юқори сифатли ва барқарор ривожланишини кўзловчи тизими вужудга келтирилади. Педагог кадрларни илдам қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш, рақобатбардош даражада уларнинг касб сифатини қўллаб-қувватлаш таъминланади.

Олий таълим муассасаларида давлат таълим стандартларига мос юқори малакали ўқитувчилар тайёрлаш бўйича махсус факультетлар, шунингдек республика вилоятларида умумий ўрта махсус, касб-ҳунар таълими учун ўқитувчилар ва мутахассислар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш юзасидан махсус марказлар ташкил этилади.

4.3. Таълим жараёнини мазмунан ислоҳ қилиш

Кадрларни ўқитиш ва тарбиялаш миллий тикланиш принциплари ва мустақиллик ютуқлари, ҳалқнинг бой миллий, маънавий ва интеллектуал салоҳияти ҳамда умумбашарий қадриятларга таянган, инсонпарварликка йўналтирилган таълимнинг мазмуни давлат таълим стандартлари асосида ислоҳ қилинади. Таълим олувчининг шахсига, унда таълим ва билимларга бўлган иштиёкни кучайтиришга, мустақил иш тутишни, ифтихор ва инсоний қадр-қиммат туйғусини шакллантиришга алоҳида эътибор берилади.

Педогог кадрларнинг обрў-эътибори, масъулияти ва касб қўнқмасини ошириш юзасидан собитқадам давлат сиёсати олиб борилади. Илғор педагогик технологиялар, таълимининг янги шакл ва услублари, ўқув услублари, ўқув шу жумладан дифференциялашган дастурлар амалиётга жорий этилади.

4.4. Маънавий-ахлоқий тарбия ва маърифий ишлар

Ёш авлодни маънавий-ахлоқий тарбиялашда халқнинг бой миллий маданий-тарихий анъаналарига, урф-одатлари ҳамда умумбашарий қадриятларга асосланган самарали ташкилий, педагогик шакл ва воситалари ишлаб чиқилиб, амалиётга жорий этилади. Шахсни тарбиялаш ва уни ҳар томонлама камол топтиришнинг устуворлиги таъминланади. Умумий ҳамда педогогик маданиятни ошириш мақсадида, мамлакат, аҳолиси орасидаги маърифий ишлар такомиллаштириб борилади. Ўзбекистон мустақиллиги принципларига садоқатли ҳамда жамият тараққиётига мансуб ҳисса қўшишга қодир шахсни шакиллантириш мақсадида таълим муассасалари оналар, оила, маҳалла қўмиталари, Республика Маънавият тарғибот маркази, Миллий ғоя ва мафкураилмий-амалий маркази, жамоат ташкилотлари, фондлар билан ўзаро пухта ҳамкорлик қиладилар.

4.5. Иқтидорли болалар ва истеъдодли ёшлар

Иқтидорли болалар ва истеъдодли ёшларни аниқлаш ва ўқитиш услубияти, психологик-педагогик ва ташкилий шароитлари яратилади, бундай болалар ва ёшларга оид маълумотларнинг республика банки ва мониторинги шаклланади. Махсус ўқув дастурлари ва прогрессив педогогик технологиялар илаб чиқиш учун энг яхши педагог ва олимлар жалб қилинади, ўқув-тарбия жараёнида уларнинг фаол иштироки таъминланади. Фан ва техникани, сиёсат ва иқтисодиётни, маданият ва саънатни ўргатиш марказлари қабилидаги ҳамда миллий (элита) таълим муассасалари ташкил этилади. Иқтидорли болалар ва истеъдодли ёшларни чет элларда умумий ва касбий жиҳатдан тайёргарликдан ўтказишга қаратилган собит қадам фаолият амалга оширилади. Академик лицейларнинг ўқувчиларига, биринчи навбатда иқтидорли, юксак истеъдод соҳибларига, билимнинг тегишли соҳалари ва фаннинг аниқ йўналишлари бўйича ўз табиий қобилиятларини намоён этиш ва ривожлантириш, ўзларидаги ноёб истеъдодни руёбга чиқариш учун кенг имкониятлар яратилади.

4.6. Таълим тизимини бошқариш

Узлуксиз таълим тизимини ва кадрлар тайёрлашнинг давлат ва нодавлат таълим муассасаларини таркибий жиҳатдан ўзгартириш ва уларни изчил ривожлантириш давлат йўли билан бошқариб борилади. Барча даражадаги таълим бошқарув органларининг ваколат доиралари «Таълим тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ белгиланади. Таълимнинг норматив-ҳуқуқ базаси ривожлантирилади. Молия-хўжалик фаолияти олиб бориш ҳамда таълим жараёнини ташкил этишда ўқув юртларининг ҳуқуқлари кенгайяди ва мустақиллиги таъминланади. Таълим муассасалари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда аттестациядан ўтказилади ҳамда аккредитацияланади. Аккредитация якунларига кўра таълим соҳасида фаолият кўрсатиш ҳуқуқи берилади.

Муассис ташкилотларнинг, маҳаллий ҳокимият органларининг, савдо-саноат доираларининг, жамоат ташкилотларининг, фондларининг ва ҳомийларининг вакиллари ўз ичига олувчи васийлик ва кузатув кенгашлари тузиш орқали таълим муассасаларининг самарали, жамоат бошқаруви тизими жорий этилади.

4.7. Касб-ҳунар таълими сифатини назорат қилиш тизимини шакллантириш

Таълим бошқаруви органларига боғлиқ бўлмаган, касб-ҳунар таълими сифатини аттестациядан ўтказувчи давлат хизмати ташкил этилади. Мамлакатни иқтисодий ва ижтимоий ривожлантиришнинг истикбол талабларига монанд давлат таълим стандартлари ишлаб чиқилади. Ўқув юртлари фаолиятини, профессор-педагог кадрлар сифатини ҳамда таълим олувчиларнинг билимини рейтинг асосида баҳолаш тизими татбиқ этилади. Кадрларни тайёрлаш сифатини назорат қилишнинг давлат ва жамоат шакллари ривожлантирилади. Таълим муассасалари битирувчиларини якуний аттестациялаш тизими такомиллаштирилади.

4.8. Таълим тизимини молиялаш

Таълимни ва кадрлар тайёрлашни молиялаш тизими такомиллаштирилади, унинг кўп вариантли (бюджетдан ажратиладиган ва бюджетдан ташқари манбалардан) тизими жорий этилади, таълим муассасаларининг ўзини ўзи пул билан таъминлаши ривожлантирилади, хусусий ҳамда чет эл инвестицияларини таълим соҳасига жалб этиш рағбатлантирилади.

Республика фуқаролари учун кейинчалик уларни тўлашнинг мослашувчан тизимига асосланган таълим кридетлари бериш механизми шакллантирилади. Узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимини моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлашда донорлар ва ҳомийларнинг мавқеи кучайиб боради.

Пуллик таълим хизматлари кўрсатиш, тадбиркорлик, маслаҳат, эксперт, ноширлик, ишлаб чиқариш, илмий ҳамда уставда белгилаб қўйилган вазифаларга мувофиқ бошқа тарздаги фаолият ҳисобидан таълим муассасаларининг даромадлари кўпайиши таъминланади.

4.9. Моддий-техника таъминоти

Ҳар бир минтақанинг демографик ва жўғрофий хусусиятларидан келиб чиқиб, академик лицейлар, касб-ҳунар коллежлари тармоғи барпо этилади. Таълим олувчиларни оиладан ажралмаган ҳолда ўқишга имкон қадар кўпроқ камраб олинади. Мавжуд таълим муассасаларини капитал таъмирлаш ва янги таълим муассасалари қуриш, уларни норматив талабларга мувофиқ, замонавий техника ва технологияларнинг даражасини ҳисобга олган ҳолда жиҳозланишини таъминлаш чоралари кўрилади. Ўқув-тарбия муассасаларини зарур ускуналар, инвентарлар, ашёлар, таълимнинг техникавий, дастурий ва дидактик воситалари билан жиҳозлаш юзасидан ихтисослаштирилган ишлаб чиқаришларни вужудга келтириш қўллаб-қувватланади. Барча босқичдаги таълим жараёнларини компьютерлаштириш ва ахборотлаштириш амалга оширилади.

4.10. Таълим тизимининг яхлит ахборот маконини вужудга келтириш

Замонавий ахборот технологиялари, компьютерлаштириш ва компьютерлар тармоқлари негизида таълим жараёнини ахборот билан таъминлаш ривожланиб боради. Таълим жараёнида оммавий ахборот воситаларининг мавқеи ошиб боради, телевидение ва радионинг таълим дастурлари интеллектуаллашуви таъминланади. Фан ва таълимнинг нашриёт базаси ривожлантирилади, ўқув, ўқув-услубий, илмий, қомусий адабиётлар ва маълумотномалар билан таъминлашнинг барқарор тизими шакллантирилади.

4.11. Таълим хизмати кўрсатиш бозорини ривожлантириш

Таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида маркетингни ривожлантириш йўли билан таълим хизмати кўрсатишнинг рақобатга асосланган бозори шакллантирилади. Давлат ва нодавлат таълим муассасалари ривожлантирилади, таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида рақобатга асосланган муҳит вужудга келтирилади, таълим хизмати кўрсатиш бозори давлат йўли билан бошқариб борилади. Асосий таълим дастурларида назарда тутилмаган консультив ва қўшимча таълим хизматларидан иборат пуллик таълим хизмати кўрсатиш ривожлантирилади.

4.12. Таълим соҳасидаги ижтимоий кафолатларни таъминлаш ҳамда бу соҳани давлат томонидан қўллаб-қувватлаш

Педагогик фаолиятнинг обрў-эътиборини ва ижтимоий мақомини ошириш юзасидан давлат сиёсати рўёбга чиқарилади. Таълим олувчиларнинг ва педагогларнинг ўқиши, соғлиғи ва дам олиш учун зарур шароитлар яратилади. Таълим муассасалари ва соғлиқни сақлаш органлари болалар ҳамда ўқувчи ёшларнинг соғлиғини сақлаш ва мустаҳкамлаш учун зарур чораларни кўрадилар. Ўқув-тарбия жараёнининг соғломлаштиришга қаратилган йўналишини рўёбга чиқариш, соғлом турмуш тарзи нормаларини жорий этиш учун шароитлар таъминланади. Таълим олувчиларнинг тиббий-гигиена маданиятини ошириш, уларнинг жисмоний тарбия ва спорт бобидаги фаоллигини кучайтириш ҳамда жисмоний камолот даражасини ошириш учун ташкилий-услубий ёндашувлар такомиллаштирилади. Соғлиқ ва ривожланишида нуқсонли бўлган болалар учун муносиб муҳит яратилади.

4.13. Фан билан таълим жараёни алоқаларини ривожлантириш

Таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида илғор амалий тадқиқотлар ўтказилади, таълим сифати давлат таълим стандартларига мувофиқ келишини ташкил этиш ва таъминлаш мақсадида педагогика ва таълим соҳасида илмий тадқиқотлар ва илмий-услубий қўлланмалар ишлаб чиқиш фаоллаштирилади. Фундаментал ва амалий фан соҳасидаги илмий кадрларнинг таълим жараёнидаги иштироки рағбатлантирилади, педагогик ва илмий-тадқиқот жараёнларининг алоқаси таъминланади. Ёшларнинг фан-техника соҳасидаги ижодкорлиги ҳар томонлама қўллаб-қувватланади.

4.14. Ишлаб чиқариш ва таълим тизими интеграциялашувини ривожлантириш

Ўқув-ишлаб чиқариш мажмуаларини (марказларини) ташкил этиш ва уларни ривожлантириш, замонавий ускуналар, аппаратлар ва асбоблар билан жиҳозлаш рағбатлантирилади. Кадрлар тайёрлаш ва биргаликдаги илмий-технологик ечимлар яратишда корхоналарнинг ишлаб чиқариш салоҳиятидан самарали фойдаланилади. Ишлаб чиқаришда кадрлар тайёрлаш қўллаб-қувватланади. Илғор технология соҳасида педагог кадрларнинг малакаси бевосита ишлаб чиқаришда мунтазам равишда ошириб борилади.

4.15. Таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасидаги халқаро ҳамкорлик

Кадрлар тайёрлаш соҳасидаги ҳамкорликнинг халқаро-ҳуқуқий базаси яратилади, халқаро ҳамкорликнинг устувор йўналишлари рўёбга чиқарилади, халқаро таълим тизимлари ривожлантирилади, илмий-педагог кадрлар, талабалар ва ўқувчилар алмашиш кенгайди. Таълим тўғрисидаги миллий ҳужжатлар халқаро миқёсда эътироф этилиши учун асос яратилади. Манфаатдор вазирликлар ва идораларнинг, Ўзбекистон Республикасининг чет эллардаги элчихоналарининг кадрлар тайёрлаш соҳасига чет эл инвестицияларини бевосита ва билвосита кенг жалб қилиш борасидаги фаолияти кучайтирилади.

5. МИЛЛИЙ ДАСТУРНИ РЎЁБГА ЧИҚАРИШГА ДОИР ТАШКИЛИЙ ЧОРА-ТАДБИРЛАР

Миллий дастурни амалга ошириш мақсадида:

- Миллий дастурнинг йўналиши ва босқичларини амалга оширишнинг аниқ механизмлари, муддатлари, ижрочилари, молиявий варакурслар таъминоти ифодаланган ечим вачора-тадбирлар тизими ишлаб чиқилади:
  - Миллий дастурни бажариш юзасидан давлат ва жамоат институтларининг фаолияти ҳамда вазифалари белгиланади;
  - Миллий дастурнинг аниқ йўналишларини ишлаб чиқиш жараёнига малакали чет эл экспертлари жалб этилади;
  - Миллий дастурни бажаришда давлат ванодавлат ташкилотлар фаолияти мувофиқлаштирилиб, халқаро ташкилотлар қатнашуви ташкил этилади;
  - Миллий дастурнинг мониторинги ва бажарилишини экспертиза қилиш асосида унинг айрим қоидалари ватадбирларига тузатишлар киритилади;
  - оммавий ахборот воситаларини жалб этган ҳолда, кадрлар тайёрлаш миллий модели рўёбга чиқарилишини таъминлаш масалалари юзасидан семинарлар ва конференциялар ўтказиш орқали Миллий дастурнинг принципиал ёндашувлари ҳамда асосий қоидаларини кенг қўламда тушунтириш ишлари олиб борилади;
  - Миллий дастурнинг мақсад ва вазифаларини амалга ошириш жараёнига жамоат бирлашмалари ва марказлари, республика, аҳолиси кенг табақаларининг фаол иштироки таъминланади;
  - оммавий ахборот воситаларида Миллий дастурнинг бажарилиши мунтазам ёритиб борилади.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш юзасидан Республика комиссияси ташкил этилади, бу Комиссиянинг зиммасига дастурни бажаришга доир барча ишлар ва тадбирларни ташкил этиш ҳамда мувофиқлаштириш, шу жумладан қуйдаги вазифалар юкланади:

- узлуксиз таълимнинг тегишли турлари учун давлат таълим стандартларига кўйиладиган умумий талабларни ишлаб чиқиш;
- умумий ўрта таълим учун давлат таълим стандартларини вабошқазарур норматив ҳужжатларни ишлаб чиқиш;
- ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тизими учун давлат таълим стандартларини, академик лицей ва касб-ҳунар коллежлардан иборат таълим тизимини жорий этиш дастурларини ишлаб чиқиш;
- ўрта умумий таълимга эга бўлган ўқувчиларни академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари тизими билан тўла қамраб олиш тадбирларини, бутизимни ҳудудларнинг демографик, жўрофий хусусиятлари ва кадрларга бўлган эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда жойлаштириш, унинг моддий-техника асосини яратиш;
- академик лицей ва касб-ҳунар коллежларида ишлайдиган ўқитувчилар ва педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш учун таълим муассасаларини ташкил этиш ҳамда уларнинг самарали ишлашини таъминлаш;
- олий таълим муассасалари тизимини Миллий дастур талабларга биноан ислох қилиш, буборада тегишли давлат таълим стандартларини яратиш вазорий этиш;
- мактабгача таълим ватарбия муассасалари фаолиятини такомиллаштириш, болалар тарбиясида вауларни мактабга тайёрлашда оила, маҳалла ҳамда жамоат ташкилотларининг маъсулиятини ошириш;
- таълим муассасаларини зарур дарсликлар ва адабиётлар билан таъминлаш, буишга йирик олимлар, юқори малакали мутахассисларни жалб этиш, таълим ваилм-фан соҳасининг нашриёт базасини ривожлантириш;
- профессор ва педагог кадрларни ривожланган мамлакатлардаги етакчи таълим муассасаларида тайёрлаш ва малакасини ошириш мақсадида махсус Республика жамғармаси ташкил этиш ва унинг фаолиятини таъминлаш;
- узлуксиз таълим тизимида чет тилларни ўрганиш учун зарур шароит яратиш, уларни ўргатишнинг жадаллаштирилган услубларини жорий этиш, ўзбекча-чет тиллар луғатларини, давлат тилидаги махсус адабиётларни нашр этиш;
- узлуксиз таълим соҳаси ўқитувчилари ва педагог кадрларини ижтимоий ҳимоя қилиш вақўллаб-қувватлаш, уларнинг меҳнатига ҳақ тўлаш варағбатлантириш тизимини қайта кўриб чиқиш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш;
- таълим муассасаларини аттестациядан ўтказиш ва аккредитациялаш, кадрлар тайёрлашнинг малака талабларини аниқлаш ҳамда сифатини баҳолаш ишларини ташкил қилиш ва муфовақлаштириш бўйича таълим тизими бошқарувига боғлиқ бўлмаган ягона давлат хизмати ташкил этиш;
- таълимни ахборот билан таъминлаш тизимини шакллантириш в ривожлантириш, уни жаҳонахборот тизими билан боғлаш, оммавий ахборот воситаларининг таълим соҳасидаги вазифаларини белгилаш;
- касб-ҳунар таълими соҳасида кадрларга бўлган талаб ватаклифни ўрганишни ташкил этиш, таълим хизмати кўрсатиш ва касбий меҳнатнинг рақобатга асосланган бозорини ҳамда кадрлар тайёрлаш соҳасида маркетингни шакллантириш.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ
ҚАРОРИ

19.07.2019 й.

№ 607

ОЛИЙ МАЪЛУМОТ ТЎҒРИСИДАГИ
БАКАЛАВР ВА МАГИСТР ДИПЛОМЛАРИНИНГ
ДАВЛАТ НАМУНАЛАРИНИ ТАСДИҚЛАШ ҲАҚИДА

-
- Олий таълим муассасалари битирувчиларига давлат таълим стандартлари асосида давлат намунасидаги бакалавр ва магистр дипломларини бериш, диплом ва унинг иловасидаги ахборот олиш имкониятларини кенгайтириш, уларни илғор хорижий амалиётда фойдаланиладиган намуналар кўринишига келтириш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси **ҚАРОР ҚИЛАДИ:**

-
- 1. Қуйидагилар:
- Олий маълумот тўғрисидаги бакалавр ва магистр дипломларининг давлат намуналари ва уларнинг тавсифлари [1-иловага](#) мувофиқ;
- Олий маълумот тўғрисидаги бакалавр ва магистр дипломлари иловаларининг давлат намуналари [2-иловага](#) мувофиқ;
- Олий таълим муассасаларида бериладиган академик маълумотноманинг давлат намунаси ва тавсифи [3-иловага](#) мувофиқ тасдиқлансин.
- Белгилансинки, олий маълумот тўғрисидаги бакалавр ва магистр дипломлари ва иловаларининг давлат намуналари 2019/2020 ўқув йилидан бошлаб жорий этилади.

-
- 2. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ҳузуридаги "Давлат белгиси" давлат унитар корхонаси олий маълумот тўғрисидаги бакалавр ва магистр дипломларихамда ушбу дипломлар иловалари бланкаларини Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги буюртмалари асосида муҳофазаланган махсусқоғозларда тайёрлаб берилишини таъминласин.

-
- 3. Белгилаб қўйилсинки:
- олий маълумот тўғрисидаги бакалавр ва магистр дипломлари, уларнинг иловалари ҳамда академик маълумотнома бланкаларини тайёрлаш билан боғлиқ харажатларни молиялаштириш аниқ ҳисоб-китобларга асосан ҳар йили Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигига ушбу мақсадлар учун назарда тутилдиган бюджет маблағлари доирасида амалга оширилади;
- олий маълумот тўғрисидаги бакалавр ва магистр дипломлари, уларнинг иловалари ҳамда академик маълумотнома бланкалари компьютерда тўлдирилади ва олий таълим муассасалари битирувчиларга топшириш учун (дубликат бериш ҳолатлари бундан мустасно) текин тарқатилади.

-
- 4. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги уч ой муддатда бакалавр ва магистр дипломларига индивидуал QR-код қўйиш тизими ҳамда унинг дастурий таъминоти ишлаб чиқилишини таъминласин.
- Бунда, QR-код тизими ҳамда унинг дастурий таъминотини ишлаб чиқиш билан боғлиқ харажатлар Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг Олий таълим муассасаларини ривожлантириш жамғармаси маблағлари ҳисобидан қопланади.

- 5. Вазирлар Маҳкамасининг "1999/2000 ўқув йилида Ўзбекистон Республикасининг олий таълим муассасаларига қабул тўғрисида" 1999 йил 2 июндаги 282-сон [қарори](#) ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.
- 6. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги манфаатдор вазирликлар ва идоралар билан биргаликда ўзлари қабул қилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни бир ой муддатда ушбу қарорга мувофиқлаштирсин.
- 7. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ижтимоий ривожлантириш масалалари бўйича ўринбосари А.А. Абдуҳакимов ҳамда олий ва ўрта махсус таълим вазири И.У. Маджидов зиммасига юклансин.
- **Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири** **А. Арипов**

Вазирлар Маҳкамасининг

**2019 йил 19 июлдаги
607-сон қарорига
1-ИЛОВА**

**Олий маълумот тўғрисидаги бакалавр ва магистр
дипломларининг давлат намуналари ва
уларнинг тавсифлари
I. БАКАЛАВР ДИПЛОМИ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ
ҚАРОРИ
07.06.2019 й.
N 467**

**ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ
РЕЙТИНГИНИ АНИҚЛАШ ТАРТИБИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЧОРА-
ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА**

Республика олий таълим муассасалари рейтингини аниқлаш тартибини янада такомиллаштириш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси **ҚАРОР ҚИЛАДИ:**

1. Олий таълим муассасалари рейтингини аниқлаш тартиби тўғрисидаги низом [иловага](#) мувофиқ тасдиқлансин.

2. Олий таълим муассасалари рейтингини (кейинги ўринларда рейтинг деб аталади) аниқлашда қуйидагилар Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекциясининг асосий вазифалари этиб белгилансин:

олий таълим муассасаларининг илмий-педагогик фаолияти даражаси, ўқув-методик ишлар, таълим сифати, талабалар ва битирувчилар билимини тавсифловчи маълумотлар базасини тизимли шакллантириш ҳамда уларни рейтинг индикаторларига мувофиқ баҳолаш асосида ҳар йили республика олий таълим муассасалари рейтингини тузиш;

жаҳондаги етакчи рейтинг ташкилотлари билан ҳамкорлик қилиш ва миллий олий таълим муассасаларининг дунёдаги нуфузли олий таълим муассасалари рейтингига киришида амалий ёрдам кўрсатиш;

рейтинг натижалари асосида республика олий таълим муассасалари фаолияти тўғрисида тахлилий ахборотни тайёрлаш ва уни олий таълим муассасаларида таълим

сифатини оширишга қаратилган аниқ таклифлар билан биргаликда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига киритиш;

ҳар йили рейтинг натижаларини кейинги ўқув йили бошланишидан кечиктирмай Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекциясининг расмий веб-сайтида эълон қилиш ва оммавий ахборот воситаларида кенг ёритиб бориш;

илғор халқаро тажриба асосида ва олий таълимни ривожлантиришнинг устувор йўналишларини ҳисобга олган ҳолда рейтинг тузилмасига зарур ўзгартириш вақўшимчалар киритиш бўйича Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига таклифлар киритиш.

3. Белгилаб қўйилсинки:

тегишли вазирликлар ва идораларнинг масъул таркибий бўлинмалари ҳамда олий таълим муассасаларининг таълим сифатини назорат қилиш бўлимлари томонидан рейтингни аниқлашга доир маълумотлар тўпланади, таҳлил қилинади ҳамда ҳар йили 1 февралга қадар Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекциясига тақдим этилади;

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекциясига киритилаётган рейтингни аниқлашга доир маълумотларнинг асосланганлиги, ишончлилиги ва белгиланган муддатда тақдим этилиши учун маълумотни киритаётган вазирликлар ва идоралар ҳамда олий таълим муассасаларининг биринчи раҳбарига шахсий жавобгарлик юклатилади;

рейтинг натижаларини ҳисоблаш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг кўшма қарори билан тасдиқланадиган олий таълим муассасалари рейтингини ҳисоблаш методикаси асосида амалга оширилади.

4. Вазирлар Маҳкамасининг "Республика олий таълим муассасалари рейтингини баҳолаш тизимини жорий этиш тўғрисида" 2012 йил 29 декабрдаги 371-сон [қарори](#) (Ўзбекистон Республикаси ҚХТ, 2013 й., 1-сон, 10-модда) ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси бошқа манфаатдор вазирликлар ва идоралар билан биргаликда бир ой муддатда улар қабул қилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни ушбу қарорга мувофиқлаштирсин.

6. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ижтимоий ривожлантириш масалалари бўйича ўринбосари А.А. Абдуҳақимов, Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси бошлиғи У.Н. Ташкенбаев ҳамда олий ва ўрта махсус таълим вазири И.У. Маджидов зиммасига юклансин.

Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири

А. Арипов

Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz),

2019 йил 10 июнь

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ ТОМОНИДАН
РЎЙХАТГА ОЛИНГАН
08.10.2018 й.
№ 3076

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРИНИНГ
10.09.2018 й.
№ 20-2018

БУЙРУҒИ

Олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчилар таркибининг ўқув юкларини ҳамда ўқув-услубий, илмий-тадқиқот ва "устоз-шогирд" ишларини белгилаш [қоидаларини](#) тасдиқлаш тўғрисида

Ўзбекистон Республикаси "[Таълим тўғрисида](#)"ги ва "[Кадрлар тайёрлаш миллий дастури тўғрисида](#)"ги қонунларига асосан ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича [Харакатлар стратегияси](#) тўғрисида"ги [Фармони](#), 2017 йил 20 апрелдаги [ПҚ-2909-сон](#) "Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ва 2018 йил 5 июндаги [ПҚ-3775-сон](#) "Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарорларига мувофиқ, шунингдек профессор-ўқитувчилар таркибининг шахсий иш режасини тартибга солиш ва тизимлаштириш мақсадида **БУЮРАМАН:**

1. Олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчилар таркибининг ўқув юкларини ҳамда ўқув-услубий, илмий-тадқиқот ва "устоз-шогирд" ишларини белгилаш қоидалари [иловага](#) мувофиқ тасдиқлансин.

2. Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазирининг 2015 йил 9 сентябрдаги 5-2015-сон "Олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчилар таркибининг ўқув, илмий-методик, илмий-тадқиқот, ташкилий-методик, маънавий-ахлоқий ва тарбиявий ишлар юкларини аниқлаш [қоидаларини](#) тасдиқлаш тўғрисида"ги [буйруғи](#) (рўйхат рақами 2720, 2015 йил 19 октябрь) (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2015 й., 42-сон, 540-модда) ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

3. Мазкур буйруқ расмий эълон қилинган кундан эътиборан кучга кириди.
Вазир **И. Маджидов**

Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz),
2018 йил 9 октябрь

"Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами",
2018 йил 15 октябрь, 41-сон, 816-модда

Ўзбекистон Республикаси
Адлия вазирлигида
2018 йил 8 октябрда 3076-сон
Ўзбекистон Республикаси
олий ва ўрта махсус
таълим вазирининг
2018 йил 10 сентябрдаги
20-2018-сон [бўйруғига](#)
ИЛОВА

**Олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчилар
таркибининг ўқув юкларига ҳамда ўқув-услубий,
илмий-тадқиқот ва "устоз-шогирд"
ишларини белгилаш
ҚОИДАЛАРИ**

Ушбу Қоидалар Ўзбекистон Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги [Қонунига](#) ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 июндаги ПҚ-3775-сон "Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги [қарорига](#) мувофиқ олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчилар таркибининг ўқув юкларига ҳамда ўқув-услубий, илмий-тадқиқот ва "устоз-шогирд" ишларини белгилаш қоидаларини белгилайди.

Мазкур Қоидалар Тошкент давлат юридик университети, ҳарбий олий таълим муассасалари ва Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ўз фаолиятини юритаётган халқаро ва хорижий олий таълим муассасаларига нисбатан татбиқ этилмайди.

1-БОБ. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1. Олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчилари таркиби (бундан буён матнда профессор-ўқитувчилар деб юритилади) меҳнатини нормалаштириш ҳар ўқув йили учун профессор-ўқитувчилар ва кафедра мудири томонидан тузиладиган ҳамда проректорлар билан келишилган ҳолда ўқув ишлари бўйича проректор (факультет декани) томонидан тасдиқланадиган ўқув йили бўйича шахсий иш режаларига асосланади.

2. Профессор-ўқитувчиларнинг ўқув йили бўйича шахсий иш режаси таркибига ўқув юкларига ҳамда ўқув-услубий, илмий-тадқиқот ва "устоз-шогирд" ишларининг турлари киритилади. Иш турлари профессор-ўқитувчиларнинг ўқув йили бўйича шахсий иш режаларида тўлиқ ва аниқ акс эттирилиши керак. Жорий ўқув йили якунида фақат мазкур ўқув йили давомида амалга оширилган ишлар ҳисобга олинади.

Ўқув йили давомида бажарилган қўшимча иш турлари профессор-ўқитувчиларнинг йиллик шахсий иш режаларига киритиб борилиши мумкин.

3. Профессор-ўқитувчиларнинг шахсий иш режаси таркибига киритиладиган ўқув юкларига ҳамда ўқув-услубий, илмий-тадқиқот ва "устоз-шогирд" ишлари:

тўлиқ штатда фаолият кўрсатаётган профессор-ўқитувчилар учун профессор-ўқитувчиларнинг лавозимларига қўйилган малака талаблари асосида;

тўлиқ штатда бўлмаган ва ўриндош сифатида фаолият кўрсатаётган профессор-ўқитувчилар учун уларнинг ставкаларига мувофиқ тарзда профессор-ўқитувчиларнинг лавозимларига қўйилган малака талаблари асосида;

шунингдек, меҳнатга ҳақ тўлашнинг соатбай шартлари асосида фаолият кўрсатаётган профессор-ўқитувчиларнинг ўқув юкларига ушбу Қоидаларга мувофиқ шакллантирилади.

4. Профессор-ўқитувчиларнинг ўқув йили бўйича шахсий иш режасининг бажарилиши мунтазам равишда кафедра мудири, ҳар семестр якунида факультет декани, декан ўринбосарлари, факультет тузилмаси бўлмаган олий таълим муассасаларида ўқув бўлими (ўқув-услубий бошқарма) ва тегишли йўналишлар бўйича проректорлар томонидан назорат қилиб борилади.

2-БОБ. ПРОФЕССОР-ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ ЎҚУВ ЮКЛАМАСИНИ ҲИСОБЛАШ

5. Профессор-ўқитувчиларнинг (маданият ва санъат йўналишлари ўқув машғулотида иштирок этадиган концертмейстерларнинг) ўқув йили бўйича шахсий иш режасига киритилган, унинг асосий қисми бўлган ўқув юкламасининг соатлардаги ҳажми мазкур Қоидаларнинг [1-иловасида](#) назарда тутилган Олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчиларининг ўқув юкламаси ҳажмини ҳисоблашнинг вақт меъёрларида белгиланган иш турларидан келиб чиқиб, профессор-ўқитувчиларнинг лавозимларига қўйилган малака талаблари асосида ҳисобланади.

Профессор-ўқитувчиларнинг эгаллаб турган лавозимлари бўйича ўқув юкламаси ҳажми факультет декани (кафедра мудири)нинг таклифига мувофиқ олий таълим муассасасининг Кенгаши томонидан тасдиқланади.

6. Ўқув юкламаси бўйича ҳисобланган соатлар ҳажми олий таълим муассасасининг штат бирликлари сонини ҳамда профессор-ўқитувчиларнинг ойлик маошларини белгилаш учун асос бўлмайди.

Штат бирликлари профессор-ўқитувчиларнинг талабалар сонига нисбати бўйича, ойлик маоши эса харажатлар сметаси бўйича тегишли норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар асосида белгиланади.

7. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 11 мартдаги 133-сон [қарори](#) билан тасдиқланган Ижодий таътилар бериш [тартиби](#) ҳамда бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда назарда тутилган нормаларга мувофиқ олиб борилаётган илмий-методик ва илмий-тадқиқот ишларини рағбатлантириш мақсадида профессор-ўқитувчиларнинг ўқув ишлари юкламаси ҳажми кафедра йиғилишининг таклифига асосан олий таълим муассасаси кенгашининг қарори билан ўзгартирилиши мумкин. Бунда профессор-ўқитувчиларнинг тегишли ўқув юкламасининг муайян қисми кафедранинг бошқа профессор-ўқитувчиларининг ўқув юкламасига қўшимча равишда тақсимланади.

8. Маъруза машғулоти илмий унвон ва илмий даражага эга бўлган профессор-ўқитувчилар томонидан ўтказилади. Зарур ҳолларда (маъруза машғулоти ҳажми кўп бўлганда ёки профессор, доцент ва катта ўқитувчилар етарли бўлмаганда) олий таълим муассасаси Кенгашининг қарорига асосан камида 3 йиллик илмий-педагогик иш стажига эга бўлган, бироқ илмий унвон ва илмий даражаси бўлмаган ўқитувчиларга бир ўқув йилида 250 соатгача ҳажмда маъруза машғулотларини ўтишга рухсат берилади.

Профессор-ўқитувчиларнинг ўқув (маъруза, амалий (якка), семинар ва лаборатория) соатлари ҳажми 400 соатдан кам бўлмаслиги тавсия этилади. Кафедрага соҳанинг етакчи мутахассислари (академиклар ва профессорлар) жалб этилганда, ушбу ўқув соатлари ҳажмига олий таълим муассасаси Кенгаши қарорига мувофиқ ўзгартириш киритиш мумкин.

3-БОБ. ПРОФЕССОР-ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ ЎҚУВ-УСЛУБИЙ, ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ВА "УСТОЗ-ШОГИРД" ИШЛАРИНИ БЕЛГИЛАШ

9. Профессор-ўқитувчилар фаолиятининг ўқув-услубий, илмий-тадқиқот ва "устоз-шогирд" ишлари бўйича соатлар ҳажми ҳисобланмайдиган иш турлари мазкур Қоидаларнинг [2-иловасида](#) назарда тутилган Олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчиларининг ўқув-услубий, илмий-тадқиқот ва "устоз-шогирд" ишлари турларидан

келиб чиқиб, профессор-ўқитувчиларнинг лавозимларига қўйилган малака талаблари асосида белгиланади.

10. Профессор-ўқитувчиларнинг ўқув-услубий, илмий-тадқиқот ва "устоз-шогирд" ишлари ҳажми мазкур иш турларини бажариш заруриятидан келиб чиқиб, профессор-ўқитувчиларнинг лавозимларига қўйилган малака талаблари асосида факультет декани (кафедра мудирининг таклифига мувофиқ олий таълим муассасаси Кенгаши томонидан тасдиқланади.

11. Профессор-ўқитувчиларнинг илмий-педагогик, ижодий маҳоратини узлуксиз ошириб бориш, талабаларда чуқур назарий билим, амалий ва касбий кўникмаларни шакллантириш, илм-фанга бўлган қизиқишни уйғотиш, уларга миллий ва умуминсоний кадриятларни сингдириш, ҳар томонлама етук мутахассис тайёрлашни назарда тутган ҳолда кафедра мудирининг ўқитишни илғор педагогик ва компьютер технологиялари, янги авлод ўқув адабиётлари асосида ташкил этиш ҳамда ўқув-услубий, илмий-тадқиқот ва "устоз-шогирд" ишлар бўйича аниқ топшириқларни белгилайди.

4-БОБ. ЯКУНИЙ ҚОИДА

12. Мазкур Қоидалар Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги, Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Халқ таълими вазирлиги, Ташқи ишлар вазирлиги, Ахборот технологиялари ва коммуникацияларни ривожлантириш вазирлиги, Маданият вазирлиги, Жисмоний тарбия ва спорт вазирлиги, Қурилиш вазирлиги, Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси, Давлат солиқ қўмитаси, Автомобиль йўллари давлат қўмитаси, Ўзбекистон Бадиий академияси, "Ўзбекистон темир йўллари" АЖ ва Навоий кон-металлургия комбинати Давлат корхонаси билан келишилган.

Қоидаларга

1-ИЛОВА

Олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчиларининг ўқув юклагаси ҳажмини ҳисоблашнинг вақт МЕЪЁРЛАРИ

Т/ Р	Иш турлари	Иш турлари учун ажратилган вақт меъёри	Иш турларининг бажарилганлигини аниқлаш
-----------------	-------------------	---	--

1.	Ўқув (маъруза, амалий, семинар, якка ва лаборатория) машғулотларини ўтказиш.	бир академик соат учун - 1 соат	Ўқув машғулотлари ўқув режага мувофиқ бир академик соатдан (45 минут) ёки танаффуссиз икки академик соатдан (80 минут) ўтказилади. Бунда: амалий ва семинар машғулотлари талабалар сони, одатда, 25 нафаргача талаба бўлган академик гуруҳларда; маъруза машғулотлари, одатда, 100 нафардан ошмаган бирлашган академик гуруҳларда (поток), тиббиёт олий таълим муассасаларида клиник кафедраларда циклга келган гуруҳларда (поток); лаборатория машғулотлари ва чет (рус) тилини ўқитиш, чизма геометрия ва муҳандислик графикаси фанидан амалий машғулотлар, тиббиёт олий таълим муассасаларида тиббий-биологик, клиникагача бўлган ва гигиеник фанлар (тиббиёт олий таълим муассасалари учун) ўқитиш, нофилологик йўналишларда фанни чет тилида ўқитиш, одатда, 12-15 нафаргача талаба бўлган кичик гуруҳларда; маданият, санъат ва спорт йўналишларида якка тартибдаги машғулотлар, одатда, 1-10 нафаргача, ансамбль машғулотларида 2-12 нафаргача талаба бўлган кичик гуруҳларда; тиббиёт олий таълим муассасаларида клиник фанларни ўқитиш,
----	--	---------------------------------	--

			<p>одатда, 5-10 нафаргача талаба бўлган кичик гуруҳларда ўтказилади. Ўқув машғулотларининг ўтказилганлиги гуруҳ журналида қайд этилади.</p> <p>Тиббиёт олий таълим муассасалари учун ўқув машғулотларининг ўтказилганлиги ўқув журналида қайд этилади.</p>
2.	Яқуний давлат аттестацияси белгиланган фанлардан умумлашган маърузалар ва маслаҳатлар ўтказиш	битта фанга (битта поток учун) - 6 соат	Умумлашган маърузалар ва маслаҳатларнинг ўтказилиши яқуний давлат аттестациясини ўтказиш жадвалида қайд этилади.
3.	Курс ишлари ва курс лойиҳаларига раҳбарлик қилиш, улар бўйича маслаҳатлар бериш.	бир курс иши учун - 2 соат; бир курс лойиҳаси учун - 3 соат.	Бир профессор-ўқитувчи бир семестр давомида, одатда, 50 нафаргача талабага (қўпи билан 1-2 та академ гуруҳ талабаларига) курс иши (лойиҳаси) бериши мумкин. Тиббиёт олий таълим муассасалари учун ўқув режада кўрсатилган фанлар бўйича ўтказилади.
4.	Курс иши (курс лойиҳаси)ҳимоясини ўтказиш.	бир курс иши ҳимояси учун - 0,4 соат; бир курс лойиҳаси ҳимояси учун - 0,6 соат. Бунда профессор-ўқитувчининг бир кунлик иш соатихажми 8 соатдан ошмаслиги лозим.	Курс иши (лойиҳаси) ҳимоясида камида 2 нафар профессор-ўқитувчи иштирок этади. Жами соатлар ҳимояда иштирок этган профессор-ўқитувчилар сонига бўлинади ва улар ўртасида тенг тақсимланади. Профессор-

			Ўқитувчининг курс иши (лойиҳаси) ҳимоясини ўтказишда иштирок этиши тегишли қайдномаларда акс эттирилади.
5.	Яқуний давлат аттестациясини ўтказиш.	<p>ёзма иш шаклида бир академ гуруҳ учун - 3 соат; оғзаки шаклда битта талаба учун - 0,2 соат, ижодий ишларда битта талаба учун - 0,3 соат; ёзма иш (ижодий иш)ни текшириш учун ҳар бир ишга - 0,2 соат; тест шаклида битта академ гуруҳ учун - 1 соат. Тиббиёт олий таълим муассасаларида клиникагача бўлган интеграллашган имтиҳон ва беморда ўтказилган клиник имтиҳон бўйича бир нафар талаба учун - 0,5 соат (интеграллашган аттестация учун).</p> <p>Яқуний давлат аттестация комиссияси раисига комиссиянинг битта аъзоси учун бериладиган жами соатга қўшимча равишда 20% қўшилади. Комиссия аъзоларига бериладиган бир кунлик ўқув юкламаси ҳажми 8 соатдан ошмаслиги лозим.</p>	<p>Бир поток (академ гуруҳ)да ёзма иш ўтказиш жараёнида иштирок этган комиссиянинг ҳар бир аъзоси (кузатувчи профессор-ўқитувчи)га 3 соатдан берилади. Оғзаки шаклда ўтказилган яқуний давлат аттестацияси синовлари жами соати унда иштирок этган комиссиянинг ҳар бир аъзосига берилади. Ёзма иш шаклида ўтказилган яқуний давлат аттестацияси синовларининг жами соати ёзма ишни текширишда иштирок этган комиссия аъзолари умумий сонига бўлинади ҳамда комиссия аъзоларига тенг тақсимланади. Тест шаклида ўтказилган яқуний давлат аттестацияси синовлари жами соати унда иштирок этган комиссиянинг ҳар бир аъзосига берилади. Тиббиёт олий таълим муассасаларида клиникагача бўлган интеграллашган имтиҳон ва беморда ўтказилган клиник имтиҳонда жами соатлар имтиҳон олишда иштирок этганлар орасида тенг тақсимланади. Яқуний давлат аттестациясида иштирок этиш тегишли</p>

			<p>буйруқ вақайдномаларда акс эттирилади.</p> <p>Якуний давлат аттестацияси комиссияси таркибини олдиндан аниқлаш имконияти бўлмаган тақдирда, комиссия аъзолари (кузатувчи профессор-ўқитувчи)га комиссия ўз ишини тугатгандан сўнг, соатбайхақ тўланади.</p> <p>Бунда ушбу соатбай иш тури профессор-ўқитувчининг йиллик шахсий иш режасига киритилмайди.</p>
6.	<p>Намунавий ўқув дастурларида кўзда тутилган назорат, ҳисоблаш ва ҳисоб-график ишларини текшириш, маслаҳатлар бериш, тақриз ёзиш ва қабул қилиш. Тиббиёт олий таълим муассасаларида клиник фанларни ўқитишда ишчи ўқув дастурларида кўзда тутилган касаллик тарихлари ва экспертиза баённомаларини текшириш, маслаҳатлар бериш ва қабул қилиш.</p>	<p>битта топшириқ учун - 0,3 соат,</p> <p>бирок битта фанга кўпи билан - 1 соат.</p> <p>Битта касаллик тарихи ва экспертиза баённомаси учун - 0,5 соат</p>	<p>Бир профессор-ўқитувчига кафедра қарорига асосан кўпи билан 3 тагача академик гуруҳ талабалари бириктирилади.</p> <p>Тиббиёт олий таълим муассасаларида касаллик тарихи тегишли кафедрада бир йил давомида сақланади.</p> <p>Мазкур ишларнинг бажарилиши талабаларни баҳолаш журналларида акс эттирилади.</p>
7.	<p>Оралик ва якуний баҳолашларни ўтказиш, шунингдек талабанинг қолдирган (ўзлаштирмаган) дарсларини қайта топширишини қабул қил иш.</p>	<p>фан бўйича оралик баҳолашларда жами ҳар бир талаба учун - 0,2 соат;</p> <p>якуний баҳолашда ҳар бир талаба учун - 0,3 соат.</p> <p>Қолдирилган (ўзлаштирилмаган) дарсларни қайта топширишни қабул қилишда ҳар бир талаба учун - 0,3 соат. Бунда бир ўқув семестри давомида бир профессор-ўқитувчига кўпи билан 20 соат берилади.</p>	<p>Семестр давомида битта фандан кўпи билан 2 тагача оралик баҳолаш ўтказилади. Бунда модуль тизимида ўқитилмаётган ва ҳажми (умумий аудитория соати) семестр давомида ҳафтасига тўлиқ 2 академик соатдан (тиббиёт олий таълим муассасаларида 4 академик соатдан) кам бўлган фанлардан оралик баҳолаш ўтказилмайди.</p> <p>Оралик ва якуний</p>

			баҳолашлар ўтказилиши тегишли жадвалларда акс эттирилади. Ёзма ишлар натижалари эълон қилингандан сўнг 6 ой давомида сақланади. Баҳолашлар жадвали (графиги) семестр бошланган муддатда талабаларга профессор-ўқитувчи томонидан эълон қилинади. Дарсларни қайта топшириш тегишли журнал ёки қайдномаларда акс эттирилади.
8.	Бакалавриат таълим йўналиши талабалари амалиётга раҳбарлик қилиш, уларнинг ҳисоботларини текшириш ва баҳолаш.	Малакавий амалиёт ўтаётган ҳар бир талаба учун бир иш кунига - 0,5 соат. Бунда: ўқув амалиётга раҳбарлик қилиш 1 академ гуруҳ учун бир иш кунига - 6 соат; ишлаб чиқариш ва педагогик амалиётга раҳбарлик қилиш: агар ишлаб чиқариш ва педагогик амалиёт ўталаётган ташкилот олий таълим муассасаси жойлашган ҳудуд доирасида бўлса, бир иш кунига 1 академ гуруҳ учун - 3 соат; агар ишлаб чиқариш ва педагогик амалиёт ўталаётган ташкилот олий таълим муассасаси жойлашган ҳудуд доирасида бўлмаса, амалиётга раҳбарлик қилиш бир иш кунига - 6 соат. Индивидуал ҳолда ўтказиладиган амалиётларда бутун амалиёт даврига бир талаба учун - 2 соат.	Мазкур иш тури бўйича профессор-ўқитувчининг соатлари ҳажми ўқув ишлари юкмасининг 20% идан ошмаслиги лозим. Мазкур ишларнинг бажарилганлиги амалиёт ўташ бўйича олий таълим муассасаси буйруғи, талабанинг амалиёт кундалиги ва амалиёт учун баҳо қўйилган тегишли қайдномалар асосида аниқланади.
9.	Бакалавриат таълим йўналиши талабаларининг битирув малакавий ишига (диплом лойиҳаси, диплом иши) раҳбарлик қилиш,	бир ўқув йилига ҳар бир талаба учун - 25 соат, техник йўналишларда ҳар бир талаба учун 30 соат	Бир ўқув йилида битта профессор-ўқитувчига 7 нафаргача талаба бириктирилади. Профессор-ўқитувчининг битирув малакавий ишига

	хулосалар ёзиш.		(диплом лойиҳаси, диплом иши) раҳбарлик қилганлиги, хулосалар ёзганлиги олий таълим муассасаси буйруғи, ёзилган хулоса ва ишнинг ҳимояга тақдим этилганлиги асосида аниқланади.
10.	Талабаларнинг битирув малакавий иши (диплом лойиҳаси, диплом иши, магистрлик диссертацияси) ҳимояси бўйича якуний давлат аттестацияси комиссиясида иштирок этиш.	бир битирув малакавий иши (диплом лойиҳаси, диплом иши) учун - 0,4 соат; бир магистрлик диссертацияси учун - 0,8 соат. Профессор-ўқитувчига бериладиган бир кунлик ўқув ишлари юклагани ҳажми, одатда, 8 соатдан ошмаслиги лозим.	Аъзоларнинг якуний давлат аттестацияси комиссиясидаги иштироки олий таълим муассасаси буйруғи ҳамда ҳимоя натижалари тўғрисида қай дномалар асосида аниқланади. Жами соат якуний давлат аттестацияси комиссиясида иштирок этган ҳар бир аъзога берилди. Бир ЯДАК йиғилишида 4 тагача магистрлик диссертацияси, 8 тагача БМИ ҳимоясига рухсат берилди. Якуний давлат аттестацияси комиссияси таркибини олдиндан аниқлаш имконияти бўлмаган тақдирда, комиссия аъзоларига комиссия ўз ишини тугатгандан сўнг, соатбай ҳақ тўланади. Соатбай иш тури профессор-ўқитувчининг йиллик шахсий иш режасига киритилмайди.
11.	Магистратура талабаларининг илмий педагогик фаолияти ва амалиётига раҳбарлик қилиш. Тиббиёт олий таълим муассасалари учун клиник ординаторларнинг ўқув ва клиник амалиётига раҳбарлик қилиш.	бир ўқув йилига битта талаба учун - 50 соат. Бир ўқув йилига битта клиник ординатор учун - 50 соат.	Профессор ёки фан доктори 5 нафаргача, доцент, фан номзоди ва мутахассис 3 нафаргача талабанинг илмий педагогик фаолияти ва амалиётига раҳбарликни амалга ошириши мумкин. Профессор, фан доктори, доцент, фан номзоди ва мутахассис 4

			<p>нафаргача клиник ординаторнинг ўқув ва клиник амалиётига раҳбарликни амалга ошириши мумкин. Талабанинг илмий педагогик фаолиятига раҳбарлик қилганлик талабанинг календарь иш режасидаги топшириқларни бажариши билан аниқланади. Амалиётга раҳбарлик қилганлик олий таълим муассасасининг амалиёт ўташ бўйича буйруғи, талабанинг амалиёт кундалиги ва амалиёт учун баҳо қўйилган тегишли қайдномалар асосида аниқланади.</p>
12.	<p>Магистратура талабасининг магистрлик диссертацияси ва илмий-тадқиқот ишига раҳбарлик (илмий маслаҳатчилик) қилиш.</p>	<p>бир ўқув йилига битта талаба учун - 50 соат.</p>	<p>Профессор ёки фан доктори 5 нафаргача, доцент, фан номзоди ва мутахассис 3 нафаргача талабанинг магистрлик диссертацияси ва стажировкасига (илмий маслаҳатчилик) раҳбарликни амалга ошириши мумкин. Мазкур иш турининг бажарилганлиги олий таълим муассасаси буйруғи, талабанинг календарь иш режаси ва магистрлик диссертациясининг ҳимо яга тақдим этилгани асосида аниқланади.</p>
13.	<p>Бакалавриат таълим йўналишлари бўйича касбий (ижодий) имтиҳонларни, шунингдек магистратура ва клиник ординатура мутахассисликларикабул и жараёнида кириш синовларини ўтказиш комиссиясида, таянч докторант (PhD),</p>	<p>ёзма иш шаклида ўтказилганда бир поток (абитуриентлар гуруҳи) учун - 3 соат; оғзаки шаклда ўтказилганда, битта абитуриент учун - 0,3 соат; тест шаклида ўтказилганда, бир поток (абитуриентлар гуруҳи) учун - 1 соат; ҳар бир ёзма иш (ижодий</p>	<p>Бир поток (абитуриентлар гуруҳи)да ёзма ишни ўтказиш жараёнида иштирок этган ҳар бир профессор-ўқитувчига 3 соатдан берилади. Ёзма иш шаклида ўтказилган имтиҳон ва синовларнинг жами соати ёзма ишни</p>

	докторант ва мустақил изланувчилар танлови комиссиясида ва малака имтиҳонида иштирок этиш.	иш)ни текшириш учун - 0,3 соат. Профессор-ўқитувчига бериладиган бир кунлик ўқув ишлари юкмаси ҳажми 8 соатдан ошмаслиги лозим.	текширишда иштирок этган комиссия аъзолари сонига тенг бўлинади ҳамда улар ўртасида тенг тақсимланади. Оғзаки (тест) шаклида ўтказилган имтиҳон ва синовларнинг жами соати унда иштирок этган комиссиянинг ҳар бир аъзосига берилади. Қабул имтиҳонлари ва синовларида иштирок этганлик олий таълим муассасасининг тегишли буйруғи ва тегишли қайдномалар асосида аниқланади. Комиссия аъзолари таркибини олдиндан аниқлаш имконияти бўлмаган тақдирда, комиссия аъзоларига комиссия ўз ишини тугатгандан сўнг, соатбай ҳақ тўланади. Соатбай иш тури профессор-ўқитувчининг йиллик шахсий иш режасига киритилмайди.
14.	Олий таълим муассасасидаги докторант ва мустақил изланувчига илмий маслаҳатчилик қилиш.	бир нафар докторант учун бир ўқув йилида - 100 соат; бир нафар мустақил изланувчи учун бир ўқув йилида - 50 соат.	Фан доктори, профессор ва фан номзоди, доцент ўзи ишлаётган олий таълим муассасасида 3 нафаргача докторант ва мустақил изланувчига илмий маслаҳатчилик қилиши мумкин. Илмий маслаҳатчи бўлганлик олий таълим муассасасининг тегишли буйруғи, докторант ва мустақил изланувчининг яқка тартибдаги иш режаси бажарилиши асосида аниқланади.
15.	Очиқ, муаммоли, интеграциялашган маърузалар ва мастер-классларга тайёргарлик	бир академик соат очик лекция ва мастер-класс учун - 5 соат; очик, муаммоли,	Олий таълим муассасаларида ўтказилган очик, муаммоли,

	кўриш ва ўтказиш.	интеграциялашган маъруза учун бир ўқув йилида кўпи билан - 30 соат. Мастер-класс: олий таълим муассасаси миқёсида ўтказилганда, бир ўқув йилида кўпи билан 30 соат; республика миқёсида ўтказилганда, бир ўқув йилида кўпи билан 40 соат; халқаро миқёсида ўтказилганда, бир ўқув йилида кўпи билан 60 соат.	интеграциялашган маъруза ва мастер-класслар тегишли режалар ва уларнинг ўтказилганлигини тасдиқловчи хужжатлар асосида аниқланади.
16.	Қайта тайёрлаш ва малака ошириш курсларида ўқиш.	қайта тайёрлаш ва малака ошириш курсларида ўқиганлик учун - ҳафтасига 36 соатдан.	Қайта тайёрлаш ва малака ошириш курсларида ўқиганлигини тасдиқловчи хужжат асосида аниқланади.
17	Сиртки бўлим талабаларининг назорат ишларига тақриз ёзиш.	1 назорат ишига 0,75 соат; назорат иши бўйича суҳбатга 0,25 соат, бир фанга бир семестрга 1,5 соат;	Назорат ишлари (графики) семестр бошланган муддатда талабаларга профессор-ўқитувчи томонидан эълон қилинади.

Қоидаларга
2-ИЛОВА

**Олий таълим муассасаси профессор-ўқитувчиларининг
ўқув-услубий, илмий-тадқиқот ва "устоз-шогирд" ишларини
ТУРЛАРИ**

[I. Ўқув-услубий ишлар](#)

[II. Илмий-тадқиқот ишлари](#)

[III. "Устоз-шогирд" ишлари](#)

т/ р	Иш турлари	Иш турларини амалга ошириш механизми (профессор-ўқитувчининг шахсий иш режасида қайд этиладиган тадбирлар)	Иш турларининг бажарилганлигини аниқлаш
I. ЎҚУВ-УСЛУБИЙ ИШЛАР			
1.	Янги маъруза матнлари, машқ(масалалар) тўплами, лаборатория, ижодий ишлари бўйича услубийқўлланмаларни ишлаб чиқиш, ёзиш ва нашр этиш.	Янги маъруза матнлари, машқ (масалалар) тўплами, лаборатория, ижодий ишлар бўйича услубийқўлланмалар яратиш	Олий таълим муассасаси (факультет) Ўқув-услубий (илмий) кенгашиқарори билан нашр этишга тавсия этилган ишланмалар асосида аниқланади.
2.	Тарқатма ўқув материаллари, электрон ўқув дастурлар ва видео	Янги таҳрирдаги тарқатма ўқув материалларини тайёрлаш;	Олий таълим муассасасида жорий ўқув йилида қўлланилган

	машғулотлар (фан доирасида), шунингдек тегишли компьютер дастурларидан фойдаланган ҳолда тақдимот слайдлари, ўқитиш дастурларини тайёрлаш (яратиш).	фан бўйича компьютер дастурларидан фойдаланган ҳолда тақдимот слайдлари, ўқитиш дастурларини тайёрлаш; электрон ўқув дастурлар ва видео машғулотлар фан доирасида яратиш.	материаллар (дастурлар) асосида аниқланади.
3.	Дарслик, ўқув қўлланмалар ёзиш ва нашр этишга тайёрлаш.	Дарслик ва ўқув қўлланмаларни ёзиш ва нашрга тайёрлаш.	Олий таълим муассасаси (факультет) Ўқув-услугий (илмий) кенгашиқарори билан нашр этишга тавсия этилган дарслик ва ўқув қўлланма асосида аниқланади.
4.	Дарслик, ўқув қўлланмаларни тўлдирилган ва ўзгартирилган ҳолдақай та нашр этиш.	Дарслик ва ўқув қўлланмаларга тегишли ўзгартириш вақўшимчалар киритиш ва нашрга тайёрлаш.	Олий таълим муассасаси (факультет) Ўқув-услугий (илмий) кенгашиқарори билан нашр этишга тавсия этилган дарслик ва ўқув қўлланма асосида аниқланади.
5.	Услугий қўлланма (кўрсатма, рисола)лар тайёрлаш ва нашр этиш.	Таълимга тегишли бўлган Услугий қўлланма (кўрсатма, рисола)лар тайёрлаш ва нашр этиш.	Олий таълим муассасаси (факультет) Ўқув-услугий (илмий) кенгашиқарори билан нашр этишга тавсия этилган услубий қўлланма (кўрсатма, рисола) асосида аниқланади.
6.	Фаннинг ўқув-услугий мажмуасини ишлаб чиқиш ва фаннинг электрон модуль папкасини яратиш.	Фаннинг ўқув-услугий мажмуасини яратиш.	Ўқув жараёнида қўлланилган ишлар асосида аниқланади.
7.	Мавжуд лаборатория ишини янгилаш.	Мавжуд лаборатория ишини янгилаш.	Кафедра йиғилиши баённомаси ва лаборатория иши бўйича жорий ўқув йилида тайёрланган янги услубий кўрсатмалар асосида аниқланади.
8.	Янги лаборатория ишини тайёрлаш ва жорий этиш, шунингдек виртуал лаборатория ишини тайёрлаш ва жорий этиш.	Янги лаборатория ишини тайёрлаш ва жорий этиш.	Кафедра йиғилиши баённомаси ва лаборатория иши бўйича жорий ўқув йилида тайёрланган янги услубий кўрсатмалар асосида аниқланади.
9.	Бакалаврият таълим йўналиши (магистратура, клиник ординатура мутахассислиги)	Малака талаби, ўқув режа, ва ўқув дастурини ишлаб чиқиш.	Жорий ўқув йили учун тасдиқланган малака талаби, намунавий ўқув режа ва дастурлар асосида аниқланади.

	бўйича малака талаби, намунавий ўқув режа, янги фан учун намунавий ўқув дастурларини ишлаб чиқиш.		
10	Ишчи ўқув режа, фан бўйича ишчи ўқув дастурини ишлаб чиқиш	Ишчи ўқув режа ва фан бўйича ишчи ўқув дастурини ишлаб чиқиш	Кафедра йиғилиши баённомаси ва кафедрада мавжуд бўлган, жорий ўқув йилида тайёрланган ишчи ўқув режа ва дастурлар асосида аниқланади.
11	Дарслик, ўқув қўлланмалар ва бошқа материалларни таржимақилиш.	Дарслик, ўқув қўлланма ва фан доирасида бошқа материалларни таржима қилиш.	Олий таълим муассасасининг тегишли буйруғи, Ўқув-услубий (илмий) кенгаш қарори билан жорий ўқув йилида тайёрланган таржима материаллари асосида аниқланади.
12	Фанлар бўйича назорат саволлари (тест, масалалар ва бошқа), оралиқва якуний баҳолашлар учун топшириқларни ишлаб чиқиш.	Оралиқ ва якуний баҳолашлар учун назорат саволлари (тест, масалалар ва бошқа), топшириқлар ишлаб чиқиш.	Ишлаб чиқилган ҳамда кафедра баённомаси билан жорий этилган топшириқлар тўплами асосида аниқланади.
II. ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИШЛАРИ			
13	Илмий мақола, тезис тайёрлаш ва нашр этиш, ихтиро (патент), дастурий воситалар яратиш	Хорижий ва маҳаллий (ОАК рўйхатидаги) илмий журналларда илмий мақолалар чоп этиш, ихтиро (патент) олиш, тезислар нашр этиш. Ҳар бир илмий мақола, ихтиро ва тезислари ҳисобга олинади.	Жорий ўқув йилида тайёрланган ва нашр этилган ишлар асосида аниқланади.
14	Монография ва рисола нашр этиш, ахборот таҳлилий материаллар тайёрлаш, ижодий ишлар яратиш		Жорий ўқув йилида нашр этилган (тайёрланган) ишлар асосида аниқланади.
15	Шахсий (тематик) ижодий асарлар каталогини нашр этиш, янги лойиҳалар яратиш	Шахсий (тематик) ижодий асарлар каталогини нашр этиш, янги лойиҳалар яратиш.	Жорий ўқув йилида нашр этилган (яратилган) ишлар асосида аниқланади.
16	Дарслик, монография, рисола ва ўқув қўлланмаларига муҳаррирликқилиш	Дарслик, ўқув қўлланма, монография ва рисолалар.	Дарслик, монография ва ўқув қўлланма ҳамда рисолаларнинг жорий ўқув йилида нашр этилганлиги асосида аниқланади.

17	Олий таълим муассасаси кенгаши томонидан тасдиқланган мавзу бўйича илмий-тадқиқот ишларини бажариш.	Раҳбар ёки масъул ижрочи бўлганлиги ҳисобга олинади.	Ўқув йили давомида мавзу бўйича амалга оширилган тегишли илмий-тадқиқот ишлари асосида аниқланади. Хўжалик шартномалари доирасида тайёрланган ва давлат илмий-техник дастурларига мувофиқ бажарилаётган тадқиқот лойиҳалари бўйича бажарилган ишлар мазкур иш турига киритилмайди.
18	Дарслик, ўқув қўлланма, монография, рисола, илмий мақола, диссертация, автореферат ва бошқа ишларга тақриз ёзиш.	Дарслик, ўқув қўлланма, монография, диссертация, автореферат ёки рисола, илмий мақола, ва бошқа ишлар.	Жорий ўқув йилида ёзилган тақризлар асосида аниқланади.
19	Фалсафа доктори (PhD), фан доктори (DS) илмий даражасини олиш учун диссертация тайёрлаш ва ҳимояқилиш.	Фалсафа доктори (PhD) ёки фан доктори (DS) диссертациясини тайёрлаганлиги. Тайёрлаш ва ҳимоя қилиш учун 3 ўқув йили давомида диссертация ёзиш мумкин.	Автореферат, илмий даража олиш учун диссертация ҳимоя қилганлик тўғрисидаги Илмий кенгаш баённомаси асосида аниқланади.
20	Илмий журналлар таҳририятига аъзо бўлиш.	Ҳар бир илмий журналлар таҳририятига аъзо бўлиш.	Нашр этилган илмий журналлар ва бошқа ҳужжатлар асосида аниқланади.
21	Талабаларнинг илмий-тадқиқот ва илмий-ижодий ишларига раҳбарликқилиш.	Талабаларнинг илмий-тадқиқот ва илмий-ижодий ишларига раҳбарлик.	Талабанинг илмий-тадқиқот ва илмий-ижодий ишлари (маъруза, мақола, тезис, шеърӣ тўплам ва бошқалар) нашр этганлиги асосида аниқланади.
22	Талабаларнинг фан ва илмий тўғаракларига раҳбарлик қилиш.	Талабаларнинг фан ва илмий тўғаракларига раҳбарлик.	Тўғаракларга раҳбарлик қилганликни тасдиқловчи ҳужжатлар асосида аниқланади.
23	Илмий ёки услубий конференция ва семинарлар ташкил этиш.	Илмий ёки услубий конференция ва семинарлар ташкил этилганлиги.	Илмий ёки услубий конференция ва семинарларнинг ўтказилганлигини тасдиқловчи маълумотлар.
24	Илмий ёки услубий кенгашларда иштироки.	Илмий ёки услубий кенгашларда аъзо бўлганлиги.	Илмий ёки услубий кенгашларда аъзо бўлганлигини тасдиқловчи маълумотлар.

III. "УСТОЗ-ШОГИРД" ИШЛАРИ

25	Талаба олий таълим муассасасига ўқишга қабул қилинган да янги шароитга адаптация жараёнини ўташга ва олий таълим муассасасида бўлган чоғида вақтини тўғри тақсимлашга ёрдам бериш.	Талабалар олий таълим муассасасига қабул қилинган да улар билан танишиш ҳамда талабаларнинг шахсий ҳужжатлари йиғма жилдини шакллантириш ва янгилаб бориш. Ўқишга қабул қилинган талабаларни олий таълим муассасаси ва унда мавжуд шароитлар билан таништириш. Талабаларни бўш вақтларини мазмунли ўтказиш бўйича иш режасини ишлаб чиқиш ва доимий назоратга олиш.	Талабаларнинг шахсий ҳужжатлари йиғма жилдлари ва тасдиқловчи ҳужжатлар асосида аниқланади.
26	Талабанинг шахсий ва академик ютуқларини ривожлантириш мақсадида учрашувлар ўтказиш	Етук фан арбоблари, академиклар, иқтидорли талабалар ҳамда иш берувчи ташкилотлар вакиллари билан талабаларнинг шахсий ва академик ютуқларини ривожлантиришга қаратилган учрашувларни ўтказиб бориш.	Учрашувларни тасдиқловчи ҳужжатлар (баёни, видео ёки фото лавҳалари) асосида аниқланади.
27	Талабалар баҳолаш тизими қандай олиб борилишини қай даражада англаганини ва қердан таълим ва академик соҳада ёрдам олиши мумкин эканлигини назорат қилиш	Талабаларга баҳолаш тизими бўйича маълумотлар бериш. Уларга қердан таълим ва академик соҳада ёрдам олиши мумкин эканлигини тушунтириш ва амалий ёрдам бериш.	Талабаларни фанлардан ўзлаштириш даражаси орқали аниқланади.
28	Ўқиш жараёнида шахсий ва академик муаммолар юзага келганда ва улар таълим олиш даражасига таъсир кўрсатса, уларни ҳал қилишда кўмаклашиш.	Талабалар билан шахсий ва академик муаммолари бўйича яқка тартибдаги суҳбатлар олиб бориш ҳамда мавжуд муаммоларини ҳал қилиш чораларини кўриш. Талабаларнинг фанларда ўзлаштиришларини доимий назорат қилиш ва дарс берувчи профессор-ўқитувчи билан мазкур масалани муҳокама қилиб бориш.	Гуруҳдаги талабаларнинг фанлардан ўзлаштириши ва бошқа фаолиятлари анализи натижасида белгиланади.
29	Академик ёки касбий танловқилишда тавсиялар бериш	Талабаларга академик ёки касбий йўлни танлаши учун кўмаклашиш ва уларга	Талабаларнинг олий таълим муассасасини битиргач соҳаси бўйича

		асосли маслаҳатлар бериб, уларниқизиқиш ва истаклари асосида тўғри йўналтирилишини таъминлаш.	ишлаши мумкин бўлган корхона ва ташкилотлар ҳақида маълумотга эга бўлганлиги орқали аниқланади.
30	Маъруза материалларни қайтариш ва мисолларни тақдим этган ҳолда уларни ёритиш.	Ўзлаштиришдан орқада қолган талабалар билан дарсдан бўш вақтларда график асосида ишлаш.	Ташкилий графикнинг мавжудлиги. Талабаларнинг ўзлаштириш даражаси орқали белгиланади.
31	Талабаларнинг мутахассислик ва танлов фанларидан олган баҳолари ва ўзлаштирган билимлари уларнинг квалитацион даражаларига таъсирининг муҳимлиги ҳақида тушунчани шакллантириш.	Ўқув режасидаги фанларнинг муҳимлилик даражасиҳамда малакали кадр бўлиб етишиши учун зарурлигиҳақида тушунчалар бериш. Иш берувчи ташкилот ва корхоналар томонидан битирувчиларга қўйиладиган талаблар билан доимий таништириб бориш.	Битирувчиларнинг касбга тайёргарлик ҳолати.
32	Бошқа талаба ва ўқитувчилардан ушбу талаба ҳақида маълумот олиши.	Талабанинг фаолиятини бошқа талаба ва ўқитувчилар орқали доимий билиб бориш ҳамда олинган маълумотлар асосида ушбу талаба билан ишлаш.	Талабани олий таълим муассасасидаги фаолияти бўйича маълумотларнинг мавжудлиги.
33	Талабаларнинг ота-оналари билан ишлаш.	Ота-оналар билан мулоқатга киришиши, улар билан талабанинг фаолиятини муҳокама қилиш ҳамда ота-оналар истагига кўра уларни талабалар билан ишлашини тaminлаш.	Талабаларнинг фаолиятини ота-оналар билан муҳокамақилинганлигини тасдиқловчи ҳужжатларни мавжудлиги.
34	Янги ғояларни таклиф қилиш, баҳс-мунозараларни давом эттириш, жумладан, ижтимоий баҳоларни муҳокама қилиш.	Факультет ва ОТМ кенгашларида ҳамда таълим жараёнига бағишланган семинарларда талабалар фаоллигини оширишга қаратилган таклифлар билан иштирок этганлиги.	Талабаларда янги ғояларни шаклланганлиги, улар ўртасида баҳс-мунозаралар асосида ўтказилган семинарлар ва давра суҳбатларини тасдиқловчи ҳужжатларни мавжудлиги.
35	Талабаларни ахборот билан таъминлаш ва интервью бериш.	Талабаларга доимий ахборотлар бериб боради ҳамда ОАВларида чиқишлар қилади.	Талабаларнинг янгиликлардан хабардорлиги ва ОАВларида чиқишларқилганлиги.

36	Битирувчиларнинг ишини, шу жумладан, вақтни мониторингқилиш ва музокараларни белгиланган режага мувофиқ амалга ошириш.	Битирувчиларни иш берувчи ташкилотлар билан доимий таништириб бориш, учрашувлар ташкил этиш ҳамда талабаларни корхона ва ташкилотларга ташрифини уюштириш.	Битирувчиларнинг ишга жойлашиш кўрсаткичлари орқали белгиланади.
37	Олий таълим муассасаларига кириш учун ўқувчи-ёшлар ўртасида касбга йўналтириш ишларини олиб бориш.	Касбга йўналтириш ишларини олиб бориш режалаштирилган тадбирлар номи ва муддати.	Олий таълим муассасаси (факультет) кенгаши томонидан тасдиқлаган (режага киритилган) ишлар натижаси бўйича ҳисоботлар асосида аниқланади.
38	Талабаларни Ўзбекистон Республикаси Президентининг давлат стипендияларига, давлат стипендияларига, халқаро ва республика олимпиадалари, танловлари, мусобақаларига тайёрлаш.	Тайёрлайдиган талаба (лар) Ф.И.О., гуруҳи ва курси.	Бир профессор-ўқитувчига кўпи билан 2 нафар талаба бириктирилади. Мазкур иш турининг бажарилиши жорий ўқув йилида талабанинг Ўзбекистон Республикаси Президентининг давлат стипендиялари, давлат стипендиялари, халқаро ва республика олимпиадалари, танловлари, мусобақалари иштирокчиси бўлганлиги ҳамда унга профессор-ўқитувчининг бириктирилганлигини тасдиқловчи ҳужжатлар асосида аниқланади.
39	Спорт, маданий-маърифий ва ижодий тадбирларни ташкил этиш ва ўтказиш.	Ташкил этиш ва ўтказиш режалаштирилган тадбир номи ва муддати.	Олий таълим муассасасининг Маънавият ва маърифат бўлими томонидан ишлаб чиқилган режа ва бажарилган ишлар бўйича тақдим этилган ҳисобот асосида аниқланади.
40	Талабаларнинг ижодий ишлари кўргазмаларида уларнинг ишланмалари ва иштирокига раҳбарлик қилиш	Раҳбарлик қилиш режалаштирилган талаба (лар) гуруҳи, сони ва муддати.	Талабаларнинг ижодий ишлари кўргазмаларида профессор-ўқитувчининг иштирокини тасдиқловчи ҳужжатлар асосида аниқланади.

41	Ташкилотларда маърузалар қилиш, оммавий ахборот воситаларида чиқишлар қилиш, шу жумладан ҳуқуқий тарғибот ишларини амалга ошириш.	Чиқиш (маъруза)лар қилиш режалаштириш тадбирлар номи ва муддати.	Олий таълим муассасасининг Маънавият ва маърифат бўлимига топширилган чиқишлар (маърузалар) қилинганлиги, шу жумладан ҳуқуқий тарғибот ишлари амалга оширилганлигини тасдиқловчи ҳужжатлар (маълумотлар, видео тасвирлар ва бошқалар) асосида аниқланади.
----	---	--	---

Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz),
2018 йил 9 октябрь
"Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами",
2018 йил 15 октябрь, 41-сон, 816-модда

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ ТОМОНИДАН
РЎЙХАТГА ОЛИНГАН
26.09.2018 й.
N 3069

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРИНИНГ
09.08.2018 й.
N 19-2018

БУЙРУҒИ

Олий таълим муассасаларида талабалар
билимини назорат қилиш ва баҳолаш тизими
тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 июндаги ПҚ-3775-сон "Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарорига мувофиқ **БУЮРАМАН:**

1. Олий таълим муассасаларида талабалар билимини назорат қилиш ва баҳолаш тизими тўғрисидаги низом иловага мувофиқ тасдиқлансин.
2. Мазкур буйруқ расмий эълон қилинган кундан эътиборан кучга киради.

Вазир

И. Маджидов

Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz),

2018 йил 26 сентябрь

"Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами", 2018 йил 2 октябрь, 39-сон, 785-модда

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ
ҚАРОРИ
17.09.2018 й.
№ 736

ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА МАЪНАВИЙ-МАЪРИФИЙ
ИШЛАР САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ
ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА

1-илова. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги "Маънавият ва маърифат" марказининг тузилмаси

2-илова. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги "Маънавият ва маърифат" маркази фаолиятини такомиллаштириш ҳамда талаба ва ўқувчиларнинг дарсдан бўш вақтини мазмунли ташкил этиш чора-тадбирлари дастури

3-илова. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги "Маънавият ва маърифат" маркази ходимларининг меҳнатига ҳақ тўлаш разрядлари

4-илова. Вазирлар Маҳкамасининг "Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузурида "Маънавият ва маърифат" марказини ташкил этиш тўғрисида" 2011 йил 12 январдаги 11-сон қарорига киритилаётган ўзгартиришлар

Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича [Харакатлар стратегияси](#) тўғрисида" 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон [Фармони](#) ва "Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида" 2017 йил 20 апрелдаги ПҚ-2909-сон [қарорида](#) белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш ҳамда талаба ва ўқувчиларнинг маънавий-маърифий, маданий савиясини мунтазам ошириб бориш, уларнинг ўқишдан бўш вақтини мазмунли ўтказишини таъминлаш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси **ҚАРОР ҚИЛАДИ:**

1. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетига тегишли Тошкент шаҳар, Олмазор тумани, Талабалар шаҳарчасида жойлашган собиқ "Фудзияма" кафеси биносини тегишли ҳудуди билан бирга (кейинги ўринларда объект деб аталади) Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги "Маънавият ва маърифат" марказига (кейинги ўринларда Марказ деб аталади) оператив бошқариш ҳуқуқи асосида бепул бериш, шунингдек, мазкур объектда Марказ таркибидаги Талабаларнинг медиа ижтимоий фаолияти ва маданий дам олиш масканини ташкил этиш тўғрисидаги таклифи маъқуллансин.

2. Куйидагилар Марказнинг асосий вазифалари этиб белгилансин:

олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларининг талаба ва ўқувчиларини юртимиз ҳамда дунёда рўй бераётган ижтимоий-сиёсий, маданий, хусусан, ёшлар ҳаётига оид воқеалар, янгиликлар ва қизиқарли маълумотлардан тезкор хабардор қилиб, уларнинг

вақтини мазмунли ўтказишга мўлжалланган виртуал ахборот макони (веб-сайт, портал, форум, мессенжерлардаги каналлар ва ҳ.к.)ни яратиш ва доимий фаолият олиб боришини таъминлаш;

талаба ва ўқувчиларда китобхонлик ҳамда мутолаа маданиятини шакллантириш орқали уларнинг маънавий дунёсини юксалтиришга қаратилган ишларни ташкил этиб бориш;

ижтимоий тармоқлар фойдаланувчилари бўлган талаба ва ўқувчилар ҳамда уюшмаган ёшлар ўртасида уларни ватанпарварлик ва фидойилик руҳида тарбиялашга қаратилган ижтимоий акциялар, тадбир ва танловлар ташкил этиш, уларда миллий контентга бўлган қизиқишларини оширишга қаратилган блоггерлар клуби фаолиятини йўлга қўйиш;

ўқиш ёки иш юзасидан хорижда истиқомат қилаётган ўзбекистонлик ёшлар билан мунтазам виртуал алоқани йўлга қўйиш ва улар билан Интернет жаҳон ахборот тармоғи орқали маънавий-маърифий тарғибот ишларини олиб бориш;

олий ва ўрта махсус таълим тизимида олиб борилаётган ислохотлар, таълим билан боғлиқ долзарб муаммолар ва уларнинг ечимини таҳлил қилиш ҳамда ёритиб бориш мақсадида пресс-клуб ташкил этиш ва унинг доимий фаолиятини таъминлаш;

ёшларнинг бепул маданий дам олишларига қаратилган тадбирлар ташкил этиш, театр томошалари намойиш этиб борилишини таъминлаш, уларга ижтимоий-психологик ёрдам кўрсатиш хизматини ташкил этиш;

талаба ва ўқувчилар туризмининг ривожлантириш, ёш авлодни мамлакатимизнинг тарихий жойларига ва буюк аجدодларимизнинг муқаддас зиёратгоҳларига доимий ташрифларини уюштириш;

олий ва ўрта махсус таълим муассасаларида ўтказиладиган "Ахборот ва мураббийлик соатлари"ни методик таъминлаш ҳамда турли мавзуларда мультимедиа маҳсулотларини яратиш ва тарқатиб бориш;

профессор-ўқитувчилар, талаба ва ўқувчилар ўртасида ҳуқуқбузарлик ва коррупциянинг олдини олишга қаратилган маънавий-маърифий тарғибот ишларини мунтазам йўлга қўйиш;

олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълим тизимида оммавий, маданий-маърифий ва спорт-соғломлаштириш тадбирлари ва турли мусобақаларни ўтказиб бориш.

3. Қуйидагилар:

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги "Маънавият ва маърифат" марказининг тузилмаси [1-иловага](#) мувофиқ;

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги "Маънавият ва маърифат" маркази фаолиятини такомиллаштириш ҳамда талаба ва ўқувчиларнинг дарсдан бўш вақтини мазмунли ташкил этиш чора-тадбирлари дастури [2-иловага](#) мувофиқ;

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги "Маънавият ва маърифат" маркази ходимларининг меҳнатига ҳақ тўлаш разрядлари [3-иловага](#) мувофиқ тасдиқлансин.

Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, зарур ҳолларда, Марказ тузилмасига тасдиқланган ходимларнинг умумий чекланган сони ва меҳнатига ҳақ тўлаш жамғармаси доирасида ўзгартиришлар киритиш ҳуқуқи берилсин.

4. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда:

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги "Маънавият ва маърифат" маркази фаолиятини такомиллаштириш ҳамда талаба ва ўқувчиларнинг дарсдан бўш вақтини мазмунли ташкил этиш чора-тадбирлари дастурида белгиланган тадбирларни ўз вақтида ва самарали амалга ошириш чораларини кўрсин;

олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасалари талабалари ва ўқувчилари, шунингдек, меҳнат ва ўқув жамоалари ўртасида спорт турлари бўйича мусобақалар ва марафонларни юқори савияда ўтказишга алоҳида эътибор қаратсин;

талаба ва ўқувчиларнинг бўш вақтини мазмунли ташкил этишга муносиб ҳисса қўшаётган профессор-ўқитувчилар ҳамда тўғарак раҳбарларининг фаолиятини мониторинг қилиш натижаларига кўра, уларни тегишли таълим муассасаларининг бюджетдан ташқари маблағлари ҳисобидан белгиланган тартибда моддий ва маънавий рағбатлантириб боришни мувофиқлаштирсин.

5. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги:

бир ой муддатда Марказнинг янги таҳрирдаги уставини ишлаб чиқсин ва белгиланган тартибда тасдиқласин;

Марказни зарур ихтисосликка эга бўлган малакали кадрлар билан таъминлаш, шунингдек, унинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш чора-тадбирларини кўрсин;

Марказнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, талаба ва ўқувчилар ҳамда профессор-ўқитувчилар ўртасида ўтказиладиган оммавий-маданий, спорт-соғломлаштириш ва маънавий-маърифий тадбирларни ўтказиш учун Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг Олий таълим муассасаларини ривожлантириш жамғармаси маблағларидан фойдалансин.

6. Ўзбекистон Республикаси Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги Марказ мурожаатига асосан уни зарур телекоммуникациялар, Интернет жаҳон ахборот тармоғига кириш ва телефон алоқаси билан белгиланган тартибда таъминласин.

7. Вазирлар Маҳкамасининг "Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузурида "Маънавият ва маърифат" марказини ташкил этиш тўғрисида" 2011 йил 12 январдаги 11-сон [қарорига](#) (Ўзбекистон Республикаси ҚТ, 2011 й., 1-2-сон, 9-модда) [4-иловага](#) мувофиқ ўзгартиришлар киритилсин.

8. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда ўзлари қабул қилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни бир ой муддатда ушбу қарорга мувофиқлаштирсин.

9. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари А.А. Абдуҳақимов ҳамда олий ва ўрта махсус таълим вазири И.У. Маджидов зиммасига юклансин.

Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири

А. Арипов

**Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта
махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги
"Маънавият ва маърифат" марказининг
ТУЗИЛМАСИ**

Директор		
Ташкилий, маънавий-маърифий ва ижтимоий-сиёсий масалалар бўйича директор ўринбосари (1)	Ахборот-коммуникация технологияларини жорий қилиш, маданий дам олишни ташкил этиш ва жамоатчилик билан ишлаш бўйича директор ўринбосари (1)	Бухгалтерия (3)
Ижтимоий-сиёсий фаоллик ва ҳуқуқий саводхонликни ривожлантириш бўлими (3)	Талабаларнинг медиа ижтимоий фаолияти ва маданий дам олиш маскани	Бош юрисконсулт (1)
Маънавият тарғиботи ва истеъдодли ёшларни қўллаб-қувватлаш бўлими (3)	Интернет ва ижтимоий тармоқлар билан ишлаш бўлими (8)	Кадрлар бўйича инспектор (1)
	Оммавий ва спорт-соғломлаштириш тадбирлари, талабаларнинг ўқишдан бўш вақтларини мазмунли ўтказишни ташкил этиш бўлими (8)	Ахборот хавфсизлиги бўйича мутахассис (1)
	Матбуот хизмати ва мультимедиа бўлими (6)	Девонхона ва архив (2)
		Техник фойдаланиш ва хўжалик бўлими* (1)

Марказ ходимларининг чекланган сони (техник, хизмат кўрсатувчи ва ўқув-ёрдамчи ходимлар ва профессор-ўқитувчилардан ташқари) - 40 нафар, шу жумладан бошқарув ходимлари сони - 12 нафар.

*) *Техник, хизмат кўрсатувчи ва ўқув-ёрдамчи ходимлар сони олий таълим муассасалари учун белгиланган нормативлар асосида белгиланади.*

**Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус
таълим вазирлиги ҳузуридаги "Маънавият ва маърифат"
маркази фаолиятини такомиллаштириш ҳамда талаба ва
ўқувчиларнинг дарсдан бўш вақтини мазмунли ташкил этиш
ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ДАСТУРИ**

Т/ р	Чора-тадбирлар номи	Амалга ошириш механизми	Бажари ш муддати	Масъуллар
1.	Талабалар ўртасида "Йил талабаси" танловини жорий этиш ва унинг ҳар йили ўтказиб борилишини йўлга қўйиш.	1. "Йил талабаси" танловини ўтказиш бўйича ишчи гуруҳ таркибини шакллантириш. 2. "Йил талабаси" танловининг низомини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш. 3. Танловни олий таълим муассасалари талабалари ўртасида ўтказиб бориш.	2018 йил сентябрь 2018 йил сентябрь ҳар йили	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, тасарруфида олий таълим муассасалари бўлган вазирликлар ва идоралар, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи, Республика Маънавият ва маърифат маркази
2.	Соғлом оила қуриш, соғлом фарзандни дунёга келтириш, соғлом турмуш тарзини юритиш (тўғри овқатланиш, гигиена, тиббий маданият, спорт билан шуғулланиш ва бошқалар) асосларини талаба ва ўқувчи қизлар ўртасида манзилли тарғиб этиш мақсадида яқка тартибда тушунтириш ишлари, очикмулоқот, сайёр қабул ва давра суҳбатларини ташкил этиш.	1. Тадбирларни ўтказиб бориш бўйича ишчи гуруҳни тузиш. 2. Ҳамкор ташкилотлар билан биргаликда тадбирлар режасини ишлаб чиқиш. 3. Тадбирларни юқори савияда ўтказиш.	2018 йил сентябрь 2018 йил сентябрь мунтазам	Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Касб-ҳунар таълими маркази, Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази, Ўзбекистон Хотин-қизлар кўмитаси, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи, Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича республика

				кенгаши, "Соғлом авлод учун" халқаро жамоат фонди
3.	Талаба ва ўқувчи қизларнинг тадбиркорлик соҳасига оид билим ва кўникмаларини ошириш бўйича тадбиркор, хунарманд аёллар иштирокида ўқув-тренинглар ташкил этиш.	1. Ҳамкор ташкилотлар вакилларида иборат ишчи гуруҳ тузиш. 2. Ҳамкор ташкилотлар билан биргаликда ўқув-тренинглар режасини ишлаб чиқиш. 3. Ўқув-тренингларни юқори савияда ўтказиш.	2018 йил сентябрь 2018 йил сентябрь мунтазам	Ўзбекистон Хотин-қизлар кўмитаси, Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги, Савдо-саноат палатаси, Марказий банк
4.	Талаба ва ўқувчи қизларни тадбиркорликка йўналтириш ҳамда уларнинг боқимандалик кайфиятига берилишининг олдини олишга қаратилган кўрсатув ва эшиттиришларни ташкил этиш.	1. Ҳамкор ташкилотлар вакилларида иборат ишчи гуруҳини тузиш. 2. Ҳамкор ташкилотлар билан биргаликда кўрсатувлар медиа-режасини ишлаб чиқиш. 3. Кўрсатувларни юқори савияда ташкил этиш.	2018 йил сентябрь 2018 йил октябрь мунтазам	Ўзбекистон миллий телерадиокомпанияси, Ўзбекистон Хотин-қизлар кўмитаси, Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича республика кенгаши, Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази, "Нуроний" жамғармаси, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи
5.	"Буюкларни тарбиялаган онажонлар" рукнида атоқли олимлар, таниқли арбобларнинг оиласи, аввало, уларни тарбиялаган оналар ҳақида туркум мақолалар ва кўрсатувлар ташкил этиш. "Фарзандлар тарбиясида китобнинг ўрни" мавзусига оид мақолаларни мунтазам равишда тайёрлаш ва чоп этиб бориш.	1. Ҳамкор ташкилотлар вакилларида иборат ишчи гуруҳи тузиш. 2. Ҳамкор ташкилотлар билан биргаликда иш режасини ишлаб чиқиш. 3. Мақолаларни тайёрлаш ва чоп этиб бориш.	2018 йил сентябрь 2018 йил октябрь мунтазам	Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Ўзбекистон миллий телерадиокомпанияси, Республика Маънавият ва маърифат маркази, Ўзбекистон Хотин-қизлар кўмитаси, Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги, Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги
6.	Талабаларнинг ижтимоий-	1. Белгиланган	2018 йил	Олий ва ўрта

	психологик ҳолатини янада яхшилаш мақсадида ҳар бир олий таълим муассасасида мутахассислардан иборат Социологик ва педагогик-психологик хизмат гуруҳини ташкил этиб, таълим муассасаси раҳбарига мазкур гуруҳаъзоларини ҳар ойда белгиланган тартиб асосида моддий рағбатлантириб бориш ваколатини бериш.	тартибда ҳар бир олий таълим муассасасида мутахассислардан иборат Социологик ва педагогик-психологик хизмат гуруҳини ташкил этиш. 2. Социологик ва педагогик-психологик хизмат гуруҳи фаолиятини мониторинг қилиб бориш.	сентябрь мунтазам	махсус таълим вазирлиги, манфаатдор вазирликлар ва идоралар
7.	Талаба ва ўқувчи қизларга шарт-шароитлар яратиш, уларга бўлган юксак эътибор сифатида Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Хотин-қизларниқўллаб-қувватлаш ва оила институтини мустаҳкамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" 2018 йил 2 февралдаги ПФ-5325-сон Фармонининг мазмун-моҳияти ҳақида давра суҳбатларини ташкил этиш.	1. Талаба ва ўқувчи қизларга шарт-шароитлар яратиш бўйича тадбирлар ўтказадиган ижодий гуруҳтузиш. 2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 2 февралдаги ПФ-5325-сон Фармонининг мазмун-моҳиятини тушунтириш бўйича тадбирларни ўтказиш режа-жадвалини тасдиқлаш. 3. Режа-жадвал асосида тадбирларни ташкил этиш.	2018 йил сентябрь 2018 йил ноябрь мунтазам	Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси, Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази, Республика Маънавият ва маърифат маркази
8.	Талабалар турар жойларида таълим муассасасининг ички имкониятларидан келиб чиққан ҳолда, талабалар учун барча шароит ва имкониятларга эга бўлган хунармандчилик ва илм-фанга доир тўғараклар ҳамда ўқув курслари ташкил этиш.	1. Ҳар бир талабалар турар жойидаги тўғарак ёки ўқув курси учун мос бўлган жойларни аниқлаб, рўйхатини шакллантириш. 2. Талабалар турар жойларида хунармандчилик ва илм-фанга доир тўғараклар ҳамда ўқув курсларини ташкил этиш.	2018 йил сентябрь 2018 йил ноябрь	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи, манфаатдор вазирликлар ва идоралар
9.	Таълим муассасаларида "Президент асарлари билимдони", "Тафаккур синовлари", "Қувноқлар ва зукколар", "Талабалар театр студиялари", "Ёш	1. Олий таълим муассасаларининг йиллик харажатлар сметасига ўтказилаётган танловлар ҳамда спорт мусобақаларини олий	ҳар йили	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи, Республика

	<p>китобхонлар", "Ягонасан, муқаддас Ватан!" каби республика миқёсида ўтказилаётган танловлар ҳамда спорт мусобақаларини юқори савияда ташкил этиш мақсадида уларни олий таълим муассасаларининг бюджетдан ташқари маблағлари ҳисобидан молиялаштириш тизимини такомиллаштириш.</p>	<p>таълим муассасаларининг бюджетдан ташқари маблағлари ҳисобидан молиялаштириш бандини киритиш. 2. Танловлар ҳамда спорт мусобақаларининг ҳар бир олий таълим муассасасида юқори савияда ташкил этилишини таъминлаш. 3. Ўтказилган тадбирлар натижасини мониторинг қилиш.</p>	<p>алоҳида режа асосида мунтазам</p>	<p>Маънавият ва маърифат маркази</p>
10.	<p>Таълим муассасалари ўртасида республика миқёсида ташкил этилаётган спорт мусобақалари сонини янада ошириш, мусобақалар ўтказиладиган спорт турларини кенгайтириш, таълим муассасалари ўртасида спорт турлари бўйича ўртоқлик учрашувлари ўтказиб борилишини йўлга қўйиш.</p>	<p>1. Таълим муассасаларида ташкил этилаётган спорт мусобақалари турларини қайта кўриб чиқиш. 2. Таълим муассасалари ўртасида республика миқёсида ташкил этилаётган спорт мусобақалари сонини янада ошириш ва мусобақа ўтказиладиган спорт турларини кенгайтириш чораларини белгилаш. 3. Таълим муассасалари ўртасида спорт турлари бўйича ўртоқлик учрашувлари режасини ишлаб чиқиш.</p>	<p>2018 йил сентябрь 2018 йил октябрь мунтазам</p>	<p>Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, тасарруфида олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасалари бўлган вазирликлар ва идоралар</p>
11.	<p>Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасаларидаги тўғаракларни тўлиқ хатловдан ўтказиш ва барча тўғаракларнинг самарали фаолият юритишини таъминлаш мақсадида тўғарак раҳбарларини моддий қўллаб-қувватлаш чораларини кўриш.</p>	<p>1. Тўғарак раҳбарларига иш ҳақи миқдорининг 25 фоизигача бўлган миқдорда устама ҳақ белгилаш бўйича намунавий тартиб ишлаб чиқиш. 2. Талаба ва ўқувчиларни ўз қизиқишидан келиб чиққан ҳолда тўғаракларга кенг қамраб олинишини таъминлаш.</p>	<p>2018 йил сентябрь 2018 йил октябрь</p>	<p>Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, тасарруфида олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасалари бўлган вазирликлар ва идоралар</p>

		3. Талабалар томонидан тўғараклар давомида яратилган маҳсулотлар реализациясини ва кўргазмаларини йўлга қўйиш.	мунтазам	
12.	Талабалар турар жойидаги тарбиячи-педагогларнинг педагогик маҳорати ва ёшлар билан олиб бориладиган тарбиявий ишлар бўйича малакасини ошириш чораларини кўриш ҳамда улар учун сайёр семинар-тренинглар ўтказиб бориш механизмини жорий этиш.	1. Тарбиячи-педагогларнинг малакасини ошириш юзасидан таклиф ишлаб чиқиш бўйича ишчи гуруҳтузиш. 2. Тарбиячи-педагогларнинг малакасини ошириш ва улар учун семинар-тренинглар ўтказиб бориш бўйича таклиф ишлаб чиқиш. 3. Ишлаб чиқилган таклиф асосида тарбиячи-педагогларнинг малакасини ошириш механизмини жорий қилиш.	2018 йил сентябрь 2018 йил октябрь 2018 йил ноябрь	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, тасарруфида олий таълим муассасалари бўлган вазирликлар ва идоралар, Республика Маънавият ва маърифат маркази, Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси, бошқа манфаатдор вазирликлар ва идоралар
13.	Талабаларда китобхонлик ва мутолаа маданиятини юксалтириш мақсадида гуруҳлар, факультетлар ва таълим муассасалараро (онлайн, видеоконференция тарзида) адабий учрашувлар, шеърят кечалари, адабий ўқишлар, навоийхонлик, бобурхонлик каби тадбирларни ташкил этиш.	1. Тадбирларнинг манзилли режасини ишлаб чиқиш. 2. Тадбирларни ўз вақтида ташкил этиб бориш. 3. Ўтказилаётган тадбирларнинг мониторингини юритиш.	2018 йил сентябрь режа асосида ҳар чоракда	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, тасарруфида олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими таълим муассасалари бўлган вазирликлар ва идоралар
14.	Ҳар бир таълим муассасасида нотиклик маҳоратига эга бўлган талаба (ёки ўқувчи)лардан иборат "Ёш тарғиботчилар клуби"ни ҳамда "IQ-SHOU" номли телетанловни ташкил этиш.	1. Клубнинг намунавий низомини ишлаб чиқиш. 2. Клубларнинг таълим муассасалараро сафарларини уюштириш.	2018 йил сентябрь режа асосида	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўзбекистон миллий телерадиокомпанияси, тасарруфида олий таълим муассасалари бўлган вазирликлар ва идоралар
15.	Талаба ва ўқувчиларни янги ахборотлар билан мунтазам	1. Ахборот-ресурс марказида мавжуд	2018 йил сентябрь	Олий ва ўрта махсус таълим

	таъминлаб бориш мақсадида талабалар турар жойларидаги Ахборот-ресурс марказида мавжуд китоблар билан таъминланган хона ва Интернет жаҳон ахборот тармоғига уланган (маълумотлар базасига уланган) хонани ташкил этиш.	китоблар билан таъминланган хона ва Интернет жаҳон ахборот тармоғига уланган (маълумотлар базасига уланган) хонага эга бўлмаган талабалар турар жойлари рўйхатини шакллантириш. 2. Талабалар турар жойларидаги Ахборот-ресурс марказида мавжуд китоблар билан таъминланган хона ва Интернет жаҳон ахборот тармоғига уланган (маълумотлар базасига уланган) хонани ташкил этиш. 3. Хоналардан фойдаланиш бўйича доимий назорат олиб бориш.	2018 йил октябрь мунтазам	вазирлиги, тасарруфида олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари бўлган вазирликлар ва идоралар
16.	Талаба ва ўқувчилар ўртасида диний бағрикенглик ва миллатлараро тотувлик ғояларини кенг тарғибқилиш мақсадида тизимли равишда диний уламолар билан учрашувлар, маънавий-маърифий тадбирлар уюштириш.	1. Тадбирларнинг манзилли режасини ишлаб чиқиш. 2. Тадбирларни ўз вақтида ташкил этиб бориш. 3. Ўтказилаётган тадбирларнинг мониторингини юритиш.	2018 йил сентябрь режа асосида мунтазам	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Дин ишлари бўйича қўмита, манфаатдор вазирлик ва идоралар
17.	Мутахассисларни жалб этган ҳолда, талаба (ўқувчи)лар ўртасида бадийий жамоалар фаолиятини йўлга қўйиш ва уларнинг ўзлари тахсил олаётган олий таълим муассасаси ҳамда яқин ҳудудлардаги маҳаллаларда бадийий-ижодий чиқишларини ташкил этиб бориш.	1. Бадийий жамоалар фаолиятини йўлга қўйиш. 2. Бадийий жамоаларнинг бадийий-ижодий чиқиши бўйича манзилли режа ишлаб чиқиш. 3. Ўтказилаётган бадийий-ижодий чиқишларни оммавий ахборот воситаларида ёритиб бориш.	2018 йил сентябрь 2018 йил октябрь 2018 йил давомид а	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, тасарруфида олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари бўлган вазирликлар ва идоралар
18.	Талаба ва ўқувчилар иштирокида республика оммавий ахборот воситаларида талабалар ва	1. Танловлар низомини ишлаб чиқиш. 2. Танловлар дастурини ишлаб чиқиш.	2018 йил сентябрь 2018 йил октябрь	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, тасарруфида олий

	ўқувчиларнинг чиқишлари бўйича танловлар эълонқилиш.	3. Ўтказилаётган танловларнинг мониторингини юритиш.	2018 йил давомид а	ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари бўлган вазирликлар ва идоралар, манфаатдор вазирлик ва идоралар
19.	Талабаларнинг маънавият, тарих, санъат соҳасида ҳамда миллий кадриятлар ва анъаналар, маданий меросимиз тўғрисидаги билимларини бойитиш, уларда миллий ғурур ва ифтихор туйғуларини юксалтириш, уларни тарихий-маънавий меросимиз, урф-одат ва анъаналаримизга ҳурмат руҳида тарбиялаш чораларини янада кучайтириш ҳамда натижадорлигини таъминлаш.	1. Мазкур масала бўйича дастур ишлаб чиқиш. 2. Дастур асосида тадбирлар ўтказишни йўлга қўйиш. 3. "Ватаним - менинг бахтим" шиори остида бой тарихий-маънавий меросимиз, урф-одат ва анъаналаримизни тарғиб этиш.	2018 йил ноябрь режа асосида 2018/2019 ўқув йили давомид а	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, тасарруфида олий таълим муассасаси бўлган вазирликлар ва идоралар, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи, Республика Маънавият ва маърифат маркази, олий таълим муассасалари ректорлари
20.	"Ўқув даргоҳимизни юксак маънавият ва маърифат масканига айлантирамиз" мавзусида ижтимоий акциялар ташкил этиш.	1. Ижтимоий акциялар ўтказишнинг намунавий дастурини ишлаб чиқиш. 2. Ҳар бир таълим муассасасида дастур асосида ижтимоий акциялар ўтказиш. 3. Ижтимоий акциялар якуни бўйича республика форумини ўтказиш.	2018 йил сентябрь 2018 йил октябрь-ноябрь 2018 йил ноябрь	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи, Республика Маънавият ва маърифат маркази, тасарруфида олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари бўлган вазирликлар ва идоралар, манфаатдор вазирликлар ва идоралар
21.	Олий таълим муассасаларининг Талабалар театр студияси ва "Қувноқлар ва зукколар" жамоаларининг ҳудуддаги ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари бўйлаб махсус режа-жадвал асосидаги ижодий	1. Ижодий сафарларнинг режа-жадвалини ишлаб чиқиш. 2. Ҳар бир таълим муассасасида режа-жадвал асосида ижодий сафарлар уюштириш. 3. Ўтказилаётган	2018 йил сентябрь режа-жадвал асосида мунтаза	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Касб-хунар таълими маркази, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи

	сафарларини ташкил этиш.	ижодий сафарлар мониторингини олиб бориш.	м	
22.	Талаба ва ўқувчи қизлар ўртасида "Қиз бола - бўлғуси оила бекаси" мавзусида давра суҳбатлари ташкил этиш.	1. Мазкур масала бўйича дастур ишлаб чиқиш. 2. Дастур асосида мутахассис тарғиботчилар рўйхатини шакллантириш. 3. Ҳар бир таълим муассасасида учрашув, давра суҳбати ва семинар-тренинглари ташкил этиш.	2018 йил сентябрь 2018 йил октябрь 2018 йил сентябрь - декабрь	Хотин-қизлар қўмитаси, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи, Республика Маънавият ва маърифат маркази, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги
23.	"Талаба ёшлар маънавий-ахлоқий онгини шакллантиришнинг ижтимоий-фалсафий хусусиятлари" мавзусида илмий-амалий конференция ташкил этиш.	1. Конференцияни ўтказиш бўйича ишчи гуруҳни ташкил этиш. 2. Конференцияни эълон қилиш ва унинг ахборот хатини тарқатиш. 3. Конференция мақолаларини йиғиб олиш. 4. Конференцияни ўтказиш. 5. Конференция материаллари асосида хулоса таклифлари тайёрлаш.	2018 йил сентябрь 2018 йил октябрь 2018 йил сентябрь - октябрь 2018 йил ноябрь 2018 йил ноябрь	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, тасарруфида олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари бўлган вазирликлар ва идоралар, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи, Республика Маънавият ва маърифат маркази, манфаатдор вазирлик ва идоралар
24.	Талабалар ва ўқувчиларнинг бўш вақтини мазмунли ташкил этишга доир ишлар тизимини такомиллаштиришга қарати лган илмий тадқиқотлар олиб бориш учун эълон қилинган грант танловлари натижасига кўра илмий грантлар ажратиш чораларини кўриш.	1. Илмий грантлар мавзуларини аниқлаш бўйича эксперт комиссиясини тузиш. 2. Илмий грантлар мавзуларини эълон қилиш. 3. Грантларда эълон қилинган мавзулар бўйича тадқиқотлар натижаларини амалиётга татбиқ этиш чораларини кўриш.	2018 йил сентябрь 2018 йил октябрь белги-ланган муддатларда	Инновацион ривожланиш вазирлиги, Фанлар академияси, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, манфаатдор вазирлик ва идоралар
25.	Таниқли ва юқори илмий салоҳиятга эга академик ва профессор-ўқитувчиларнинг онлайн	1. Мазкур масала бўйича режа-жадвал ишлаб чиқиш. 2. Режа-жадвал асосида	2018 йил сентябрь 2018 йил	Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ахборот

	тарздаги видеодарсларини ташкил этиш тизимини жорийқилиш.	академик ва профессор-ўқитувчилар рўйхатини шакллантириш ва дарс жадвалини ишлаб чиқиш. 3. Ҳар бир йўналиш бўйича академик ва профессор-ўқитувчиларнинг онлайн видеодарсларини ўтказиб бориш.	сентябрь тасдиқланган режа-жадвалга мувофиқ	технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги, Фанлар академияси, манфаатдор вазирлик ва идоралар
26.	Таълим муассасаларида "Оила - маънавиятқўрғони", "Шукроналик - улуғ неъмат", "Ободлик кўнгилдан бошланади" мавзуларида мутахассислар иштирокидаги учрашув, давра суҳбати ва семинар-тренинглар ташкил этиш.	1. Мазкур масала бўйича дастур ишлаб чиқиш. 2. Дастур асосида мутахассис тарғиботчилар рўйхатини шакллантириш. 3. Ҳар бир таълим муассасасида учрашув, давра суҳбати ва семинар-тренинглар ташкил этиш.	2018 йил сентябрь 2018 йил сентябрь 2018 йил август-декабрь	Ўзбекистон ёшлар иттифоқи, Республика Маънавият ва маърифат маркази, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси
27.	Талабалар ва ўқувчиларда шукроналик ҳиссини янада кучайтиришга қаратилган "Эзгу ишларга дахлдорлик - улуғ фазилят", "Лоқайдлик - жамият кушандаси" мавзусида илмий-ижодий танловлар ташкил этиш.	1. Танловлар низомини ишлаб чиқиш. 2. Низом асосида танловларни юқори савияда ташкил этиш.	2018 йил сентябрь 2018 йил сентябрь - декабрь	Республика Маънавият ва маърифат маркази, Ўзбекистон ёшлар иттифоқи, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси

**Вазирлар Маҳкамасининг
2018 йил 17 сентябрдаги**

**Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус
таълим вазирлиги ҳузуридаги "Маънавият ва маърифат"
маркази ходимларининг меҳнатига ҳақ тўлаш
РАЗРЯДЛАРИ**

Т/р	Лавозимлар номи	Меҳнатга ҳақ тўлаш разрядлари
1.	Директор	<u>*</u>
2.	Ташкилий, маънавий-маърифий ва ижтимоий-сиёсий масалалар бўйича директор ўринбосари	<u>**</u>
3.	Ахборот-коммуникация технологияларини жорий қилиш, маданий дам олишни ташкил этиш ва жамоатчилик билан ишлаш бўйича директор ўринбосари	<u>**</u>
4.	Бўлим бошлиғи	16
5.	Психолог	15
6.	Услубчи	14
7.	Бош бухгалтер	14
8.	Бош юрисконсульт	12
9.	Журналист-муҳаррир	12
10.	Бош дастурловчи	12
11.	Таржимон	12
12.	Бош ижтимоий ходим	12
13.	Ахборот хавфсизлиги бўйича бош мутахассис	12
14.	Видео-фото тасвир бўйича бош мутахассис	12
15.	Видео монтаж бўйича бош мутахассис	12
16.	Аудио монтаж бўйича бош мутахассис	12
17.	Веб-дизайнер	12
18.	Техник фойдаланиш ва хўжалик бўлими мудири	10
19.	Иқтисодчи	8
20.	Девонхона ва архив бўлими мудири	7
21.	Кадрлар бўйича инспектор	6
22.	Архивариус	4
23.	Ғазначи	4

*) мос равишда олий таълим муассасасининг факультет декани базавий лавозим маошига тенглаштирилади;

***) мос равишда олий таълим муассасасининг факультет декани ўринбосари базавий лавозим маошига тенглаштирилади;

Марказнинг хўжалик ва хизмат кўрсатувчи ходимлари сони ва уларнинг меҳнатига ҳақ тўлаш миқдорлари - олий таълим муассасалари учун белгиланган нормативлар ва меҳнатга ҳақ тўлаш миқдорида мос равишда белгиланади.

Вазирлар Маҳкамасининг
2018 йил 17 сентябрдаги
736-сон қарорига
4-ИЛОВА

Вазирлар Маҳкамасининг "Ўзбекистон Республикаси
Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузурида
"Маънавият ва маърифат" марказини ташкил
этиш тўғрисида" 2011 йил 12 январдаги 11-сон
қарорига киритилаётган ўзгартиришлар

1. 2 ва 3-бандлар ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

2. 7-банднинг иккинчи хатбошиси куйидаги таҳрирда баён этилсин:

"2018 йилда Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджети параметрларида "Ижтимоий соҳа" учун назарда тутилган маблағлар доирасида Марказни сақлаш ва унинг фаолиятини молиялаштириш учун зарур маблағлар ажратсин, 2019 йилдан бошлаб эса ҳар йили Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетидан "Маориф" соҳасига ажратиладиган харажатлар параметрларида назарда тутсин".

3. 1-илова ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz),
2018 йил 19

сентябрь

